

Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama

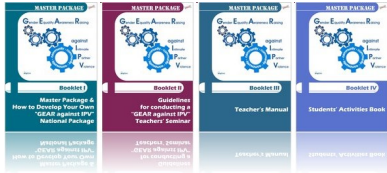
Gender **E**quality **A**wareness **R**aising

Financirano kroz DAPHNE III
Program Europske unije

Knjižica III

Priručnik za nastavnike i nastavnice

Gender Equality Awareness Raising

against

Intimate

Partner

Violence

Knjižica III:

Priručnik za nastavnike i nastavnice

© 2015. **Europska mreža protiv nasilja. Sva prava zadržana**

Licencirano prema uvjetima Europske unije

ISBN: 978-960-9569-15-6

Ova knjižica može se koristiti besplatno i isključivo u neprofitne svrhe pod uvjetom da CESI bude unaprijed obaviještena i autorska prava priznata.

**Kontakt za Republiku Hrvatsku: Edukativni paket
"Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama"**

CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

Tel: 01 24 22 800; Fax: 01 24 22 801

E-mail: cesi@cesi.hr

www.cesi.hr; www.sezamweb.net; www.libela.org

Kontakt za Master GEAR against IPV Package

Europska mreža protiv nasilja (EAVN)

12 Zacharitsa str., 11742, Atena, Grčka

E-mail: info@antiviolence-net.eu

Web stranica EAVN-a: www.antiviolence-net.eu

Web stranica projekta: www.gear-ipv.eu

Grafički dizajn: Europska mreža protiv nasilja

Prvo izdanje edukacijskog materijala „Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“ nastalo je u okviru projekta “Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim vezama” [GEAR against IPV: Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence] (JLS/2008/DAP3/AG/1258) koji se provodio od 2009 do 2011. Godine u okviru Daphne III programa Europske unije.

Dopunjeno izdanje nastalo je u okviru projekta „Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama II“ (GEAR Against IPV II) (JUST/2013/DAP/AG/5408) koji se provodio od 2014 do 2016 u okviru Daphne III programa Europske unije.

Projekt “GEAR against IPV”

Koordinacija projekta

Europska mreža protiv nasilja (EAVN) - Grčka

Kiki Petroulaki, voditeljica projekta
Antonia Tsirigoti, koordinatorica projekta
Athanasios Ntinapogias, istraživač
Susan Morucci, suradnica na projektu
Vasso Papassotiriou, administratorica

Projektni partneri

SPI Forschung gGmbH - Njemačka

Elfriede Steffan, lokalna koordinatorica projekta
Christiane Firnges, znanstvena suradnica

Mreža skloništa za žene Austrije (AÖF)/ Informacijski centar protiv nasilja – Austrija

Maria Rösslhuber, lokalna koordinatorica projekta
Christina Perka i Irene Muller, suradnice na projektu

Helenska udruga učitelja i učiteljica za zdravstveni odgoj - Grčka

Paschalina Kozyva, lokalna koordinatorica projekta
Athina Tziouma, administratorica

CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – Hrvatska

Sanja Cesar, lokalna koordinatorica projekta
Nataša Bijelić, suradnica na projektu
Vedrana Kobaš, suradnica na projektu

Vanjska evaluatorica projekta:

Prof. Carol Hagemann-White

Projekt “GEAR against IPV -II”

Koordinacija projekta

Europska mreža protiv nasilja (EAVN) - Grčka

Kiki Petroulaki, voditeljica projekta
Antonia Tsirigoti, koordinatorica projekta
Athanasios Ntinapogias, istraživač
Dimitra Petanidou, istraživačica/suradnica na projektu

Projektni partneri

Mediteranski institut za rodne studije (MIGS) - Cipar

Susana Elisa Pavlou, lokalna koordinatorica projekta
Christina Kalli, istraživačica/suradnica na projektu

CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – Hrvatska

Sanja Cesar, lokalna koordinatorica projekta
Nataša Bijelić, suradnica na projektu

Udruženje za rodnu ravnopravnost i slobodu (ALEG) - Rumunjska

Camelia Proca, lokalna koordinatorica projekta
Liviu Gaja, istraživač
Eniko Gall, edukator/stručnjak
Camelia Oana, suradnica na projektu

Plataforma unitària contra les violències de gènere - Španjolska

Neus Pociello Cayuela, lokalna koordinatorica projekta
Parejo de las Heras Elena & Maritza Buitrago Rave,
istraživačica/suradnica na projektu
Susana Rodríguez Pereiro, istraživačica
Giulia Paleri, istraživačica
Núria Pociello Cayuela, istraživačica

Osmijeh djeteta - Grčka

Stefanos Alevizos, lokalni koordinator projekta
Dimitris Filippides, suradnik na projektu

Vanjska evaluatorica projekta:

Prof. Carol Hagemann-White

Rad čiji je rezultat ovaj dokument financijski je podržan u sklopu DAPHNE III programa Europske unije i sufinanciran od Ureda za udruge Vlade RH. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora/ica i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Europske unije i Ureda VRH za udruge.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske

Uz financijsku potporu DAPHNE III
Programa Europske unije

SADRŽAJ

KNJIŽICA III: Priručnik za nastavnike i nastavnice

Kratice	iv
Zahvala	iv
UVOD	1
Hrvatski programski paket "Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama"	4
Knjižica III i upute za uporabu	5
DIO A.: PREGLED PROGRAMA	9
A.1. Svrha i ciljevi	10
A.2. Ciljna grupa	10
A.3. Zašto škole, nastavnice i nastavnici trebaju biti uključeni?	11
DIO B.: KAKO ORGANIZIRATI RADIONICU	13
B.1. Pripremne aktivnosti	14
B.1.1. Dobivanje dozvole ili odobrenja	14
B.1.2. Planiranje i uključivanje radionice u školski program	14
B.1.3. Informiranje učenika i učenica	14
B.1.4. Priprema voditelja / voditeljice	15
B.1.5. Procjena potreba	15
B.1.6. Kako izabrati aktivnosti	16
B.1.7. Program radionica	17
B.1.8. Kako dokumentirati radionice	23
DIO C.: KAKO EVALUIRATI RADIONICE	25
C.1. Svrha evaluacije	26
C.2. Metoda evaluacije	26
DIO D.: KAKO PRATITI I IZVJEŠTAVATI O RADIONICAMA	29
DIO E.: AKTIVNOSTI UNUTAR RADIONICA	33
Modul 1: Uvod i postavljanje ciljeva	34
Uvod I PRED-UPITNIK	35
Aktivnost 1.1: Imenologija: značenja koja nose naša imena	36
Aktivnost 1.2: Očekivanja i ciljevi	38
Aktivnost 1.3: Pravila	39
Modul 2: Rodni stereotipi i rodna jednakost	41
<i>Cjelina 1: Rodni stereotipi i usporedba maskuliniteta i feminiteta</i>	43
Aktivnost 2.1.1.: Što znači biti djevojka... Što znači biti mladić...	44
Aktivnost 2.1.2.: Društvene rodne uloge	46
Aktivnost 2.1.3.: Sviđa mi se – ne sviđa mi se	48
Aktivnost 2.1.4.: Muškarci, žene i društvo	50
Aktivnost 2.1.5.: Samo-otkrivanje	51
Aktivnost 2.1.6.: Spol i rod	53
Aktivnost 2.1.7.: Slažem se – ne slažem se	55
Aktivnost 2.1.8.: Kviz: zanimanja, uloge i aktivnosti žena i muškaraca	57
Aktivnost 2.1.9.: A na kraju piše...	59

Aktivnost 2.1.10.: Rod, ne spol	60
Aktivnost 2.1.11.: Rodna kutija	62
Aktivnost 2.1.12.: Pravi muškarac i prava žena	65
Aktivnost 2.1.13.: Korak naprijed	66
Aktivnost 2.1.14.: Mitovi o ženama, muškarcima i njihove posljedice	68
Aktivnost 2.1.15.: Životni put	69
Aktivnost 2.1.16.: Poslovice i izreke	70
Aktivnost 2.1.17.: Spolno stereotipiziranje	71
Aktivnost 2.1.18.: Oglašivačka industrija	74
Aktivnost 2.1.19.: To je moja glazba	75
Aktivnost 2.1.20.: Prezentacija roda	77
Aktivnost 2.1.21.: Igra uloga	78
Aktivnost 2.1.22.: Zamisli da ...	79
Cjelina 2: Patrijarhalna društva	80
Aktivnost 2.2.1.: Biti muško – i povlastice koje uz to idu	80
Aktivnost 2.2.2.: Karta moći	83
Aktivnost 2.2.3.: Zamrznute slike	85
Aktivnost 2.2.4.: Kontinuum štetnih ponašanja prema djevojkama i mladićima	86
Aktivnost 2.2.5.: Dominantno ponašanje	89
Grupne vježbe	90
Modul 3: Kvalitetne i štetne veze	91
Aktivnost 3.1.: Ljubav – što je to?	92
Aktivnost 3.2.: Adolescentske veze	93
Aktivnost 3.3.: Kvalitetne i štetne veze – znakovi upozorenja	94
Aktivnost 3.4.: Osobe i stvari	98
Aktivnost 3.5.: Izravno suočavanje s problemom	100
Aktivnost 3.6.: Svijest o vlastitom tijelu	101
Modul 4: Nasilje u intimnim vezama	102
Cjelina 1: Podizanje svijesti o problemu	102
Aktivnost 4.1.1.: Definiranje i vrste nasilja u vezama	103
Aktivnost 4.1.2.: Renata i Dražen	105
Aktivnost 4.1.3.: Priče o nasilju u vezama	110
Aktivnost 4.1.4.: Slučajevi nasilja	111
Aktivnost 4.1.5.: Kotač moći i kontrole, kotač jednakosti	112
Aktivnost 4.1.6.: Usmjeravanje mladih ka prepoznavanju upozoravajućih znakova za nasilje u intimnim partnerskim vezama i načinima nuđenja pomoći	118
Aktivnost 4.1.7.: Mit ili stvarnost?	122
Aktivnost 4.1.8.: Mitovi o nasilju	128
Cjelina 2: Što možemo učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama – kako intervenirati u području nasilja u intimnim partnerskim vezama	129
Aktivnost 4.2.1.: Što učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama - alati za intervenciju	130
Aktivnost 4.2.2.: Reagiraj!	135
Aktivnost 4.2.3.: Od nasilja do poštovanja u intimnim partnerskim vezama	136
Aktivnost 4.2.4.: Gledaj, slušaj, uči – jačanje kvalitetne komunikacije	139

Dodaci

LITERATURA ZA PRIPREMU AKTIVNOSTI NAVEDENIH U PRIRUČNIKU	141
Dodatak A: Teoretski dio	A-1
A.1. RODNA (NE)RAVNOPRAVNOST	A-2
A.1.1. Rodne uloge, rodni stereotipi i rodna jednakost	A-2
A.1.2. Patrijarhalna društva i rodna nejednakost	A-5
A.1.3. Međunarodne i europske obveze	A-6
A.1.4. Rodna (ne)jednakost u Hrvatskoj	A-13
A.2. NASILJE U INTIMNIM PARTNERSKIM VEZAMA / NASILJE U VEZAMA/ RODNO UVJETOVANO NASILJE	A-15
A.2.1. Što je rodno uvjetovano nasilje?	A-15
A.2.2. Što je nasilje u intimnim partnerskim vezama	A-16
A.2.3. Veličina problema nasilja u intimnim partnerskim vezama	A-21
A.2.4. Izloženost djece nasilju u intimnim partnerskim vezama	A-60
A.2.5. Što je nasilje u vezama?	A-64
A.2.6. Primarna prevencija nasilja u intimnim vezama	A-69
A.2.7. Kako prepoznati zlostavljanje	A-70
A.2.8. Kako reagirati u slučajevima sumnje / otkrivanja slučaja zlostavljanja djeteta i intimnog partnerskog nasilja	A-74
A.2.8.1. Izvještavanje i / ili prijavljivanje u slučaju stjecanja informacija zlostavljanju ili zanemarivanju djeteta	A-76
A.2.8.2. Izvještavanje i / ili prijavljivanje u slučajevima kada postoji saznanje o nasilju u intimnim partnerskim / romantičnim vezama	A-77
A.2.9. Literatura	A-80
Dodatak B: Evaluacija	A-85
B.1. PRED-UPITNIK	A-85
B.2. POST UPITNIK	A-92
B.3. UPITNIK ZA PRAĆENJE	A-99
Dodatak C: Izvještavanje	A-104
C.1. OBRAZAC ZA IZVJEŠTAVANJE-Osmišljavanje i provedba radionice	A-104
C.2. IZVJEŠTAJNI OBRAZAC ZA SESIJE: Opis provedbe aktivnosti radionice	A-108
C.3. IZVJEŠTAJNI OBRAZAC: Rezultati provedbe	A-112
Dodatak D: Dodatna literatura	A-116
D.1. Dodatna literature na engleskom jeziku	A-116
D.2. Dodatna literature na hrvatskom jeziku	A-117

KRATICE

CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CSS	Centar za socijalnu skrb
EK	Europska komisija
NIV	Nasilje u intimnim vezama
NNŽ	Nasilje nad ženama
NuO	Nasilje u obitelji
NVO	Nevladina udruga
RUN	Rodno uvjetovano nasilje
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija
EU	Europska Unija
FRA	Agencija EU za temeljna prava
GEAR against IPV	Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama

ZAHVALA

Projekt „Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti u intimnim partnerskim vezama II (GEAR against IPV-II) (JUST/2013/DAP/AG/5408) proveden je uz financijsku potporu Daphne III programa Europske unije.

Četiri knjižice dopunjenog glavnog programskog paketa edukacijskog materijala „Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“ nastale su na temelju revizije prvog izdanja edukacijskog materijala nastalog u okviru projekta „Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“ (GEAR against IPV) (JLS/2008/DAP3/AG/1258). Aktivnosti uključene u prvo izdanje glavnog programskog paketa proizašle su iz pregleda literature i materijala razvijenih od strane različitih stručnjaka/stručnjakinja i organizacija te im želimo zahvaliti na dozvoli za korištenje, adaptaciju ili prijevod aktivnosti.

Prvo izdanje glavnog programskog paketa je volonterski evaluirano od strane stručnjaka i stručnjakinja iz različitih zemalja. Stoga želimo izraziti zahvalnost slijedećim stručnjacima i stručnjakinjama koji/e su izdvojili svoje vrijeme kako bi doprinijeli svojim komentarima kvaliteti ovog ali i ostalih knjižica:

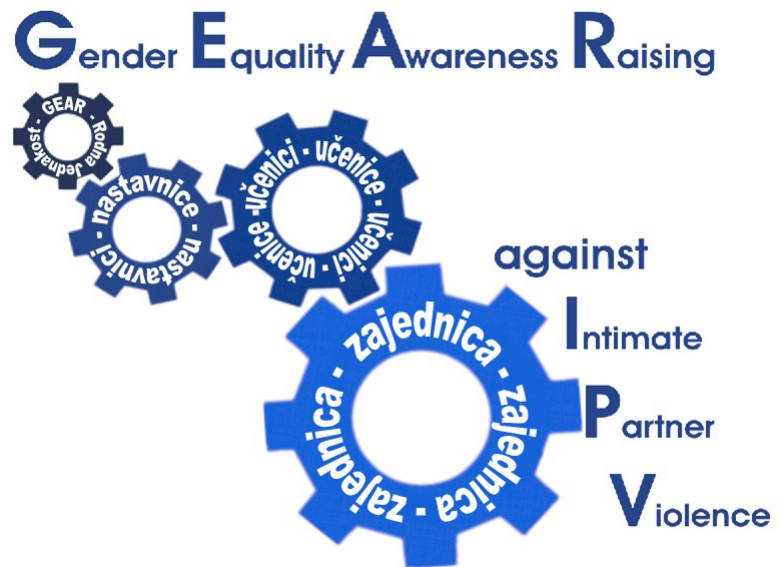
- ◆ **Maria de Bruyn**, viša politička savjetnica, Ipas
- ◆ **Shanna Burns**, suradnica na istraživanju, CAMH Centre for Prevention Sciences
- ◆ **Regine Derr**, German Youth Institute, Information Centre Child Abuse and Neglect
- ◆ **mr.sc. Amir Hodžić**, sociolog
- ◆ **mr.sc. Maja Mamula**, psihologinja, Ženska soba- Centar za seksualna prava
- ◆ **Ana Markulin**, prof. hrvatske kulture i filozofije
- ◆ **Lori Michau**, direktorica, Raising Voices
- ◆ **Artemis Pana**, nezavisni konzultant na području rodno-uvjetovanog nasilja
- ◆ **Matina Papagiannopoulou**, sociologinja/kriminalistkinja, stručna suradnica u Uredu za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo vanjskih poslova Grčke
- ◆ **dr.sc. E. Lisa Price**, psihologinja
- ◆ **dr.sc. David A. Wolfe**, Predstojnik odjela za dječje mentalno zdravlje (CAMH) i profesor psihijatrije i psihologije (Sveučilište u Torontu).

Trenutno dostupni nacionalni programski paketi Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama su: austrijski, hrvatski, ciparski, njemački, grčki, rumunjski, španjolski (za dodatne nacionalne pakete provjerite web stranicu projekta (www.gear-ipv.eu) ili kontaktirajte EAVN (info@antiviolence-net.eu).

Knjižica III:

**Priručnik za
nastavnike i nastavnice**

UVOD

Materijal i aktivnosti uključeni u programski paket „Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“ DAPHNE III projekta nastoji pridonijeti primarnoj prevenciji nasilja u intimnim partnerskim vezama kroz intervenciju u školama, kako bi senzibilizirali učenike, učenice, profesorice i profesore za rodna pitanja, i uklonili rodne stereotipe. Točnije, nakon edukacije kroz koju će se senzibilizirati profesore i profesorice i izgraditi njihovi kapaciteti za provedbu primarnih preventivskih programa, kroz provedbu aktivnosti u sklopu ovog programa, učenici i učenice će imati priliku steći uvid u štetne posljedice rodni stereotipa, uključujući nasilje u intimnim partnerskim vezama, i nasilje u adolescentskim vezama. Uklanjanje rodni stereotipa kod učenika i učenica pridonijet će stvaranju nulte tolerancije na nasilje u relativno ranoj dobi, uz promicanje kvalitetnih i ravnopravnih veza među mladim ljudima, kao krajnjim ciljem.

Učenici i učenice imat će priliku kroz pripremljene aktivnosti prilagođene temi i dobi utvrditi i propitati svoje kulturalno „naslijeđene“ stereotipe, te početi prilaziti rodni razlikama kao individualnim razlikama, a ne kao značajkama nadmoći jednog roda nad drugim.

Zašto je važna primarna prevencija nasilja u intimnim partnerskim vezama?

Već od rođenja, svaka osoba neprestano prima mnoštvo eksplicitnih i implicitnih poruka, od obitelji, škole i zajednice, o tome što je "prikladan" obrazac feminiteta i maskuliniteta. Ovim se porukama vrši pritisak na osobu da se povinuje nizu uloga i očekivanja koji nastaju iz njihova socijalno konstruiranog roda. Što je društvo patrijarhalnije, to su naglašenije različite vrijednosti koje bi trebale usvojiti osobe različita spola. U takvim su uvjetima dječaci i djevojčice, žene i muškarci, "zatočeni" u "zatvoru" rodnih stereotipa i od njih se očekuje da ispune svoje suprotne uloge: dječak / muškarac uvijek mora biti pobjednik, imati kontrolu i biti jak, agresivan i natjecati se, dok djevojčica / žena mora biti osjetljiva i osjećajna, tolerantna, pasivna i požrtvovna. Uz ovako jasno definirane načine gledanja, gdje je jedan spol jasno nadređen drugom, nije čudo da može doći do pojave nasilja u intimnim partnerskim vezama. Paradoks je očit: svi mi, više ili manje svjesno, jačamo društvene stereotipe, koji vode do nasilja, a istovremeno se "borimo" da nasilje izbrišemo iz svojih zajednica, pri čemu ne uviđamo vezu između rodnih stereotipa i nasilja protiv žena i djevojaka.

Upravo je to razlog zašto prevencija nasilja u intimnim partnerskim vezama mora početi u što je moguće ranijoj dobi, iz čega je vidljivo da je školski sustav taj u kome se na ovim temama može raditi progresivno, počevši od vrtića, pa sve do fakulteta, ili čak i dalje, u sustavu cjeloživotnog obrazovanja. Naravno, pristup će se razlikovati ovisno o dobi ciljne grupe. U vrtićkoj dobi i nižim razredima osnovne škole, rad na prevenciji nasilja u intimnim partnerskim vezama će se više temeljiti na izgradnji zdrave ličnosti, bez stereotipnih pogleda na rod (takav tip ličnosti neće ni činiti nasilje, zbog osjećaja vlastite vrijednosti, niti će tolerirati nasilje u svojoj okolini). U kasnijoj dobi, s većom zrelošću učenika i učenica, može ih se upoznati s načinima djelovanja na vršnjačku grupu, kao načinom postizanja željene društvene promjene, nulte tolerancije na nasilje.

Profesori i profesorice su odabrani zato što mogu odigrati ključnu ulogu u primjeni ovakvih aktivnosti usmjerenih na podizanje svijesti u razredu, obzirom da su to odrasli koji su, nakon roditelja, najbliži djeci. Međutim, osim ako su posebno obučeni, većina će profesora i profesorica dijeliti isto stereotipno gledanje na rod i spol, kao i ostatak društva u kom žive, što je glavna prepreka ispunjavanju njihove uloge u provedbi aktivnosti. Upravo zbog toga ovaj program uključuje i edukaciju profesora i profesorica, u okviru koje se, osim što se grade nužni kapaciteti i vještine, puno radi i na razbijanju vlastitih rodnih stereotipa i na građenju uvjerenja da su ove aktivnosti doista važne. Kako najveći broj djece i mladih pohađa škole, nužno je da im se programi rodne jednakosti ponude u školama, kao način primarne prevencije rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u adolescentskim vezama i intimnim partnerskim vezama. Te programe trebaju provoditi profesori i profesorice koji su sami osvijestili problem i prošli edukaciju o rodnim stereotipima i njihovoj povezanošću s nasiljem. Vrijedi spomenuti da se ranije spomenuta preporuka poklapa sa člankom 14. Konvencije Vijeća Europe o spriječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja, gdje se govori da ovakav tip „edukacijskog materijala...primjeren razvojnom stadiju učenika/ica“ treba biti uključen

ne samo u formalni kurikulum na svim nivoima obrazovanja“ već i u „neformalno obrazovanje, kao i prostore za sportske, kulturne događaje, mjesta provođenja slobodnog vremena i medije“.

Na žalost, u većini europskih zemalja – uključujući i zemlje koje su sudjelovale u GEAR I i II projektu¹- ovakve aktivnosti nisu dio školskih programa; profesori i profesorice nemaju sluha za ovu tematiku, niti su posebno educirani u ovom području. Zbog toga oni i sami imaju stereotipnu rodnu percepciju i u skladu s tim i njihovo postupanje prema učenicima i učenicama je diskriminirajuće, ovisno o njihovu spolu. Štoviše, sami profesori i profesorice ne moraju biti svjesni da je njihovo ponašanje rodno stereotipno i diskriminirajuće, i da često dodatno učvršćuju stereotipne rodne uloge. Ovim programom želimo pridonijeti mijenjanju ove situacije. Želimo usmjeriti pažnju profesora i profesorica na ovaj problem, i voditi ih ka identifikaciji i mijenjanju njihovih rodni stereotipa.

Ovaj program nije usmjeren na **najmlađe učenike i učenice**, iako sve stručnjakinje i stručnjaci koji su radili na stvaranju ovog materijala dijele duboko uvjerenje da s preventivnim djelovanjem usmjerenim uklanjanju rodni stereotipa unutar obrazovnog sustava treba početi što je ranije moguće (točnije, od vrtićke dobi). Nadalje, smatraju da je materijal prikladan za djecu u dobi od 12 godina i da su gotovo sve aktivnosti modula koji se odnose na rodne stereotipe i rodnu ravnopravnost kao i na kvalitetne i štetne veze se mogu koristiti i s djecom mlađom od 12 godina. Međutim, u mnogim zemljama se još uvijek vode velike rasprave oko toga koja je dječja dob prikladna za uključivanje u ovakve intervencije, i u obrazovnim sustavima su veliki otpori. Zbog toga se slični programi ne primjenjuju ni u osnovnoškolskoj dobi. Kako bi se izbjegao taj problem, odlučeno je da se u ovim zemljama krene s druge strane, točnije, da se s preventivskim programima počne na višim razinama, i zatim krene prema nižim razinama.

Iako su djeca izložena rodni stereotipima od rođenja, zbog čega je važno početi s njihovom dekonstrukcijom što je ranije moguće, dob od 14⁺ godina je također od ključne važnosti, jer je to vrijeme kad adolescenti i adolescentice stupaju, ili su već stupili u prve romantične veze. Školski sustav može biti ključno mjesto za intervenciju i pružanje informacija i vještina nužni da bi izbjegli nasilje u vezama, bilo kao počinitelji/ce, ili žrtve, te kako se suprotstaviti nasilju.

Nakon uspješne provedbe s mladima starijim od 14 godina, u okviru prethodnog projekta „Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama I“ (GEAR I), primjenjivost edukativnog materijala za mlade (u dobi 12⁺) će biti pilotirano u okviru trenutnog projekta (GEAR II).

¹Grčka, Njemačka, Austrija i Hrvatska, Cipar, Španjolska, Rumunjska

Hrvatski programski paket Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama

PROGRAMSKI PAKET UKLJUČUJE:

Knjižica I: Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama

Knjižica II: Vodič za provođenje seminara za nastavnike i nastavnice

Knjižica III: Priručnik za nastavnike i nastavnice

Knjižica IV: Aktivnosti za učenike i učenice

U **knjižici I** opisuje se pristup i projekt u kontekstu u kom je razvijen ovaj program, i daje sugestije kako promicati program, akcije i materijale, kako doći do ciljnih grupa, te kako na državnoj razini zagovarati uvođenje ovog programa u program srednjih škola.

Knjižica II, „Vodič za provedbu seminara za profesore i profesorice“ za cilj ima dati upute za provedbu standardiziranih treninga za profesore i profesorice, iz jedne ili više zemalja, koji imaju namjeru provoditi radionice sa mladima i djecom u razredu (ili drugom okruženju).

Knjižica III za cilj ima pružiti korisne šire informacije, kao i savjete kako organizirati radionice, te detaljne upute po koracima, kako provesti, dokumentirati i evaluirati radionice u razredu. Glavni dio čine detaljno opisane aktivnosti, koje su prilagođene primjeni u razredu.

Knjižica IV, koja je namijenjena učenicima i učenicama, i usko vezana uz knjižicu III, sadrži radne listove i sažetke koji se mogu koristiti za vrijeme primjene radionica.

Knjižica III i kako je koristiti?

„Priručnik za učitelje“, zajedno s Knjižicom IV „Knjiga aktivnosti za učenike“, predstavlja okosnicu edukacijskog materijala programa „Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“.

Sadržaj ove knjižice napravljen je na temelju prvog izdanja paketa „Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“ (2009/2010), koji je pak napravljen u okviru DAPHNE projekta „Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama“. Revidirana verzija tog materijala (2015) razvijena je u kontekstu projekta „Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama-II“ (GEAR-II).²

Glavni izvori za osmišljavanje aktivnosti iz Dijela E su bili:

- ◆ Relevantna građa za podizanje svijesti o problemu, razvijena i testirana u kontekstu prethodnih DAPHNE projekata^{3,4}
- ◆ Pregled međunarodne literature, kao i povezane literature iz svake od partnerskih zemalja⁵

Odabrane aktivnosti su prilagođene, sjedinjene i/ili nadopunjene (po potrebi) informacijama, radnim listićima i/ili uručcima (za Knjižicu IV). Također, čitav Paket je prerađen nakon savjetovanja i procjene stručnjaka⁶, te su hrvatske Knjižice III i IV procjenjene fokusnim grupama učitelja i učenika.

Što se tiče metodologije za implementaciju i evaluaciju „GEAR“ projekta, Europska mreža protiv nasilja izradila je radionice u školskom okruženju, kao i alate za evaluaciju i praćenje, posebno za potrebe „GEAR“ projekta.

Kome je namijenjen ovaj priručnik?

Ovaj je priručnik namijenjen **srednjoškolskim nastavnicima i nastavnicama**, bez obzira na to imaju li, ili nemaju iskustvo u temama vezanim uz rodnu jednakost i nasilje u intimnim partnerskim vezama. Zbog toga se posebno pazilo da priručnik bude što je moguće jednostavniji, ali i da nastavnicima i nastavnicama bez iskustva pruži i dodatne informacije, koje im omogućuju bolju pripremu za provedbu radionica u sklopu ovog programa.

Priručnik mogu koristiti i svi ostali stručnjaci i stručnjakinje, uključujući i one s područja zdravstvenog odgoja, članovi i članice nevladinih udruga, itd., koji rade s djecom, adolescentskom populacijom i s mladima, na području rodni stereotipa, intimnog partnerskog nasilja, te nasilja u intimnim vezama. Takva je primjena moguća jer priručnik sadrži, osim dobro strukturiranih aktivnosti, koje su pažljivo odabrane na osnovu rada velikog broja organizacija i stručnjaka i stručnjakinja širom svijeta, još i sve informacije o tome kako organizirati i evaluirati radionicu.

² Za više informacija, posjetite službene stranice GEAR-I i -II projekata: www.gear-ipv.eu

³ „Razvijanje prikladnijih odgovora na nasilje u intimnim partnerskim vezama u vojnom okruženju“ (JAI/DAP/2004-1/101/WY)

⁴ *PERSPECTIVE: Peer Education Routes for School Pupils to Enhance Consciousness of Tackling and Impeding women Violence in Europe* [JLS/2007/DAP-1/100]. Za više informacija posjetite stranicu projekta: www.perspective-daphne.eu

⁵ Detaljno opisano u Knjižici I paketa (Poglavlje A.4.2) i u pripadajućem izvješću projekta (www.1st.gear-ipv.eu/node/26)

⁶ Detaljno opisano u Poglavlju A.4.3 i Dodatku 1a u Knjižici I Paketa te u pripadajućem izvješću projekta (www.1st.gear-ipv.eu/node/26)

Kako koristiti ovaj priručnik?

Obzirom da cilj ovog priručnika za profesore i profesorice nije samo dati korisne alate u vidu osmišljenih aktivnosti, već i dati informacije o tome kako organizirati, provesti, evaluirati, i izvijestiti o provedenim radionicama, priručnik sadrži četiri dijela:

Dio A.: donosi pregled svrhe i ciljeva radionica u srednjim školama, kao i informacije o ciljnoj grupi i zašto se u ova pitanja trebaju uključiti škole, profesori i profesorice

Dio B.: donosi informacije **kako planirati, pripremati, organizirati i dokumentirati** radionice u razredu

Dio C.: donosi informacije o **načinima evaluacije radionica** i pojašnjava zašto je evaluacija nužna

Dio D.: donosi informacije o načinima **praćenja i izvještavanja** o provedenim radionicama i rezultatima

Dio E.: temeljni dio priručnika; donosi korisne informacije, kao i detaljan opis provedbe aktivnosti radionica, po koracima. Aktivnosti su podijeljene u **četiri modula**, sa slijedećim temama: rodni stereotipi, kvalitetne i štetne veze, te nasilje u intimnim partnerskim vezama / nasilje u vezama.

Modul 1: Uvod i postavljanje ciljeva

Modul 2: Rodni stereotipi i rodna jednakost

Modul 3: Kvalitetne i štetne veze

Modul 4: Nasilje u intimnim vezama

Ova su četiri modula međusobno povezana, i svaki je preduvjet za slijedeći. Unutar svakog modula predložene su brojne **interaktivne aktivnosti** (primjerice, igranje uloga, grupni rad, oluja ideja i rasprava, studije slučaja, kreativne tehnike), koje su više usmjerene na iskustveno učenje, nego na tradicionalne metode poučavanja, koje se još uvijek koriste u školama. Sve aktivnosti potiču **aktivno sudjelovanje i učenje**. Preporuka je da učenici i učenice sjede u krugu, bez stolova.

Aktivnosti unutar modula su strukturirane na slijedeći način:

- ◆ *Kratki uvod*
- ◆ *Ciljevi učenja*
- ◆ *Trajanje*
- ◆ *Materijal i priprema*
- ◆ *Aktivnost po koracima*
- ◆ *Očekivani ishod*
- ◆ *Savjet više (za pojedine aktivnosti)*

Trajanje aktivnosti se odnosi na minimalno trajanje u radu s **grupom veličine 20 – 30 učenika i učenica**. Naravno, predviđeno trajanje je uvijek podložno prilagodabama, obzirom da ovisi o nizu čimbenika, kao što su iskustvo voditelja / voditeljice, aktivnosti učenika i učenica, kao i o veličini grupe.

Dio **Materijal i priprema** uključuje informacije o tome koje materijale i pripreme treba obaviti za provedbu aktivnosti, te koje radne listove i sažetke treba podijeliti učenicama i učenicima. Svi ti materijali su uključeni u **Knjižicu IV: Aktivnosti za učenike i učenice**, tako da su ove dvije knjižice blisko povezane.

Dio **Aktivnost po koracima** uključuje detaljan opis primjene aktivnosti u razredu,⁷ te, kad god je to moguće, od riječi do riječi tekst uputa, kao i pitanja koja treba postaviti u raspravi. Ove "doslovne formulacije" su u tekstu uvijek **označene plavim slovima**, kako bi ih za vrijeme aktivnosti bilo lako uočiti u tekstu, i da ih bude lako razlikovati od uputa namijenjenih voditelju / voditeljici (**crna slova**). Nakon dijela Aktivnost po koracima, obično dolazi **Očekivani ishod** aktivnosti, koji sadrži informaciju o tome što bi trebao biti rezultat aktivnosti.

Zadnja dva gore opisana dijela predstavljaju i inovativni dio ovog priručnika, jer daju upute ne samo o tome *što treba činiti*, već i, *što je i važnije, kako*. Dio koji se odnosi na to kako provesti aktivnost nedostaje u brojnim drugim dosad objavljenim priručnicima.

Priručnik za profesore i profesorice uključuje i slijedeće dodatke:

Dodatak A za cilj ima omogućiti profesorima i profesoricama da steknu veći uvid, znanje i razumijevanje problema, obzirom da sadrži korisne informacije za one kojima nisu posve bliske teme rodnih stereotipa, nasilja u intimnim partnerskim vezama i nasilja u adolescentskim vezama. Preporuka je profesorima i profesoricama bez iskustva i dodatne edukacije u ovim područjima, da se prije organizacije i vođenja radionice upoznaju s ovim područjem, u čemu će im pomoći informacije iz Dodatka A.

Dodatak B donosi preporučene načine evaluacije, koji se koriste za mjerenje učinka i učinkovitosti radionica.

Dodatak C sadrži materijale potrebne za izvještavanje.

Dodatak D sadrži popis preporučene literature – na engleskom i hrvatskom.

⁷ Profesori i profesorice svakako imaju punu slobodu da aktivnosti prilagode potrebama sudionica i sudionika, kao i specifičnom kontekstu.

A. PREGLED PROGRAMA

B.

C.

D.

E.

DODATAK

A. PREGLED PROGRAMA

A.1. Svrha i ciljevi

Opći cilj ovog programa je pridonijeti uklanjanju rodni stereotipa, promicanju kvalitetnih veza i podizanje svijesti učenika i učenica o problemu nasilja u intimnim partnerskim vezama i adolescentskim vezama. Učenici i učenice srednjih škola će kroz sudjelovanje u ovom programu su vođeni tako da im se omogući da identificiraju i uklone svoje rodne stereotipe, te da ih se osnaži za usvajanje ravnopravnijih rodni uloga, za sebe i druge. Dugoročni cilj ovog programa je da se mladi ljudi počnu međusobno odnositi s više ravnopravnosti, u takvim je odnosima manja vjerojatnost pojave zlostavljanja.

Srednjoškolski učenici i učenice će imati mogućnost da u sigurnoj okolini istraže i ponovno razmotre svoje rodne stereotipe i pogrešne predodžbe, te njihovu moguću povezanost s nasiljem protiv djevojaka i žena, te usporediti karakteristike kvalitetnih i štetnih, nasilnih veza. Kako su adolescenti i adolescentice izloženi obilju loših modela veza, nužno je pružiti im kvalitetne alternative i mogućnost da uče i koriste stečene vještine kako bi prepoznali – i to u ranom stadiju – karakteristike koji upućuju na štetnost, ili čak zlostavljanje u vezi, kao i razvijati njihove vještine za građenje kvalitetnih odnosa.

Po završetku provedbe radionica, očekuje se da će znanje, stavovi i ponašanje učenika i učenica, kad je riječ o rodni stereotipima i nasilju u intimni partnerskim vezama, biti promijenjeni u željenom smjeru, u usporedbi sa stanjem prije provedbe programa.

A.2. Ciljna grupa

Ovaj je priručnik namijenjen **prvenstveno srednjoškolskim profesorima i profesoricama**, kao i drugim osobama koje rade na području obrazovanja, primjerice, psiholozima i psihologinjama, socijalni radnicima i radnicama, provoditeljima/icama zdravstvenog odgoja i slično, ali i osobama na pozicijama odlučivanja, i drugim dionicima.

Ciljna grupa radionica su **učenici i učenice srednjih škola, ali i završnih razreda osnovne škole (12+)**. U ovoj dobi, mladi ulaze u prve romantične ili seksualne veze, ili su to već učinili. Zbog toga je ova dobna grupa najprikladnija za sudjelovanje u programima prevencije nasilja u intimni partnerskim vezama, što za posljedicu ima da su mladi ljudi manje voljni prihvatiti nasilje u intimni partnerskim vezama, bolje poznaju značajke i posljedice nasilja u intimni partnerskim vezama, te stječu „zaštitne vještine“ za sebe i osobe koje poznaju.

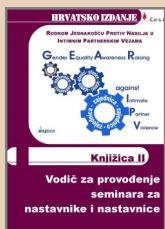

Pored obitelji, za obrazovanje djece jedna od najvažnijih institucija je škola. Škola pruža prostor ne samo za obrazovanje, već predstavlja i okruženje u kom dolazi do socijalnog učenja, važnog za razvoj vjerovanja, interpersonalnih vještina i pruža kontekst u kom dolazi do oblikovanja identiteta. Djeca u školi provode velik dio vremena, u interakciji sa svojim vršnjacima i vršnjakinjama, te profesorima i profesoricama, te i jedni, i drugi, na njih imaju utjecaja. U idealnim uvjetima, sve komponente škole, uključujući nastavno osoblje, okolinu, vijeća učenika i roditelja, školske i obrazovne politike, te udžbenici, trebaju uključivati rodnu perspektivu. Međutim, to nije slučaj i ne događa se na svim obrazovnim razinama u svim zemljama Europske unije. U tipičnom srednjoškolskom okruženju (ali i ostalima), obično se podržavaju ponašanja koja su u skladu sa rodno stereotipnim muškim i ženskim ulogama. Te "nagrade" dolaze iz udžbenika, samih učenika i učenica, te profesora i profesorica, itd. Uzmemo li u obzir da se zanimanja u obrazovanju smatraju tipično ženskim – što je niža obrazovna razina, u njoj je više žena – smatra se da i rodni stereotipi profesora/ica imaju određenu ulogu u prijenosu rodno stereotipnih shvaćanja na učenike i učenice. Škole su također idealno mjesto za uvođenje programa primarne prevencije nasilja u intimnim partnerskim vezama velikom broju djece (ne treba zaboraviti činjenicu da, što je niža razina obrazovanja, to je niža i stopa odustajanja od školovanja, a time i veća vjerojatnost da u radionice s ciljem senzibilizacije za ova pitanja bude uključena opća populacija djece).

Obzirom da je većina djece uključena u školski sustav, možemo samo zamisliti kakav bi bio utjecaj takvog programa, kad bi on bio integriran u redovni školski kurikulum – ne samo na europskoj razini, već i širom svijeta, i kad bi se provodio svake godine, u svakoj školi i učionici, u svakoj zemlji na svijetu!

Više je razloga za uključivanje profesora i profesorica u provedbu ovakvog programa. Prije svega, profesori/ce već imaju formiran odnos sa učenicama i učenicima, što može pridonijeti da učinak provedbe ovih radionica bude što je moguće veći. Osim toga, profesori/ce su stalna „radna skupina“ u školama, i oni su u mogućnosti nastaviti s primjenom osnovnih principa ovog projekta u učionicama. Nadalje, profesori/ce, kao oni koji provode poučavanje i koriste udžbenike koji opet mogu jačati rodno stereotype i mladića i djevojaka. Ukoliko su sami profesori/ce educirani i osviješteni o ovim pitanjima, moći će i sami senzibilizirati učenike i učenice, i dovesti do uklanjanja rodni stereotipa, za vrijeme predavanja. Dakle, senzibilizacija za pitanja rodne jednakosti ne mora biti izdvojen predmet, ili dodatni program. Ona može biti integrirana u bilo koji predmet – književnost, fiziku, biologiju, matematiku.

Naravno, kad se ovakve radionice provode u školskom okruženju, moguće ih je popratiti, što bismo i sugerirali, drugim događanjima, primjerice, dovođenjem predavača/ica, medijskim kampanjama, studijskim posjetima (primjerice, udrugama koje se bave prevencijom nasilja), i roditeljskim sastancima.

A.

B. KAKO ORGANIZIRATI RADIONICU

C.

D.

E.

DODATAK

B. KAKO ORGANIZIRATI RADIONICU

B.1. Pripremne aktivnosti

B.1.1. Dobivanje dozvole ili odobrenja

Pripremna faza organizacije radionice u razredu uključuje, prije svega, dobivanje odobrenja od odgovarajuće institucije za provedbu programa u školi.

Kako se ovaj proces razlikuje od zemlje do zemlje, i/ili od škole do škole, prije no što započnete s provođenjem programa, provjerite koji je postupak dobivanja odobrenja za provedbu radionica u razredu, i postupite u skladu s tim što ste utvrdili.

U slučaju da odobrenje morate dobiti od službenih državnih institucija, posebno obratite pažnju na vremenski okvir potreban za dobivanje odobrenja, obzirom da ovaj proces nekad može potrajati.

B.1.2. Planiranje i uključivanje radionice u školski program

Aktivnosti predložene ovim priručnikom se, naravno, mogu provoditi i izvan školskog programa, po završetku nastave. Međutim, dugoročni cilj ovog programa je usmjeren ka uključivanju ovakvih radionica u školski program. Kako bi se ovaj cilj ostvario, naša je preporuka da se ove aktivnosti provode u sklopu nastave, uz određene aktivnosti izvan nastave (za primjer, pogledajte Grupne vježbe, u Dijelu E priručnika).

Stoga bi profesor/ica trebao/la ispitati postoji li već neki okvir unutar postojećeg školskog programa u koji bi se mogle uklopiti ove radionice.

B.1.3. Informiranje učenika i učenica

Profesor/ica treba informirati učenike i učenice o predstojećoj provedbi radionice, i pokušati ih motivirati. Važno je reći da učenici i učenice u radionicama sudjeluju posve dobrovoljno, i tako im to i treba biti rečeno. Profesor/ica ih može informirati o radionicama primjerice ovako:

U našoj će se školi održati radionica Izgradnja kvalitetnih partnerskih veza. Pozivamo na sudjelovanje sve učenike i učenice (navedite razrede koji su vam ciljna grupa). Na radionici ćete čuti korisne informacije o rodnim ulogama, odnosima sa suprotnim spolom, kvalitetnim i štetnim vezama i rodno uvjetovanom nasilju. U radionici ćemo raditi interaktivno, koristeći grupni rad, igru uloga, grupne diskusije, oluju ideja, i tako dalje.

Učenicima i učenicama je važno reći i koliko će radionice trajati, te, ako je moguće, točne datume provedbe.

B.1.4. Priprema voditelja / voditeljice

Prije svega, profesor/ica treba sastaviti program radionice, vodeći računa o vlastitom iskustvu, potrebama učenika i učenica (vidi: B.1.5. Procjena potreba), te vrijeme koje ima na raspolaganju, kako bi izabrao / izabrala najprikladnije aktivnosti (vidi: B.1.6. kako odabrati aktivnosti).

Profesori/ce koji sami nemaju iskustva s pitanjima rodne jednakosti i nasilja u intimnim partnerskim vezama / nasilja u adolescentskim vezama trebaju se pripremiti – prije no što uđu u razred kako bi vodili radionicu. U tu su svrhu pripremljene Dodatne teoretske informacije u Dodatku A. Također se trebaju upoznati i s ovim priručnikom (Knjižica III) i knjižicom Aktivnosti za učenike i učenice, prije no što započnu s provođenjem aktivnosti. Svi profesori/ce trebaju biti upoznati sa svim modulima prije no što krenu s vođenjem radionice i moraju unaprijed pripremiti sve materijale (sažetke i radne listove). Također, trebaju voditi računa o lokalnom kulturalnom kontekstu te, ako je potrebno, prilagoditi aktivnosti, no, bez mijenjanja ciljeva aktivnosti.

Iako se kroz aktivnosti u ovom priručniku ne traži izravno od učenika i učenica da podijele svoja iskustva vezano uz nasilje, profesor/ica mora biti spreman / spremna na mogućnost da bi netko od učenika i učenica mogao otkriti da je žrtva ili počinitelj/ica nasilja u vezi, žrtva zlostavljanja kao dijete, ili da je izložen/a, sad ili u prošlosti, obiteljskom nasilju u svojoj obitelji (vidi Dodatak A. 2.8. za više informacija).

Na kraju ovog priručnika, Dodatak D sadrži preporučenu literaturu, na engleskom i hrvatskom, za one profesore/ice koji žele dalje istraživati i širiti svoje znanje.

B.1.5. Procjena potreba

Više je razloga zbog kojih preporučujemo provođenje procjene potreba. Prije svega, procjena potreba je nužna, kako bi se utvrdila trenutna razina znanja učenika i učenica, njihovi stavovi i kako vide svoje ponašanje, prije provedbe radionica. Na taj način, dobivamo podatke a) o tome koje informacije nedostaju učenicama i učenicama, b) kakvi su njihovi stavovi, c) o kojim ponašanjima, vezanim uz teme radionice, izvještavaju, te, na osnovu toga, utvrđujemo na koja se ponašanja i stavove treba usmjeriti, kako bi došlo do promjene u željenom smjeru. Dakle, procjena potreba (preporuka je da se procjena provede primjenom pred-upitnika (vidi Dodatak B 1), omogućuje odabir najprikladnijih aktivnosti.

Isto tako, na osnovu procjene procjena potreba, uz primjenu post-upitnika, i upitnika za praćenje (vidi Dodatak B.2.), moguće je vidjeti jesu li ostvareni ciljevi radionice, koje su se promjene pojavile u stavovima i ponašanju učenika i učenica, itd.(primjerice, jesu li se pojavile promjene u znanju, stavovima i ponašanju učenika/ca u željenom smjeru i jesu li se zadržale nakon završetka radionice.

Preporuka je da se prvo provede analiza ispunjenih pred-upitnika, kako bi se utvrdile potrebe učenika i učenica, zatim odaberu najprikladnije aktivnosti, i zatim započne s njihovom primjenom.

Aktivnosti koje izabere profesor/ica je moguće za vrijeme provedbe radionice modificirati, u skladu s interesima učenika i učenica, i njihovom aktivnošću. Primjerice, ako je plan bio provesti četiri aktivnosti u vremenu od tri školska sata, a učenici i učenice su ih završile u dva školska sata, ili izgledaju kao da im je dosadno, ili im se ne sviđaju neke od aktivnosti, profesor/ica mora imati pripremljene neke druge aktivnosti, ili uvesti neke druge (primjerice, uvesti igru uloga), kako bi ispunili preostalo vrijeme.

B.1.6. Kako izabrati aktivnosti

Broj aktivnosti u radionici ovisi o trajanju programa, što, opet, ovisi o dozvoli odgovarajuće institucije (ravnatelj/ica škole, Ministarstvo), te, ponekad, o nepredvidivim okolnostima i drugim vanjskim čimbenicima (primjerice, duži štrajk nastavnog osoblja, ili učenički prosvjedi).

Drugi, vrlo važan čimbenik o kom ovisi hoće li provedba određenih aktivnosti dovesti do željenih rezultata je to da profesor/ica bira samo one aktivnosti u kojima se osjeća ugodno i kompetentno.

Također, svaki profesor/ica **odabrane aktivnosti uvijek mora prilagoditi** svom osobnom stilu, te dinamici svake grupe. Profesor/ica aktivnosti može sebi prilagoditi prije radionice, no, prilagodba dinamici grupe, na žalost, nije moguća sve do samog trenutka provedbe, a mogućnost prilagodbe aktivnosti na licu mjesta u velikoj mjeri ovisi o fleksibilnosti i iskustvu voditelja/ice. Najbolje rješenje (posebice za profesore/ice bez iskustva) za prevladavanje ovog problema, ako se pojavi, je imati u pričuvi više aktivnosti no što je potrebno (zamjenske aktivnosti); to mu / joj daje mogućnost da prekine aktivnost za koju je jasno da ne funkcionira, ili koja je učenicima i učenicama dosadna, i da se nastavi s drugom vježbom iz istog područja, ili s novom temom. Ako se to dogodi, profesor/ica može prijeći na slijedeću aktivnost, rekavši ove ili slične rečenice: „*Vidim da vam se ova aktivnost ne sviđa. Biste li je radije prekinuli i nastavili sa slijedećom?*“ ili „*Biste li svoje mišljenje radije izrazili kroz igru uloga / crtež/ pjesmu koju ćete napisati i otpjevati nam, nego pisanjem?*“

Iako je stupanj fleksibilnosti osobna karakteristika svakog profesora / ice, opće je pravilo da osobe bez iskustva imaju više poteškoća, no vremenom, kako ćete se sve više upoznavati sa sadržajem priručnika i procesa, moći ćete, ne samo pratiti ritam i potrebe učenika i učenica, već i poboljšavati predložene aktivnosti. Brojne ideje kako se aktivnosti mogu poboljšati kreću od samih učenika i učenica, za vrijeme provedbe aktivnosti. Dobra facilitatorica / facilitator se ne suspreže vjerovati impulsima i inspiraciji koju dobije u razredu, i dalje ih pratiti i istraživati. Napokon, profesori i profesorice nikad ne smiju zaboraviti da se sav ovaj trud ne svodi na nuđenje prikladnih alata i znanja djeci i mladima u doba adolescencije, već je to način da dobiju alate koje će moći koristiti da poboljšaju svoje živote, i da oni odluče što je najbolje za njih.

Odabir aktivnosti: Bez obzira na trajanje radionice, nužno je **uključiti aktivnosti iz sva četiri modula** ovog priručnika (Modul 1 – Uvod i postavljanje ciljeva, Modul 2: Rodni stereotipi i rodna jednakost, Modul 3: Kvalitetne i štetne veze i Modul 4: Nasilje u intimnim vezama). Važno je **poštovati redoslijed modula, kao što je ovdje navedeno** jer se aktivnosti unutar svakog modula nastavljaju na aktivnosti iz prethodnih. Također, preporuka je (posebno ako ne poznate potrebe učenika i učenica vezano uz specifične teme) da odabir aktivnosti iz pojedinog modula temeljite na odgovorima učenika i učenica pri procjeni potreba (odnosno, odgovorima na pitanja iz pred-upitnika, koji ispunjavaju učenici i učenice).

Nakon što odaberete aktivnosti koje ćete primjenjivati u određenoj radionici, kao i neke dodatne aktivnosti, za slučaj potrebe, trebate ih označiti na C1 Obrascu za izvještavanje (vidi Dodatak C).

Dodatne aktivnosti izvan škole: učenike i učenice treba poticati da razvijaju i organiziraju vanškolske aktivnosti, kao rezultat intervencije provedene u školi (neke ideje su, primjerice: natjecanje u izradi postera, kolaži, crteži, fotografije, glazbeni i video uradci, kalendari s fotografijama, kazališni komadi, učeničke grupe / mreže, i tako dalje). Sve učeničke ideje treba ohrabrivati i na odgovarajući način podržavati, jer će time preuzeti još aktivniju ulogu u radionicama. Na kraju godine je program lijepo završiti nekim događajem, koji mogu organizirati sami učenici i učenice, i gdje će predstaviti sva svoja djela (u razredu i izvan njega). U taj događaj mogu biti uključena i druga zbivanja, primjerice, dodjela potvrđnica učenicama i učenicima koji su sudjelovali u projektu, provedba netipične / neformalne evaluacije – možete pozvati učenike i učenice da nacrtaju ili napišu svoje utiske s radionice na velikom papiru na podu, koji možete staviti na pod ili na zid. Možete pozvati i učenike i učenice iz drugih škola da sudjeluju i upoznaju se s programom.

Ove vanškolske aktivnosti, gdje ih je moguće provesti, mogu biti dobar način da se produže aktivnosti, koje su inače zbog različitih vanjskih faktora ograničenog trajanja.

B.1.7. Program radionica

Preporuka je da se program provodi na slijedeći način:

Vrijeme: minimalno trajanje 13 školskih sati,⁸ ili 10 sati. Međutim, tamo gdje je moguće i izvedivo, preporuča se da radionica traje duže od minimalnog trajanja.

Broj susreta: može varirati od zemlje do zemlje, i od škole do škole, od razreda do razreda. Odluka o broju susreta ovisi isključivo o školskom programu. Preporuka je da se radionica u trajanju od 13 sati provede kroz pet tjednih susreta, primjerice:

Prvi tjedan	– dan 1:	1 školski sat
Drugi tjedan	– dan 2:	4 školska sata
Treći tjedan	– dan 3:	3 školska sata
Četvrti tjedan	– dan 4:	2 školska sata
Pet tjedan	– dan 5:	3 školska sata

Druga opcija može biti provedba radionice u trajanju od 13 sati kao dvije cjelodnevne radionice (školske sate u dva dana posvetiti provedbi radionice). Radionica duljeg trajanja (npr. 20-30 školskih sati) može biti provedena u 10 ili 15 tjednih sesija (2 sata u svakoj sesiji) ili u bilo kojem drugom aranžmanu koji je u skladu sa školskim rasporedom.

Preporučeni broj sudionika i sudionica: aktivnosti su osmišljene ciljano za primjenu u razredu. To znači da je preporučeni broj osoba koje sudjeluju između 20 i 30.

Ovdje je lista svih aktivnosti navedenih u dijelu E ovog priručnika, uz **upute za odabir aktivnosti koje imaju slične ciljeve**. Profesor/ica sam/a odabire plan svoje radionice (na slici 1 je primjer plana radionice)

⁸ Školski sat traje 45 minuta

	Dan	Broj školskih sati	Aktivnosti
Prvi tjedan	Prvi dan	1	Uvod i pred-upitnik Aktivnost 1.2. Aktivnost 1.3.
Drugi tjedan	Drugi dan	4	Aktivnost 2.1.1. Aktivnost 2.1.2. Aktivnost 2.1.3. Aktivnost 2.1.4. (Dodatna aktivnost) Aktivnost 2.1.6. Aktivnost 2.1.7. (Dodatna aktivnost) Aktivnost 2.1.8. Aktivnost 2.1.10. Aktivnost 2.1.14. (Dodatna aktivnost) Aktivnost 2.1.16. Aktivnost 2.1.19. (Dodatna aktivnost) Aktivnost 2.1.22. (Dodatna aktivnost)
Treći tjedan	Treći dan	3	Aktivnost 2.2.1. Aktivnost 2.2.2. (Dodatna aktivnost) Aktivnost 2.2.4. Grupne vježbe: 1, 3 & 5 (van nastave) Aktivnost 3.1. Aktivnost 3.2.
Četvrti tjedan	Četvrti dan	2	Aktivnost 3.3 . Aktivnost 3.4. Aktivnost 4.1.2. Aktivnost 4.1.4. (Dodatna aktivnost)
Peti tjedan	Peti dan	3	Aktivnost 4.1.6 . Aktivnost 4.1.7. Aktivnost 4.1.8. (Dodatna aktivnost) Aktivnost 4.2.2. Aktivnost 4.2.3. (Dodatna aktivnost)
Odmah po završetku radionice			Post-upitnik
Četiri mjeseca nakon završetka radionice			Follow-up upitnik (upitnik praćenja)

Slika 1. Primjer plana radionice

Tablica koja slijedi daje pregled aktivnosti uključenih u Dio E ovog priručnika. U posljednjm stupcu, naznačeno je koje aktivnosti su obavezne a koje izborne jednako kao i one koje imaju slične ciljeve. Ovo objašnjenje je korisno posebno za nastavnike/ce koji ne mogu provesti dužu verziju radionice pa stoga mogu odabrati među aktivnostima koje imaju slične ciljeve. Primjerice: kada je vrijeme provedbe ograničeno, među aktivnostima s istim ciljem 2.1.3, 2.1.4. i 2.1.5 , nastavnik/ica će odabrati samo jednu. Ako ne postoji vremensko ograničenje, moguće je odabrati i provesti više od jedne aktivnosti sa istim ciljevima.

MODUL 1. UVOD I POSTAVLJANJE CILJEVA			
Uvod i pred-upitnik (procjena potreba)		30-45 min	Preporučuje se
Vježba	Ciljevi učenja	Trajanje	Napomene
Aktivnost 1.1: Imenologija: značenja koja nose naša imena	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Omogućiti sudionicima i sudionicama da se međusobno upoznaju (ako je potrebno) ◆ Uspostaviti povjerenje i poštovanje ◆ Ukazati na različita osobna iskustva i specifičnosti zajednica kojima pripadaju sudionici i sudionice 	30 min	Izborna aktivnost
Aktivnost 1.2: Očekivanja i ciljevi	◆ Upoznati sudionice i sudionike s ciljevima radionice, te utvrditi njihova očekivanja, i usporediti ih s ciljevima	15 min	Obvezna aktivnost
Aktivnost 1.3: Pravila	◆ Zajednički dogovoriti norme ponašanja, koje će osigurati poštovanje svih sudionica i sudionika, za vrijeme radionice	15 min	Obvezna aktivnost
MODUL 2: RODNI STEREOTIPI I RODNA JEDNAKOST			
CJELINA 1: Rodni stereotipi, maskulinitet i feminitet			
Aktivnost 2.1.1. Što znači biti djevojka... Što znači biti mladić...	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Istražiti: biti mladić i biti djevojka – koje su prednosti i nedostaci ◆ Ispitati društvene stavove i očekivanja 	30-45 min	
Aktivnost 2.1.2. Društvene rodne uloge	◆ Razgovarati o rodnim stereotipima i njihovim posljedicama	30-45 min	
Aktivnost 2.1.3. Sviđa mi se – Ne sviđa mi se	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Istražiti rodne odnose u životima sudionika i sudionica ◆ Pružiti im prostor da govore o sebi i svojim osjećajima 	30-45 min	Slične aktivnosti – u radionici ograničenog vremenskog trajanja preporuča se odabrati 1 od 3 aktivnosti
Aktivnost 2.1.4. Muškarci, žene i društvo	◆ Osvijestiti rodne stereotipe i vjerovanja sudionika i sudionica o rodnim ulogama	30-45 min	
Aktivnost 2.1.5. Samo-otkrivanje	◆ Biti mladić i biti djevojka – koje su pozitivne i negativne strane	30-45 min	
Aktivnost 2.1.6. Spol i rod	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Spoznati razliku spola i roda ◆ Razlikovati biološke karakteristike, vezane uz spol, od društvenih uloga, naučenih ponašanja i rodnih stereotipa ◆ Ispitati stavove vezane uz rod 	30 min	Slične aktivnosti
Aktivnost 2.1.7. Slažem se – ne slažem se	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ispitati vlastita vjerovanja i pretpostavke vezano uz rodne stereotipe i rodne uloge ◆ Shvatiti razliku između spola i roda 	20-30 min	
Aktivnost 2.1.8. Kviz: zanimanja, uloge i aktivnosti žena i muškaraca	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Omogućiti učenicima i učenicama da istraže vlastite stavove prema muškarcima, ženama, djevojčicama i dječacima ◆ Omogućiti im da počnu uviđati svoje uloge i stereotipe, na nenapadački način 	30-45 min	

Vježba	Ciljevi učenja	Trajanje	Napomene	
Aktivnost 2.1.9. A na kraju piše...	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Osvijestiti stavove i mišljenja sudionika i sudionica vezana uz rodne uloge, ponašanja i očekivanja ◆ Omogućiti im da promisle o načinima i postojećim modelima učenja rodni uloga 	25 min	Slične aktivnosti – u radionici ograničenog vremenskog trajanja preporuča se odabrati jednu od ovih aktivnosti	
Aktivnost 2.1.10. Rod, ne spol	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Spoznati razliku između spola i roda – naučiti prepoznati rodne stereotipe 	30-45 min		
Aktivnost 2.1.11. Rodna kutija	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Shvatiti koncept rodni stereotipa ◆ Uvidjeti da rodne uloge nisu trajna stvarnost, već da su društveno konstruirane ◆ Pokrenuti raspravu o rodni ulogama: kako se uče, kako se učvršćuju, kakva je cijena koju plaćaju mladići i djevojke kad se pokušavaju ponašati u skladu sa svojom društveno konstruiranom rodnom ulogom 	30-45 min		
Aktivnost 2.1.12. Pravi muškarac i prava žena	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Osvijestiti društveno / kulturalno konstruiranje kategorija „muškarac“ i „žena“ 	40-45 min		
Aktivnost 2.1.13. Korak naprijed	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Naučiti da postoji povezanost između rodni stereotipa i nasilja ◆ Naučiti da postoje društvene norme vezane uz rodne stereotipe 	30 min		
Aktivnost 2.1.14. Mitovi o ženama, muškarcima i njihove posljedice	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Analizirati načine na koje naša kultura prenosi poruke i izražava vjerovanja o muškarcima i ženama. Sudionici i sudionice će osvijestiti koje se poruke nalaze iza tradicionalni mitova i kako te poruke utječu na ponašanje. 	60-70 min		
Aktivnost 2.1.15. Životni put	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Razmotriti proces odrastanja iz perspektive vlastite rodne uloge 	60 min		
Aktivnost 2.1.16. Poslovice i izreke	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Rodne razlike i očekivanja vezana uz ponašanje, karakteristike i sposobnosti muškaraca i žena dio su komunikacijskih obrazaca, što je posebno vidljivo u poslovicama i izrekama unutar određenog kulturnog konteksta. 	15-30 min		
Aktivnost 2.1.17. Spolno stereotipiziranje	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Razmotriti spolne stereotipe u medijima – razviti vještinu kritičkog promatranja medija ◆ Razmotriti kako mediji oblikuju odnose moći ◆ Identificirati načine na koje ovi stereotipi djeluju na naše živote 	45 ili 20 min		Slične aktivnosti – u radionici ograničenog vremenskog trajanja preporuča se odabrati jednu od ovih aktivnosti
Aktivnost 2.1.18. Oglašivačka industrija	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Prepoznavanje rodni stereotipa i mitova koji se koriste u oglašivačkoj industriji 	40-60 min		
Aktivnost 2.1.19. To je moja glazba	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Identificirati rodne stereotipe i osvijestiti utjecaj koji glazba ima na rodne stereotipe i to što znači biti „muškarac“ ili „žena“ ◆ Ponuditi pozitivne poruke 	45 ili 15 min	Ove su aktivnosti slične Grupni vježbama	
Aktivnost 2.1.20. Presentacija roda	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Kroz ovu aktivnost bavimo se pitanjem roda. Cilj je propitati kategoriju „roda“ i razgovarati o tome kako doživljavamo rod u svakodnevnom životu. 	15-20 min		
Aktivnost 2.1.21. Igra uloga	Osvijestiti koncept rodni uloga putem igre uloga	30-45 min	Aktivnost je slična grupnoj vježbi broj 5	
Aktivnost 2.1.22. Zamisli da...	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Razviti empatiju za druge i njihove rodne uloge ◆ Propitati normu heteroseksualnosti 	20-30 min		

Vježba	Ciljevi učenja	Trajanje	Napomena
CJELINA 2: Patrijarhalna društva			
Aktivnost 2.2.1. Biti muško – i povlastice koje uz to idu	◆ Shvatiti kako seksizam djeluje u prilog muškarcima, a protiv žena	30 min	
Aktivnost 2.2.2. Karta moći	◆ Potaknuti raspravu o moći i potlačenosti u društvu ◆ Preispitati tko ima moć u društvu i raspravljati o iskustvima sudionika i sudionica – kad su imali, ili nisu imali moć, identificirati ideje i povijesne događaje koji potlačenost čine legitimnom, te pokušati usmjeriti sudionice i sudionike ka razvijanju empatije za grupe bez moći, kao i razgovarati o ulozi otpora i privilegija u zaustavljanju rodno uvjetovanog nasilja	30 min	Jedna od više sličnih aktivnosti - moguće birati
Aktivnost 2.2.3. Zamrznute slike	◆ Uvidjeti postojanje povezanosti diskriminacije i moći ◆ Uvidjeti kako različitosti mogu postati temeljom diskriminacije	60 min	
Aktivnost 2.2.4. Kontinuum štetnih ponašanja prema djevojkama i mladima	◆ Identificirati uobičajene stavove i ponašanja koja podupiru dominantan pogled na maskulinitet i feminitet i tako pridonose nasilju muškaraca protiv žena ◆ Prepoznati prilike u svakodnevnom životu za propitivanje dominantnog pogleda na maskulinitet i feminitet i sprječavanje nasilja muškaraca protiv žena	45 min	
Aktivnost 2.2.5. Dominantno ponašanje	◆ Osveštavanje rodni stereotipa i kršenja osobnih granica	60 min	
GRUPNE VJEŽBE			
Vježba 1: Rod kroz prizmu medija		Vježba 3: Rod kroz prizmu masovnih medija	
Vježba 2: Rod kroz prizmu obrazovnog sustava		Vježba 4: Rod kroz prizmu Interneta	
Vježba 5: Igranje uloga... o jednakosti... i nejednakosti..			
Modul 3: KVALITETNE I ŠTETNE VEZE			
Aktivnost 3.1. Ljubav – što je to?	◆ Osvijestiti različita ponašanja koja koristimo da bismo iskazali ljubav prema partneru/partnerici.	20 min	
Aktivnost 3.2. Adolescentne veze	◆ Učenici i učenice će naučiti što čini vezu uspješnom, kao i što može pridonijeti propasti veze.	30-45 min	
Aktivnost 3.3. Kvalitetne i štetne veze – znakovi upozorenja	◆ Prepoznati karakteristike kvalitetnih veza, zasnovanih na jednakim pravima, za razliku od štetnih ◆ Opisati vještine, stavove i ponašanja potrebna za stvaranje i održavanje kvalitetnih veza	45-60 min	
Aktivnost 3.4. Osobe i stvari	◆ Podići svijest o pitanjima moći/kontrole u vezi i njihovom utjecaju i na osobe, i na odnos	30-40 min	
Aktivnost 3.5. Izravno suočavanje s problemom	◆ Uvježbavanje izravnog suočavanja s problemom ◆ Vježbanje empatije, kao osnove rješavanja problema i pružanja podrške ◆ Razvijanje komunikacijskih vještina, i učenje suočavanja s agresivnošću i nasiljem	35 min	
Aktivnost 3.6. Svijest o vlastitom tijelu	◆ Uvježbavanje izravnog suočavanja s problemom ◆ Uvježbavanje empatije, kao osnove rješavanja problema i pružanja podrške ◆ Razvijanje komunikacijskih vještina, i učenje suočavanja s agresivnošću i nasiljem	20-30 min	

Vježba	Ciljevi učenja	Trajanje	Napomena
MODUL 4: NASILJE U INTIMNIM VEZAMA			
CJELINA 1: Senzibilizacija			
Aktivnost 4.1.1. Definiranje i vrste nasilja u vezama / romantičnim vezama/ intimnim partnerskim vezama	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Utvrditi postojeće znanje učenika i učenica o nasilju u intimnim partnerskim vezama i definirati nasilje u intimnim partnerskim vezama ◆ Prepoznati različite vrste zlostavljačkih ponašanja koji čine nasilje u intimnim partnerskim vezama ◆ Prepoznati različite vrste nasilja u intimnim partnerskim vezama 	30 min	Slične aktivnosti – u radionici ograničenog vremenskog trajanja preporuča se odabrati jednu od ovih aktivnosti
Aktivnost 4.1.2. Renata i Dražen	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Prepoznati vrste nasilja u vezama ◆ Prepoznati znakove koji upozoravaju na mogućnost nasilja u vezama 	45-60 min	
Aktivnost 4.1.3. Priče o nasilju u vezama	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Prepoznati i raspraviti različite tipove nasilja u intimnim partnerskim vezama 	30-45 min	
Aktivnost 4.1.4. Slučajevi nasilja	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Prepoznati i raspraviti različite oblike nasilnog ponašanja u adolescentnim vezama. 	45 min	
Aktivnost 4.1.5. Kotač moći, kotač kontrole, kotač jednakosti	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Prepoznati različite oblike zlostavljanja koje osoba koja zlostavlja koristi za stjecanje moći i kontrole nad žrtvom ◆ Uvidjeti da se i izoliran čin može definirati kao zlostavljanje ◆ Prepoznati taktike nasilja u vezama ◆ Prepoznati ponašanja koja upućuju na jednakost u vezama 	45 min	
Aktivnost 4.1.6. Usmjeravanje mladih ka prepoznavanju upozoravajućih znakova za nasilje u intimnim partnerskim vezama i načinima nuđenja pomoći	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Naučiti prepoznati zlostavljanje u vezi ◆ Naučiti prepoznati znakove da je osoba zlostavljana ◆ Naučiti kako se najčešće zlostavljač/ica ponaša prema žrtvi ◆ Naučiti što možemo učiniti <ul style="list-style-type: none"> ◇ ako žrtva traži pomoć ◇ ako zlostavljač/ica traži pomoć ◇ ako shvatimo da nam je bliska osoba u nasilnoj vezi 	60 min	Slične aktivnosti – u radionici ograničenog vremenskog trajanja preporuča se odabrati jednu od ovih aktivnosti
Aktivnost 4.1.7. Mit ili stvarnost?	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Potaknuti raspravu o seksističkim stavovima i vjerovanjima ◆ Prepoznati i razbiti uobičajene mitove o nasilju u intimnim vezama ◆ Potaknuti raspravu o znakovima koji upozoravaju na opasnost od nasilja i nasilnih ponašanja 	30-45 min	
Aktivnost 4.1.8. Mitovi o nasilju	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Osvijestiti i prepoznati mitove o nasilju 	45 min	
CJELINA 2: Što možemo učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama–kako intervenirati u području nasilja u intimnim partnerskim vezama			
Aktivnost 4.2.1. Što možemo učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama - alati za intervenciju	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Znati što mogu učiniti kad su promatrači/ce ◆ upoznati se sa specifičnim tehnikama propitivanja stavova i ponašanja svojih vršnjaka i vršnjakinja kojima se podupire nasilje protiv žena ◆ znati što svaka osoba može učiniti kako bi zaustavila nasilje u intimnim partnerskim vezama ◆ znati što je kvalitetna veza i kako do nje doći 	45 min	Jedna od više sličnih aktivnosti - moguće birati
Aktivnost 4.2.2. Reagiraj!	<ul style="list-style-type: none"> ◆ naučiti prepoznati znakove koji upozoravaju na nasilje u vezi, raspraviti kada i kako se prijatelji i prijateljice mogu uključiti u ovu situaciju, i naučiti moguće načine reagiranja i uništavanja mitova vezanih uz ovo područje. 	45 min	
Aktivnost 4.2.3. Od nasilja do poštovanja u intimnim vezama	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Spoznati da je nasilje u intimnim vezama način nametanja moći i kontrole, te ostvarivanja privilegija ◆ Spoznati da se kvalitetna intimna veza temelji na poštovanju 	60 - 90 min	
Aktivnost 4.2.4. Gledaj, slušaj, uči – jačanje kvalitetne komunikacije	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Unaprijediti komunikacijske vještine ◆ Identificirati pozitivne načine rješavanja konflikta 	45 min	
Završna riječ i post-upitnik		40-45 min	

B.1.8. Kako dokumentirati radionice

Takav veliki posao, kao što je primarna intervencija u školskom okružju, trebalo bi dokumentirati, kako bi se o procesu i rezultatima moglo izvijestiti znanstvenu zajednicu, ali i donositelje i donositeljice odluka. Dokumentiranje ovih aktivnosti predstavlja jake dokaze da je potreban dalji rad i proširenje aktivnosti usmjerenih na područje rodne jednakosti i prevencije nasilja u intimnim partnerskim vezama.

Predlažemo slijedeće načine dokumentiranja provedbe programa:

Ispisani flipchart (veliki) papiri: za provedbu aktivnosti u razredu, sugeriramo korištenje *flipchart* papira, ne školskih ploča, ili bijelih ploča za pisanje. *Flipchart* papiri mogu biti pričvršćeni na odgovarajući stalak, ili se lijepiti na zid. Njihovo korištenje omogućuje da se arhiviraju rezultati aktivnosti, može ih se fotografirati na kraju radionice, itd.

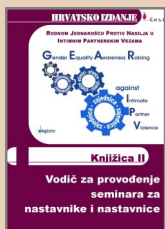
Radni listovi koje ispunjavaju učenici i učenice: uz sve aktivnosti koje uključuju korištenje određenih radnih listova za učenike i učenice (knjižica IV), ide i uputa profesorima i profesoricama da na kraju aktivnosti prikupe ispunjene radne listove. Tako dobivaju priliku da detaljno pročitaju odgovore po završetku radionice, stvore arhivu rezultata provedenih radionica, a to je i dio dokumentacije o provedbi (napomena: u odnosu na radne listove, radni materijal tj. handout treba dati učenicima/ama).

Fotografije: preporuka je da se fotografiju rezultati aktivnosti učenika i učenica, kao i da ih se fotografira za vrijeme provedbe aktivnosti (igranja uloga, grupnog rada, rasprave). Ne zaboravite prije toga od njih tražiti dozvolu za fotografiranje (kao i/ili za daljnje korištenje fotografija).

Snimanje: u slučaju potrebe, moguće je i snimanje aktivnosti (recimo, odluče li se učenici i učenice za provođenje aktivnosti kao što je kazališna predstava). Ponovo, ne zaboravite tražiti njihovu dozvolu za snimanje (i/ili korištenje video snimke).

Obrasci za izvještavanje: dokumentacijskim obrascima smatraju se obrasci za izvještavanje, koje profesori/ce trebaju ispuniti i poslati jednoj od partnerskih organizacija u projektu (zajedno sa ranijenavedenim materijalima i ispunjenim upitnicima) za vrijeme i nakon završetka radionica (vidi Dodatak C).

Svi materijali trebaju sadržavati EU zastavu, DAPHNE logo, kao i logo projekta Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama, obzirom da je DAPHNE III program Europske Unije financirao nastanak ovog materijala.

A.

B.

C. KAKO EVALUIRATI RADIONICE

D.

E.

DODATAK

C. KAKO EVALUIRATI RADIONICE

C.1. Svrha evaluacije

Iako je preporuka da se aktivnosti vezane uz prevenciju i intervencije u području javnog zdravlja evaluiraju u terminima njihovog učinka na ciljnu grupu i, ako je moguće, učinkovitosti, vrlo je malo takvih slučajeva. Malo je intervencija evaluirano obzirom na djelovanje na ciljnu grupu, a još manje obzirom na učinkovitost djelovanja na njihovo znanje, stavove i promjenu ponašanja.

Jedna od glavnih komponenti ovog projekta je **evaluacija učinka i učinkovitosti** provedbe radionica.

C.2. Metoda evaluacije

Preporuka je da se od učenika i učenica koji sudjeluju u radionicama (intervencijska grupa) prikupe podaci pomoću **pred-upitnika, post-upitnika i upitnika praćenja**. Isti upitnici primjenjuju se i na učenicama i učenicima koji ne sudjeluju u radionicama (kontrolna grupa). Točnije, utjecaj i učinkovitost radionica će se vrednovati koristeći miješani faktorski nacrt (2x3), gdje se jedan faktor odnosi na različite grupe (oni koji sudjeluju i koji ne sudjeluju u radionicama), a drugi na razlike unutar grupa (pred-upitnik, post-upitnik, upitnik praćenja).

Kako bi se evaluirao učinak radionica na znanje, stavove i ponašanje učenika i učenica, oni koji sudjeluju u radionicama (**intervencijska grupa**) će ispuniti upitnik prije radionica (pred-upitnik), po završetku radionica (post-upitnik), te četiri mjeseca po završetku radionica (upitnik praćenja). Učenici i učenice koji ne sudjeluju u radionicama (**kontrolna grupa**) ispunjavaju iste upitnike, u istom vremenskom periodu. Uporaba kontrolne grupe se preporučuje, kako bi se omogućilo da se svaka primijećena promjena u intervencijskoj grupi može s velikom sigurnošću pripisati djelovanju radionica, a ne nekom vanjskom faktoru koji je mogao djelovati u istom periodu, i koji je mogao dovesti do poboljšanja znanja, stavova ili ponašanja učenika i učenica (primjerice, kampanja protiv nasilja, neki slučaj zlostavljanja koji je privukao veliku pažnju medija, itd.). Isto tako, preporuka je da broj učenika i učenica koji sudjeluju u radionicama bude jednak broju učenika i učenica koji čine kontrolnu grupu.

Pred-upitnikom želimo mjeriti:

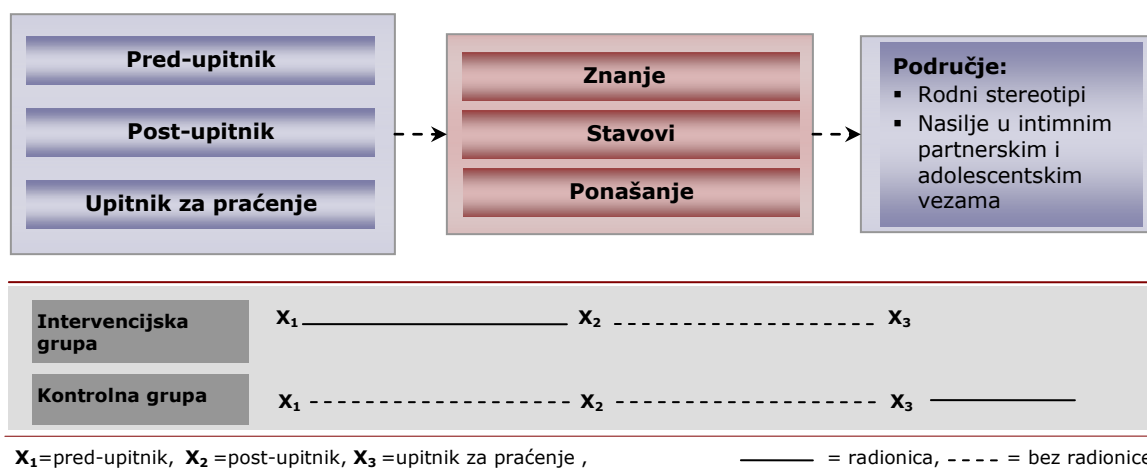
- ◆ Količinu rodne nejednakosti, točnije, koliko je patrijarhalno društvo, kao i koliko su učenici i učenice izloženi nasilju. Bilježe se i demografski podaci. Hipoteza je da će, što je društvo patrijarhalnije, to izraženija biti rodna nejednakost, kao i izloženost nasilju.
- ◆ Znanje, stavove i ponašanje učenika i učenica, vezano uz rodne stereotipe i nasilje u intimnim partnerskim vezama prije provedbe radionica

Post-upitnikom i upitnikom za praćenje želimo mjeriti promjene u znanju, stavovima i ponašanju učenika i učenica na području rodni stereotipa i nasilja u intimnim partnerskim vezama nakon provedbe programa (upitnici se primjenjuju istovremeno s primjenom u kontrolnoj grupi).

Post-upitnik učenici i učenice trebaju ispunjavati odmah po završetku programa, dok upitnik za praćenje treba ispuniti najmanje četiri mjeseca po provedbi radionica, ako je to moguće.

Usporedbom stanja zahvaćenog pred-upitnikom i stanja zahvaćenog nakon provedbe programa (post-upitnik i upitnik za praćenje) moći ćemo utvrditi kratkoročno i dugoročno djelovanje i učinkovitost radionice, točnije, je li bilo promjene u razini znanja, u stavovima i ponašanju kad je riječ o rodnoj nejednakosti i nasilju u intimnim partnerskim vezama, i jesu li se primijećene promjene zadržale i četiri mjeseca po završetku programa.

Evaluacija učinka i učinkovitosti programa

Slika 1: Nacrt evaluacije radionica

Primjenom post-upitnika u intervencijskoj grupi, zahvatit će se i procjena zadovoljstva učenika i učenica radionicom, kao i njihovo iskustvo sudjelovanja u radionici, procesu, metodama, korištenja materijala, kao i percipirane korisnosti takvih radionica.

Obzirom na preporuku korištenja kontrolne grupe, radi provedbe evaluacije, preporuka, zbog etičkih razloga je, provesti **kratku senzibilizaciju** kontrolne grupe nakon ispunjavanja upitnika za praćenje.

Za evaluaciju preporučujemo korištenje instrumenata navedenih u Dodatku B.

Koje instrumente koristiti i kad:

	Intervencijska grupa	Kontrolna grupa
X_1 mjera	Pred-upitnik (DODATAK B1)	Pred-upitnik (DODATAK B1)
X_2 mjera	Post- upitnik (DODATAK B2)	Upitnik za praćenje (DODATAK B3)
X_3 mjera	Upitnik za praćenje (DODATAK B3)	Upitnik za praćenje (DODATAK B3)

D. KAKO PRATITI I IZVJEŠTAVATI O RADIONICAMA

A.

B.

C.

**D. KAKO PRATITI I IZVJEŠTAVATI
O RADIONICAMA**

E.

DODATAK

Ukoliko radionice provodite za vrijeme trajanja projekta, točnije, **školske godine 2015/2016**, molim Vas da popunite i pošaljete obrazac za izvještavanje u Dodatku C, kao i sve druge dostupne dokumente, kao što su fotografije, ispisani flipchart papiri, radni listovi, upitnici koje su ispunili učenice i učenice, itd., organizaciji koja sudjeluje u projektu CESI- Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

Nastavnike i nastavnice koji će priručnik koristiti po završetku projekta (nakon listopada 2016.) također molimo da o rezultatima radionica izvijeste organizaciju koja je sudjelovala u projektu (u Hrvatskoj – CESI, nap. prev.)

Dodatak C uključuje 3 kratka Obrasca za izvještaj, koja trebaju biti popunjena u različita vremena od strane nastavnika/ice koji/a provodi radionice.

C1. Obrazac za izvještavanje: Plan implementacije radionice

U tom obrascu, svaki/a učitelj/ica ili stručnjak/inja, koji/a namjerava provesti GEAR radionicu, treba unijeti neke opće informacije (npr. svoje ime, struku i kontakt podatke, te ime i adresu škole) te informacije o karakteristikama radionice koju namjerava provesti, kao što su: razred u kojem će se provesti radionica (npr. drugi razred srednje škole), predviđen broj sudionika (dječaka i djevojaka) u tretmanskoj i kontrolnoj skupini, datum početka i završetka radionice, hoće li se radionica provesti u sklopu nastavnog plana ili izvan njega, procjenjeni broj sastanaka i trajanje radionica, koje aktivnosti namjerava provesti (uključujući dodatne aktivnosti). **Obrazac za izvještavanje treba ispuniti jednom i poslati ga odgovornoj nacionalnoj organizaciji u najkraćem mogućem roku, prije početka provođenja radionice.** Cilj Obrasca je da odgovorna organizacija dobije neke preliminarnе informacije o radionici koja se namjerava provesti te da se tako omogući odgovornoj organizaciji pružanje pomoći i prijedloga za poboljšanje učiteljima ili da reagira u slučaju (mogućih) nesporazuma.

C2. Obrazac za izvještavanje s radionica: Opis provedbe aktivnosti s radionica.

Cilj C2 Obrasca za izvještavanje je davanje specifičnih informacija o svakoj radionici koju je učitelj/ica proveo/la s učenicima. Konkretno, od učitelja/ice se traži da pruži informacije o broju sudionika svake radionice, aktivnostima koje su se provele, eventualnim promjenama materijala ili postupaka, poteškoćama s kojima se učitelj/ica ili učenici susreli, korisnim posljedicama, komentarima itd. **C2 Obrazac za izvještavanje treba biti ispunjen nakon svakog sastanka; drugim riječima, za svaki sastanak s učenicima treba ispuniti jedan Obrazac** (npr. ako je radionica provedena u 6 sastanaka, tada učitelj/ica treba ispuniti 6 C2 Obrazaca za izvještavanje). **C2 Obrazac za izvještavanje treba ispuniti i poslati odgovornoj organizaciji nakon svakog sastanka s učenicima, odnosno tijekom provedbe radionice, a ne po završetku radionice.**

Za sastanke na kojima su učenici ispunjavali upitnike (pred-test, post-test, upitnik za praćenje), u bilo kojoj od skupina (tretmanska ili kontrolna skupina), učitelj/ica treba ispuniti i drugi dio C2 Obrasca za izvještavanje, pod nazivom „**C2ev. Obrazac za izvještavanje za evaluaciju**“ te poslati taj obrazac, zajedno s ispunjenim upitnicima,

odgovornoj organizaciji. Na primjer, ukoliko je tijekom prvog sastanka radionice učitelj/ica podijelio/la upitnike tretmanskoj i kontrolnoj skupini te zatim proveo/la prvu aktivnost s tretmanskom skupinom, tada treba odgovornoj organizaciji poslati jedan potpuno ispunjen C2 Obrazac za izvještavanje koji se odnosi na provedene aktivnosti i podijeljene upitnike. Za sastanke kada upitnici nisu davani učenicima, C2ev Obrazac za izvještavanje za evaluaciju neće biti ispunjavan.

C3. Obrazac za izvještavanje: Cjelokupni rezultati provedbe radionice

C3 Obrasca za izvještavanje je izvješće o cjelokupnoj provedenoj radionici. Na primjer, provoditelje radionice se pita o olakšavajućim i otežavajućim okolnostima s kojima su se susreli tijekom čitave provedbe radionice, o iskustvima koje su stekli provođenjem radionice, o savjetima koje imaju za buduće provoditelje radionice itd. Također, provoditelje se traži da odrede naredne korake u podijeli upitnika za praćenje i osvještavanju kontrolne skupine. **C3 Obrazac za izvještavanje treba ispuniti jednom i poslati ga odgovornoj nacionalnoj organizaciji u najkraćem mogućem roku nakon provedbe radionice.** Uz ovaj Obrazac, odgovornoj organizaciji treba poslati sljedeće:

- ◆ Ispunjene post-upitnike (ispunjene na kraju radionice) tretmanske i kontrolne skupine
- ◆ Ispunjene „flipchart“ papire i radne listove
- ◆ Fotografije i/ili video isječke

Napomena

Profesori i profesorice koji radionice provode u sklopu projekta trebaju poslati sve ispunjene upitnike odgovarajućoj partnerskoj organizaciji. Provodite li radionice po završetku projekta, na raspolaganju su Vam sljedeće mogućnosti: poslati kodirane podatke, fotokopirane upitnike, ili opis rezultata na adresu CESI- Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

E. AKTIVNOSTI UNUTAR RADIONICA

U ovom su djelu navedene aktivnosti, te upute za provedbu aktivnosti u sklopu radionica u razredu. Dio E je podijeljen u četiri modula:

Modul 1: Uvod i postavljanje ciljeva

Modul 2: Rodni stereotipi i rodna jednakost

Modul 3: Kvalitetne i štetne veze

Modul 4: Nasilje u intimnim vezama

Moguće je birati i kombinirati aktivnosti iz različitih modula pri stvaranju plana svoje radionice. Međutim, aktivnosti se treba birati tako da se prati redoslijed modula, obzirom da je modul 1 preduvjet za modul 2, modul 2 za modul 3, a modul 3 za modul 4.

Pri odabiru aktivnosti treba poštivati redoslijed modula, kao i redoslijed kojim su aktivnosti svrstane unutar modula. Dozvoljeno je preskakati, dodavati i mijenjati / prilagođavati aktivnosti.

Kako su aktivnosti u ovom priručniku namijenjene i iskusnim, i neiskusnim voditeljima i voditeljicama, moduli su strukturirani tako da ih je moguće primjenjivati ili jedan za drugim, ili kao pojedinačne Modul.

A.

B.

C.

D.

E. AKTIVNOSTI UNUTAR
RADIONICA

DODATAK

UVOD I POSTAVLJANJE CILJEVA

Pregled Modula

Kroz ovaj uvodni modul, učenici i učenice se imaju priliku upoznati sa svrhom i ciljevima radionica. Sudionici i sudionice će, zajedno sa svojim profesorima i profesoricama, postaviti pravila, identificirati svoja očekivanja, te usporediti svoja očekivanja s ciljevima.

Ciljevi učenja

Dakle, ciljevi ovog modula su:

- ♦ odrediti i definirati ciljeve radionice
- ♦ stvoriti sigurno okruženje, puno poštovanja i povjerenja
- ♦ prikupiti podatke o znanju, stavovima te ponašanju (metodom samoprocjene) učenika i učenica, vezano uz pitanja rodne nejednakosti, rodni stereotipa i nasilja u intimnim vezama (u svrhu procjene potreba i evaluacije)

Aktivnosti

Aktivnost 1.1: Imenologija: značenja koja nose naša imena

Aktivnost 1.2: Očekivanja i ciljevi

Aktivnost 1.3: Pravila

Preporuka je da se primjene sve aktivnosti iz ovog modula, osim aktivnosti 1.1., koja je izborna.

UVOD I PRED-UPITNIK

Materijal i priprema

- ◆ primjerci pred-upitnika
- ◆ olovke
- ◆ kutija ili velike omotnice, za prikupljanje ispunjenih formulara

Aktivnost po koracima

1 Uvod: Na ovoj radionici ćemo razgovarati o različitim temama, vezano uz rodne uloge, naš odnos sa suprotnim spolom, te načinima građenja kvalitetnih odnosa. O svakoj od ovih tema ćemo razgovarati za vrijeme vježbi i zajedničkog rada u grupi. Kasnije ćemo detaljnije vidjeti što ćemo raditi, no, prije toga, molim vas da odgovorite na neka pitanja koja će mi pomoći da bolje priprelim aktivnosti koje ćemo provoditi.

2 Recite učenicima i učenicama koliko ćete se puta i kada susresti da biste proveli sve aktivnosti (datume i vremena).

3 Pred-upitnik: Podijelite obrasce upitnika učenicima i učenicama, i objasnite im kako će odrediti svoju zaporku. Preporuka je da im pomognete pri ovome, kako ne bi došlo do gubitka podataka. Ispunjene upitnike trebate prikupiti u pripremljenu veliku omotnicu ili kutiju (upitnici su anonimni ali kako bi mogli spojiti različite upitnike koje će svaka osoba ispuniti potrebno je upisati ovu zaporku –ako zaporka nije napisana ili nije pravilno napisana u upitnicima to će dovesti do isključivanja upitnika ovog ispitanika/ice iz istraživanja.

4 Upute za upisivanje zaporce:

Molim Vas da u prvu kućicu upišete treće slovo imena svoje majke. Na primjer, ako je majčino ime Marija, u kućicu označenu slovom A trebate upisati slovo R. U kućicu označenu slovom B, upišite treće slovo očeva imena. Primjerice, ako se otac zove Ivan, u kućicu trebate upisati slovo A. Zatim, u dvije kućice označene slovom C trebate upisati mjesec u kom ste rođeni. Na primjer, ako ste rođeni u lipnju, u prvu kućicu označenu slovom C upišite 0, u drugu broj 6.

U zadnje dvije kućice, označene slovom D, upišite zadnje dvije znamenke svog telefonskog broja.

Upute za pisanje tvoje zaporkе									
Upiši u kvadratiće sljedeće podatke									
a. 3 slovo imena tvoje majke									
b. 3 slovo imena tvog oca									
c. Mjesec tvog rođenja (01-12)	<table border="1"> <tr> <td>a</td> <td>b</td> <td>c</td> <td>d</td> </tr> <tr> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> </tr> </table>	a	b	c	d	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
a	b	c	d						
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>						
d. zadnje dvije znamenke broja tvog mobitela s	<table border="1"> <tr> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> </tr> </table>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>		
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>				

Aktivnost 1.1 Imenologija: značenja koja nose naša imena

Prilagođeno prema Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (str. 51-52) . Oxfam UK and Ireland.

Kratki uvod

Ova je aktivnost prikladna za uvod za temu rodnih stereotipa, jer potiče učenike i učenice da istraže rodne implikacije imena i značenja, koja često odražavaju društveno prihvatljive uloge i očekivanja.

Ciljevi učenja

- ◆ Omogućiti sudionicima i sudionicama da se međusobno upoznaju (ako je potrebno)
- ◆ Uspostaviti povjerenje i poštovanje
- ◆ Ukazati na različita osobna iskustva i specifičnosti zajednica kojima pripadaju sudionici i sudionice

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papir (vidi i: Očekivani ishod aktivnosti)
- ◆ Pločica za imena – samoljepljivi papiri na koje će učenici i učenice napisati imena
- ◆ Olovke i flomasteri

Aktivnost po koracima

1

Učenici i učenice sjede u krugu.

2

Podijelite im samoljepljive papiriće (post-it).

3

Upute: Napišite ime na papiriću i zalijepite ga na majicu. Profesor/ica također piše svoje ime.

4

Dajte uputu: *Svatko od vas će reći svoje ime i:*

- ◆ *Kako bi se zvala osoba suprotnog spola koja ima isto ime kao vi?*
- ◆ *Koje je značenje vašeg imena, koje se asocijacije uz njega javljaju? Zašto su vam roditelji dali baš to ime? Ima li bilo što drugo, što želite reći, i vezano je uz vaše ime?*

5

Profesor/ica piše imena na flipchart papir (pričvršćen na stalak ili zid, ili na podu) u dva stupca (mladići – djevojke). Uključite i svoje ime (vidi: Očekivani ishod aktivnosti).

6

Vodite računa da u različitim kulturama imena mogu odražavati i utjecaj i razlike između različitih društvenih grupa ili rasa i nacionalnosti. U kratkoj raspravi, istaknite rodnu specifičnost imena, ukazujući na rodno specifične asocijacije koje se javljaju uz značenje i porijeklo imena, na slijedeći način:

Rasprava:

- ◆ *Koja je razlika između muških i ženskih imena?*
- ◆ *Što je zajedničko imenima djevojkama? Koje je značenje njihovih imena?* (primjerice, ljupkost, cvijeće, poslušnost)
- ◆ *Što je zajedničko imenima mladića? Koje je značenje njihovih imena* (primjerice, snažan, jak, junak, pobjednik)
- ◆ *Zašto neka imena postoje samo u obliku za jedan spol?*

Aktivnost 1.1

Očekivani ishod

Na kraju, rezultat vaše aktivnosti (flipchart papir) bi trebao izgledati otprilike ovako:

DJEVOJKE		MLADICI	
Komentari	Imena	Imena	Komentari
Cvijet	Kristina Margareta -	Kristijan - Tomislav	Prvi hrvatski kralj

Napomena za nastavnike/ce

Naglasite kako nam već u trenutku rođenja daju ime, koje je vezano uz naš spol, a, isto tako, već tada, opet temeljeno na spolu, javljaju se i očekivanja koja se odnose na naše ponašanje.

Napomena voditeljima i voditeljicama: U većini kultura, ženska i muška imena se razlikuju. U nekim jezicima, čak i kad zvuče jednako, pišu se na različite načine. Značenje imena je često vrlo važno. Primjerice, na jednoj radionici u Keniji je svaka od sudionica objasnila značenje svog imena, i zašto je dobila baš to ime. Neka su imena bila vezana uz ono što je radila majka do trenutka poroda, druga su se odnosila na ulogu koju žene imaju, ili ono što rade, ili njihov odnos s nekim muškim rođakom.

U raspravi bi trebalo naglasiti da su imena rodno određena, i da njihova značenja često odražavaju društveno prihvatljive uloge i očekivanja. Primjerice, ženska imena češće imaju značenja kao što su "divna", "nježan cvijet", ili "poslušna", dok muška imena češće imaju značenja kao što su „veliki ratnik", "jak, hrabar" ili "dar".

Aktivnost 1.2 Očekivanja i ciljevi

Prilagođeno prema: US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response (str. 28). Washington, DC. Stanje: 16.03.2010, www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

Ciljevi učenja

Upoznati sudionice i sudionike s ciljevima radionice, te utvrditi njihova očekivanja, i usporediti ih s ciljevima.

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papir, podijeljen u dva stupca
- ◆ Flomasteri

Aktivnost po koracima

Trajanje 15'

- 1** Upitajte učenike/ce i zabilježite njihove odgovore na pitanje: *Što mislite, kojim ćemo se temama baviti na ovoj radionici, nazvanoj „Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama”?**
- 2** Upitajte učenike/ce i zabilježite njihove odgovore na pitanje: *Mislite li da ćete nešto dobiti sudjelovanjem u ovim radionicama? Ako da, što?*
- 3** Odgovore zapišite na flipchart papir u dva stupca
- 4** Povežite očekivanja učenika i učenica s ciljevima radionice; dodajte one teme koje nisu spomenuli, te ako njihova očekivanja uključuju dijelove kojima se nećemo baviti u sklopu radionica, istaknite što će radionicama biti obuhvaćeno, a što ne (vidi i: Očekivani ishod aktivnosti)
- 5** Sve ćemo ovo raditi kroz vježbe i grupne aktivnosti.
- 6** Odgovorite na pitanja učenika i učenica.

Očekivani ishod

Naš cilj je razgovarati o tome kako izgraditi kvalitetne, ravnopravne veze. Razgovarat ćemo o ovome što ste spomenuli, ali i o ovim temama: (na flipchart papir dodajte ono što nije spomenuto, od slijedećeg):

- ◆ Rodni stereotipi i nejednakost
- ◆ Rodne uloge mladića i djevojaka—što znači biti mladić, ili bili djevojka u našem društvu
- ◆ Što je kvalitetna, a što štetna veza
- ◆ Pitanja vezana uz nasilje u vezama/nasilje u intimnim partnerskim vezama/nasilje u adolescentskim vezama
- ◆ Oblici nasilja u intimnim partnerskim vezama i upozoravajući znakovi
- ◆ Što osoba adolescentne dobi može učiniti ako je u nasilnoj vezi?
- ◆ Što osoba adolescentne dobi može učiniti da pomogne prijatelju / prijateljici koja je žrtva nasilja, ili počinitelj/ica nasilja?

Na kraju, rezultat aktivnosti će izgledati otprilike ovako:

Radionica: Izgradnja kvalitetnih intimnih partnerskih veza	
Teme	Želim dobiti
1...	1...
2...	2...

* Možete koristiti i ovaj naslov: “**Gradnja kvalitetnih odnosa među spolovima**”, Izgradnja kvalitetnih intimnih veza

Aktivnost 1.3 Pravila

Prilagođeno prema:

- ◆ Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (str. 65). Oxfam UK and Ireland.
- ◆ Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum (str. 20). Liz Claiborne Inc. Stanje 5. srpnja 2009., s www.loveisnotabuse.com/

Trajanje 15'

Ciljevi učenja

Zajednički dogovoriti norme ponašanja, koje će osigurati poštovanje svih sudionica i sudionika, za vrijeme radionice

Materijal

- ◆ Flomasteri
- ◆ Prazan flipchart papir
- ◆ Unaprijed pripremljen flipchart papir s pravilima

Priprema

Pripremite flipchart papir naslovljen s „Pravila“ (vidi i: Očekivani ishod aktivnosti)

Aktivnost po koracima

Upute

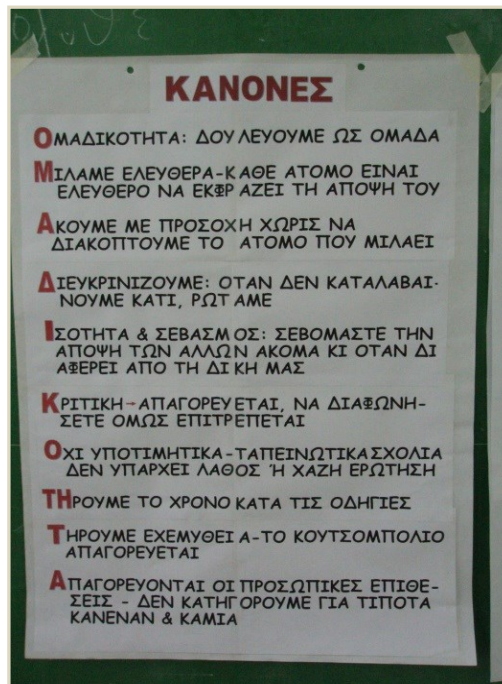
- 1** Prije no što počnemo, trebamo zajedno odrediti pravila koja ćemo poštovati za vrijeme naših susreta. Svrha ovih pravila je da vam omoguće da se osjećate ugodno i sigurno u ovom prostoru, i da vam omoguće da dijelite svoje misli i mišljenja. Koja biste pravila željeli predložiti?
- 2** Neka vaš unaprijed pripremljeni flipchart, na kojem je napisano deset pravila, bude pri ruci. Polako ga otkrijte (očekujemo da će sudionici i sudionice spomenuti sva ta pravila, ali ako to ne učine, ostaje na Vama da to učinite).
- 3** Želite li dodati još neko pravilo?
- 4** Ima li nešto vezano uz pravila što ne razumijete, ili nešto drugo što biste željeli pitati?
- 5** Slažete li se svi da ćete poštovati ova pravila za vrijeme naših susreta?
- 6** Stavite flipchart papir na vidljivo mjesto (primjerice, na zid), gdje će ostati za vrijeme svih susreta.

Aktivnost 1.3

Očekivani ishod

Pravila

- ◆ Timski duh (radimo kao tim)
- ◆ Jednakost i poštovanje: poštujemo tuđa mišljenja, i onda kad su drugačija od naših
- ◆ Dozvolimo svima da govore: pažljivo slušamo, bez prekidanja osobe koja govori
- ◆ Razriješimo nedoumice: pitamo kad god nam nešto nije jasno
- ◆ Slobodno govorimo: svatko može slobodno izraziti svoje mišljenje
- ◆ Ne kritiziramo neopravdano, ali dozvoljavamo neslaganje mišljenja
- ◆ Nema mjesta ponižavanju i omalovažavanju. Nijedno mišljenje ili pitanje nisu pogrešni, ni glupi.
- ◆ Poštujemo vremenski okvir.
- ◆ Informacije su povjerljive. Ono što kažete unutar razreda je povjerljivo, i mora tako i ostati. O tome ne razgovaramo izvan razreda, i ne dijelimo s drugim ljudima. Ogovaranje nije dozvoljeno.
- ◆ Nisu dozvoljeni osobni napadi – ne optužujemo jedni druge.

Primjer iz Grčke-provedba radionica u okviru projekta Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama I)

Savjet više

Možete uključiti i pravila koja vrijede za vrijeme boravka u školi.

RODNI STEREOTIPI I RODNA JEDNAKOST

Modul 2

PREGLED MODULA

Ovaj je modul podijeljen u dvije jedinice: a) Rodni stereotipi i usporedba maskuliniteta i feminiteta, te b) Patrijarhalna društva*. Kroz ovaj modul, učenici i učenice će se upoznati s pojmovima rodnih stereotipa i rodnih uloga, i dobiti poticaj da shvate ove koncepte, razgovaraju o razlikama između spola i roda, propituju uobičajene pretpostavke o načinima konstruiranja roda, istraže rodne uloge u svojoj okolini, utvrde kakva očekivanja od njih kao mladića i kao djevojaka imaju druge osobe, kako se formiraju ta rodna očekivanja, i kako utječu na naše živote i odluke koje donosimo.

Drugim riječima, kroz aktivnosti u ovom dijelu priručnika želimo spriječiti nastanak stereotipnih rodnih uloga, ili izmijeniti postojeće stereotipe, kao i oblikovati vjerovanja koja su nužna za razvoj kvalitetnih intimnih veza. Kroz niz iskustvenih aktivnosti, prilagođenih temi i dobi sudionika i sudionica, učenice i učenici će dobiti priliku da procijene i propitaju svoje kulturno „naslijeđene“ stereotipe, a razlike između spolova promatrati kao individualne razlike, a ne kao dokaz superiornosti jednog spola nad drugim.

Većina djece, kao i većina odraslih, nisu svjesni učinka društveno nametnutih rodnih uloga na svoje živote, niti činjenice da se ove uloge zapravo mogu mijenjati, jer su društveno određene. Ključ za društvenu promjenu i prevenciju rodno uvjetovanog nasilja je u shvaćanju da su rodne uloge društveni konstrukti. Od nužne je važnosti da svi učenici i učenice shvate koncept rodnih uloga, jer je to temelj ovog programa i nužno je shvaćanje slijedećih modula. Kroz ovaj modul nastoji se potaknuti učenike i učenice da istraže očekivanja vezana uz rod, koja pred njih stavljaju njihova obitelj, društvo, masovni mediji.

* Oba dijela uključuju više aktivnosti, od kojih neke imaju isti cilj. Nije nužno da se provedu sve aktivnosti koje imaju isti cilj, voditelj/ica može odabrati aktivnosti koje želi.

Ciljevi ovog modula su omogućiti učenicima i učenicama da:

- ◆ znaju objasniti razlike između pojmova spol i rod
- ◆ propitaju svoja vjerovanja o tome što znači biti mladić ili djevojka u društvu u kojem žive
- ◆ identificiraju i opišu rodne stereotipe, nejednakosti i društvene uloge mladića i djevojaka
- ◆ steknu uvid u rodne uloge i stereotipe koje stvara i održava društvo
- ◆ prepoznaju povlastice i ograničenja koja idu uz to kad si dječak/muškarac i kad si djevojčica/žena
- ◆ shvate na koji način rodne uloge pridonose rodno uvjetovanom nasilju
- ◆ prepoznaju koje su koristi od stereotipa, i kako se riješiti stereotipa
- ◆ shvate definiciju patrijarhalnog društva
- ◆ shvate odnos između patrijarhalnih društava i nasilja protiv žena.

CJELINA 1 - Rodni stereotipi i usporedba maskuliniteta i feminiteta

- Aktivnost 2.1.1.** Što znači biti djevojka... Što znači biti mladić...
- Aktivnost 2.1.2.** Društvene rodne uloge
- Aktivnost 2.1.3.** Sviđa mi se – Ne sviđa mi se
- Aktivnost 2.1.4.** Muškarci, žene i društvo
- Aktivnost 2.1.5.** Samo-otkrivanje
- Aktivnost 2.1.6.** Spol i rod
- Aktivnost 2.1.7.** Slažem se – ne slažem se
- Aktivnost 2.1.8.** Kviz: zanimanja, uloge i aktivnosti žena i muškaraca
- Aktivnost 2.1.9.** A na kraju piše...
- Aktivnost 2.1.10.** Rod, ne spol
- Aktivnost 2.1.11.** Rodna kutija
- Aktivnost 2.1.12.** Pravi muškarac i prava žena
- Aktivnost 2.1.13.** Korak naprijed
- Aktivnost 2.1.14.** Mitovi o ženama, muškarcima i njihove posljedice
- Aktivnost 2.1.15.** Životni put
- Aktivnost 2.1.16.** Poslovice i izreke
- Aktivnost 2.1.17.** Spolno stereotipiziranje
- Aktivnost 2.1.18.** Oglašivačka industrija
- Aktivnost 2.1.19.** To je moja glazba
- Aktivnost 2.1.20.** Presentacija roda
- Aktivnost 2.1.21.** Igra uloga
- Aktivnost 2.1.22.** Zamisli da...

Modul 2– Cjelina 1

CJELINA 2 - Patrijarhalna društva

- Aktivnost 2.2.1.** Biti muško – i povlastice koje uz to idu
- Aktivnost 2.2.2.** Karta moći
- Aktivnost 2.2.3.** Zamrznute slike
- Aktivnost 2.2.4.** Kontinuum štetnih ponašanja prema djevojkama i mladićima
- Aktivnost 2.2.5.** Dominantno ponašanje

Modul 2– Cjelina 2

Aktivnost 2.1.1 Što znači biti djevojka... Što znači biti mladić...

Prilagođeno prema: Attawell, K., Bhagbanprakash, Dr., Dagar, R., i dr. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (str. 33). London: The Commonwealth Secretariat. Stanje: 10.04.2010, www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Trajanje: 25-30'

Ciljevi učenja

- ♦ Istražiti: biti mladić i biti djevojka – koje su prednosti i nedostaci
- ♦ Ispitati društvene stavove i očekivanja

Materijal i priprema

- ♦ Radni list 1a (za mladiće) (ispisan s obje strane, na žutom papiru)
- ♦ Radni list 1b (za djevojke) (ispisan s obje strane, na zelenom papiru)
- ♦ Olovke
- ♦ Flipchart papir i flomasteri (po želji)

Aktivnost po koracima

- 1** Dajte učenicima i učenicama radne listove, na kojima piše slijedeći tekst:

Za djevojke (zeleni radni listovi):

- ♦ *Drago mi je što sam djevojka jer...*
- ♦ *Voljela bih biti mladić, jer bih mogla...*

Za mladiće (žuti radni listovi):

- ♦ *Drago mi je što sam mladić jer...*
- ♦ *Volio bih biti djevojka, jer bih mogao...*

- 2** Dajte slijedeću uputu: **Dopunite rečenice s obje strane svog radnog lista. Imate 3 minute.**

- 3** Prikupite ispunjene radne listove i podijelite ih ponovo učenicama i učenicima nasumično (svaki učenik/ica uzme tuđi radni list a ne svoj) , koji će ih pročitati na glas na slijedeći način:

- ♦ *Drago mi je što sam mladić jer... (žuti radni listovi, prednja strana)*
- ♦ *Voljela bih biti mladić jer bih mogla... (zeleni radni listovi, stražnja strana)*

Možete zabilježiti odgovore na flipchart papir dok učenici/e budu čitali odgovore.

- 4** Razgovarajte o sličnostima i razlikama: *Je li mladićima drago što su mladići zbog istih stvari koje bi djevojke voljele činiti, kad bi bile mladići?*

Učenici i učenice sad na glas čitaju slijedeće tvrdnje:

- ♦ *Drago mi je što sam djevojka jer... (zeleni radni listovi, prednja strana)*
- ♦ *Volio bih biti djevojka jer bih mogao... (žuti radni listovi, stražnja strana)*

- 5** Razgovarajte o sličnostima i razlikama:

- ♦ *Je li djevojkama drago što su djevojke zbog istih stvari koje bi mladići voljeli činiti, kad bi bili djevojke?*
- ♦ *Je li djevojkama i mladićima drago što jesu to što jesu zbog sličnih razloga?*

Razgovarajte s učenicima i učenicama o sličnostima i razlikama, i prikupite sve ispunjene radne listove.

Aktivnost 2.1.1

Očekivani ishod

Ovo je primjer odgovora kakve možete očekivati:

Drago mi je što sam mladić jer: imam više slobode nego djevojke pametniji sam i snažniji nego djevojke neovisniji sam ...	Voljela bih biti mladić jer bih mogla: biti snažnija, slobodnija i neovisnija raditi što god poželim ...
Drago mi je što sam djevojka jer: zrelija sam od mladića mogu postati majka djevojke su osjetljivije ...	Volio bih biti djevojka jer bih mogao: biti osjetljiviji ne bih volio biti djevojka znati što djevojke misle ...

Aktivnost 2.1.2 Društvene rodne uloge

Prilagođeno prema: Attawell, K., Bhagbanprakash, Dr., Dagar, R., i dr. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (str. 44). London: The Commonwealth Secretariat. Stanje: 10.04.2010, www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Trajanje: 30'

Kratki uvod

Kroz ovu će aktivnost učenici i učenice moći istražiti na koje načine definiranje muških i ženskih uloga unaprijed može ograničiti mogućnosti koje se pružaju dječacima / muškarcima, i djevojčicama / ženama.

Ciljevi učenja

Razgovarati o rodnim stereotipima i njihovim posljedicama

Materijal i priprema

- ◆ Radni list 2a (Muškarac)
- ◆ Radni list 2b (Žena)
- ◆ Flipchart papir
- ◆ Olovke i flomasteri
- ◆ Samoljepljiva traka

Aktivnost po koracima

- 1** Svaki učenik i učenica uzme jedan papir (na pola radnih listova treba pisati Muškarac, na pola Žena). Pokušajte radne listove rasporediti tako da pola mladića dobije radni list s naslovom Muškarac, a pola djevojaka radni list s naslovom Žena (nemojte da samo mladići dobiju radne listove na kojima piše Muškarac, i samo djevojke radne listove na kojima piše Žena).
- 2** Uputa za učenike i učenice: **Pokušajte se dosjetiti riječi koja je tipična za muškarca, ili za ženu (ovisno o tome što piše na vašem radnom listu), i zapišite je na svoj radni list.**
- 3** Pazite, drugi ne bi trebali vidjeti kako je naslovljen vaš list, niti što vi pišete. **Sakrijte svoj radni list i čim dovršite, presavijte papir na dva dijela!**
- 4** Kad učenici i učenice završe, dajte im slijedeću uputu: **počnite međusobno mijenjati radne listove, sve dok ne kažem STOP.**
- 5** Podijelite učenike/ce u grupe po sedam osoba.
- 6** Jedno po jedno, prošetat ćete po sobi, i to tako da vaš hod oslikava ono što je napisano na vašem radnom listu (i obzirom na rod, i obzirom na karakteristike).
 - ◆ ostatak grupe će promatrati i nastojati pogoditi, **u najviše 30 sekundi**, a) rod, b) karakteristike koje ste pokazivali
 - ◆ osoba koja prikazuje karakteristike ne smije govoriti sve dok tim ne pogodi pravi odgovor
 - ◆ kad tim pogodi, ili kad je vrijeme isteklo bez točnog odgovora, prijedite na slijedeću osobu
- 7** Jedna osoba iz grupe će mjeriti vrijeme (do 30 sekundi). Svaka osoba će na svom radnom listu bilježiti je li tim utvrdio a) rod, b) karakteristike svake osobe, te naznačiti koliko je ljudi pogodilo obje te stvari.

Aktivnost 2.1.2

RASPRAVA

- 8 Razgovarajte o tome kako nepromjenjive muške i ženske uloge mogu ograničiti mogućnosti dječacima/mladićima, te djevojčicama/djevojkama.
- 9 Kako ste se osjećali zbog karakteristika napisanih na vašem radnom listu? Recite osobama koje su prikazivale istu karakteristiku da razgovaraju međusobno.
- 10 Na flipchart papiru zabilježite spomenute emocije, odvojeno od muških i ženskih uloga.
- 11 Kako se osjećate kad vam je dana unaprijed definirana uloga, i morate se ponašati u sklad s njom? Osjećate li se ograničenima?
- 12 Prikupite radne listove.

Unaprijed određene karakteristike i emocije

Ženske karakteristike		Muške karakteristike	
Karakteristika	Osjećaj	Karakteristika	Osjećaj
Pametna	Superiornost	Snaga	Moćno
Lijepa	Neudobno	Muškost	...
Osjetljiva	...	Neovisnost	...
Ljubomorna	...	Egoizam	...
Lukava	...		
	...		

Očekivani ishod

Flipchart papir uz ovu aktivnost bi trebalo izgledati otprilike ovako:

Aktivnost 2.1.3 Sviđa mi se – ne sviđa mi se

Prilagođeno prema: Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (str. 55-56). Oxfam UK and Ireland.

Ciljevi učenja

- ◆ Istražiti rodne odnose u životima sudionika i sudionica
- ◆ Pružiti im prostor da govore o sebi i svojim osjećajima

Materijal i priprema

- ◆ Radni list 3a (za djevojke)
- ◆ Radni list 3b (za mladiće)
- ◆ Olovke i flomasteri

Aktivnost po koracima

Trajanje: 25-30'

- 1** Podijelite učenike i učenice u male grupe od 4 do pet osoba; svaku grupu će činiti samo mladići, ili samo djevojke.
- 2** Svakoj grupi dajte jedan radni list (mladićima za mladiće, djevojkama za djevojke)
- 3** Upute za učenike i učenice: Nakon što porazgovarate, zabilježite ono što se **smatra tipičnim/prikladnim za vaš rod u prvom stupcu**:
 - ⇒ 2 stvari koje **činite i sviđaju vam se**
 - ⇒ 2 stvari koje **činite, ali vam se ne sviđaju**
 - ⇒ 2 stvari koje **ne činite, ali voljeli biste**
 - ⇒ 2 stvari koje **ne činite jer vam se ne sviđaju**
- 4** U drugom stupcu učinit ćete isto ali sad ćete bilježiti ono što se **smatra neprikladnim / netipičnim za vaš rod**.
- 5** Nakon što učenici i učenice završe, dajte im slijedeću uputu: **Sad dođite u krug. Koja bi grupa željela opisati o čemu ste diskutirali?**
Zbog čega radimo stvari koje nam se ne sviđaju, i/ili ne radimo stvari koje nam se sviđaju?
- 6** Usporedite odgovore mladića i odgovore djevojaka.

Aktivnost 2.1.3

Očekivani ishod

Radni listovi sudionika i sudionica će izgledati otprilike ovako:

Primjer radnog lista djevojaka	SMATRA SE TIPIČNIM ZA DJEVOJKE / ŽENE	SMATRA SE NETIPIČNIM ZA DJEVOJKE / ŽENE
Stvari koje radim I SVIĐAJU MI SE	1. Brinem o sebi i svom izgledu 2. Šminkam se 3. Kupujem 4. ...	1. Pušenje 2. Psovanje ...
Stvari koje radim, ali mi se NE SVIĐAJU	1. Kućanski poslovi 2. Brijanje/depiliranje voskom 3. ...	1. Varanje 2. ...
Stvari koje ne radim, ali MI SE SVIĐAJU	1. Kupovina 2. ...	1. Pušenje 2. Izlasci svaku večer 3. ...
Stvari koje ne radim jer mi se NE SVIĐAJU	1. Drogiranje 2. ...	1. Drogiranje 2. Prostitucija 3. ...

Savjet više

Alternativa ovoj aktivnosti mogla bi izgledati ovako:*

- ◆ Raširite listove novina po podu, nepravilno ih rasporedite.
- ◆ Objasnite sudionicama i sudionicima da, kad viknete „Šetnja!“, trebaju hodati što brže mogu, a da se međusobno ne sudaraju. Kad viknete: „U parove“, trebaju stati na list novina na podu. U jednom trenutku na novinama smije stajati najviše dvoje ljudi.
- ◆ Kada stanu na novine, recite im da ćete im dati temu o kojoj trebaju razgovarati u paru ukupno dvije minute. Po isteku dvije minute, opet ćete viknuti: „Šetnja“, i ponovo se mogu kretati u prostoru, dok opet ne viknete: „U parove!“. Zadajte im drugu temu, i tako redom.
- ◆ Zamolite sudionike i sudionice da se kreću po prostoru, i zatim im dajte teme, jednu po jednu.

Tvrdnje (teme) koje ćete koristiti:

- ⇒ nešto tipično za moj rod, što volim raditi
- ⇒ nešto tipično za moj rod, što ne volim raditi
- ⇒ nešto netipično za moj rod, što volim raditi
- ⇒ nešto netipično za moj rod, što bih volio / voljela raditi bez osude
- ⇒ nešto što se nadam da će se dogoditi za vrijeme radionice

- ◆ Nakon što se porazgovara o svim tvrdnjama, zamolite sudionike i sudionice da formiraju grupe od pet sudionika i sudionica. Svakoj grupi dajte prazan flipchart papir.
- ◆ U grupama, sudionici i sudionice trebaju zapisati svoje odgovore, kao i dodati asocijacije na napisane odgovore, kao i nade što će se dogoditi za vrijeme radionice, koje su se javile za vrijeme rasprave.
- ◆ Vratite se u veliku grupu i pogledajte neke od odgovora sudionika i sudionica.

* Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International. (Translated with permission from © Amnesty International, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom. Website: www.amnesty.org)

Aktivnost 2.1.4 Muškarci, žene i društvo

Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Zagreb: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Stanje: 01.04.2010, <http://www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/>

Trajanje: 45'

Kratki uvod

Pojam rod se odnosi na socijalno konstruirane razlike između žena i muškaraca. Dakle, rodne razlike su duboko ukorijenjene u društvu i kulturi. Kategorije „muškarac“ i „žena“ su proizvod određenog povijesnog perioda i društvenog konteksta, i kao takve mogu se mijenjati.

Ciljevi učenja

Osvijestiti rodne stereotipe i vjerovanja sudionika i sudionica o rodnim ulogama

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papiri
- ◆ Flomasteri
- ◆ Samoljepljiva traka

Aktivnost po koracima

1 Podijelite sudionike i sudionice u četiri male grupe, svakoj grupi dajte olovku i papir.

2 Svaka grupa ima svoj zadatak:

- ⇒ *Prva grupa treba nabrojati sve prednosti toga kad si žena u našem društvu.*
- ⇒ *Druga grupa treba nabrojati sve prednosti toga kad si muškarac u našem društvu.*
- ⇒ *Treća grupa treba nabrojati sve nedostatke toga kad si žena u našem društvu.*
- ⇒ *Četvrta grupa treba nabrojati sve nedostatke toga kad si muškarac u našem društvu.*

3 Svaka mala grupa predstavlja svoje rezultate u velikoj grupi.

4 Pokušajte izvući sličnosti i razlike ponuđenih lista odgovora.

5 Odgovorite na slijedeća pitanja:

- ⇒ *Jesu li ljudi ograničeni svojim rodnim ulogama i zašto?*
- ⇒ *Mogu li se uloge međusobno zamijeniti?*
- ⇒ *Koje su prednosti određene rodne uloge i tko od toga ima koristi?*
- ⇒ *Kako rodne uloge utječu na odnose?*
- ⇒ *Što biste željeli promijeniti?*

Aktivnost 2.1.5 Samo-otkrivanje

Prilagođeno prema:

♦ White Ribbon Campaign UK. Stanje: 15.09.2005., www.whiteribboncampaign.co.uk

♦ Media Awareness Network. (2010). Lesson Plan: Gender Stereotypes and Body Image. Stanje: 10.04.2010: http://www.media-awareness.ca/english/resources/educational/lessons/elementary/body_image/gndr_stereo_body_image.cfm

Trajanje: 30-45'

Kratki uvod

Svi smo mi „pravi“ ljudi, sposobni za doživljavanje širokog raspona emocija, uključujući sreću i tugu, ljubav i bijes.

Ukratko, stereotipi su destruktivni jer ograničavaju naš potencijal! A opet, koliko mladih muškaraca i žena znate koji se jako trude ponašati na stereotipan način, bez imalo sumnje? Kakvu štetu nanosimo sebi i drugima? Dječaci se ne rađaju nasilni, niti imaju štetne stavove prema djevojkama i jedni prema drugima odmah po rođenju. Stavove i ponašanja učimo, i to kroz stereotipe, kroz ono što naše društvo misli da znači ponašati se kao muškarac, i kao dama. Ograničenja ovih kutija /zatvora se možemo osloboditi kad ove ciljeve počnemo promatrati kao nedostižne i nepoželjne. Tad možemo započeti s procesom promjene. To ne znači da je pogrešno da mladići vole sport ili popravljati aute, ili da djevojke ne bi trebale voljeti kuhanje.

Ciljevi učenja

Potaknuti raspravu o:

- ♦ pozitivnim aspektima toga što si mladić i što si djevojka
- ♦ negativnim aspektima toga što si mladić i što si djevojka

Materijal i priprema

- ♦ Flipchart papiri
- ♦ Flomasteri
- ♦ Samoljepljiva traka

Aktivnost po koracima

- 1** Podijelite učenike i učenice u grupe od po pet članova ili članica. Sve osobe u grupi trebaju biti istog spola.
- 2** Svakoj grupi dajte flipchart papire i flomastere.
- 3** Grupi mladića dajte slijedeću uputu: **razgovarajte u grupi, i zapišite svoje odgovore na slijedeća pitanja:**
 - ⇒ *Kod toga što sam mladić mi se sviđa...*
 - ⇒ *Kod toga što sam mladić mi se ne sviđa...*

Grupi djevojaka dajte slijedeću uputu: **razgovarajte u grupi, i zapišite svoje odgovore na slijedeća pitanja:**

 - ⇒ *Kod toga što sam djevojka mi se sviđa...*
 - ⇒ *Kod toga što sam djevojka mi se ne sviđa...*
- 4** Kad završite zadatak, **razgovarajte u grupi, i dogovorite se što je najbolje kad si mladić, odnosno kad si djevojka. Taj odgovor zaokružite zelenim flomasterom. Odlučite i što je najgore kad si mladić, odnosno, kad si djevojka. Taj odgovor zaokružite crvenim flomasterom.**
- 5** U toku rada, odredite i jednu ili dvije osobe koje će predstaviti rad grupe drugima.

Aktivnost 2.1.5

RASPRAVA (na flipchart zapisujte odgovore učenika i učenica):

- ◆ Koje su sličnosti među stvarima koje se sviđaju mladićima i djevojkama?
- ◆ Koje su razlike među stvarima koje se sviđaju mladićima i djevojkama?
- ◆ Koje su sličnosti i razlike među stvarima koje se mladićima i djevojkama ne sviđaju?
- ◆ Vidimo li više sličnosti ili razlika?
- ◆ Što još primjećujete?
- ◆ Među stvarima koje vam se ne sviđaju, ima li nešto što se može promijeniti?
 - ◇ Ako da, kako? Što možete učiniti?
 - ◇ Ako ne, zašto ne možete ništa učiniti?

Očekivani ishod

Rezultat vaše aktivnosti će izgledati otprilike ovako:

		Sličnosti	Razlike
sviđanje	Mladići		
	Djevojke		
nesviđanje	Mladići		
	Djevojke		

Očekuje se da će odgovori učenika i učenica pokazivati više razlika, nego sličnosti. Treba im pomoći da shvate da ima i pozitivnih i negativnih aspekata u tome kad si djevojka, ili kad si mladić. Vjerojatnije da mladići imaju više privilegija (više „sviđa mi se“), nego djevojke, kod kojih se očekuje više „ne sviđa mi se“.

No, je li ovo stanje neizbježno, ili mladići i djevojke mogu učiniti nešto da promijene ovu situaciju? Mogu li učiniti nešto da promijene stvari koje im se ne sviđaju? Naravno, postoje biološke karakteristike, koje su nepromjenjive, no što se događa s društveno konstruiranim razlikama?

Aktivnost 2.1.6 Spol i rod

Prilagođeno prema:

- ◊ Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (str. 87-89). Oxfam UK and Ireland.
- ◊ Daphe Program: Artsafe & Conflict Transformation [JLS/2006/DAP-1/127/Y]

Trajanje: 30'

Ciljevi učenja

- ◆ Spoznati razliku spola i roda
- ◆ Razlikovati biološke karakteristike, vezane uz spol, od društvenih uloga, naučenih ponašanja i rodni stereotipa
- ◆ Ispitati stavove vezane uz rod

Materijal i priprema

- ◆ Olovke
- ◆ Radni list 4 (po jedan za svaku grupu)
- ◆ Flipchart papir, flomasteri i selotejp (po želji)

Aktivnost po koracima

- 1** Pitajte grupu: Što mislimo kad kažemo da je osoba „muškog ili ženskog spola“? Kako se te osobe razlikuju? Mislimo li na nešto s čim smo rođeni, ili na nešto što smo naučili?
- 2** Što mislimo kad kažemo „rod“? Što mislimo kad kažemo da je netko dječak, ili djevojčica? Po čemu se djevojčica razlikuje od dječaka? Mislimo li na nešto s čim smo rođeni, ili na nešto što smo naučili?
- 3** Što mislite, koja je razlika između „roda“ i „spola“?
- 4** Kratko i jednostavno objasnite razliku: spol (biološko) odnosi se na nešto s čim smo rođeni, a rod (društveno) odnosi se na nešto što smo naučili.
- 5** Podijelite učenike i učenice u male grupe po 4-5 osoba. Svaka grupa dobiva po jedan radni list 4.
- 6** Dajte slijedeću uputu: *Pročitajte tvrdnje, razgovarajte o njima, i zatim stavite oznaku "✓" u prvi, ili drugi stupac, ovisno o tome mislite li da se tvrdnja odnosi na spol, ili rod. Ako se ne možete složiti, ili niste sigurni, samo to zabilježite, i nastavite s radom.*
- 7** *U zadnja dva prazna retka u tablici upišite tvrdnju koja se odnosi na razliku između muškaraca i žena obzirom na spol, i tvrdnju koja se odnosi na razliku između muškaraca i žena obzirom na rod.*
- 8** Nakon što su gotovi s radom, čitajte jedno po jedno pitanje cijeloj grupi:
 - ◆ Što ste odlučili? (zabilježite odgovore na flipchart papir)
 - ◆ Ukoliko im se odgovori razlikuju, razgovarajte o razlozima zašto su se odlučili za koju kategoriju.
 - ◆ Razgovarajte o tome zašto su se odlučili za određenu kategoriju, ukoliko su odgovorili pogrešno.
 - ◆ Ispravite sve pogrešne odgovore, uz objašnjenje zašto je tako.

Aktivnost 2.1.6

RASPRAVA

- 1 *Jesu li vas neke tvrdnje iznenadile?*
- 2 *Što možemo naučiti iz razlika između spola i roda?*
- 3 *Polazeći od ovih tvrdnji, čini li vam se da jedan rod ima više moći / jaču poziciju u našem društvu?*

Savjet više

Ova je aktivnost prikladna za grupu koja o pojmu roda zna vrlo malo, ili nimalo, ili koja se treba vratiti na početak, kako bismo bili sigurni da su svi članovi i članice grupe svladali ovaj koncept.

Prilagodba: Drugi način provedbe ove aktivnosti je da grupa sluša voditelja/icu dok čita jednu po jednu tvrdnju. Sudionici i sudionice zapisuju odgovore na papir, i to R, ako misle da je odgovor rod, ili S, ako misle da je odgovor spol. Nakon toga se nastavlja s raspravom.

Aktivnost 2.1.7 Slažem se – ne slažem se

Prilagođeno prema: United Nations Children's Fund (UNICEF). (2003). Training of Trainers on Gender-Based Violence: Focusing on Sexual Exploitation and Abuse. United Nations Children's Fund (UNICEF). Stanje: 20.07.2009: www.reliefweb.int/library/documents/2003/unicef-tot-25sep.pdf.

Trajanje: 15-20'

Ciljevi učenja

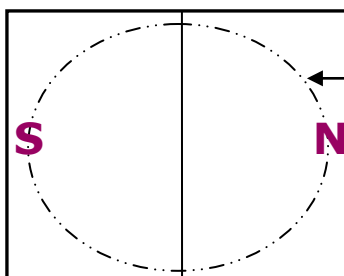
- ♦ Ispitati vlastita vjerovanja i pretpostavke vezano uz rodne stereotipe i rodne uloge
- ♦ Shvatiti razliku između spola i roda

Materijal i priprema

- ♦ Samoljepljiva traka
- ♦ Foto aparat ili mobitel s foto aparatom
- ♦ Tablica za bilježenje rezultata aktivnosti 2.1.7 (za profesore/ice) [vidi knjižicu IV]

Aktivnost po koracima

Podijelite učionicu na dva dijela (unutar granica kruga koji čine učenici i učenice), pomoću papira i samoljepljive trake (dakle, povucite crtu). Na jednoj strani, pomoću samoljepljive trake napravite slovo S –slažem se, a na drugoj strani slovo N–ne slažem se).

Sudionici i sudionice u krugu

- 1 Uputa učenicima/ama: [stanite u veliki krug](#)
- 2 [Pročitat ću vam neke rečenice.](#)
- 3 Nakon što čujete tvrdnju, ako se slažete, prijeći ćete u polovicu učionice koja predstavlja slaganje (što se više slažete, to ćete stati bliže slovu S). Ako se ne slažete, prijeći ćete u polovicu učionice koja predstavlja neslaganje. Što je veći stupanj vašeg neslaganja, to ćete prići bliže slovu N). Ako niste sigurni, ili ne možete odlučiti, ostanite u sredini prostorije, a, ako se predomislite, možete promijeniti položaj.
- 4 Vaše ću odgovore fotografirati. Dakle, kad jednom stanete na mjesto koje predstavlja vaš odgovor... zauzmite pozu!
- 5 Nema točnih, ni pogrešnih odgovora. Samo razmislite slažete li se, ili ne s onim što ste čuli, i koliko se jako slažete ili ne slažete.
- 6 Čitajte jednu po jednu rečenicu (ne više od 6-7)
 1. Djevojke su stidljive, a mladići nisu.
 2. Djevojke osjećaje izražavaju puno lakše nego mladići.
 3. Djevojke bi trebale raditi ono što im kažu mladići.
 4. Mladići bi trebali raditi ono što im kažu djevojke.
 5. Djevojke nisu dobre u matematici.
 6. Briga o djeci je ženski posao.
 7. Mladić koji kuha ili pere suđe nije pravo muško.
 8. Kad djevojčice odrastu, trebaju naći dobrog muža za udaju, a mladići trebaju naći dobar posao.
 9. U Hrvatskoj, muškarci i žene danas imaju jednaka prava.

Aktivnost 2.1.7

10. Mladići su agresivni, a djevojke nisu.
11. Djevojke bolje metu i bolje čiste.
12. Nogomet i košarka su za mladiće, a za djevojke nisu.
13. U vrtićima bi na odgajateljskim poslovima trebale raditi samo žene.

Nakon svake rečenice, dok učenice i učenici stoje u dijelu prostorije koji simbolizira stupanj njihova (ne)slaganja sa tvrdnjom, pitajte 1-2 osobe sa svake strane: **Zašto ste izabrali ovu stranu?** (najbolje bi bilo pitati drugu osobu svaki put). *Jesu li mladići izabrali drugu stranu prostorije u odnosu na djevojke?*

Voditelj/ica broji odgovore učenika i učenica, i bilježi ih, vodeći računa o spolu. Podaci se bilježe u tablicu za rezultate za aktivnost 2.1.7.

Očekivani ishod

Rezultati aktivnosti 2.1.7. (za profesore/ice)

Tvrdnje	Slaganje		Sredina		Neslaganje	
	Djevojke	Mladići	Djevojke	Mladići	Djevojke	Mladići
<i>Djevojke su stidljive, a mladići nisu</i>	5	2			10	15
<i>Djevojke osjećaje izražavaju puno lakše nego mladići.</i>	15	9			8	0
....						

Savjet više

Možete dodavati svoje rečenice, ili prilagođavati postojeće. Rezultate možete bilježiti u istu tablicu, a možete i fotografirati rezultate.

Aktivnost 2.1.8 Kviz: zanimanja, uloge i aktivnosti žena i muškaraca

Prilagođeno prema:

- ◆ Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (str. 169-170). Oxfam UK and Ireland
- ◆ US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response (str. 58). Washington, DC. Stanje: 20.07. 2009, www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

Trajanje: 30'

Ciljevi učenja

- ◆ Omogućiti učenicima i učenicama da istraže vlastite stavove prema muškarcima, ženama, djevojčicama i dječacima
- ◆ Omogućiti im da počnu uviđati svoje uloge i stereotipe, na nenapadački način

Materijal

- ◆ Primjerci radnog lista 5 (jedan po za svakog sudionika i sudionicu)
- ◆ Olovke
- ◆ Flomasteri

Priprema

Unaprijed pripremljen flipchart papir na kojem voditelj/ica bilježi odgovore učenika i učenica [može koristiti obrazac iz Radnog lista 5 (za profesore/ice)]

Aktivnost po koracima

- 1** Sjednite u krug. Svaki učenik i učenica dobiju primjerak Radnog lista 5.
- 2** Upute učenicama i učenicima: **pročitajte slijedeće uloge i aktivnosti, i označite s "√" ono zanimanje / aktivnost za koje mislite da se njime više bave muškarci, ili da se njime više bave žene. Misлите li da je neko zanimanje jednako prikladno i za muškarce, i za žene, stavite "√" u oba stupca. Ako ne znate, ili ne možete odlučiti, nastavite dalje.**
 - ◆ *Ovo nije test, nema točnih, ni pogrešnih odgovora.*
 - ◆ *Zabilježite prvi odgovor koji nam padne na pamet, bez previše razmišljanja.*
 - ◆ **Imate 2 minute!**
- 3** Po završetku, dajte slijedeću uputu: **dajte svoj radni list drugoj osobi, koja ga daje nekom drugom, i tako dalje, dok ne kažem: „Stop!“**
- 4** Za svaku ulogu /zanimanje koje pročitam, podići ćete ruku u skladu s odgovorom napisanom na radnom listu koji imate kod sebe, ne odgovoru koji ste napisali.
- 5** Na pripremljenom flipchart papiru zabilježite broj učenika i učenica koji su dali određeni odgovor. Pitajte svaki put odnosi li se zanimanje / uloga na oba spola (**označite s "√" odgovore koji se odnose na samo jedan spol**)

Aktivnost 2.1.8

RASPRAVA:

- ◆ *Kod kojih zanimanja / uloga/ aktivnosti ima više "✓" za žene?* (primjerice, kućanski poslovi, slabo plaćeni poslovi, poslovi za koje treba niža obrazovna razina)
- ◆ *Što je zajedničko zanimanjima / ulogama / aktivnostima za koja ste rekli da ih žene ne mogu obavljati?* (npr. tehničke vještine)
- ◆ *Zašto neka zvanja / uloge / aktivnosti mogu obavljati samo žene, a druga samo muškarci?*
- ◆ *Zašto ih ne mogu obavljati i muškarci, i žene?*
- ◆ *Koliko su stvarni ovi razlozi?*
- ◆ *Smatrate li da su ovi razlozi povezani s biološkim spolom, ili sa društvom?*
- ◆ *Što odvraća žene i muškarce od angažiranja u određenim zanimanjima / ulogama / aktivnostima? Zašto? Može li se to promijeniti?*
- ◆ *Ako je došlo do neslaganja: zašto su neki od vas određenu aktivnost smatrali više „muškom“, a drugi „ženskom“?*
- ◆ *Možete li navesti primjere zanimanja / uloga / aktivnosti koje danas rade žene, a u prošlosti nisu? A muškarci?* (iskoristite odgovore da ilustrirate kako se **društvene rodne uloge vremenom mijenjaju**)
- ◆ Prikupite ispunjene radne listove.

Očekivani ishod

Zanimanje	M	Ž	Oboje
Brine o pacijentima	10	20	2
Kuha	25	-	4
...			

Aktivnost / uloga	M	Ž	Oboje
Kuha			
Pije alkohol			
...			

Primjer provedbe iz Grčke (u okviru projekta Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama I)

Επάγγελμα	A	Γ	A+Γ
φροντίζει ασθενείς	9	16	11
μαγειρεύει	10	19	10
παίζει ποδόσφαιρο	20	3	3
διδάσκει στο Λύκειο	19	19	19
καλλιεργεί τη γη	19	7	6
γιατρεύει ασθενείς	17	14	13
δικάζει	19	14	14

Επάγγελμα	A	Γ	A+Γ
ράβει	6	20	6
δικηγόρει	19	17	17
φροντίζει τα παιδιά	14	20	14
σχεδιάζει ρούχα	17	19	17
σχεδιάζει σπίτια	18	12	10
έχει επιχείρηση	21	7	7
διδάσκει στο Δημοτικό	12	20	11

Επάγγελμα	A	Γ	A+Γ
οδηγεί αεροπλάνο	20	4	4
πουλάει φρούτα	18	9	9
χτίζει σπίτια	20	-	-
οδηγεί ταξί	20	4	4
επισκευάζει υδραυλικά	20	1	1
χαρεύει	19	19	12
σβήνει φωτιές	20	1	1

Δραστηριότητα/Ρόλος	A	Γ	A+Γ
μαγειρεύει	10	21	10
πίνει αλκοόλ	21	9	9
φροντίζει τον κήπο	19	11	9
αθλείται	21	18	18
κυβερνά τη χώρα	20	4	4
αποφασίζει τα έξοδα της οικογένειας	21	14	14

Επάγγελμα	A	Γ	A+Γ
αστυνομώνει	20	11	11
οδηγεί νταλικά	21	0	0
λειτούργει σε εκκλησία	20	3	3
πουλάει αυτοκίνητα	21	3	3
καθαρίζει σπίτια	0	21	0
δακτυλογραφεί	7	17	5
κουρεύει	19	19	16

Δραστηριότητα/Ρόλος	A	Γ	A+Γ
καθαρίζει το σπίτι	4	21	4
διοικεί Υπουργείο	21	8	8
πλένει το αυτοκίνητο	21	10	10
αποφασίζει τι θα φάει η οικογένεια	4	20	5
είναι κεφαλή της οικογένειας	21	10	10

Επάγγελμα	A	Γ	A+Γ
χαρτοπαιζει	20	8	7
βοηθά τα παιδιά στο διάβασμα	13	20	12
προεδρεύει	21	6	6
χειρίζεται μηχανήματα	21	4	4
αερίβρει φαγητό	8	21	8
προγραμματίζει υπολογιστές	21	7	7

Aktivnost 2.1.9 A na kraju piše...

Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Bolje spriječiti nego liječiti –prevencija nasilja u adolescentskim vezama. Hrvatska: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. Stanje: 26.02.2010, www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama

Trajanje: 25'

Kratki uvod

Rodni stereotipi su vezani uz socijalnu konstrukciju muškog i ženskog. Stereotipna vjerovanja o tome što znači biti muškarac, odnosno žena, stvaraju očekivanja, uloge i ponašanja koja podupiru rodnu nejednakost. Rodni stereotipi su duboko ukorijenjeni u društvo i često otporni na promjenu.

Ciljevi učenja

- ◆ Osvijestiti stavove i mišljenja sudionika i sudionica vezana uz rodne uloge, ponašanja i očekivanja
- ◆ Omogućiti im da promisle o načinima i postojećim modelima učenja rodnih uloga

Materijal i priprema

- ◆ Primjerci radnog lista 6 za učenike i učenice: „A na kraju piše...“
- ◆ Olovke

Aktivnost po koracima

- 1** Podijelite radne listove učenicima i učenicama i zamolite ih da ih popune (odnosno, da završe rečenice).
- 2** Podijelite sudionike i sudionice u male grupe, sa zadatkom da prodiskutiraju teme iz radnog lista u odnosu na vlastita iskustva. Također, trebaju obratiti pažnju odnose li se završene rečenice na spol ili na rod.
- 3** U velikoj grupi nastavite raspravu o rodnim stereotipima i predrasudama.

Aktivnost 2.1.10 Rod, ne spol

De Bruyn, M. & France, N. (2001). Gender or sex: who cares? Skills-building resource pack on gender and reproductive health for adolescents and youth workers. Chapel Hill: Ipas

[Dostupno na: http://www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx (in English), http://www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexo_A_quien_le_importa.aspx (in Spanish)]

Kratki uvod

Pojam rod se odnosi na socijalno konstruirane razlike između žena i muškaraca. Dakle, rodne razlike su duboko ukorijenjene u društvu i kulturi. Kategorije „muškarac“ i „žena“ su proizvod određenog povijesnog perioda i društvenog konteksta, i, kao takve, mogu se mijenjati.

Ciljevi učenja

Spoznati razliku između spola i roda – naučiti prepoznati rodne stereotipe

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papiri
- ◆ Flomasteri
- ◆ Samoljepljiva traka

Aktivnost po koracima

Trajanje: 30'

- 1** Na flipchart papiru nacrtajte tri stupca. Prvi naslovite „Žena“, a druga dva ostavite bez naslova. Zamolite sudionike i sudionice da navedu crte osobnosti, sposobnosti i uloge (atribute) koji se često povezuju sa ženama. Ovi odgovori mogu uključivati stereotipe koji prevladavaju u zajednici.
- 2** Treći stupac naslovite „Muškarci“ i zamolite sudionike i sudionice da opet naprave popis crta ličnosti, sposobnosti i uloga, koje se često povezuju s muškarcima.
- 3** Ukoliko sudionici i sudionice ne navedu nijednu negativnu, ili nijednu pozitivnu crtu, sposobnost ili ulogu, dodajte neke, tako da u oba stupca ima i pozitivnih, i negativnih riječi.
- 4** Ukoliko sudionici i sudionice ne spomenu nijednu biološku karakteristiku (primjerice, grudi, brada, penis, vagina), dodajte neke u oba stupca.
- 5** Sad zamijenite naslove prvog i trećeg stupca, tako da napišete Muškarac iznad prvog stupca, a Žena iznad trećeg. Idite kroz popis od jednog pojma do drugog, i pitajte sudionike i sudionice mogu li muškarci imati karakteristike i ponašanja koja su atribuirana ženama, i mogu li žene imati one koje su atribuirani muškarcima. One atribute za koje se smatra da se ne mogu pojavljivati i kod muškaraca, i kod žena, upisuje se u srednji stupac, koji se zatim naslovi Spol.
- 6** Kako bi se uštedjelo vrijeme, nije nužno da se razgovara o svakom pojmu odvojeno. Sudionike i sudionice je moguće jednostavno pitati postoje li neki pojmovi koje nije moguće pripisati i jednom i drugom spolu. U svakom slučaju, o svim riječima koje se pojave u stupcu Spol treba razgovarati.
- 7** Možete očekivati da će sudionice i sudionici raspravljati o značenju pojedinih riječi. Jedan od ciljeva ove vježbe je pokazati kako ljudi pripisuju različita značenja većini rodno-utemeljenih karakteristika. Stoga, nemojte biti ni iznenađeni, ni frustrirani zbog rasprava do kojih može doći!

Aktivnost 2.1.10

Očekivani ishod

Sažetak

- ◆ Objasnite da se sve riječi u stupcima Muškarac i Žena odnose na rod.
- ◆ Objasnite da se spol odnosi na biološke i genetske karakteristike, dok se rod odnosi na socijalne / kulturalne ideje i očekivane uloge muškaraca i žena u društvu. Zbog toga, sadržaj roda može varirati od kulture do kulture, i od društva do društva.
- ◆ Istaknite da ljudi često povezuju spol s rodom, ili obrnuto, tako da navode iste riječi i za spol i za rod. Riječ rod se također često koristi na neodgovarajući način, umjesto spol (primjerice, kad ih se u obrascima pita za rod, umjesto za spol)
- ◆ Naglasite koliko štetne mogu biti stereotipne ideje o ženskim i muškim kvalitetama, jer ograničavaju naš potencijal da razvijemo pun raspon mogućih ljudskih kapaciteta. Pristanemo li prihvatiti stereotipe kao smjernice svog ponašanja, nismo u mogućnosti odrediti vlastite interese i vještine, odvrćamo muškarce od sudjelovanja u "ženskim poslovima" (kao što je briga o djeci), i ne dozvoljavamo ženama da odabiru tradicionalno „muške“ uloge (kao što je tehničko obrazovanje, ili bavljenje sportom).
- ◆ Istaknite da to ne znači da ne možemo uživati u onim kvalitetama koje se obično vezuju uz naš vlastiti spol, ono što je važno, je da svatko za sebe odluči čime se želi baviti.

MUŠKARAC ŽENA	SPOL	ŽENA MUŠKARAC
BRIZNA	BIOLOŠKO OČINSTVO (SPERMA)	ZABAVAN
INTUITIVNA	PENS	MACHO
MAJKA	TRUDNOĆA	SNAGAN
SLATKA	BIOLOŠKO MAJINSTVO	ZADOLJICAR
MENOPAUAZA	BIOLOŠKE 'FIZIČKE' KARAKTERISTIKE	AKTIVAN
POŽRTVOUNA		MOĆ
BAKA		AGRESIVAN
TASTA		TVRDOGLAV
EMOCIONALNA OSJETLJIVA		PENIS
'MULTITASK'		NAPALJEN
VRHKA		PREZASTITNIK
NESIGURNA MIJENJA MIŠLJENJE		NOVAC
TIHA		MOCAN
GRUDI		NASICAN
MENSTWACIJA		OTAC
SUBMISIVNA		SLOBODNI
TIHA		NEKOMUNIKAT
ELOKVENTNA		ŠEF - BOSS
		STOIK
		NAVIJAC
		NE POKAZUJE EMOCIJE
		SEKSUALNO AKTIVAN

Primjer rezultata provedene aktivnosti (de Bruyn & France, 2001)

Savjet više

Pripremite se i za raspravu o različitim vrstama seksualnosti. Objasnite razliku između seksualne orijentacije i roda. Ako je potrebno, dajte jednostavne definicije vezane uz seksualnu orijentaciju, koristeći flipchart papire. Istaknite da, bez obzira na seksualnu orijentaciju osobe, na nju/njega djeluju društvena očekivanja, vezano uz ponašanje i uloge, koja se temelje na biološkom spolu.

Aktivnost 2.1.11 Rodna kutija

Prilagođeno prema:

- ◇ Family Violence Prevention Fund: "The Gender Box / Act Like a Man", by Paul Kivel. Stanje: 10.04.2010, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ActLikeAMan.html>
- ◇ The White Ribbon Campaign. Activity "Boys Will Be Boys?". The White Ribbon Campaign: Canada. Stanje: 15.09.2005., www.whiteribbon.ca/
- ◇ The Western Massachusetts Gender Equity Center. Gender Equity: Lesson Plans and Teacher Guide and Media Literacy and Gender Equity Curriculum. Activity: "Act Like a Man/Act Like a Lady". Stanje: 15.09.2005., www.genderequity.org/book/contents.html

Kratki uvod

Kroz ovu ćemo aktivnost odrediti koje su to uloge i ponašanja koja se očekuju od „tipične“ djevojčice / žene, te muškarca / dječaka. Isto tako, propitat ćemo što se događa kad osoba izađe iz svoje „rodne kutije“ i ne čini ono što se od nje očekuje. Odakle dolaze ova očekivanja? Što se događa kad ih ljudi ne ispunjavaju?

Ciljevi učenja

Na kraju ove aktivnosti, sudionici i sudionice će:

- ◆ shvatiti koncept rodni stereotipa
- ◆ uvidjeti da rodne uloge nisu trajna stvarnost, već da su društveno konstruirane
- ◆ pokrenuti raspravu o rodnim ulogama: kako se uče, kako se učvršćuju, kakva je cijena koju plaćaju mladići i djevojke kad se pokušavaju ponašati u skladu sa svojom društveno konstruiranom rodnom ulogom

Materijal i priprema

- ◆ 2 Flipchart papira
- ◆ Samoljepljiva traka
- ◆ Flomasteri različitih boja

Aktivnost po koracima

- 1** Nacrtajte (ili zamolite sudionike i sudionice da nacrtaju) dječaka na jednom, a djevojčicu na drugom *flipchart* papiru.
- 2** Zamolite sudionike i sudionice da likovima daju ime: **Kako biste da se zove ovaj dječak? Kako će se zvati ova djevojčica?**
- 3** Iznad lika dječaka napišite: „*Ponašaj se kao pravi muškarac*“, a iznad lika djevojčice „*Ponašaj se kao dama*“.
- 4** Stanite kraj papira s likom dječaka. Pitajte sudionike i sudionice: **Što znači izraz „ponašaj se kao pravi muškarac“, kakvo ponašanje očekujemo od dječaka, kad mu kažemo da se „ponaša kao pravi muškarac“, što mu kažemo, što treba ili ne treba činiti, da bi narastao i postao „pravi“ muškarac?**
- 5** Zapišite odgovore na *flipchart* papir (ili vi ili netko od učenika/ica).
- 6** Stanite kraj papira s likom djevojčice. Pitajte sudionike i sudionice: **Što znači izraz „ponašaj se kao dama“, kakvo ponašanje očekujemo od djevojčice kad joj kažemo da se „ponaša kao dama“, što joj kažemo, što treba ili ne treba činiti, da bi narasla i postala „dama“?**
- 7** Zapišite odgovore na *flipchart* papir (ili vi ili netko od učenika/ica).
- 8** Kad su liste završene, nacrtajte kutiju oko odgovora, tako da dobijete prikaz **„Rodne kutije“ ili „Rodnog zatvora“**

Trajanje: 30'

Aktivnost 2.1.11

RASPRAVA

1 Pitanje: Što je sve ovo što ste nabrojali?

Odgovor: različite rodne uloge mladića i djevojaka.

2 Gdje učimo ove rodne uloge? Kad ih počinjemo učiti? Tko nas uči ovim ulogama? Vidimo li ove stavove kod naših roditelja?

Odgovor:

- ◆ roditelji, braća i sestre, prijatelji i prijateljice
- ◆ profesori i profesorice, udžbenici
- ◆ televizijske emisije, reklame, video igre
- ◆ glazba
- ◆ časopisi, knjige
- ◆ sport
- ◆ crkva, itd.

3 Možete li dati neke primjere iz televizijskih emisija, reklama, časopisa, video igara, itd?

Raspravite razliku između rodnih uloga / poruka koje se atribuiraju mladićima, i koje se atribuiraju djevojkama (primjerice, djevojke bi trebale biti „pasivne“, „poslušne“, „brižne“, „požrtvovne“, dok mladići trebaju biti „snažni“, „seksualno aktivni“, „ne pokazivati emocije“).

4 Je li ovako u životu? Recimo, ako muškarac pere suđe ili pokazuje emocije, znači li to da nije „pravi muškarac“? Ako sudionici i sudionice to ne spomenu za vrijeme rasprave, objasnite da su sva navedena ponašanja stereotipi, odnosno, **načini ponašanja mladića i djevojaka, koje društvo od njih očekuje. Ovi su stereotipi „zatvor“ našem rodu.**

5 Ako se ove stereotipne uloge prihvate:

⇒ Što muškarcima/dječaci očekuju od žena/djevojaka?

⇒ Što žene/djevojke očekuju od muškaraca / dječaka?

6 Što nas drži unutar kutije/zatvora? Napišite odgovore sudionika i sudionica izvan kutija, tako da strelice pokazuju od odgovora u smjeru kutija.

Mogući odgovori:

⇒ Naučimo to jako rano u životu

⇒ Strah od odbacivanja i marginalizacije

7 Koja je cijena života osobe, mladića ili djevojke, koja živi izvan kutije? Primjerice, može li djevojčica postati inženjerka? Može li dječak postati čistač ili odgajatelj u vrtiću?

8 Plaća li se cijena za napuštanje kutije?

9 Što se događa osobama koje se ne povinuju porukama unutar kutije?

⇒ Što se događa ako dječak napusti svoju rodnu kutiju, i počne se ponašati na način koji nije s njom u skladu? Kako se prema njemu odnose njegova obitelj, vršnjaci i vršnjakinje i društvo?

⇒ Što se događa djevojčici?

Aktivnost 2.1.11

10 Poznate li djevojku ili ženu koja se ponaša na način koji nije u skladu s rodnom kutijom za žene / s djevojkom ili ženom koja se ne pokorava porukama unutar kutije?

Poznate li mladića ili muškarca koji se ponaša na način koji nije u skladu s rodnom kutijom za muškarce / s mladićem ili muškarcem koji se ne pokorava porukama unutar kutije?

Ako da, kako su uspjeli izbjeći tim porukama? Je li bilo nekih reakcija društva na njih?

Opišite muškarce i žene kojima se divite: uklapaju li se oni u Rodnu kutiju?

11 Kako ova očekivanja mogu djelovati na naše ciljeve i naše snove za budućnost? Što možete učiniti kako biste izašli na kraj s tim očekivanjima i postigli svoje ciljeve?

Što radimo kad nas zadirkuju ili maltretiraju zbog ne uklapanja u ove uloge, odnosno, kad izađemo iz kutije?

⇒ Jeste li ikad zadirkivali ili maltretirali nekog zato što se ponašao drugačije no što se očekuje?

⇒ Jesu li vas ikad zadirkivali ili maltretirali jer ste se ponašali drugačije no što se očekivalo?

12 Razgovarajte - što možete učiniti da promijenite vlastita ponašanja i stavove i da postanete bolji uzori za dječake i muškarce, odnosno djevojčice i žene u vašim životima?

Očekivani ishod

Prije no što započnete s raspravom, rezultati aktivnosti će izgledati otprilike ovako:

Očekujemo da će se ljudi u društvu ponašati otprilike ovako, ovisno o tome što se smatra maskulinim ili femininim ponašanjem u društvu.

Savjet više

Prije početka aktivnosti, zamolite nekog od učenika i učenica (1-2 osobe) da nacrtaju ženski i muški lik. Obično su učenici i učenice kreativniji od voditelja i voditeljica, imaju puno ideja i vole crtati.

Aktivnost 2.1.12 Pravi muškarac i prava žena

Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Stanje 1/4/2010 from <http://www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/>

Trajanje: 45'

Kratki uvod

Pojam rod se odnosi na socijalno konstruirane razlike između žena i muškaraca. Dakle, rodne razlike su duboko ukorijenjene u društvu i kulturi. Kategorije „muškarac“ i „žena“ su proizvod određenog povijesnog perioda i društvenog konteksta, i, kao takve, mogu se mijenjati.

Ciljevi učenja

Osvijestiti društveno / kulturalno konstruiranje kategorija „muškarac“ i „žena“

Materijal i priprema

- ◆ Olovke
- ◆ Papir

Aktivnost po koracima

- 1 Zamolite sudionike i sudionice da svatko za sebe napišu odgovore na slijedeća pitanja:
 - ⇒ Što je za tebe pravi muškarac?
 - ⇒ Što je za tebe prava žena?
 - ⇒ Zašto moramo biti ili jedno, ili drugo?
- 2 Podijelite sudionike i sudionice u male grupe, sa zadatkom da rasprave postavljena pitanja i usporede svoje odgovore.
- 3 Započnite raspravu u velikoj grupi, pitanjem: „Koliko ima opisa „pravog muškarca“ i „prave žene“? Što nam to govori?“

Očekivani ishod

„Žena“ i „muškarac“ su pojmovi koje konstruiramo, kategorije koje su „stvarne“, ali preuske i neodgovarajuće za opisivanje brojnih mogućnosti izražavanja rodni identiteta. Sudionici i sudionice će osvijestiti koliko je teško dati jasan odgovor kad su u pitanju rodni identiteti.

Savjet više

Za podjelu sudionika i sudionica možete koristiti kreativne tehnike. Primjerice, možete tražiti da se slože u vrstu po datumu rođenja, itd.

Aktivnost 2.1.13 Korak naprijed

Prilagođeno prema: Schad, U. (2006). Männer, Machos, Memmen. München: Kreisjugendring München-Stadt. Stanje: 09.06.2010, http://www.eduhi.at/dl/doku_maenner_machos_memmen.pdf

Trajanje: 30'

Ciljevi učenja

- ◆ Naučiti da postoji povezanost između rodni stereotipa i nasilja
- ◆ Naučiti da postoje društvene norme vezane uz rodne stereotipe

Materijal i priprema

Dva popisa s pitanja / tvrdnji vezanih uz rodne uloge, jedan za mladiće, jedan za djevojke

Aktivnost po koracima

- 1** Djevojke formiraju jednu vrstu, mladići drugu. Okrenuti su licem jedni prema drugima.
- 2** Vježbu započnu mladići, a nakon njih slijede djevojke. Zamolite djevojke da budu tihe, i ozbiljne. Voditelj/ica na glas čita tvrdnje koje se odnose na mladiće. Ako je mladić doživio ono što se u tvrdnji opisuje, treba u tišini iskoračiti naprijed. Zatim ih zamolite da se vrate u vrstu.
- 3** Grupa koja promatra (na početku aktivnosti, to su djevojke) treba biti ozbiljna i puna poštovanja.
- 4** Zatim vježbu rade djevojke.
- 5** Nakon vježbe, slijedi rasprava, za vrijeme koje treba razgovarati o mislima i osjećajima sudionika i sudionica za vrijeme vježbe. Cilj rasprave je pokazati kakva su sve ograničenja vezana uz rigidne rodne uloge.

Lista tvrdnji / pitanja

Grupa mladića: ponašaj se kao mladić

Molim vas da u tišini iskoračite dva koraka naprijed:

1. Ako ste ikad za sebe pomislili da niste dovoljno jaki, čvrsti ili „kul“
2. Ako su vas ikad učili kako da ojačate
3. Ako su vam ikad rekli da ne plaćete
4. Ako ste ikad (makar i kao dijete) dobili batina da biste prestali plakati
5. Ako su vam ikad rekli da ste mekušac, peder, homić ili slabić
6. Ako su vam ikad rekli da se ponašate kao muškarac
7. Ako vas je ikad istukao stariji muškarac
8. Ako ste ikad bili pod pritiskom da se potučete, ili ste se potukli, kako biste dokazali da ste muško
9. Ako ste ikad čuli da je stariji muškarac, kojeg ste poznavali i poštovali ga, tukao ženu, ili vršio pritisak na nju
10. Ako vas je ikad netko ozlijedio
11. Ako vas je ikad netko ozlijedio, a vi ste prikrili bol, ili događaj zadržali za sebe
12. Ako ste ikad odustali od iskazivanja suosjećanja, dodira ili zagrljaja, jer niste bili sigurni kako će to izgledati
13. Ako ste ikad pokušali prikriti svoje emocije, ili da patite (fizički ili psihički)
14. Ako je drugi muškarac ikad predstavljao prijetnju vašem životu ili fizičkom integritetu

* Preporuka: preskočite tvrdnje označene sivom bojom, jer potiču iznošenje osobnih iskustava nasilja.

Aktivnost 2.1.13

Lista tvrdnji / pitanja

Grupa djevojaka: ponašaj se kao djevojka

Molim vas da u tišini iskoračite dva koraka naprijed:

1. Ako ste se ikad šminkale, depilirale noge i pazuha, ili nosile najlonke
2. Ako ste ikad nosile odjeću koja je bila neudobna i sputavala vam pokrete – visoke pete, uske remene, preusku ili odjeću koja previše otkriva
3. Ako ste se ikad osjećale nedovoljno ženstveno
4. Ako ste ikad mijenjale način prehrane, ili se bavile sportom, kako bi promijenile oblik tijela, veličinu ili težinu
5. Ako ste se ikad smatrale manje važnom od muškarca
6. Ako ste se ikad pretvarale da manje znate, ili da ste manje inteligentne, da biste zaštitile samopouzdanje muškarca ili mladića
7. Ako ste ikad šutjele, ili bile ignorirane jer su muškarci dominirali razgovorom
8. Ako ste ikad osjetile ograničenja kad je bilo riječi o izboru zvanja ili mogućnosti za ostvarivanje karijere
9. Ako su vam ikad prišli u školi, crkvi, na radnom mjestu, ili u javnosti, muškarac ili mladić
10. Ako su ikad za vama dovikivali, zviždali, komentirali vas ili dodirivali muškarci ili mladići u javnosti
11. Ako su vas ikad nazvali kurvom ili droljom
12. Ako ste ikad mijenjale svoje planove ili ograničavale svoje aktivnosti jer vas je bilo strah muškaraca ili mladića
13. Ako redovito mijenjate svoje planove ili ograničavate svoje aktivnosti jer vas je strah muškaraca ili mladića
14. Ako ste ikad odustale od iskazivanja suosjećanja prema ženi, jer niste znale kako bi to moglo izgledati
15. Ako ste se ikad bojale bijesa ili ljutnje muškarca
16. Ako ste ikad muškarcu rekly: „Da“, jer vas je bilo previše strah reći: „Ne.“

Savjet više

Ovu aktivnost treba voditi voditelj/ia koji je dobro educiran/a, i preporuka je da se provodi u grupi koja se međusobno ne pozna.

Sudionicima i sudionicama može pomoći da se opuste i uključe u aktivnost, ako se u odgovaranje uključi i profesor/ica. Vježba se treba odvijati u tišini. Počnu li se sudionici i sudionice smijati, ili komentirati, zamolite ih da tiho razmisle o svojim emocijama, ne da ih izražavaju na glas.

Ukoliko se ideja o provođenju vježbe u grupi sa sudionicama i sudionicima čini neprikladnom, grupu treba raspodijeliti u dvije, u jednu sudionike, u drugu sudionice.

Aktivnost 2.1.14 Mitovi o ženama, muškarcima i njihove posljedice

Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Stanje: 01.04.2010, www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/

Trajanje: 60-70'

Kratki uvod

Rodni stereotipi su utkani u kulturu. Važan dio tradicionalne kulture čine vjerovanja o muškarcima i ženama, iz kojih nastaju i održavaju se rodni stereotipi, predrasude i diskriminacija.

Ciljevi učenja

Analizirati načine na koje naša kultura prenosi poruke i izražava vjerovanja o muškarcima i ženama. Sudionici i sudionice će osvijestiti koje se poruke nalaze iza tradicionalnih mitova i kako te poruke utječu na ponašanje.

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papir
- ◆ Papir
- ◆ Flomasteri
- ◆ Olovke

Aktivnost po koracima

- 1 Zamolite sudionike i sudionice da, svatko za sebe, napišu popis pjesama, priča, poslovice, izreka, igara, pjesmica iz svog djetinjstva, koje su vezane uz rodne uloge.
- 2 Podijelite sudionike i sudionice u male grupe. Zadatak im je da razgovaraju o svojim popisima, i rasprave kakve su posljedice ove poruke imale na njihovo odrastanje kao dječaka ili kao djevojčica.
- 3 Neka svaka grupa izabere najočitiji primjer. Na osnovu njega, trebaju pripremiti brzu, dramatičnu prezentaciju za cijelu grupu.
- 4 Svaka grupa predstavlja svoj rad. Za vrijeme prezentacije, nije dozvoljeno komentiranje, ali voditelj/ica može napisati kratke opise priča ili pjesama na flipchart papir.
- 5 U velikoj grupi, koristeći oluju ideja (slobodno asociiranje, bez komentiranja) zapišite ideje koje su vezane uz značenje prezentacija. Ova značenja pišite na drugi flipchart papir, smješten odmah uz onaj na kom ste napisali opise priča / pjesama.
- 6 Razgovarajte o idejama koje su se pojavile. Moguća pitanja za raspravu:
 - ⇒ Što ste naučili o tome kako je biti dječak, odnosno, kako je biti djevojčica?
 - ⇒ Gdje ste to naučili?
 - ⇒ Koje posljedice danas vidite u svom životu?

Očekivani ishod

Ukoliko se ova aktivnost provodi u grupi miješanoj po spolu, otvara se prostor za raspravu o različitim rodnim ulogama, odnosno, kako se te uloge stvaraju i održavaju. Analiziranje mitova može biti od pomoći pri definiranju uloge procesa socijalizacije u stvaranju rodnih uloga i shvaćanju koliko su duboko te uloge utkane u kulturu.

Savjet više

Svaka kultura ima svoje mitove. Mitove se obično ne analizira, tako da spoznaja o pravom značenju mita, i njihovoj moći i utjecaju, može iznenaditi sudionike i sudionice. Važno je naglasiti da su i dječaci, i djevojčice izloženi velikom pritisku, kako bi udovoljili očekivanjima vezanim uz svoju rodnu ulogu. Poruke koje smo usvojili/e u dječjoj dobi mogu imati veliki utjecaj na naš život u odrasloj dobi.

Aktivnost 2.1.15 Životni put

Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Stanje: 01.04.2010, www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/

Kratki uvod

Proces odrastanja je obično različito iskustvo za mladiće i za djevojke. Primaju rodno-specifične poruke o tome kako se ponašati i što je za njih prikladno. Rodne uloge i očekivanja mogu imati velik utjecaj na životni put osobe, i često usmjeravaju ili ograničavaju osobe u ostvarivanju punog potencijala.

Ciljevi učenja

Razmotriti proces odrastanja iz perspektive vlastite rodne uloge

Materijal i priprema

- ◆ Olovke
- ◆ Papiri, Flipchart papiri
- ◆ Flomaster
- ◆ Bojice

Aktivnost po koracima

1 Zamolite sudionike i sudionice da svoj dosadašnji život zamisle podijeljen na tri perioda: prije osnovne škole (do dobi od 6 godina), za vrijeme osnovne škole, te za vrijeme srednje škole. Zadatak je da za svaki životni period odgovore na slijedeća pitanja:

- ⇒ Što vam je bilo nametnuto zbog vašeg roda?
- ⇒ Što vam je bilo najteže?
- ⇒ Što vam je bilo dobro?

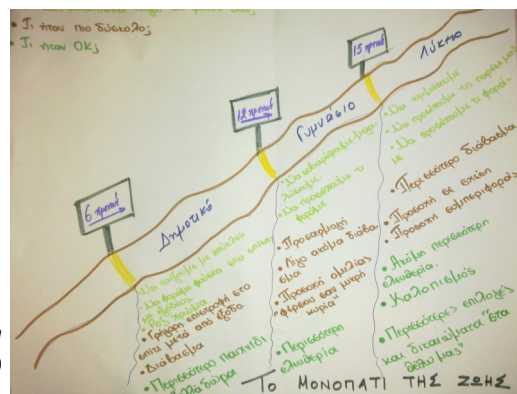
2 Podijelite sudionike i sudionice u male grupe istog spola. Zadatak im je napraviti poster koji će predstavljati životni put zamišljene osobe. Iskustva ove zamišljene osobe su kombinacija iskustava svih članova ili članica grupe.

3 Prezentacija postera i rasprava u velikoj grupi.

Očekivani ishod

Kroz strukturirano sagledavanje dosadašnjeg životnog puta, sudionici i sudionice će postati svjesni koji to načini i procesi leže iza učenja rodni uloga i ponašanja. Ovo će im dati mogućnost da kritički razmotre koncept roda u svojim životima.

Primjer provedbe iz Grčke (u okviru projekta Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama I)

Aktivnost 2.1.16 Poslovice i izreke

Prilagođeno prema: de Bruyn, M. & France, N. (2001). Gender or sex: who cares? Skills-building resource pack on gender and reproductive health for adolescents and youth workers (str. 22). Chapel Hill: Ipas. (www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx)

Kratki uvod

Rodni stereotipi su utkani u kulturu. Važan dio tradicionalne kulture su poslovice i izreke, koje stvaraju i održavaju rodne stereotipe, predrasude i diskriminaciju.

Ciljevi učenja

Rodne razlike i očekivanja vezana uz ponašanje, karakteristike i sposobnosti muškaraca i žena dio su komunikacijskih obrazaca, što je posebno vidljivo u poslovicama i izrekama unutar određenog kulturnog konteksta.

Materijal i priprema

Radni list 7: 2 seta kartica – **A kartice** i **B kartice**. Svaka poslovica / izreka se piše na dvije kartice: na kartici A je prvi dio, a na kartici B drugi dio izreke. Primjerice, u slučaju engleske poslovice: „Svaka bi žena radije bila lijepa nego dobra.“, na kartici A bi pisalo „Svaka bi žena radije“, a na kartici B „lijepa nego dobra“.

Trajanje: 15-20'
minuta (ovisno o broju pripremljenih poslovice)

Aktivnost po koracima

- 1** Pomiješajte i podijelite kartice sudionicama i sudionicima (neka svaka osoba dobije jednu karticu, bila A, bilo B). Imate li više sudionika i sudionica nego kartica, mogu raditi u parovima.
- 2** Zamolite jednu od osoba koja ima „**karticu A**“ da pročita prvu polovicu poslovice.
- 3** Zatim zamolite osobe koje imaju „**karticu B**“ da pokušaju pogoditi tko od njih ima karticu s nastavkom poslovice.
- 4** Nakon što su odredili koji je ispravan nastavak poslovice, kratko porazgovarajte o značenju poslovice i idejama koje ona sadržava.
- 5** Nastavite s postupkom, dok ne pročitate i ne spojite sve poslovice.
- 6** Voditelj/ica može potaknuti raspravu oko slijedećih pitanja:
 - ⇒ [Kako su oblikovana naša vjerovanja o muškarcima i ženama?](#)
 - ⇒ [Kakve poruke su dio ovih poslovice i izreka?](#)
 - ⇒ [Jesu li ideje iza ovih poslovice nekako povezane sa stvarnim životnim iskustvima i ulogama muškaraca i žena?](#)

Očekivani ishod

Koristeći primjere poslovice i izreka, sudionici i sudionice će postati svjesni rodni stereotipa prisutnih u određenom kulturnom okruženju, i razvit će kritičko gledanje na rodne kategorije.

Savjet više

Pripremite niz rodno obojenih poslovice i izreka, koje su dio Vaše kulture, i napravite dva seta kartica. Cilj je stvoriti kulturalno specifičan materijal, koji sadrži različite poslovice / izreke, koje se odnose na žene i muškarce (primjerice, rodne razlike i ponašanja).

Aktivnost 2.1.17 Spolno stereotipiziranje

Prilagođeno prema:

- ◆ The White Ribbon Campaign UK. Stanje: 15.09.2005: www.whiteribboncampaign.co.uk
- ◆ Curriculum Corporation. Primary Lesson Plan: Gender Stereotypes. Stanje: 10.04.2010, www.curriculum.edu.au/verve/_resources/Gender_stereotypes.pdf

Trajanje: 45' or 20'

Kratki uvod

Neka je ponašanja nekad teško vidjeti kao stereotipe, jer su snažno povezana s duboko ukorijenjenim vjerovanjima o ulogama muškaraca i žena u našem društvu. Dovedete li u pitanje ove uloge, uznemirit ćete brojne ljude.

Ova se aktivnost bavi i pitanjem rodnih stereotipa; cilj je potaknuti učenike i učenice da identificiraju i propitaju rodne stereotipe. Točnije, kroz aktivnost ih želimo potaknuti da razviju kritički način mišljenja, kad je riječ o kulturalno naslijeđenim stereotipima, i slikama iz medija – u filmovima, na televiziji, u novinama i časopisima, na Internetu. Učenike i učenice se vodi tako da razmotre vlastite ideje o tome što znači biti muškarac ili dječak što znači biti žena ili djevojčica. Učenici i učenice će početi uviđati kako vjerovanje u stereotipe može dovesti do nasilja prema sebi i drugima.

Ciljevi učenja

Cilj je omogućiti učenicima i učenicama da istraže proces stereotipiziranja u vizualnim i pisanim tekstovima. Na kraju ove aktivnosti, sudionici i sudionice će moći:

- ◆ Razmotriti spolne stereotipe u medijima
- ◆ Razviti vještinu kritičkog promatranja medija
- ◆ Razmotriti kako mediji oblikuju odnosi moći
- ◆ Identificirati načine na koje ovi stereotipi djeluju na naše živote

Materijal

- ◆ Flipchart papiri
- ◆ Flomasteri
- ◆ Škare, ljepilo ili samoljepljiva traka

Priprema

Pronađite, ili neka učenici i učenice pronađu i donesu u razred, oglase iz časopisa, novina ili s Interneta, na kojima se vide muškarci i žene.

Trajanje: 45 minuta, minimalno trajanje (ako se cijela aktivnost odvija u učionici)

20 minuta (ako se dio aktivnosti radi kao domaći uradak a samo diskusija u razredu)

Aktivnost 2.1.17

Aktivnost po koracima

1 Kroz ovu ćemo aktivnosti istražiti kako mediji pridonose stvaranju rodni stereotipa i uloga.

2 Podijelite učenike i učenice u četiri male grupe (miješane po spolu)

3 Vaš je zadatak da u 20 minuta pripremite četiri kolaža / postera:

- ♦ Na prvom će biti prikazane **rodno stereotipne slike** muškaraca / dječaka.
- ♦ Na drugom će biti prikazane **rodno nestereotipne slike** muškaraca / dječaka.
- ♦ Na trećem će biti prikazane **rodno stereotipne slike** žena / djevojčica.
- ♦ Na četvrtom će biti prikazane **rodno nestereotipne slike** žena / djevojčica.

! Napomena za profesora/profesoricu: Možete sami odrediti koja će grupa raditi koji prikaz, ili pustiti da grupe same odluče koji prikaz žele izraditi, ali pazite da svaka grupa radi drugu temu.

4 RASPRAVA

- ♦ *Koje je slike bilo lakše naći, rodno stereotipne ili ne?*
- ♦ *Koji su stereotipi prikazani na kolažima, tipični za:*
 - ♦ *muškarce / dječake?*
 - ♦ *žene / djevojčice?*
- ♦ *Kako se muškarci i žene osjećaju kad ih se prikazuje na takav način? **Mogući odgovor:** primjerice, imate li slike na kojima majke poslužuju hranu svojim obiteljima, time se potiče shvaćanje po kojem majke rade sve kućanske poslove i kuhaju, i u tome doista uživaju.*
- ♦ *Koji drugi načini razmišljanja / ponašanja postoje u našim životima, ali pri stereotipnom gledanju, nisu vidljivi? **Mogući odgovor** (na temelju prethodnog primjera): Muškarci bi trebali više kuhati; neke majke mrze kućanske poslove.*
- ♦ *Kako sadržaj ovakvih slika utječe na muškarce, žene i njihove odabire?*
- ♦ *Koje nestereotipne prikaze*
 - ♦ *muškaraca / dječaka vidimo na ovim kolažima?*
 - ♦ *žena / djevojčica vidimo na ovim kolažima?*
- ♦ *Mislite li da mediji (novine, televizija, filmovi) pružaju realističan pogled na muškarce i žene u našem društvu?*
- ♦ *Kako mediji mogu pomoći da se stereotipi smanje?*

Očekivani ishod

Očekuje se da će učenici i učenice pronaći više stereotipnih, nego nestereotipnih prikaza muškaraca i žena. Učenici i učenice trebaju napraviti postere, ili pronaći slike na kojima su muškarci i žene **stereotipno prikazani**, primjerice:

- ♦ majke koje poslužuju hranu svojoj obitelji, ili čiste kuću
- ♦ muškarci koji su fizički aktivni u slobodno vrijeme, primjerice, bave se sportom, planinare, ili veslaju u kanuu (ali je malo žena prikazano u sličnim aktivnostima)
- ♦ adolescentice koje se dotjeruju - šminkaju, češljaju, i općenito brinu o svom izgledu (ali na malo fotografija su prikazani mladići u sličnim aktivnostima)

Aktivnost 2.1.17

- ◆ dječaci, koji se igraju s igračkama kao što su kamioni, i figure super junaka (ali nema fotografija djevojčica koje to čine).

Prikaz žena: Kad se žene pojavljuju u medijima, najčešće su prikazane kao objekti, i to seksualni objekti i ljepotice (privlačne, vitke, atraktivne, itd.), kao domaćice, ili na naslovnica muških časopisa, ili kada se bave aktivnostima koje nisu u skladu s očekivanjima društva o tome što bi žene „trebale“ i što „ne bi trebale“ činiti.

Prikaz djevojčica: djevojčice se prikazuju u stereotipnim ulogama, kao što su igranje domaćice, s lutkama i bebama, kuhanjem i korištenjem kozmetike (primjerice, šminke). Često ih se prikazuje kao pasivne, manje agresivne, i s manje takmičarskog duha, u usporedbi s dječacima.

U novije vrijeme, žene se prikazuju kao snažne, uspješne, neovisne i usmjerene na karijeru. Međutim, isto tako ih se još uvijek prikazuje kao majke koje moraju brinuti o djeci i/ili kući, ili uz druge stereotipe, kao što je fizički izgled.

Prikaz muškaraca: prikaz muškaraca uglavnom uključuje stereotip o „jačem spolu“, točnije, njihove vještine vođe, inteligenciju, stereotipni prikaz maskuliniteta (jak, čvrst, mišićav, slobodan, zgodan muškarac, kao i „junak“ koji štiti „slabe“ i „krhke“ žene). Muškarca znaju prikazivati i kao beščutno biće, kojemu nije stalo ni do koga.

Prikaz dječaka: i dječake se prikazuje u potrazi za moći, brzinom, fizičkom akcijom, i sportovima, kao što je nogomet. Također, njihovi prikazi uključuju i agresivno ponašanje, a u usporedbi s djevojčicama, slobodniji su i neovisniji.

Kroz ove se prikaze uče stereotipne rodne uloge, koje utječu na živote ljudi, njihove odnose s osobama drugog spola, njihova očekivanja od djevojčica i dječaka, kao i planove za odabir zanimanja.

Oglašavanje samo po sebi nije negativna pojava, no poruke koje uključuju rodne uloge, treba mijenjati, tako da muškarce i žene, djevojčice i dječake, prikazuju na nestereotipnan način. Oglašavanje može „naučiti“ ljude stereotipne uloge; dakle, može ih „naučiti“ i nestereotipne.

Savjet više

Internetska stranica s oglasima koje uključuju rodne uloge (www.genderads.com/) je izvrstan izvor primjera za korištenje u ovoj vježbi.

Drugi način provođenja ove aktivnosti – posebno ako želite uštedjeti vrijeme – je da ovu aktivnost svakoj od grupa zadate kao zadatak za kod kuće. Recite im da svoje kolaže donesu u razred, i započnite s raspravom. Raspravite i izjave kao što su „Seks prodaje“, ili „Nasilje prodaje“, ako se pojave.

Glazba / Video: seksualne stereotipe se može analizirati i korištenjem drugih medija (glazba /televizija / video), korištenjem određenih, kulturalno relevantnih primjera iz popularnih filmova, televizijskih programa, reklama i pjesama. Primjere možete donijeti Vi, ili zamoliti učenike i učenice da ih nađu i donesu.

Škare: odlučite li se na izradu kolaža u razredu, budite oprezni, i dajte im škare za papir (kojima ne mogu ozlijediti sebe ili druge) – u svakom slučaju, dok rade ovu aktivnost, potreban je Vaš nadzor.

Ova je aktivnost slična grupnim vježbama 1, 3 i 4.

Aktivnost 2.1.18 Oglašivačka industrija

Bissuti, R., Wagner, G., Wöfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention. Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Preuzeto s www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf 01.04.2010.

Ciljevi učenja

Prepoznavanje rodni stereotipa i mitova koji se koriste u oglašivačkoj industriji

Materijal i priprema

Prikupite tiskane oglase koji prikazuju muškarce i/ili žene ili koji reklamiraju proizvode za žene ili muškarce (napomena: vodite računa o svim informacijama o reklamiranom proizvodu)

Aktivnost po koracima

Trajanje: 60'-120'

1 Kolaž od oglasa (fotografija muškaraca i žena) i rasprava o rodni stereotipima.

2 Raširite pripremljene fotografije pred učenike i učenice.

3 Svatko odabire fotografiju.

U parovima razgovaraju o sljedećim pitanjima:

- ◆ Zašto sam izabrao / izabrala ovu fotografiju?
- ◆ Kakve mi se asocijacije javljaju?
- ◆ Koji su moji snovi, potrebe i želje aktivirani?
- ◆ Koji proizvod ovaj oglas reklamira?

4 Nakon toga, svi dijele svoja razmišljanja s cijelom grupom. Tada se može otkriti i informacija o proizvodu.

U malim grupama, ili u velikoj grupi, razgovarajte o sljedećem:

- ◆ Koje želje se obično pojavljuju u reklamama?
- ◆ Kako reklame oblikuju nade i snove?
- ◆ Kako reklame stvaraju potrebe?

5 U sljedećem koraku, u malim grupama ili u velikoj grupi, razgovarajte o ovim, ili sličnim pitanjima:

- ◆ U kojim drugim situacijama, ili područjima u životu vidimo ove mitove i predrasude o ženama i muškarcima?
- ◆ Kome je u interesu da se rodni stereotipi očuvaju?
- ◆ Koje su prednosti i nedostaci ovakvih rodni stereotipa?

Savjet više

Ova je aktivnost slična grupnim vježbama 1, 3 i 4.

Primjer provedbe iz Grčke (u okviru projekta Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama I)

Aktivnost 2.1.19 To je moja glazba

Prilagođeno prema:

- ♦ The White Ribbon Campaign UK. Stanje: 15. 09. 2005, www.whiteribboncampaign.co.uk/educational-resources/#5
- ♦ Active Learning: Gender and Song. Stanje: 10.04.2010, <http://faculty.uncfsu.edu/hgriffit/GenderSong.htm>

Kratki uvod

Cilj ove aktivnosti je potaknuti učenike i učenice da razviju vlastiti kritičan način mišljenja kad je riječ o kulturno naslijeđenim stereotipima i vjerovanjima prikazanim kroz glazbu. Učenici i učenice će razmotriti vlastite pretpostavke o tome što znači biti muškarac, i što znači biti žena. Nakon svake pjesme predviđena je rasprava, kako bi se učenike i učenice potaknulo da postavljaju rodno specifična pitanja, kao korak u autorefektivnom procesu.

Ciljevi učenja

- ♦ Identificirati rodne stereotipe i osvijestiti utjecaj koji glazba ima na rodne stereotipe i to što znači biti „muškarac“ ili „žena“
- ♦ Ponuditi pozitivne poruke

Materijal

- ♦ Flipchart papir
- ♦ Samoljepljiva traka
- ♦ Uređaj za reprodukciju zvuka ili računalo
- ♦ Pripremljene pjesme

Priprema

Prikupite popularne pjesme koje odražavaju rodne stereotipe, relevantne za vašu kulturu. Drugi način je da zamolite učenike i učenice da donesu glazbu koju ćete koristiti za aktivnost.

! **Trajanje:** 15' (one song, class discussion) or
45' (several songs)

Aktivnost po koracima

1 **Koju vrstu glazbe volite / slušate?** Zapišite odgovore učenika i učenica na flipchart papir: odgovore djevojaka pišite na lijevu, a odgovore mladića na desnu stranu (ovu listu sačuvajte, jer ćete se na kraju aktivnosti pozivati na nju).

2 **Sad ćete čuti pjesmu, ili dio pjesme.** Molim vas da slušate pažljivo, jer nam je cilj pažljivije poslušati koja je poruka pjesme. Nakon toga, postaviti ću vam nekoliko pitanja.

3 Pustite pjesmu s popisa (ili dio pjesme)

4 Zaustavite glazbu i postavite slijedeća pitanja:

PITANJA ZA RASPRAVU:

- ⇒ *O čemu govori ova pjesma? Koje poruke prenosi ova pjesma? Imaju li stihovi skriveno značenje?*
- ⇒ *Opišite ponašanje muškaraca / žena u ovoj pjesmi. Kako se likovi u pjesmi odnose jedni prema drugima? (ako je moguće)*
- ⇒ *Kako ova pjesma jača rodne stereotipe?*

Aktivnost 2.1.19

! Ponovite korake 1 i 2 onoliko puta, koliko ima pjesama.

- ♦ **Na početku sam vas pitao / pitala koju vrstu glazbe volite.** Na vrhu popisa, na lijevoj strani napišite: „Djevojke“, a na desnoj strani: „Mladići“. **Vidite li neke razlike između odgovora mladića i djevojaka?** (ako je moguće – vidi i Očekivani ishod).
- ♦ **Smatrate li da postoje muški i ženski glazbeni instrumenti?** (ako je moguće – vidi i Očekivani ishod).

Očekivani ishod

Razlike u preferencijama za glazbu mladića i djevojaka: često više djevojaka nego mladića izjavi da voli ljubavne pjesme. Iako mladići možda i vole ljubavne pjesme, neće biti voljni to izreći.

Glazbeni instrumenti: Obično se od mladića očekuje da sviraju, primjerice, bubnjeve ili gitaru, a od djevojaka da sviraju, recimo, klavir / klavijature ili violinu. Iako to možda ne vrijedi za sve kulture, postoje indicije da postoje stereotipi o tome koje instrumente trebaju svirati mladići, odnosno djevojke

Savjet više

Drugi način je da pustite sve pjesme, i zatim podijelite razred na male grupe s po četiri ili šest članova i članica, i svakoj grupi zadate drugi set stihova, i postavite već navedena pitanja. Zatim svaka grupa na glas čita pjesme, i rezultate svog rada prezentira cijeloj grupi.

Aktivnost 2.1.20 Presentacija roda

Leeb, P., Tanzberger, R., Traunsteiner, B. (2008). Gender, Equality, Gender Justice (Gender, Gleichstellung, Geschlechtergerechtigkeit) Austria: Zentrum polis - Politik lernen in der Schule. Stanje: 01.04. 2010, www.politik-lernen.at/site/gratisshop/shop.item/103760.html

Trajanje: 15'-20'

Kratki uvod

Pripadnost određenom spolu/rodu je važno pitanje u našem društvu. Izgleda u najmanju ruku "čudno" ako nismo u stanju prepoznati na prvi pogled kojeg spola je neka osoba. Koliko je spolna/rodna pripadnost važna u svakodnevnom životu? Zašto je toliko važno znati da li je neka osoba muškarac ili žena? Zar nema ništa između te dvije kategorije?

Ciljevi učenja

Kroz ovu aktivnost bavimo se pitanjem roda. Cilj je propitati kategoriju „roda“ i razgovarati o tome kako doživljavamo rod u svakodnevnom životu.

Materijal i priprema

- ◆ Slika u aktivnosti 2.1.20: Presentacija roda (vidi: knjižica IV)
- ◆ Flipchart papir
- ◆ Projektor (ako je potrebno)
- ◆ Flomasteri

Aktivnost po koracima

- 1** Prikažite sliku uz korištenje projektor, ili podijelite primjerke sudionicama i sudionicima.
- 2** Ostavite vremena da se dobro pogledaju svi detalji i kasnije bi trebali/e opisati što točno vide. Zapišite njihove odgovore na flipchart.
- 3** Nakon toga, podijelite sudionike/ce u male grupe od najviše 5 učenika/ca. Svaka grupa treba prodiskutirati slijedeća pitanja i zapisati odgovore na flipchart.

Rasprava:

- ◆ Kako se identificiram sa spolom ljudi na slici? / Je li moj spol isti ili različit?
- ◆ Kako ljudi na slici predstavljaju rod?
- ◆ Kako izgleda osoba na slici?
- ◆ Što je normalno?
- ◆ Zašto je važno prepoznati i imenovati spol osobe koju vidimo?
- ◆ Kako se osjećam kad nisam siguran/sigurna kojeg je spola osoba s kojom sam u kontaktu?
- ◆ Koje su društvene posljedice nejasnog ili dvosmislenog roda za osobu?

- 4** Svaka grupa treba predstaviti rezultate grupne diskusije.

Proširena verzija: Svaki učenik/ca neka razmisli o vlastitoj osobnosti. Što ga/ju čini mladićem/djevojkom? Ako žele, mogu nacrtati i autoportret.

Očekivani ishod

Učenici/e potaknuti da razmišljaju o važnosti roda i vlastitoj percepciji roda. Također bi trebali/e biti potaknuti da razmišljaju o karakteristikama spolova – kako bi muškarci i žene trebali izgledati da bi ih bili u stanju identificirati kao muškarce ili žene.

Savjet više

Ako pobliže pogledate sliku, možete primijetiti da jedna od ove dvije osobe nema biološko tijelo muškarca. Spol druge osobe ne može se sa sigurnošću odrediti.

Aktivnost 2.1.21 Igra uloga

Stachl-Astleithner, A., Henschl, M. (2006). Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse. Austria: Stadtschulrat für Wien. Stanje: 01.04.2010., www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf

Aktivnost po koracima

- 1 Učenici/e će pripremiti kratke scene vezane uz rodne stereotipe, primjerice:
 - ◆ Dvije djevojke flertuju sa stidljivim mladićem.
 - ◆ Žena nakon posla stiže kući, gdje je čeka njen suprug koji ne radi izvan kuće, već obavlja kućanske poslove.
 - ◆ Šefica očijuka sa svojim tajnikom.
- 2 Rasprava: zašto se takve scene čine čudnima i smiješnima.

Savjet više

Ova se aktivnost može provesti kao grupna vježba, koju bi učenici i učenice pripremili izvan škole, a zatim prezentirali u učionici, ili za vrijeme nekog događanja u školi.

Ova je aktivnost slična grupnoj aktivnosti broj 5.

Trajanje: 30'-45'

Aktivnost 2.1.22 Zamisli da...

Rothe, A., Bönold, F. (2006). Geschlecht bewusst gemacht: Ein Training für Jugendliche. Germany: Frauenakademie München e.V. (http://www.frauenakademie.de/dokument/img/Geschlecht-bewusst-gemacht_2006.pdf)

Trajanje: 20-30'

Kratki uvod

Tema ove aktivnosti je tijelo i seksualnost. Tijelo je odraz i mjesto rodno-tipičnih atribucija. Socijalizacija traži jasnu rodnu atribuciju muškog ili ženskog, i osobi ograničava raspon aktivnosti. Adolescenti/ce trebaju naučiti suosjećati s drugim spolom. Trebaju pokušati zamisliti kakav bi im u ovim okolnostima život bio da su drugog spola, kako bi razvili razumijevanje za prisile vezane uz rod, ali i da bi osvijestili sličnosti mladića i djevojaka, koje postoje izvan rodni normi.

Rodni standardi se dodatno jačaju postavljanje heteroseksualnosti kao standarda. Homoseksualnost se smatra manje vrijednom, i često izaziva anksioznost, posebno među mladićima, što može dovesti do agresivnog ponašanja prema homoseksualnim osobama.

Ciljevi učenja

- ◆ Razviti empatiju za druge i njihove rodne uloge
- ◆ Propitati normu heteroseksualnosti

Aktivnost po koracima

- 1 Zadatak se prvo radi u malim grupama, a nakon toga se raspravlja u velikoj grupi.
- 2 *Zamislite da se jednog jutra probudite, i drugog ste spola, ali živite u istoj obitelji, zajednici i školi, i imate iste prijatelje i prijateljice, i s istom ste osobom u vezi.*
 - ◆ *Kako bi druge osobe reagirale?*
 - ◆ *Što bi se promijenilo u vašim životima?*
 - ◆ *Kako bi se promijenili vaši planovi za budućnost?*

Savjet više

Vježbu je moguće raditi u malim istospolnim grupama, a i u grupama miješanim po spolu.

Aktivnost 2.2.1 Biti muško - i povlastice koje uz to idu

Prilagođeno prema: Kivel, P. (1998). The Benefits of Being Male: An Exercise inspired by the work of McIntosh, P. i prilagođeno prema: Men's Work: How to stop the Violence that Tears our Lives Apart. Stanje: 10.04.2010., www.paulkivel.com/resources/benefitsofbeingmale.pdf

Kratki uvod

Mnogi muškarci, kao i mnoge žene, često nisu svjesne povlastica ili privilegija koje muškarci imaju, a žene i druge manjine ne. Ove povlastice mogu biti ekonomske, društvene, političke, kulturne ili fizičke. Ova vježba pomaže učenicama i učenicima da uvide kako seksizam djeluje u korist muškaraca, a protiv žena, na puno razina.

Ciljevi učenja

Shvatiti kako seksizam djeluje u prilog muškarcima, a protiv žena

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papir
- ◆ Samoljepljiva traka
- ◆ Flomasteri
- ◆ Mogućnost: Radni list 8 (jedan primjerak za svakog učenika i učenicu; vidi i: Savjeti više, i knjižicu IV)

Aktivnost po koracima

Ako učenici i učenice nisu dobili radne listove:

- 1 Pročitat ću vam niz tvrdnji, a svatko na koga se odnosi ta tvrdnja, nakon toga treba podići ruku.
- 2 Svatko za sebe odlučuje odnosi li se tvrdnja na njega ili nju.
- 3 Ako nitko ne podigne ruku, ili to učini vrlo mali broj osoba, pitajte: **Poznate li nekog na kog se odnosi ova tvrdnja?**
- 4 Tvrdnje nakon kojih većina učenika i učenica digne ruku zapišite na flipchart papir.

Ako su učenici i učenice dobili radne listove:

- 1 Molim vas pročitajte sve tvrdnje, i za svaku odlučite odnosi li se na vas, vašu obitelj, vašu školu, grad ili zemlju; označite kvačicom svaku tvrdnju za koju mislite da je istinita.
- 2 Pokupite radne listove i **slučajnim redoslijedom** ih razdijelite učenicama i učenicima.
- 3 Čitajte tvrdnju po tvrdnju. Nakon svake, učenici i učenice koji imaju papir na kom je ta tvrdnja označena trebaju dići ruku (odgovaraju u skladu s radnim listom koji imaju, ne s onim što su oni sami odgovorili).
- 4 Tvrdnje nakon kojih većina osoba digne ruku zapišite na flipchart papir.

Trajanje: 30'

Aktivnost 2.2.1

Tvrđnje:

- ◆ Vaš otac / djed je imao više prilika za obrazovanje od vaše majke / bake.
- ◆ Vidjeli ste ili čuli muškarce na pozicijama moći, koji omalovažavaju doprinose žena, inteligenciju žena, njihovu snagu, ili drugim komentarima daju do znanja da su žene inferiorne muškarcima.
- ◆ Uobičajena je pojava da na televiziji češće vidite muškarce nego žene na pozicijama vođe, kako se bave sportom, ili kako ih se prikazuje kao junake.
- ◆ Kad uključite TV, vidite bespomoćne žene koje spašavaju hrabri muškarci, a suprotno ne vidite nikad, ili vrlo rijetko.
- ◆ Kad žena pogriješi dok vozi, mnogi će reći: „Žena vozi“.
- ◆ U našem se gradu žene osjećaju sigurnima dok hodaju cestom, bez obzira na to koliko je sati.
- ◆ U našoj školi više mladića nego djevojaka bira (ili ih se potiče da bira) matematiku i prirodne znanosti.
- ◆ Vaši profesori i profesorice / vaša obitelj smatraju da djevojke nisu dobre u matematici i imaju niža očekivanja kad su u pitanju djevojke i uspjeh u matematici i prirodnim znanostima.
- ◆ U vašoj školi matematiku i druge predmete iz prirodnih znanosti predaju profesori, a književnost, glazbeni i likovnu kulturu predaju profesorice.
- ◆ U vašoj školi je više mladića nego djevojaka uključeno (ili ih se više potiče na uključivanje) u sportske aktivnosti.
- ◆ U vašoj školi udžbenici i drugi obrazovni materijali opisuju muškarce kao junake i graditelje zemlje, a žene i njihov doprinos društvu se rijetko spominje (primjer: žene u udžbenicima povijesti).
- ◆ U vašoj obitelji žene (majka, kćeri, bake) su više uključene u poslove čišćenja, brige o djeci, pranja, i sličnih, nego muškarci (otac, sinovi, djedovi).
- ◆ Sinovi u vašoj obitelji imaju više slobode (primjerice, mogu izlaziti i vraćati se kasnije) nego kćeri.
- ◆ Mladići u vašoj široj obitelji imaju, ili su imali, više novca, emocionalne podrške ili ohrabivanja u obrazovanju, građenju karijere, zapošljavanju, nego djevojke.
- ◆ U našoj zemlji, većina ljudi koji se bave politikom su muškarci.
- ◆ U našoj zemlji žene zarađuju manje nego muškarci na istim poslovima, ili su češće zaposlene u uslužnim djelatnostima.
- ◆ U našoj zemlji je više muškaraca nego žena na rukovodećim pozicijama (primjerice, ravnatelj škole, direktora tvrtki, itd.)
- ◆ Biste li još nešto željeli dodati na ovaj popis?

Aktivnost 2.2.1

RASPRAVA

Razgovarajte o koristi koju muškarci imaju od patrijarhalnog društva, te o cijeni koju plaćaju žene. Pozovite se na popis tvrdnji za koje je većina sudionika i sudionica rekla da su točne, i pitajte:

- ◆ **Sad kad smo identificirali različite koristi i povlastice koje imaju muškarci u društvu, razmislite kako bi vam bilo da ste u grupi koja te privilegije nema. Primjerice, kako biste se osjećali da** (pitanja izmijenite u skladu s popisom tvrdnji nastalih za vrijeme vaše aktivnosti):
 - ⇒ **se od vas očekuje da preuzmete potpunu odgovornost za brigu o domu i obitelji (čišćenje, kuhanje, briga o djeci, itd.)?**
 - ⇒ **vas smatraju intelektualno inferiornom osobom, samo na osnovu vašeg roda?**
 - ⇒ **vam je plaća manja, ili da se s vama postupa s manje poštovanja, samo zbog vašeg roda?**
- ◆ Posebno obratite pažnju na bilo kakve razlike u odgovorima mladića i djevojaka, i pokušajte potaknuti raspravu o mogućim razlozima za različite odgovore

Očekivani ishod

Kulturalno specifična lista, s prednostima koje muškarci imaju u određenoj zajednici

Savjet više

Smatrate li da će se učenici i učenice ustezati pri javnom izražavanju mišljenja, možete im podijeliti na ispunjavanje radne listove s tvrdnjama. Nakon ispunjavanja, pokupite radne listove i podijelite ih slučajnim rasporedom učenicama i učenicima. Oni će onda čitati odgovore koje su dobili, a ne svoje.

Tvrdnje je moguće prilagoditi prema potrebama grupe, ili situaciji. Ako se tvrdnja ne odnosi na vašu kulturu, možete je izbrisati, ili zamijeniti tvrdnjom koja se odnosi na vašu kulturu. Možete dodati bilo koje tvrdnje za koje smatrate da se odnose na vašu zemlju.

Ova se vježba ne izvodi sama za sebe. Treba je provoditi samo uz druge aktivnosti vezane uz rodne stereotipe ili raspravu o seksizmu i moći, kroz koje grupa može govoriti o svojim osjećajima, mislima i pitanjima koja se javljaju zbog sudjelovanja u ovoj vježbi.

Aktivnost 2.2.2 Karta moći

Prilagođeno prema:

♦ Paul Kivel. (2002). The Power Chart Revisited. Stanje: 10.04.2010., www.paulkivel.com/articles/powerchartrevisited.pdf

♦ Family Violence Prevention Fund. Power Chart (adapted from Paul Kivel: www.paulkivel.com). Stanje: 15.09.2005., <http://toolkit.endabuse.org/Resources/PowerChart.html>

Trajanje: 30'

Kratki uvod

Iako su, u usporedbi sa ženama, muškarci ti koji imaju više moći u društvu, rod nije jedini čimbenik o kom treba voditi računa kad se promatraju različite grupe u društvu. I mnogi muškarci su u „potlačenoj“ grupi, ovisno o svom ekonomskom statusu, vjeri, obrazovnoj razini, nacionalnosti, itd.

Ciljevi učenja

- ♦ Potaknuti raspravu o moći i potlačenosti u društvu
- ♦ Preispitati tko ima moć u društvu i raspravljati o iskustvima sudionika i sudionica – kad su imali, ili nisu imali moć, identificirati ideje i povijesne događaje koji potlačenost čine legitimnom, te pokušati usmjeriti sudionice i sudionike ka razvijanju empatije za grupe bez moći, kao i razgovarati o ulozi otpora i privilegija u zaustavljanju rodno uvjetovanog nasilja

Materijal i priprema

- ♦ Flipchart papir
- ♦ Samoljepljiva traka
- ♦ Flomasteri

Aktivnost po koracima

- 1** Povucite dvije okomite crte na *flipchart* papiru, i tako ga podijelite u tri stupca. Srednji naslovite „Povlašteniji“, naslov trećeg stupca je „Manje povlašteni“, a prvi stupac naslovite: „Faktor“.
- 2** Dok pišete, objašnjavajte sudionicama i sudionicima slijedeće: **Sad ćemo napraviti Kartu iz koje ćemo vidjeti grupe ljudi koji imaju moć (povlaštenije), grupe nad kojima ovi imaju moć (manje povlašteni), te faktori koji definiraju ove grupe.**
- 3** **Možete li mi dati primjer grupe ljudi u našem društvu koja ima moć nad nekom drugom grupom? Koji faktori definiraju ove grupe?**
- 4** Za početak, možete dati slijedeći primjer: **na primjer, odrasli su grupa koja ima moć nad maloljetnim osobama / djecom. Koji faktor definira ove grupe? (Faktor je dob.)**
- 5** Zajedno s učenicama i učenicima, napravite popise grupa ljudi koje imaju moć u društvu, grupa nad kojima imaju moć, i identificirajte faktore (vidi primjer u: Očekivani ishod). Kad završite kartu, razgovarajte o tome što se iz nje vidi.
- 6** **Naše društvo dozvoljava da grupe na lijevoj strani karte moći imaju više moći od grupa na desnoj strani. Te grupe uglavnom imaju bolje plaćene poslove, bolje uvjete stanovanja, višu razinu obrazovanja, višu razinu fizičke sigurnosti, bolju pravnu zaštitu, bolju policijsku zaštitu, bolju zdravstvenu zaštitu i bolje su predstavljeni u institucijama vlasti.**
- 7** Zamolite učenike i učenice da daju neke primjere. **To mogu biti:**
 - ♦ Istospolne bračne zajednice nisu priznate zakonom
 - ♦ Nacionalne i vjerske manjine su često diskriminirane na području zapošljavanja, stanovanja, obrazovanja.

Aktivnost 2.2.2

8 Vrijedi li ovo u svim slučajevima?

Odgovor: naravno da ovo nije točno za svaku osobu u svakoj grupi – na svakoj strani ima izuzetaka. No, općenito govoreći, grupe na lijevoj strani imaju moć, na uštrb manje moćnih grupa, kojima je pristup resursima ograničen, ili uskraćen.

9 Kako se osjećaju „grupe bez moći”? Što im se može dogoditi?

Odgovor: ove „grupe bez moći” su često mete nasilja za moćne grupe. Možemo ih zvati i „ciljnim” grupama.

10 Možete li dati primjere nasilja nad osobama na strani bez moći? (primjeri nasilja protiv ciljnih grupa mogu biti: rasno motivirano nasilje, nasilje protiv osoba homoseksualne orijentacije, rodno uvjetovano nasilje, nasilje protiv djece)

11 Zatvorite oči i razmislite o prigodama kad ste bili na strani moći, i na strani bez moći (dajte im jednu minutu)

12 Što mogu ljudi na strani bez moći učiniti da bi se oduprli ugnjetavanju i nasilju koje trpe?

Odgovor: ujediniti se i tražiti društvene promjene

13 Što osobe koje su na strani moćnih mogu učiniti, kako bi svoje privilegije iskoristili da dovedu u pitanje opravdanosti potlačenosti i da pridonesu borbi protiv nasilja?

Odgovor: priznati da su privilegirani, i koristiti svoje privilegije pri pomaganju zagovaračima i zagovaračicama društvenih promjena

Očekivani ishod

Primjer karte moći (Prilagođeno iz rada the Oakland Men's Project)		
Faktor	Povlašteniji	Manje povlašteniji
spol	muškarac	žena
dob	odrasla osoba	djeca, starije osobe
bogatstvo/ekonomski status	bogatije osobe	siromašnije osobe
zaposlenost	rukovodeće/zaposlene osobe	radnik/ca/nezaposlena osoba
obrazovanje	viša razina	niža razina
bračni status	u braku	razvedeni ili sami
seksualna orijentacija	heteroseksualna	homoseksualna
prebivalište	urbano	ruralno
status u državi	starosjedioci	useljenici/e
nacionalnost/vjera	većina	manjina
zdravlje/mentalno zdravlje	tjelesno sposobni/mentalno zdravi	s invaliditetom/s poremećajem
HIV status	HIV negativni ili netestirani	HIV pozitivni

Savjet više

Nakon što učenici i učenice daju svoje odgovore, zamolite ih da se prisjete postoje li još neki faktori koje prije nisu spomenuli, i dopunite kartu moći, tako da uključuje sve faktore i grupe relevantne za društvo i kulturu učenika i učenica.

Ukoliko dođe do rasprava vezanih uz kartu moći (primjerice, učenik ustvrdi da su u stvari žene te koje imaju više moći u društvu), naglasite da govorimo o društvenoj moći, ne pojedinačnoj snazi. Recimo, žene su se borile za pravo glasa. Muškarci su se tome odupirali i to je pravo ostvareno tek nakon godina i godina borbe, zbog neravnoteže moći).

Karta moći koja je gore navedena kao primjer se može prilagoditi, ako je to potrebno, da odgovara kulturi i društvu u kojem žive učenici i učenice. students' society and culture.

Aktivnost 2.2.3 Zamrznute slike

Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International. (Translated with permission from © Amnesty International, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom. Website: www.amnesty.org)

Trajanje: 50'-60'

Ciljevi učenja

- ◆ Uvidjeti postojanje povezanosti diskriminacije i moći
- ◆ Uvidjeti kako različitosti mogu postati temeljom diskriminacije

Aktivnost po koracima

- 1** Podijeliti učenike i učenice u male grupe
- 2** Zamoliti ih da unutar grupe ispričaju kad su se osjećali diskriminiranima, primjerice, zbog rase, boje, etničkog porijekla, spola, invaliditeta, mišljenja, jezika, itd. Ukoliko im je neugodno, učenike i učenice ne treba prisiljavati na sudjelovanje.
- 3** Nakon što su ispričali svoje priče, zamolite ih da izaberu jednu koju će prezentirati ostatku grupe.
- 4** Nakon što je grupa izabrala priču, zamolite ih da stvore zamrznutu sliku koja će predstavljati njihovu priču. Učenic/ca od koga/koje je potekla priča ima zadatak oblikovanja slike, i mora i sebe uključiti sliku, ali ne smije igrati sam/sama sebe.
- 5** Kad grupe budu zadovoljne svojim slikama, objasnite im da će svoje slike predstaviti drugim grupama. Zamolite jednu grupu da bude prva, a druge grupe da sjednu.
- 6** Recite im da ćete sad brojati od 5 do 1, a u trenutku kad stignete do 1, svaka će se grupa zamrznuti u svom položaju. Tad ćete druge grupe pitati niz pitanja. Zamrznuta grupa mora ostati zamrznuta.
- 7** Odbrojavajte od 5 do 1. Nakon što se grupa zamrzne, pitajte: (primjeri dolje.)
 1. Što vidite?
 2. Tko je ovdje diskriminiran?
 3. Zašto?
 4. Kako se oni osjećaju?
 5. Tko je tlačitelj/ica?
 6. Kako se on/a osjeća?
 7. Kakve su reakcije drugih likova/ promatrača i promatračica na slici?
 8. Kako se osjećaju druge osobe/promatrači i promatračice na slici?
- 8** Nakon detaljnog razgledavanja scene, zahvalite sudionicima i sudionicama, recite im da se opuste i sjednu. Napomenite im da će imati mogućnost govoriti o slici za vrijeme rasprave, nakon što se pogledaju sve scene.
Ponovite postupke za preostale slike
Pitajte sve grupe: Po čemu je koncept moći važan u svakoj od ovih situacija?

Očekivani ishod

- ◆ Moć je povezana s pojmovima diskriminacije i tlačenja. Moć ljudima daje mogućnost da tlače druge, a kad tlačitelj/ica tlači druge, iz toga izvlači još veći osjećaj moći.
- ◆ Da bi opresija nestala, osobe na pozicijama moći moraju preispitati svoj osobni pogled na moć, odustati od njega, ili ga promijeniti.
- ◆ Nejednaki odnosi moći između muškaraca i žena su u korijenu diskriminacije protiv žena, a diskriminacija je glavni uzrok rodno uvjetovanog nasilja.

Aktivnost 2.2.4 Kontinuum štetnih ponašanja prema djevojkama i mladićima

Prilagođeno prema:

◇ Men Can Stop Rape. Stanje: 15.09.2005., www.mencanstoprape.org

◇ Family Violence Prevention Fund. Continuum of Harm to Women. Stanje: 10.04.2010., <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ContinuumOfHarm.html>

Trajanje: 30' - 45'

Kratki uvod

Zbog utjecaja kulture, svakodnevni se događaji počinju činiti normalnim, kao da su oduvijek tu, a ne da su nastali u okviru određene kulture. Određeni stavovi, ponašanja, pretpostavke i jezik postaju zajednički. Nasilje muškaraca protiv žena ne nastaje u kulturnom vakuumu. Vide li počinitelji djevojke i žene koje napadaju kao manje vrijedne, onda u kulturnom okruženju postoji nešto što jasno podupire takvo shvaćanje, tako da na neki način izgleda „normalno“ i „zajedničko“. Ova je vježba osmišljena kako bi se osvijestilo to „normalno“ kulturno okruženje i istaknula ideja da mladi muškarci i žene mogu raditi na prevenciji nasilja protiv žena tako da propituju i mijenjaju tu okolinu.

Počnemo li shvaćati da se ono što nam društvo govori o tome kako biti muškarac ili kako biti žena temelji na nepravednoj podjeli snaga, počet ćemo shvaćati da je moguće koristiti svoju snagu u prevenciji nasilja. Na puno načina, potrebna je snaga da se ne bi ponašalo nasilno, da se nasilje ne bi toleriralo, i/ili da bi se nasilju suprotstavilo.

Ciljevi učenja

- ◆ Identificirati uobičajene stavove i ponašanja koja podupiru dominantan pogled na maskulinitet i feminitet i tako pridonose nasilju muškaraca protiv žena
- ◆ Prepoznati prilike u svakodnevnom životu za propitivanje dominantnog pogleda na maskulinitet i feminitet i sprječavanje nasilja muškaraca protiv žena

Materijal

Kartice s primjerima ponašanja s kontinuumom štetnih ponašanja (primjer kartica koje se mogu koristiti je u Radnom listu 9. To nikako ne znači da su to jedine kartice koje je moguće koristiti. Slobodno osmislite svoje kartice i/ili pitajte učenike i učenice za njihove sugestije)

Priprema

- ◆ Isprintajte radni list 9 (kartice za mladiće i djevojke možete ispisati na papirima različitih boja) i izrežite kartice
- ◆ Složite kartice u kontinuum na dva stola (jedan za djevojke, drugi za mladiće). Počnite od najštetnijeg, završite s najmanje štetnim.
- ◆ Kartice „Nimalo štetno“ i „Nikad se ne događa“ stavite izvan kontinuumom, blizu najmanje štetnih ponašanja.

Aktivnost po koracima

- 1 Uzmite kartice i objasnite učenicama i učenicima: [Aktivnost koju ćemo sad raditi zove se Kontinuum štetnih ponašanja.](#)
- 2 Podijelit ćete se u dvije grupe: u jednoj grupi će biti mladići, u drugoj djevojke.

Aktivnost 2.2.4

3 Svaka će grupa uzeti niz kartica. Na svakoj kartici je napisano određeno ponašanje ili stav. Vaš zadatak je slijedeći:

- ♦ Svrstajte kartice na kontinuum od „**najštetnijih**“ do „**najmanje štetnih**“ (kad kažemo da je ponašanje štetno, mislimo na to da kad se osoba drugog spola tako ponaša prema nama, osjećamo bol, uvrijeđeni smo ili nam to dosađuje).
- ♦ Ako neka ponašanja smatrate bezazlenim, ili smatrate da **nisu nimalo štetna**, stavite ih sa strane, blizu „najmanje štetnog“ kraja kontinuumu. Naslov toj kategoriji daje zelena kartica, na kojoj piše **Nimalo štetno**. Smatrate li da se neka ponašanja ne događaju, stavite ih ispod kartice „**Nikad se ne događa**“ [pokažite sudionicama i sudionicima kako trebaju svrstati kartice na stolove, gdje ste već pripremili kontinuum]
- ♦ Imate i **prazne kartice**, na koje ćete napisati ponašanja koja nisu već napisana, ali, uzrokuju vam štetu/bol/dosadu/povredu, kad ih čine osobe drugog spola.
- ♦ Imate **deset minuta** za pripremu svog kontinuumu štetnih ponašanja. Ako se ne slažete oko redoslijeda kartica, razgovarajte u grupi i zajednički odredite konačni raspored.

4 Upamtite da **nema točnih, ni pogrešnih odgovora**, samo razgovarajte međusobno, iznesite svoje stavove, i napravite svoj kontinuum štetnih ponašanja prema mladićima i prema djevojkama. Želimo čuti što mislite i dati vam mogućnost da čujete što misle vaše kolege i kolegice.

5 U **5 minuta** šetajte od grupe do grupe, da vidite kako im ide, i informirajte ih o vremenu preostalom za aktivnost.

6 Nakon što su grupe završile, dajte slijedeću uputu: djevojke trebaju otići pročitati što su mladići napravili, a mladići trebaju pročitati kontinuum koji su izradile djevojke. Dok čitate rezultat rada osoba drugog spola, odaberite tri ponašanja koja VI smatrate najštetnijim osobama drugog spola (tako da im date brojeve 1, 2 i 3). Dakle, broj 1 trebate dodijeliti onom ponašanju koje čine osobe VAŠEG SPOLA osobama drugog spola, a vi ga smatrate najštetnijim za te osobe. (bez obzira na redoslijed kartica u kontinuumu koji ste promatrali). **Koje ponašanje VI smatrate najštetnijim za osobe drugog spola?**

7 Spojite grupe

RASPRAVA

1 Jedan predstavnik/ca svake grupe će pročitati kontinuum koji je rezultat grupnog rada njegove / njene grupe.

2 O čemu ste raspravljali dok ste stvarali svoj kontinuum (primjerice, jeli bilo neslaganja oko toga gdje treba biti smješteno neko ponašanje? Ako da, kakvih?)

3 Ispišite na Flipchart glavne razlike između Kontinuumu štetnih ponašanja za djevojke i Kontinuumu štetnih ponašanja za mladiće (ako je moguće, dodajte i razloge za te razlike).

4 Tražite od grupa da navedu tri najštetnija ponašanja koja su izabrali iz kontinuumu druge grupe, i razgovarajte o razlikama u hijerarhiji. Ako su djevojke i mladići promijenili redoslijed kartica na kontinuumu druge grupe, pitajte mladiće:

- ♦ Što mislite, zašto djevojke smatraju štetnijim nešto što vi smatrate manje štetnim? (ili obrnuto)

5 Djevojke pitajte:

- ♦ Zašto mislite da mladići smatraju štetnijim nešto što vi smatrate manje štetnim? (Ili obrnuto)

Aktivnost 2.2.4

- 6** Je li nešto u ovoj aktivnosti na vas ostavilo dojam?
- 7** Može li nastati problem, ako djevojke, ili mladići, učine nešto osobi suprotnog spola, pri tome misleći da je to u redu, ili da to nimalo ne smeta toj osobi?
- 8** Što ste naučili iz ove aktivnosti? Jeste li naučili nešto što možete primijeniti u svom životu i svojim vezama?

Očekivani ishod

- ◆ Učenike i učenice se vodi u procesu istraživanja vlastitih ponašanja i štete koju mogu nanijeti partneru/partnerici.
- ◆ Također ih se potiče da identificiraju različita gledišta na vlastito ponašanje koja mogu imati mladići i djevojke, te teškoća koje mogu nastati u intimnim vezama zbog nedostatka komunikacije. U intimnim vezama, osoba može nešto učiniti ili reći, ne misleći da time nanosi štetu osobi s kojom je u vezi, ili može smatrati da određeno ponašanje ne nanosi štetu, iako to nije točno. S druge strane, kad osobe koje dožive to štetno ponašanje ne kažu koliku im je to bol nanijelo, osobe bi mogle nastaviti s tim ponašanjem, bez uvida u to koliku je štetu to ponašanje nanijelo osobi s kojom su u vezi.
- ◆ Učenike i učenice se također usmjerava ka promišljanju odnosa između ovih ponašanja i nasilja u intimnim partnerskim vezama.

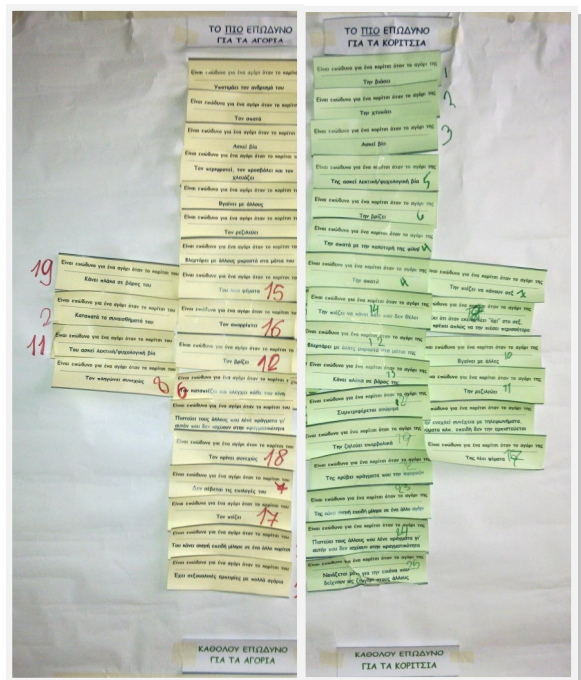
Savjet više

Promatraju li se pojedinačno, ovi stavovi, ponašanja i vjerovanja ne moraju biti izrazito štetni, no, promatramo li ih kao cjelinu, dio su kulture koja podržava rodno uvjetovano nasilje. Zajedno stvaraju okolinu u kojoj je veća vjerojatnost da ljudi (najčešće određeni muškarci) ozljeđuju druge (najčešće žene) i misle da je to „u redu“, jer ne razumiju koliku štetu njihovo ponašanje može nanijeti osobama drugog spola.

Zaustavljanje nasilja, dakle, ne znači čekati da naiđete na nasilnu situaciju, kako biste intervenirali. Kad biste to čekali, vjerojatno nikad ne biste ništa učinili. Ono što moramo

učiniti kako bismo spriječili pojavu nasilja je iščupati ga u korijenu, tako da mu se suprotstavimo, i progovorimo protiv stavova, pretpostavki i ponašanja, kojima svaki dan svjedočimo, i koji dehumaniziraju žene i podupiru nasilje. Razmislite koliko jaki mogu biti naši glasovi zajedno. Isto kao što sve one kartice zajedno stvaraju okolinu u kojoj je veća vjerojatnost pojave nasilja, tako i naše zajedničko istupanje može stvoriti okolinu u kojoj je manje vjerojatno da dođe do nasilja. Tek tada ćemo svoju zajednicu i svijet u kome živimo učiniti sigurnijima.

Primjer provedbe iz Grčke (u okviru projekta Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama I)

Aktivnost 2.2.5 Dominantno ponašanje

Bissuti, R., Wagner, G., Wöfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention. Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Stanje: 01. 04. 2010., www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf

Trajanje: 60'

Kratki uvod

Dominantno ponašanje je ono što je ključno u očekivanjima od muške rodne uloge. Istovremeno, od djevojčica i žena se očekuje da budu tolerantne, i da stavljaju tuđe potrebe ispred svojih. Osobito kad je riječ o intimnim vezama, kršenje osobnih granica partnerica se smatra „normalnim“ za muškarce, i ne smatra se kršenjem.

Ciljevi učenja

Osvještavanje rodnih stereotipa i kršenja osobnih granica

Materijal i priprema

- ◆ Primjeri svakodnevnih situacija i dominantnog muškog ponašanja u partnerskoj vezi (Radni list 10)
- ◆ Pripremljeni flipchart papiri (po jedan list za svaki tim); na svakom papiru, povucite crtu koja predstavlja skalu koja ide od „ok“ (prihvatljivog) do „nije ok“.

Aktivnost po koracima

Procjena ponašanja partnera/ice:

- 1** Za ovu su aktivnost nužni timovi od po dvoje osoba istog spola.
- 2** Podijelite primjere timovima
- 3** Svaki će tim raspravljati smatraju li dobivene primjere prihvatljivim ili ne (te, ako je potrebno, postići kompromis). Nakon toga, stavljaju papire na skalu na flipchart papiru.

RASPRAVA

- 1** Svaki će tim izložiti rezultate svog rada.
- 2** Moguća pitanja za raspravu:
 - ◆ Je li bilo razlika u procjeni primjera ponašanja?
 - ◆ Zašto su timovi dali različite procjene?
 - ◆ Postoje li razlike u procjenama muških i ženskih timova?
 - ◆ Za koja ponašanja postoji opće slaganje? Zašto?
 - ◆ Na koji se način ponašanje koje ste procijenili kao „nije ok“ može smatrati nasiljem?

Grupne vježbe

Za ove aktivnosti predlažemo da se provode kroz rad kod kuće, ili izvan škole, van školskog rasporeda. Učenici i učenice mogu formirati grupe slobodno i samostalno, i odabrati aktivnosti koje žele predstaviti.

Prva vježba: Rod kroz prizmu medija

Prikupite fotografije **žena i muškaraca** iz časopisa, novina, s Interneta, itd. Načinite kolaž, kojim ćete pokazati kako mediji „shvaćaju“ i predstavljaju rodne uloge. Kolaž ćete komentirati kako biste identificirali poruke koje se prenose na ovakav način.

Pitanja za raspravu:

- ◆ Jesu li ovi prikazi roda realistični?
- ◆ Jesu li rodne uloge prikazane kao jednako važne, ili ne?
- ◆ Kako se muškarci i žene osjećaju kad ih se prikazuje na ovakav način?

Druga vježba: Rod kroz prizmu obrazovnog sustava

- ◆ **Kako su muškarci i žene prikazani u vašim udžbenicima?** Fotokopirajte dijelove tekstova ili slika iz udžbenika (bez obzira za koji razred) iz kojih se vidi (ne)jednakost rodova.
- ◆ **Možete i opisati događaje iz vašeg svakodnevnog života u školi,** iz kojih se vidi rodna jednakost ili nejednakost.

Treća vježba: Rod kroz prizmu masovnih medija

Kako su muškarci i žene /dječaci i djevojčice prikazani na TV-u (reklame, TV serije, filmovi)?

Gledajte i pronađite reklame i/ili scene iz TV emisija / filmova u kojima su:

- ◆ Prikazane stereotipne rodne uloge, dakle, ojačava se rodna nejednakost
- ◆ Prikazane nestereotipne rodne uloge, dakle, ojačava se rodna jednakost

Četvrta vježba: Rod kroz prizmu interneta

Kako su muškarci i žene/mladići i djevojke prikazani na internetu? (društvene mreže: Facebook, Twitter, Youtube, Foursquare, Instagram i drugi): Potražite internetske forume, web stranice, blogove, Facebook profile gdje možete uočiti:

- ◆ Stereotipe o muškarcima i ženama, dakle ojačava se rodna nejednakost
- ◆ Seksistički jezik
- ◆ Negativnu emancipaciju

Potražite blogove, web stranice i duge online forume (uključujući i inicijative na društvenim mrežama) koji promoviraju rodnu ravnopravnost i sigurnost na internetu i podijelite ih putem svojim profila na društvenim mrežama.

Peta vježba: Igranje uloga... o jednakosti... i nejednakosti...

Osmislite svoj scenarij i zatim i igrokaz, s obrnutim rodnim ulogama (trajanje komada: 5-10 minuta).

KVALITETNE I ŠTETNE VEZE

Modul 3

PREGLED MODULA

Cilj ovog modula je pružiti učenicima i učenicama mogućnost da razgovaraju o karakteristikama zdravih i loših veza, kao i o tome kako društvo vidi uloge žena i muškaraca, kad je riječ o nasilju. Modul je osnova za slijedeći, koji se bavi nasiljem u partnerskim vezama / rodno uvjetovanim nasiljem. Sudionicima i sudionicama ćemo pomoći da shvate koncept zdravih i nezdravih veza, vidjet će primjere, imati priliku za raspravu.

Ciljevi učenja

Točnije, cilj ovog modula je omogućiti učenicima i učenicama da:

- ◆ uvide rodni aspekt nasilja u vezama, kao i karakteristike kvalitetnih i štetnih veza
- ◆ uoče i identificiraju vlastita kvalitetna i štetna ponašanja i stavove prema drugom spolu

U ovom modulu se uglavnom bavimo adolescentima i adolescenticama, bez obzira jesu li već u romantičnoj / ljubavnoj vezi, ili nisu. Prije početka ovog modula, profesor/ica treba sudionicima i sudionicama objasniti kojim će se pitanjima baviti, i to koristeći slijedeći uvod:

"Svatko od nas ima različita iskustva. Neki od vas možda još nisu u vezi, dok drugi mogu biti u vezi već neko vrijeme. Ono o čemu ćemo ovdje razgovarati je važno za sve nas, jer je povezano sa stvaranjem kvalitetnih, sretnih i ugodnih veza. Kroz vježbe koje ćemo raditi, razgovarat ćemo o slijedećim temama:

- ◆ Karakteristike kvalitetnih i štetnih veza
- ◆ Kako prepoznati jeste li vi ili netko od vaših prijatelja i prijateljica u štetnoj ili nasilnoj vezi
- ◆ Kako komunicirati i kako rješavati probleme, tako da nam veze budu kvalitetne

U ovom je trenutku važno podsjetiti sudionike i sudionice na pravila koja ste odredili na početku radionica.

Aktivnost

Aktivnost 3.1. Ljubav - što je to?

Aktivnost 3.2. Adolescentne veze

Aktivnost 3.3. Kvalitetne i štetne veze – znakovi upozorenja

Aktivnost 3.4. Osobe i stvari

Aktivnost 3.5. Izravno suočavanje s problemom

Aktivnost 3.6. Svijest o vlastitom tijelu

Aktivnost 3.1 Ljubav – što je to?

Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Stanje 26.02.2010, www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Kratki uvod

Mladi ljudi koji ulaze u svoje prve romantične / seksualne veze često nemaju dovoljno vještina i znanja potrebnih za građenje kvalitetne i ispunjavajuće veze s partnerom/icom. Nužno je ne samo govoriti o negativnim ishodima veze, već i pomoći mladim ljudima da nauče više o pozitivnim stranama veza, i o tome što od veze mogu dobiti. Mladi obično teško mogu prepoznati kako izgleda kvalitetna veza.

Ciljevi učenja

Učenici i učenice će osvijestiti različita ponašanja koja koristimo da bismo iskazali ljubav prema partneru/partnerici.

Materijal i Priprema

- ◆ Flipchart papir
- ◆ Flomasteri

Aktivnost po koracima

Trajanje: 20'

- 1** Podijelite sudionike i sudionice u male grupe (grupe od četiri do pet osoba, ovisno o veličini razreda).
- 2** Zamolite sudionike i sudionice da u malim grupama razgovaraju o tome:
 - ◆ Kako se ponašamo kad nekog volimo (u adolescentskoj vezi, a ne, primjerice, u odnosu roditelj-dijete)
 - ◆ Kako pokazujemo partneru/ici da nas privlači i da ga/je volimo? Neka navedu što je moguće više ponašanja za koja misle da predstavljaju ponašanje kojim se iskazuje ljubav.
- 3** Male grupe predstavljaju svoj rad cijeloj grupi. Možete potaknuti raspravu o tome što je ljubav i kako je pokazujemo.

Savjet više

Mladi često smatraju da je ljubomora znak ljubavi i strasti, i gledaju je kao nešto poželjno. U raspravi se možete dotaknuti pitanja ljubomore. Važno je naglasiti da ljubomora (točnije, ljubomorno ponašanje) nije znak ljubavi, već može biti znak koji upozorava na kontrolirajuće i nasilno ponašanje u vezama.

Aktivnost 3.2 Adolescentske veze

Prilagođeno prema: Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Stanje 26.02.2010, www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Trajanje: 30-45'

Kratki uvod

Mladi ljudi koji ulaze u svoje prve romantične / seksualne veze često nemaju dovoljno vještina i znanja potrebnih za građenje kvalitetne i ispunjavajuće veze s partnerom/icom. Nužno je ne samo govoriti o negativnim ishodima veze, već i pomoći mladim ljudima da nauče više o pozitivnim stranama veza, i o tome što od veze mogu dobiti. Mladi obično teško mogu prepoznati kako izgleda kvalitetna veza.

Ciljevi učenja

Učenici i učenice će naučiti što čini vezu uspješnom, kao i što može pridonijeti propasti veze.

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papir
- ◆ Flomasteri
- ◆ Crtež broda na velikom papiru (flipchartu)

Aktivnost po koracima

1 Recite učenicima i učenicama da se prisjete neke romantične veze (nije nužno da su oni sami u vezi). Napišite na Flipchartu ovo pitanje: Što čini vezu između dvije osobe uspješnom? Sudionici i sudionice imaju nekoliko minuta da odgovore na ovo pitanje, kroz oluju ideja, a voditelj/ica zapisuje odgovore (bez komentiranja) na Flipchart.

2 Voditelj/ica crta brod na flipchart papiru, koji predstavlja romantičnu vezu. Kao što su određeni uvjeti potrebni da bi brod plovio (primjerice, more, gorivo), tako su i za vezu potrebni određeni preduvjeti. Zamolite učenike i učenice da navedu jedan uvjet, nužan za vezu (primjerice, poštovanje) i zapišite to u trup broda. Istaknite da neke stvari mogu uništiti vezu, kao što udarac broda o oštre stijene može oštetiti brod. Zamolite ih da navedu nešto što može uništiti vezu (primjerice, laži) i napišite to u vodu ispod broda.

3 Podijelite sudionike i sudionice u male grupe. Neka svaka grupa radi na istoj vrsti veze, odnosno, adolescentskoj romantičnoj vezi. Zadatak im je da se prisjete sadašnje ili prošle romantične veze, bilo svoje, bilo svojih vršnjaka i vršnjakinja. Svaka grupa treba nacrtati brod i:

- ◆ Napisati pet stvari koje čine vezu uspješnom (na trup broda)
- ◆ Napisati pet stvari koje mogu uništiti vezu (u more ispod broda)

Nakon što grupe završe s radom, neka papire izlože, kako bi ih pogledale druge grupe.

4 Aktivnost završite raspravom. Moguća pitanja:

- ◆ Što primjećujete kad gledate pozitivne i negativne navode na posteru?
- ◆ Koje je osobine najteže naći u osobi u vezi?
- ◆ Jeste li naučili nešto novo kroz ovu aktivnost?

Očekivani ishod

Sudionici i sudionice će postati svjesni koje komponente vode do uspješnih i zadovoljavajućih veza, kao i što veze može uništiti.

Aktivnost 3.3 Kvalitetne i štetne veze – znakovi upozorenja

Prilagođeno prema:

♦ Alberta Health Services. Stanje 10.04.2010, www.teachingsexualhealth.ca/media/lessons/CALM_RelationshipsLess4.pdf. (Originalni izvor: Beyond the Basics: A Source book on Sexual and Reproductive Health, str. 262)

♦ The White Ribbon Campaign. (2007). White Ribbon Campaign in a Box - Promoting Healthy Equal Relationships: A guide book for teachers and community leaders for Ontario youth ages 11 to 14. Toronto: White Ribbon Campaign

Trajanje: 45-60'

Kratki uvod

Kako bi mogli razviti pozitivne i zdrave veze, adolescenti i adolescentice moraju znati prepoznati kad je veza nekvalitetna i destruktivna. Problemi mogu početi s nečim naizgled bezazlenim i dovesti do nasilja i zlostavljanja. Kroz slijedeće aktivnosti, učenike i učenice potičemo na prepoznavanje nekih znakova nekvalitetnih veza.

Ciljevi učenja

Osposobiti učenike i učenice da:

- ♦ Prepoznaju karakteristike kvalitetnih veza, zasnovanih na jednakim pravima, za razliku od štetnih
- ♦ Spoznaju važnost kvalitetnih veza
- ♦ Opišu vještine, stavove i ponašanja potrebna za stvaranje i održavanje kvalitetnih veza

Materijal i priprema

- ♦ Radni list 11: set kartica: Kvalitetne i štetne veze, otisnut na samoljepljivom papiru
- ♦ Set praznih samoljepljivih (post-it) papira
- ♦ Dva flip-chart papira, naslovljena KVALITETNE VEZE i ŠTETNE VEZE
- ♦ Samoljepljiva traka
- ♦ Flomasteri i olovke
- ♦ **Sažetak 1:** Je li ti veza ravnopravna i kvalitetna, ili ne? (ne tražite od učenika i učenica da odgovore na pitanja; dajte im to kao „oruđe za procjenu veze“, bilo sadašnje, bilo buduće. Nemojte im uzimati ovaj materijal.)
- ♦ **Sažetak 2:** (možete tražiti od učenika i učenica da u razredu odgovore na pitanja s prve strane sažetka; nemojte im uzimati ove materijale, ali kad završe s prvom stranom sažetka, dajte im drugu. Možete im prvu stranu dati kako bi na pitanja odgovorili kod kuće, a onda zajednički provjerite odgovore pri slijedećem susretu).
- ♦ **Sažetak 13:** Kvalitetne veze

Aktivnost po koracima

- 1 Pripremite dva *flipchart* papira (jedan naslovljen KVALITETNE VEZE, a drugi naslovljen ŠTETNE VEZE.) Postavite ih u razred na određenoj udaljenosti, tako da se sudionici i sudionice ne moraju gurati oko njih.
- 2 Upute sudionicima i sudionicama: *Prijateljstva i odnose stvaramo s različitim ljudima, recimo, profesorima i profesoricama, roditeljima, braćom i sestrama, kolegama i kolegicama iz razreda, dečkom ili djevojkom. Neki od naših odnosa čine nas sretnim i zbog njih se osjećamo dobro. Zbog drugih se osjećamo manje sretni, osjećamo se nelagodno ili čak loše, pa se pitamo: „Je li ovdje nešto pogrešno?“*

Aktivnost 3.3

3 Dakle, nekad možda trebamo zakoračiti unazad, i procijeniti svoju vezu. Često, kad smo u vezi, ne možemo prepoznati upozoravajuće znake, kao što bismo mogli, da promatramo vezu svog prijatelja ili prijateljice.

4 Podijelite učenike i učenice u grupe od pet sudionika i sudionica. Svakoj grupi dajte:

- ◆ 6-7 pripremljenih kartica iz Radnog lista 11, gdje su opisane kvalitetne i štetne veze
- ◆ 10 praznih samoljepljivih (post-it) papira

5 Nakon što međusobno razgovarate, morate odlučiti pokazuju li navedena ponašanja da je veza kvalitetna, ili štetna. Odmah nakon toga, odlučite i napišite na prazne papire:

- ◆ 5 ponašanja koja pokazuju da je veza kvalitetna
- ◆ 5 ponašanja koja pokazuju da je veza štetna

Imate pet minuta!

6 Nakon što završite, pola grupe uzet će „kvalitetna ponašanja“, a druga polovica „štetna ponašanja“ i zalijepit će ih na odgovarajući *flipchart* papir (**KVALITETNE VEZE – ŠTETNE VEZE**). Surađujte s članovima i članicama drugih grupa, pa ako ste napisali ista ili slična ponašanja, smjestite ih na odgovarajući način. **Imat ćete samo pet minuta**, pa vodite računa da surađujete međusobno (ako je potrebno, možete i sami pomoći grupi u toku procesa).

7 Nakon što se na *flipchart* papir zalijepe svi papirići, na glas pročitajte sva ponašanja s oba lista papira, da vidite slažete li se sa svime, je li nešto na vas ostavilo poseban dojam, itd.

PAŽNJA: Ukoliko je bilo nekih grešaka, ne ispravljajte ih odmah. Prvo, raspravite prethodna dva pitanja, zatim se vratite i ponovno pitajte: *slažete li se svi s rasporedom ponašanja, ili želite za neka izmijeniti mjesta?*

RASPRAVA

◆ Što mislite, koja je najvažnija karakteristika kvalitetne veze? Kako takva veza izgleda? Kako se osobe u takvoj vezi ponašaju jedna prema drugoj? (odgovore pronađite na *flipchartu* i označite ih, tj. zaokružite ih).

◆ Što mislite da je karakteristika štetnih veza? Kako takva veza izgleda? Kako se osobe u takvoj vezi ponašaju jedna prema drugoj? (odgovore pronađite na *flipchartu* i označite ih).

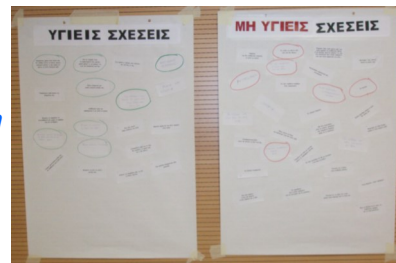
◆ *Štetna se veza može pretvoriti i u nasilnu vezu. Koje karakteristike štetnih veza predstavljaju znakove upozorenja da bi se moglo pojaviti nasilje?* (odgovore pronađite na *flipchartu* i označite ih)

⇒ *Za vrijeme diskusije o znakovima upozorenja, možete potaknuti učenike/ce da razmisle i prisjete se sličnih ponašanja za vrijeme korištenja interneta kao i da razgovaraju i usporede ova ponašanja i njihove posljedice. Glavni cilj je da učenici/e postanu svjesni da online/virtualna ponašanja predstavljaju jednako ozbiljne znakove upozorenja i u stvarnom životu. U slučaju da je učenicima/ama teško pronaći slične situacije možete koristiti slijedeće izjave. On/ona:*

- ◆ *Želi imati tvoju Facebook lozinku ili lozinku za druge društvene mreže*
- ◆ *Provjerava tvoj mobitel ili te provjerava putem interneta*
- ◆ *Ograničava tvoju interakciju na društvenim mrežama*
- ◆ *Šalje ti uvredljive komentare na mobitel i Facebook*
- ◆ *Šalje ti pornografski materijal koji ne želiš*
- ◆ *Prijeti ti da će objaviti fotografije iz tvog privatnog života na Facebooku*

Aktivnost 3.3

- ♦ **Slazete li se svi s rasporedom ponašanja, ili želite za neka izmijeniti mjesta?**
- ♦ **Zašto je osobi nekad teško prepoznati da je u štetnoj vezi?**
- ♦ **Zašto neki ljudi ostaju u štetnim vezama?**
- ♦ **Što može učiniti osoba koja je u štetnoj vezi?**
- ♦ **Što ste naučili iz ove vježbe? Jeste li stekli neka znanja koja možete primijeniti na svoj život i svoje veze?**

Očekivani ishod

Karakteristike kvalitetne veze*

- ♦ **Uzajamno poštovanje i ljubav:** on/a me nikad ne ponižava i ne čini da se osjećam loše. On/a me sluša i poštuje mene i moje osobne granice. Isto tako se ponašam i ja..
- ♦ **Povjerenje:** on/a me ne provjerava cijelo vrijeme, i ne krivi me bez razloga. Ugodno nam je jednom s drugim. Slobodno možemo reći ili učiniti što god želimo.
- ♦ **Dobra komunikacija:** slušamo jedno drugo. Razgovaramo otvoreno i nema nesporazuma. Mogu izraziti svoje osjećaje bez straha od odbijanja.
- ♦ **Iskrenost:** nikad ne lažemo jedno drugom. Ako ste ikad uhvatili dečka ili djevojku u nekoj velikoj laži, znate da treba vremena prije no što mu/joj možete opet vjerovati.
- ♦ **Oснаživanje:** pružanje podrške jedno drugom, i u dobru, i u zlu
- ♦ **Privatnost – individualnost:** svaka osoba ima prostor za sebe, i trebate jedno drugom dati prostor da „dišete“. Vaši su identiteti neovisni / odvojeni. Budi svoj/a, tvoja osobnost ne smije ovisiti o tvom dečku ili tvojoj djevojci. Postoji poštovanje privatnosti druge osobe (u privatnom životu i online aktivnostima).
- ♦ **Sigurnost:** jedno s drugim se osjećate sigurnim, nikad ne udarate jedno drugo, niti jedno drugom prijetite.
- ♦ **Jednakost - pravednost:** zajednički odlučujete, nijedno ne naređuje onom drugom. Postoji ravnoteža u uzimanju i davanju. Ne smijemo nametati svoje mišljenje drugoj osobi, samo da bismo pobijedili u raspravi.
- ♦ **On/a me čini sretnim/sretnom, i sigurnijim/sigurnijom.**
- ♦ **Stalo nam je jednom do drugog.**
- ♦ **Empatija:** nastojim shvatiti kako se on/a osjeća, mogu se staviti u njen/njegov položaj. On/a nastoji osjetiti što ja osjećam.
- ♦ **Svađanje, ali uz rješavanje problema:** Kod svih u nekoj točki može doći do neslaganja, ali to nam ne daje pravo da vrijeđamo druge ljude. Pokušajte naći rješenje. Postane li rasprava prežučna, bolje je prekinuti i nastaviti kasnije.
- ♦ **Kontroliranje bijesa:** svi se ponekad naljutimo, no način na koji izražavamo svoju ljutnju može utjecati na naš odnos s drugim ljudima. Postoje načini kako se može kontrolirati bijes, primjerice, dubokim disanjem, brojanjem do 10, ili razgovorom.
- ♦ **Smisao za humor**

U kvalitetnoj vezi osjećate se ugodno, sigurno, mislite dobro o sebi, osjećate da vam se vjeruje i da imate poštovanje – ne bojite se, ne osjećate nesigurnost. Svi zaslužujemo kvalitetne veze.

* Tekst prilagođen prema www.chooserespect.org/scripts/teens/healthy.asp

Aktivnost 3.3

Veze u kojima smo mogu imati različite oblike, i svaka je veza posebna. Razni ljudi imaju razna shvaćanja što čini vezu „dobrom“. Općenito, kvalitetne veze su one koje se temelje na jednakosti, a ne na kontroli i moći nad drugom osobom. Svatko zaslužuje osjećati se sigurnim / sigurnom u vezi, i treba zahtijevati da druge osobe poštuju njegova /njena prava.

Koje su značajke štetne veze?

- ◆ Odluke donosi uvijek ista osoba.
- ◆ Osoba radi grimase (koluta očima, i slično) dok ne dobije što želi.
- ◆ Osoba vrši pritisak dok ne dobije ono što želi.
- ◆ Osoba prestaje razgovarati s vama ili prestaje obraćati pažnju na vas dok govorite.
- ◆ Osoba vjeruje da ima više prava nego vi.
- ◆ On/a je izrazito ljubomoran/ljubomorna.
- ◆ Želi imati tvoju lozinku za on-line profile (Facebook, Twitter, Foursquare...)
- ◆ Osuđuje vas ili vaše prijatelje i prijateljice.
- ◆ Sprječava vas da vidate druge ljude.
- ◆ Čini da se osjećate loše.
- ◆ Bojite se da ga/je ne naljutite.
- ◆ Kad je ljut/a, viče na vas, ruga vam se, vrijeđa vas, udara vas ili baca stvari na vas
- ◆ Napada vas.
- ◆ Vrijeđa vas i omalovažava.
- ◆ Uništava vaše osobne stvari.
- ◆ Prisiljava vas da činite stvari koje ne želite.
- ◆ Jedno drugom lažete.
- ◆ Bojite se za svoju sigurnost...

Zašto je ponekad teško prepoznati da smo u štetnoj vezi?

Nekad su izrazi „ljubav je slijepa“ i „ljubavlju zaslijepljen/a“ točni. Neke osobe mogu misliti da osjećaju tako snažnu ljubav i da ako ima problema, oni/one ih ne mogu vidjeti i ostaju u vezi zbog niza razloga.

Zašto se ostaje u štetnim vezama?

- ◆ Osobe koje su u štetnim vezama obično vjeruju da će se stvari popraviti, da je riječ samo o „fazi“ koja će proći, ili da mogu promijeniti osobu s kojom su u vezi. Moguće je da su neki / neke od njih već vidjeli / vidjele takve oblike ponašanja u drugim vezama, primjerice, u vlastitom domu, pa ne prepoznaju ove znakove kao upozorenje da je nešto pogrešno.
- ◆ Određen broj ljudi smatra da je bolje imati mladića / djevojku, nego prekinuti štetan odnos. Neki se boje prekinuti vezu, bilo zato što misle da ne mogu živjeti bez partnera / ice, bilo zato što se boje da će se ta osoba ponašati nasilno. Još jedan od mogućih strahova je da više nikad neće pronaći osobu za vezu.

Neki znakovi koji upozoravaju na nasilnu vezu

- ◆ kontrola i provjeravanje druge osobe, njenih / njegovih aktivnosti (gdje ide, s kim, kad se vraća, itd.), svih odnosa / prijatelja i prijateljica, on-line aktivnosti
- ◆ Izrazita ljubomora i posesivnost
- ◆ Uvrede, nazivanje pogrđnim imenima, omalovažavanje i slični komentari
- ◆ Prijetnje
- ◆ Zastrašivanje
- ◆ Guranje, udaranje, ograničavanje pokreta, ograničavanje kretanja
- ◆ Prisila u seksu, neželjeni dodiri, ponižavajući seksualni komentari

Što može učiniti osoba koja je u štetnoj vezi?

Važno je prepoznati znakove upozorenja, da je veza štetna, prije no što se pretvori u nasilnu vezu.

Ukoliko netko smatra da veza u kojoj se nalazi nije kvalitetna, može o tome razgovarati s osobom s kojom je u vezi. Također, može o tome razgovarati i sa prijateljima i prijateljicama, i drugim osobama od povjerenja – obično nam netko sa strane može dati svoj pogled na vezu u kojoj smo.

Ukoliko u vezi dolazi do nasilja ili zlostavljanja, trebete se za pomoć obratiti odrasloj osobi u koju imate povjerenja ili stručnoj osobi. O nasilju ćemo detaljnije razgovarati nešto kasnije

Aktivnost 3.4. Osobe i stvari

Prilagođeno prema: Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto PROMUNDO. Stanje 30.07.2009, www.promundo.org.br/materiais%20de%20apoio/publicacoes/MANUAL%20M.pdf

Ciljevi učenja

Podići svijest o pitanjima moći/kontrole u vezi i njihovom utjecaju i na osobe, i na odnos

Aktivnost po koracima

Trajanje: 30-40'

- 1 Podijelite sudionike i sudionice u tri grupe.
 - 2 Ova se vježba zove: „Osobe i stvari“.
 - 3 Slučajnim odabirom odredite grupu koja će biti „stvari“, drugu koja će biti „osobe“, te treću, koju čine „promatrači/ce“.
 - 4 Upute za svaku od grupa:
 - ♦ **STVARI:** *Ne možete ni misliti, ni osjećati, ni odlučivati. Morate raditi ono što vam kažu „osobe“. Želite li se pomaknuti, ili nešto slično, morate tražiti njihovo dopuštenje.*
 - ♦ **OSOBE:** *Možete misliti, osjećati, i govoriti „stvarima“ što da čine.*
 - ♦ **PROMATRAČI/CE:** *Samo u tišini promatrajte što se događa – i ne uplećite se ni na koji način.*
 - 5 „Osoba“ može svojoj „stvari“ narediti što god želi, unutar učionice. Stvari moraju poslušati. [imate jednu minutu]
 - 6 Sad, zamijenite uloge. Osobe koje su bile „stvari“ će sada biti „osobe“, „osobe“ će sada promatrati, a „promatrači/ce“ će biti „stvari“.
- U trećoj fazi, „Promatrači/ce/Stvari“ će biti „osobe“, „stvari / osobe“ će biti „promatrači/ce“, a „osobe/promatrači/ce“ će biti „stvari“.

RASPRAVA

Pitanja za „stvari“

- ♦ *Kako su se „osobe“ ponašale prema vama?*
- ♦ *Kako ste se osjećali / osjećale?*
- ♦ *Jeste li osjećali / osjećale bespomoćnost? Zašto? Zašto ne?*

Pitanja za „osobe“

- ♦ *Kako ste postupali sa svojim „stvarima“?*
- ♦ *Kakav je osjećaj ponašati se prema nekom na takav način?*
- ♦ *Jeste li se osjećali moćnim / moćnom? Zašto? Zašto ne?*
- ♦ *Zašto su „stvari“ slušale vaše naredbe?*
- ♦ *Je li bilo nekih „stvari“ ili „osoba“, koje nisu poštovale pravila ove vježbe?*
- ♦ *U stvarnom životu, odnosi li se netko prema Vama, kao prema „stvarima“? Tko? Zašto?*
- ♦ *U stvarnom životu, ponašate li se Vi prema nekom, kao prema stvarima? Prema komu? Zašto?*

Za „promatrače/promatračice“

- ♦ *Kako ste se osjećali ne čineći ništa?*
- ♦ *Je li ono što se događalo imalo na vas utjecaja? Ako da, što mislite da ste mogli učiniti?*
- ♦ *Jesmo li nekad u svakodnevnom životu „promatrači i promatračice“ u situacijama kad neki ljudi s drugima postupaju kao sa stvarima? Reagiramo li? Zašto, ili zašto ne?*
- ♦ *Kad biste mogli birati između ove tri grupe, koju biste izabrali i zašto?*

Aktivnost 3.4

RASRRAVA

- ◆ *Zašto ljudi s drugima postupaju na ovaj način?*
- ◆ *Možete li navesti neku vrstu odnosa gdje jedna osoba ima više moći od druge?*
Odgovor: odnos muškarca i žene, roditelja i djece, poslodavaca i poslodavki i zaposlenih. (Odnosi moći mogu postojati i između osobe i društva, društva i države, itd.)
- ◆ *Kakve mogu biti posljedice odnosa u kom jedna osoba s drugom postupuje kao sa stvari?*
- ◆ *U našem društvu, pripadaju li žene obično jednoj od ovih grupa? Kojoj?*
- ◆ *Pripadaju li muškarci obično jednoj od ovih grupa? Kojoj? Zašto mislite da se ovo događa?*
- ◆ *Na koji način naše društvo / civilizacija održava ili podržava ovakvu vrstu odnosa?*
- ◆ *Je li moć / kontrola uvijek nešto loše?*
Odgovor: Moć/kontrola ne znači uvijek dominaciju ili pokoravanje, već i izdržljivost i sposobnost odlučivanja o svom životu. Moć/kontrola nije uvijek nešto loše. Moć jednostavno znači snaga. Važan je način na koji se moć koristi. Moć možemo koristiti kreativno (kao osobe ili kao grupa) kako bismo promovirali pozitivne promjene u našim životima i našoj okolini.
- ◆ *Što ste naučili iz ove aktivnosti? Jeste li naučili nešto što možete primijeniti u svom životu i svojim vezama?*

Savjet više

Moć je društveno konstruirana, i postoji samo u odnosu s drugom osobom. Uvijek imamo, ili nemamo moć/kontrolu u odnosu s drugom osobom ili grupom osoba.

Posljedice: nekad nejednaki raspored moći u odnosu može dovesti do toga da jedna osoba s drugom postupuje kao sa stvari. Nejednaka raspodjela moći između muškaraca i žena u intimnim/romantičnim vezama može dovesti do toga da jedna osoba zlostavlja drugu. Primjerice, žena možda nije u stanju svom partneru reći želi li seksualni kontakt i ako da, kad i kako bi do njega trebalo doći, zbog tradicionalnog shvaćanja da su muškarci ti koji trebaju odlučivati, žene trebaju slušati (ili da je ženina „dužnost“ seksualno zadovoljavati muškarca). Drugim riječima, ona može osjećati da nema snage/pravo reći: „Ne.“

Važno je upamtiti da moć/kontrola nije stalna – to nije nešto što stalno nosimo, ili što možemo spremirati u kutiju. Mi smo u neprestanom kretanju, ulazimo ili izlazimo iz veza, u kojima nekad imamo više, a nekad manje moći/kontrole.

Aktivnost 3.5 Izravno suočavanje s problemom

Izvor aktivnosti i slika uključenih u tekst: Högger, D., Weber, H., Haberthür, R. (2005). Harmonie?: Zeigen unsere Schäfchen plötzlich Zähne? - Beziehungsgestaltung im schulischen Alltag. Switzerland: Fachhochschule Nordschweiz. <http://www.fhnw.ch/ph/iwb/beratung/gesundheit/de/download/gesundheit/unterrichtsmaterial/harmonie.pdf>

Ciljevi učenja

- ◆ Uvježbavanje izravnog suočavanja s problemom
- ◆ Vježbanje empatije, kao osnove rješavanja problema i pružanja podrške
- ◆ Razvijanje komunikacijskih vještina, i učenje suočavanja s agresivnošću i nasiljem

Materijal i priprema

- ◆ Radni list 12a, koji sadrži opise situacija s kojima se učenici i učenice suočavaju u svakodnevnom životu
- ◆ Prikupljene fotografije, video snimke ili priče (primjerice, iz književnosti) koje prikazuju emocije
- ◆ Radni list 12b: „Popis osobina“

Aktivnost po koracima

Trajanje: 35'

- 1** Učenici i učenice mogu na radnom listu 12a "Izravno suočavanje s problemom" raditi samostalno ili u malim grupama. Radni list sadrži opise neugodnih situacija za koje učenici i učenice trebaju naći rješenje. S opisanim problemima za koja trebaju pokušati naći rješenje trebaju se suočiti izravno, i na diplomatski način.

Nakon toga, cijelom se razredu predstavljaju moguća rješenja problema. Učenici i učenice razgovaraju o prednostima i nedostacima ponuđenih rješenja. Na kraju ih se pita jesu li ikad doživjeli situacije slične onima koje su opisane i, ako jesu, kakve su bile njihove reakcije.

Opisane epizode je moguće i nastaviti, a moguće je uključiti i metodu igranja uloga.

- 2** Kao osnova za učenje empatije, mogu se koristiti različiti materijali, kao što su lik u knjizi ili filmu, fotografije, slike, video snimke, priče. Zadatak učenika i učenica je da pokušaju pogoditi osobine i osjećaje drugih ljudi, interpretirati ponašanje ili izgled lika i objasniti zašto su se odlučili za određenu karakteristiku. Mogu se koristiti i popisom osobina. Učenici i učenice međusobno razgovaraju o svojim interpretacijama.

Korištenje slika drugih ljudi ili likova iz priča je dobar način da se učenike i učenice nauči empatiji. Korisni su i tekstovi, ili video snimke razgovora s osobom. Zadatak učenika i učenica je reći što ti ljudi misle ili osjećaju, kroz prisjećanje situacija koje su doživjeli, a koje se mogu usporediti sa situacijom koju promatraju. Ako nije poznat razlog za određeno raspoloženje, učenici i učenice mogu pokušati pogoditi, primjerice: *Zašto bi ovaj dječak na slici mogao biti tužan?*

Uz duže bavljenje likom iz priče ili video snimke, procjena može biti detaljnija:

- ◆ *Kako učenici i učenice procjenjuju osobu?*
- ◆ *Koje osobine pripisuju određenom liku?*

Osobine će izabrati svi učenici i učenice zajedno, koristeći popis iz Radnog lista 12b. Možemo pretpostaviti da će učenici i učenice pripisati različite osobine, i da im neće biti moguće donijeti jednoznačnu odluku. Možda će spoznati da im je pogled na situaciju subjektivan. Učenici i učenice se uče empatiji, i također iskustveno uviđaju da trebaju biti oprezni kad je riječ o pretpostavljanju kako se osjećaju drugi ljudi.

Korisna pitanja za ovu aktivnost su:

- ◆ *Koji je odgovor točan?*
- ◆ *Je li ijedna od predloženih osobina točna, ili samo sama osoba zna što osjeća?*
- ◆ *Kako se možemo suzdržati da ne donesemo procjenu neke osobe prebrzo?*

Aktivnost 3.6 Svijest o vlastitom tijelu

Stachl-Astleithner, A., Henschl, M.. (2006). Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse. Austria: Stadtschulrat für Wien. Stanje: 01.04.2010, www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf

Trajanje: 30'

Kratki uvod

Ova će aktivnost pomoći učenicima/ama da spoznaju granice vlastitog tijela i vlastite emocionalne reakcije. Koliko blizu mi smije prići liječnik? Tko može dodirivati moje intimne dijelove tijela? Odgovara li mi da svatko dodiruje moju stražnjicu?

Ciljevi učenja

Učenici/e će naučiti više o vlastitom tijelu ali i o tome kako trebaju vjerovati vlastitim osjećajima.

Materijal i priprema

- ◆ Radni list 13
- ◆ Flomasteri (crveni, žuti, zeleni)

Aktivnost po koracima

1 Podijelite Radni list 13, koji sadrži obrise ljudskog tijela i zamolite učenike/ce da označe dijelove tijela i stupanj prihvatljivosti dodirivanja vlastitih dijelova tijela od strane drugih.

2 Učenici/e trebaju samostalno ispuniti radni list na način da crvenom bojom označe one dijelove tijela koje nitko ne bi smio dodirivati; žutom bojom označiti one dijelove tijela koje samo neke osobe smiju dodirivati a ostale dijelove tijela za koje im je OK da ih drugi dodiruju neka označe zelenom bojom.

RASPRAVA

- ◇ Porazgovarajte o sličnostima i razlikama- također između mladića i djevojaka
- ◇ Ponekad je teško označiti dijelove tijela pravom bojom. Što se dešava sa osobama ko što su liječnici/e?
- ◇ Tko su "neke osobe"? Moj dečko/cura? Roditelji? Najbolji prijatelj/ica? Da li su svi na istoj poziciji?

Očekivani ishod

Učenici/e će osvijestiti da osjećaji često ovise o konkretnim situacijama i da se rijetko može generalizirati situacija. Svaka osoba treba odlučiti o vlastitom tijelu. Pitanje je individualne percepcije i osjećaja koliko ćemo nekome dozvoliti da nam se približi i kada je vrijeme da zaustavimo neželjeni kontakt. Učenici/e bi trebali naučiti vjerovati vlastitom osjećaju.

Nasilje u intimnim vezama

Cjelina 1: Podizanje svijesti o problemu

Ovaj dio pomaže profesorima i profesoricama da pronađu praznine u znanju učenika i učenica o nasilju u intimnim partnerskim vezama. Kako će osoba reagirati na problem, ovisi o tome kako taj problem shvaća. Ako osoba shvaća prirodu nasilja u intimnim partnerskim vezama i zašto je ono pogrešno, veća je vjerojatnost da će reagirati na problem i osuditi ga. Činjenica je da će nasilje u intimnim partnerskim vezama nestati samo ako mu se suprotstavi cijelo društvo – žene i muškarci, zajedno, ako ga svi budu smatrali kaznenim djelom i neprihvatljivim.

Ciljevi učenja

- ◆ Nakon ovog modula, učenici i učenice će moći:
- ◆ Shvatiti koncept i opisati ključne elemente nasilja u intimnim partnerskim vezama
- ◆ Definirati što je nasilje u intimnim partnerskim vezama
- ◆ Identificirati različite vrste nasilja u intimnim partnerskim vezama (psihološko, fizičko, seksualno) i različite vrste zlostavljajućeg ponašanja koje jedna osoba u vezi može činiti protiv druge
- ◆ Identificirati uobičajene mitove, prekinuti njihovo djelovanje objašnjenjem zašto su to mitovi i shvatiti stvarnost
- ◆ Prepoznati znakove koji upozoravaju na nasilje u intimnim partnerskim vezama
- ◆ Objasniti zašto je nasilje i nasilje u intimnim partnerskim vezama kršenje ženskih ljudskih prava
- ◆ Upoznati se s posljedicama nasilja
- ◆ Naučiti kako pomoći žrtvi i / ili osobi koja vrši nasilje
- ◆ Upoznati se s relevantnim postojećim službama u zemlji

Prije početka ovog modula, profesor/ica treba objasniti da će s učenicima i učenicama razgovarati o slijedećim temama:

- ◆ Nasilje u vezama, oblici nasilja, znakovi upozorenja
- ◆ Kako prepoznati jeste li vi ili vama bliska osoba u štetnoj ili nasilnoj vezi, i što možete učiniti
- ◆ Kako komunicirati i rješavati probleme, da bi se ostvarila kvalitetna veza

U ovom je trenutku dobro podsjetiti sudionike i sudionice na pravila određena i prihvaćena na početku programa. Pitanje nasilja u intimnim partnerskim vezama je izrazito osjetljivo.

Aktivnost

Aktivnost 4.1.1.: Definiranje i vrste nasilja u vezama

Aktivnost 4.1.2.: Renata i Dražen

Aktivnost 4.1.3.: Priče o nasilju u vezama

Aktivnost 4.1.4.: Slučajevi nasilja

Aktivnost 4.1.5.: Kotač moći i kontrole, kotač jednakosti

Aktivnost 4.1.6.: Usmjeravanje mladih ka prepoznavanju upozoravajućih znakova za nasilje u intimnim partnerskim vezama i načinima nudi pomoći

Aktivnost 4.1.7.: Mit ili stvarnost?

Aktivnost 4.1.8.: Mitovi o nasilju

Aktivnost 4.1.1 Definiranje i vrste nasilja u vezama/ romantičnim vezama/ intimnim partnerskim vezama lence

Adaptirano prema www.stopvaw.org/

Trajanje: 30' - 45'

Kratki uvod

Nasilje u vezama je ozbiljan problem koji se javlja u svim kulturama i svim društvenim grupama. Nasilje u intimnim partnerskim vezama ima razorno djelovanje na žene, djecu, obitelji i zajednice širom svijeta; posljedice su i fizičke, i emocionalne, i financijske, i socijalne. Studije pokazuju da je, na svjetskoj razini, između 25 i 50% svih žena zlostavljano od strane intimnog partnera. Među ženama žrtvama ubojstva, između 40 i 70 % njih žrtve su svog intimnog partnera. I druge vrste nasilja imaju ozbiljne posljedice, no u ovom ćemo se dijelu baviti značajkama nasilja protiv žena/djevojaka u intimnim partnerskim vezama. Iako se različiti izvori neznatno razlikuju, prema statističkim podacima, u oko 95% slučajeva žrtve intimnog partnerskog nasilja su žene. Nasilje u intimnim partnerskim vezama ugrožava živote žena, njihova tijela, psihički integritet i slobodu. Nazivaju ga „najraširenijim, a najmanje prepoznatim kršenjem ljudskih prava na svijetu“. Nasilje protiv žena i djevojaka često se naziva rodno uvjetovanim nasiljem, jer djelomično ima korijen u podređenom položaju žena u društvu. Kroz ove će teme, učenici i učenice propitati definiciju i vrste nasilja u intimnim partnerskim vezama.

Ciljevi učenja

- ◆ Utvrditi postojeće znanje učenika i učenica o nasilju u intimnim partnerskim vezama i definirati nasilje u intimnim partnerskim vezama
- ◆ Prepoznati različite vrste zlostavljačkih ponašanja koji čine nasilje u intimnim partnerskim vezama
- ◆ Prepoznati različite vrste nasilja u intimnim partnerskim vezama

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papiri za profesora/profesoricu i učenike i učenice
- ◆ Flomasteri & olovke

Aktivnost po koracima

- 1 Podijelite se u grupe od 4 do 6 članova, tako da je u grupi pola djevojaka, i pola mladića, ako je moguće (grupe miješane po spolu)
- 2 Dat ću vam flipchart papir. Zadatak vam je da **napišete i nacrtate** prvo što vam padne na pamet kad čujete izraz „nasilje u vezama / nasilje u romantičnim vezama / nasilje u intimnim partnerskim vezama“. Imate **10 minuta**.
- 3 Šetajte po razredu, kako biste pratili njihov rad i, u slučaju potrebe, dali dodatne upute.
- 4 Kad završite, stavite svoj rad ovdje (pokažite gdje na zidu ili na podu trebaju staviti svoje radove).

Aktivnost 4.1.1

RASPRAVA

- ◆ Što zaključujete iz ovog što vidite? Možete li opisati što je nasilje u vezama, kombinirajući ideje svih grupa koje vidite? (Profesor/ica može istovremeno zapisivati ideje učenika i učenica na flipchart papir. Učeničke prijedloge ne treba kritizirati; preporuka je da im dozvolite da dođu do svoje definicije nasilja u vezama, ne da im date svoju. Vaš je zadatak pomoći im da definicija bude što je moguće potpunija.)
- ◆ Nasilje u intimnim partnerskim vezama ima različite oblike; što mislite, koje su vrste nasilja u intimnim partnerskim vezama? (ako mislite da učenici i učenice znaju različite vrste nasilja, recite im da daju primjere ponašanja koja spadaju u pojedinu vrstu nasilja – za više informacija, pogledajte Očekivani ishod aktivnosti 4.1.2. i 4.1.4)
- ◆ Što mislite, koja je jedna i jedina svrha takvih nasilnih ponašanja u vezi?

Ako sudionici i sudionice ne dođu spontano do odgovora, pomozite im davanjem ideja i raspravom, da ih dovedete do odgovora ponuđenih u Očekivanom ishodu.

Očekivani ishod

- ◆ Nasilje u vezama je obrazac napadačkih, prijetećih i kontrolirajućih ponašanja koja jedna osoba koristi protiv druge, kako bi dobila ili zadržala moć u vezi. Osoba koja zlostavlja ciljano se ponaša tako da izaziva strah, propadanje i ponižavanje kako bi se kontrolirala druga osoba. On/a može prijetiti korištenjem, ili doista koristiti fizičko nasilje. Nasilje može biti fizičko, seksualno, emocionalno i psihološko.
- ◆ U nasilnoj vezi može biti prijetnji, fizičkog ozljeđivanja, zastrašivanja, ponižavanja, izoliranja, uskraćivanja. Zlostavljanje se može pojaviti za vrijeme veze, u vrijeme prekida veze, ili nakon što je veza završila.
- ◆ Svrha nasilja u vezi je da jedna od osoba koja je (bila) u vezi uspostavi i zadrži moć i kontrolu nad drugom.
- ◆ Nasilje se može dogoditi u stvarnom životu kao i na internetu (on-line), pogotovo seksualno, emocionalno i psihološko nasilje može se dogoditi putem Interneta (to uključuje uhođenje i zlostavljanje).

Savjet više

Prije početka aktivnosti, pripremite se čitanjem dodatka A koji sadrži šire teoretske informacije.

Aktivnost 4.1.2 Renata i Dražen

Prilagođeno prema:

- ◇ Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAI & World Education. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto Promundo.
- ◇ Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum. Liz Claiborne Inc. (Dostupno na: www.loveisnotabuse.com, stanje: 05. 07.2009)

Ciljevi učenja

- ◆ Prepoznati vrste nasilja u vezama
- ◆ Prepoznati znakove koji upozoravaju na mogućnost nasilja u vezama

Materijal i priprema

- ◆ Primjerci radnog lista 14
- ◆ Olovke & flomasteri
- ◆ Dva unaprijed pripremljena Flipchart papira (vidi: Očekivani ishod aktivnosti)
- ◆ **Sažetak 3:** Znakovi nasilja u vezama
- ◆ **Sažetak 1:** "Je li ti veza ravnopravna i kvalitetna, ili ne?" ili
 - ◇ **Sažetak 9:** Nasilje u intimnim partnerskim vezama - kviz
 - ◇ **Sažetak 12:** Kako znaš postupaju li s tobom dobro? – Kviz
- ◆ **Sažetak 13:** Kvalitetne veze i/ili
 - ◇ **Sažetak 10:** Tvoja prava u vezi.

Aktivnost po koracima

Čitajte tekst, dio po dio (paragrafe pisane istom bojom) te nakon svakog dijela teksta u određenoj boji postavite pitanja koja se nalaze u dijelu iza priče učenicima/ama:

Renata ide u prvi razred srednje škole. Dražen je malo stariji, i ide u drugu školu. Zajednički prijatelj ih je upoznao jedne večeri u pizzeriji. Odlično su se zabavili te večeri, i Dražen je tražio njen broj telefona i njen Facebook kako bi postali prijatelji na Facebooku. Hodaju već tri mjeseca. U početku je Renata mislila da je Dražen najbolji dečko kog je ikad upoznala. Bio je nježan i pažljiv. Želio je upoznati sve njene prijatelje i prijateljice, znati kako joj je u školi, kakav joj je odnos s roditeljima. Kupio joj je i mobitel, da bi mogao biti s njom u kontaktu i govoriti joj koliko je voli.

Odnedavno se njegovo ponašanje promijenilo. Ljubomoran je i optužuje je da se viđa s drugima njemu iza leđa. Čak je počeo provjeravati da li joj drugi dečki lajkaju fotografije. Ona mu je više puta ponovila da nema nikog drugog. On je vrijeđa, i kaže da joj je bolje da se javi na telefon kad on zove, jer inače... rekao joj je da, ako ikad čuje glas druge osobe na njenom telefonu, ili ako otkrije da ga vara, pa bilo s kim, naći će ga i ubiti, a ubit će i Renatu. Nekad govori i da će se ubiti ako ga ostavi, jer život bez nje nema smisla. Prošlog tjedna ju je prisilio na spolni odnos, iako ona to nije željela, da bi mu dokazala da nije nikad imala spolni odnos s nekim drugim. Uslikao ju je голу i u šali izjavio da joj je bolje dvaput razmisliti prije nego prekine s njim ako joj je stalo do dobre reputacije.

Renata ga i dalje voli, ali ga se počinje i bojati. Boji se i da će je mama, ako dozna, prisiliti da prekine, a ona to ne želi. Misli da će moći s njim izaći na kraj ako ga uvjeri da je on jedini koga voli i da nema potrebe za ljubomorom. Nema ništa loše u tome ako on ponekad postane agresivan kad se svađaju – zar se to ne događa svima? Samo su joj jednom ostale modrice, ali Renata zna da on to nije učinio namjerno.

Aktivnost 4.1.2

1 Pitanja za učenike i učenice, nakon što pročitate dijelove teksta pisane istom bojom:

- ◆ Je li ovo kvalitetna veza ili ne?
- ◆ Je li ovo nasilna veza?

[Kad učenici i učenice odgovore Da, možete pitati: [Koju vrstu zlostavljanja Dražen koristi?](#)]

[ako nema odgovora, možete dalje pitati: [fizičko, psihološko ili seksualno?](#)]

- ◆ Ima li znakova koji upozoravaju:
 - ◆ Da je njihova veza štetna?
 - ◆ Da bi veza mogla postati nasilna?

Istovremeno, ispunite prvo polje u tablici (Znakovi upozorenja koje Renata ignorira – vidi Očekivani ishod aktivnosti)

2 Nakon što pročitate cijelu priču, postavite slijedeća pitanja i ispunite ostatak tablice:

- ◆ **Mislite li da:**
 - ◆ Renata čini, ili misli nešto pogrešno?
 - ◆ Dražen čini, ili misli nešto pogrešno?
- ◆ **Kome bi se trebali obratiti za pomoć?**
 - ◆ Tko može pomoći Renati?
 - ◆ Tko može pomoći Draženu?

3 Podijelite Radni list 14 (otisnut na samoljepljivom papiru) svim sudionicima i sudionicama. Nakon što odgovore na postavljena pitanja, odgovore će zalijepiti na flipchart papir na zidu:

- ◆ [Kako se osjeća Renata?](#)
- ◆ [Kako se osjeća Dražen?](#)

Raspravite odgovore učenika i učenica, na glas pročitajte što su rekli o Renatinim osjećajima: Što možemo reći o situaciji u kojoj se Renata nalazi? (Napomena: želite pokazati koliko se loše osjeća; to ne znači da ona ne bi trebala ništa učiniti. Ona bi se trebala zaštititi.)

Raspravite odgovore učenika i učenica, i pročitajte na glas njihove odgovore o razlozima da progovori i razlozima da ne progovori:

Mislite li da bi Renata s nekim trebala razgovarati, ili ne?

- ◆ [Zašto Renata ni s kim ne razgovara o onome što se događa?](#) [naglasite da se svi njeni razlozi da ne govori temelje na osjećajima i strahovima. Ona možda misli da je opasno govoriti o nasilju koje trpi.]
- ◆ [Što bi se dogodilo kad bi razgovarala s odraslom osobom kojoj vjeruje](#) [naglasite da bi mogla prevladati svoje strahove, ako razgovara s osobom kojoj vjeruje].
- ◆ **Vršnjaci ili odrasle osobe bi mogle pomoći:** zamolite učenike i učenice da vam kažu **koji bi ljudi mogli pomoći Renati** i zapišite odgovore.

[**Napomena:** Nitko ne može imati dobar odnos sa svim ovim ljudima, ali obično svatko ima u životu odraslu osobu kojoj vjeruje. To je osoba koja može pomoći. Nema li takve osobe, uvijek se može potražiti profesionalna pomoć / pomoć stručnjaka i stručnjakinja].

Aktivnost 4.1.2

Opća pitanja

- ◆ Dešavaju li se ovakve situacije u stvarnosti?
- ◆ Postoje li neki oblici nasilja koji su povezani uz rod osobe? Što mislite, koji je najčešći oblik nasilja protiv žena? Protiv muškaraca?
- ◆ Jesu li nasilni samo muškarci, ili i žene? Koju vrstu nasilja najčešće koriste žene?

Odgovor: Žrtve zlostavljanja mogu biti i muškarci i mladići, ali većinu žrtava čine djevojke i žene.

- ◆ Koji su najčešći oblici nasilja u intimnim vezama?
- ◆ Postoje li situacije za koje možemo reći da je osoba, žena ili muškarac, „zaslužila“ neki oblik nasilja? Zašto da, ili zašto ne?

Odgovor: Iako društvo obično opravdava nasilje protiv žena, nitko nema pravo NIKOGA zlostavljati NI IZ KOG razloga.

- ◆ Postoji li povezanost moći / kontrole i nasilja?

Odgovor: Nasilje je način nametanja moći i kontrole drugoj osobi. Potaknite sudionike i sudionice da razmisle o različitim oblicima kontrole / moći, primjerice, ekonomske, političke, fizičke, koju jedna osoba može imati nad drugom, i njihove povezanosti s nasiljem. Ako mislite da će vam biti od pomoći, i ako ste radili tu aktivnost, možete se podsjetiti aktivnosti „Osobe i stvari“ (3.4.).

- ◆ Kakve posljedice na ljude ima nasilje? Na odnose? Na zajednice?
- ◆ Puno ljudi smatra da je zlostavljanje najčešće oblik fizičkog nasilja. Međutim, postoje i brojni drugi oblici zlostavljanja – koji su jednako ozbiljni kao i fizičko nasilje. Koji su to, i kako izgledaju?
- ◆ Što ste naučili iz ove aktivnosti? Jeste li naučili nešto što možete primijeniti u svom životu i svojim vezama?

Očekivani ishod

Flipchart 1 sa slijedećim naslovima (priprema voditelj/ica):

Upozoravajući znakovi (koje Renata ignorira)	Renatine pogreške	Draženove pogreške
Ljudi koji bi mogli pomoći		

Aktivnost 4.1.2

Flipchart, na koji će učenici i učenice smještati svoje samoljepljive papire (Radni list 14):

Kako se osjećaju Renata i Dražen?	Bi li Renata trebala razgovarati s nekim o tome što joj se događa?
Koje razloge Renata ima da ne govori o tome što se događa?	Koje razloge Renata ima da govori o tome što se događa?
Što bi Renata trebala učiniti?	Što bi Dražen trebao učiniti?

OBLICI NASILJA

Fizičko nasilje: Korištenje fizičke sile, primjerice, udaranje, guranje, šamaranje, udaranje nogom, udaranje šakom, čupanje kose, štipanje, ugrizi, pokušaji gušenja, bacanje stvari, zaključavanje nekog, ili ostavljanje osobe na opasnom mjestu, uzrokovanje opekotina, korištenje oružja. Fizičko nasilje ne ostavlja uvijek masnice ili modrice.

Emocionalno / psihološko nasilje: ovu je vrstu nasilja često najteže prepoznati. Tu spadaju prijetnje, uvrede, psovke, vikanje, zastrašivanje, uhođenje, širenje glasina ili ponižavanje osobe pred drugima, ravnodušnost, vršenje pritiska, iskazivanje ljubomore ili posesivnosti, primjerice kroz kontroliranje odluka ili aktivnosti (govorenje osobi što da čini ili ne čini, s kojim osobama da se druži a s kojima ne, kako da koristi društvene mreže)prijetnje samoubojstvom. Kontrola i/ili javno ponižavanje intimnog partnera/ice može se činiti upotrebom (ili prijetnjom upotrebe) novih tehnologija (posebno Interneta).

Seksualno nasilje: pritisak, ili prisila na spolni čin, protiv volje druge osobe (od poljupca do seksualnog odnosa). U seksualno zlostavljanje spadaju i komentari seksualne prirode koji dovode do toga da se osoba osjeća neugodno ili poniženo. Uključuje i neželjene dodire, ili poljupce, silovanje ili pokušaj silovanja, seksualne napade – uznemiravanje, prisilu na višu razinu seksualnog kontakta no što to osoba želi, neželjeni spolni čin, sprječavanje osobe da koristi kontracepciju ili zaštitu od spolno prenosivih infekcija, namjerno prenošenje bolesti, izlaganje osobe egzibicionizmu.

Aktivnost 4.1.2

Svi oblici nasilja protiv žena, djece, muškaraca, starijih osoba, osoba različite vjerske ili seksualne orijentacije kršenje su ljudskih prava i rezultiraju iz nejednake distribucije moći/ kontrole. Primjerice, nasilje protiv žena dijelom je posljedica nejednake distribucije moći/ kontrole i nejednakosti muškaraca i žena.

Neka od prije spomenutih ponašanja, u dijelu psihološko / emocionalno nasilje (primjerice, ljubomora ili izazivanje krivnje kod druge osobe), **ne moraju biti znakom nasilne veze ako se pojave samo jednom**. Ova ponašanja postaju problemom kad se pojave više od jednom, i kad se koriste kako bi se drugom osobom manipuliralo, kontroliralo je se, kako bi se nad njom uspostavio odnos nadmoći, i kod osobe se izazivale negativne emocije.

Važno je naglasiti, **svaka uporaba fizičkog ili seksualnog nasilja predstavlja nasilno ponašanje, makar se to ponašanje pojavilo samo jednom.**

Svi moramo znati kako se ponašati u nasilnim situacijama, zbog dva glavna razloga:

- ◆ Možemo se naći u vezi u kojoj ima zlostavljanja
- ◆ Nama bliska osoba se može naći u vezi u kojoj ima zlostavljanja

NAPOMENE ZA PROFESORA/ICU ZA SAŽETAK 12

Objasnite učenicama i učenicima značenje njihovih rezultata:

Tvrdnje navedene pod brojevima 1, 3, 6, 7, 9 i 11 znakovi su ljubavi i poštovanja.

Ako se u vezi s vama postupa na odgovarajući način, označili ste sve ove tvrdnje.

Oznaka uz bilo koju drugu tvrdnju upućuje da postoje znakovi da se s vama ne postupa na odgovarajući način.

Naglasite da uvijek treba imati na umu:

Nitko ne zaslužuje loše postupanje

Ako s vama mladić/djevojka loše postupa, to NIJE VAŠA KRIVNJA

(Izvor: Domestic Violence Crisis Service, <http://www.dvcs.org.au/domesticviolencd.html>)

Aktivnost 4.1.3 Priče o nasilju u vezama

Prilagođeno prema:

- ◇ Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAÍ & World Education. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto Promundo.
- ◇ Foshee, V., Langwick, S. (2004). SafeDates: An Adolescent Dating Abuse Prevention Curriculum. MN: Hazelden Publishing and Educational Services

Ciljevi učenja

Prepoznati i raspraviti različite tipove nasilja u intimnim partnerskim vezama

Materijal

- ◆ Radni list 15 (za profesore i profesorice)
- ◆ Radni list 15 (za učenike i učenice)
- ◆ Prazan flipchart papir za bilješke
- ◆ samoljepljiva traka
- ◆ flomasteri
- ◆ Sažetak 3: Znakovi nasilja u vezi

Priprema

Isprintajte Radni list 15 (za učenike i učenice) i svaki list prerežite po sredini (vodoravno, kako je naznačeno u Knjižici IV)

Aktivnost po koracima

- 1** U ovoj ćemo se vježbi baviti nasiljem u vezama, definirati što je nasilje u vezama, i koji su njegovi oblici.
- 2** Nakon što se podijelimo u grupe, svaka će grupa odabrati priču / scenarij, koju će nam odglumiti. Na početku ćete odlučiti tko će glumiti koju ulogu, i što će učiniti. Zatim ćete odlučiti kako želite da priča završi, i zatim odglumiti cijelu priču.
- 3** Za vrijeme odigravanja predstava, svi drugi su u publici, sjede i gledaju.
- 4** Nakon što publika sve pogleda do kraja, ako nije zadovoljna načinom kako predstava završava, može reći grupi koja je glumila kakav kraj želite, i oni to trebaju odigrati.
- 5** Nakon svakog scenarija, raspravite pitanja nakon scenarija (pogledajte Radni list 15 za profesore i profesorice).
- 6** Profesor/ica piše odgovore učenika i učenica na pitanja „Zašto?“ na prazan flipchart papir.

Očekivani ishod

Odgovori su navedeni u Radnom listu 15 (za profesore i profesorice)

Trajanje: 30-45'

Aktivnost 4.1.4 Slučajevi nasilja

S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Bolje spriječiti nego liječiti –prevencija nasilja u adolescentskim vezama. Hrvatska: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. Stanje 26.02.2010, www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Trajanje: 45'

Kratki uvod

Nekim mladim ljudima je nasilje u vezama dio svakodnevnih interakcija i društvenih mreža. Pri ulazu u prve emocionalne / seksualne veze, mladima često nedostaje vještina i znanja da bi uspostavili kvalitetne i zadovoljavajuće veze s drugom osobom. Isto tako, nemaju znanja koja bi im omogućila da prepoznaju znakove i obrasce nasilnog ponašanja ili da na nasilje reagiraju.

Ciljevi učenja

Prepoznati i raspraviti različite oblike nasilnog ponašanja u adolescentnim vezama.

Materijal i priprema

- ◆ Tri radna lista koja sadrže studije slučaja koje pokazuju nasilje u adolescentskim vezama (radni list 16)
- ◆ Sažetak 3: "Znakovi nasilja u vezama"
- ◆ Sažetak 4: "Što učiniti ako primijetite da vam se prijatelj/ica u vezi ponaša nasilno"

Aktivnost po koracima

- 1** Podijelite sudionike i sudionice u tri male grupe. Svaka grupa dobiva jedan radni list (odnosno, jednu studiju slučaja). Zadatak im je analizirati i raspraviti situaciju (koristeći se pitanjima navedenim na radnom listu).
- 2** Vratite se u veliku grupu. Male grupe predstavljaju svoju studiju slučaja i odgovore.
- 3** U velikoj grupi povedite raspravu o sve tri studije slučaja. Omogućite sudionicama i sudionicima da postavljaju pitanja o studijama slučaja koje su radile druge grupe. Moguća pitanja za diskusiju:
 - ◆ *Jesu li ove studije slučaja slične situacijama iz života?*
 - ◆ *Koliko često dolazi do ovih situacija u adolescentnim vezama?*
- 4** Na kraju sudionicama i sudionicima možete podijeliti sažetak 3 „Znakovi nasilja u vezama” i sažetak 4 „Što učiniti ako primijetite da vam se prijatelj/ica u vezi ponaša nasilno”. Zajedno prokomentirajte sadržaj.

Očekivani ishod

Sudionici i sudionice postali osjetljiviji na različite vrste nasilnog ponašanja u vezama. Također su i razmišljali o nenasilnom rješavanju konflikata.

Savjet više

Zadnje pitanje u studijama slučaja (odnosno, što bi bilo nenasilno rješenje ove situacije?) može biti temelj za igru uloga.

Aktivnost 4.1.5 Kotač moći, kotač kontrole, kotač jednakosti

Prilagođeno prema:

♦ Domestic Abuse Intervention Project in Duluth. Stanje: 15.09.2005., www.duluth-model.org

♦ Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board. Stanje: 15.09.2005., www.michigan.gov/documents

Kratki uvod

Nasilje u intimnim partnerskim vezama predstavlja nasilje protiv osobe, koje čini osoba s kojom ste u vezi, s kojom ste bili u vezi, ili s kojom biste željeli biti u vezi.

Nasilje može biti fizičko, seksualno i/ili psihološko. Tu spadaju i zastrašivanje, uznemiravanje, oštećivanje imovine, ili prijetnje fizičkim, seksualnim ili psihološkim zlostavljanjem.

Zlostavljanje može biti jedan izoliran čin, ili ga može činiti više akcija, koje predstavljaju jedan obrazac ponašanja (iako se neke od tih akcija, kad se promatraju izdvojeno, ili čak sve, mogu činiti nevažnim ili beznačajnim).

Zlostavljači/ce koriste različita ponašanja kako bi stekli nadmoć i kontrolu nad svojim žrtvama. Mnoga od ovih nasilnih ponašanja mogu biti počinjena u stvarnom životu i/ili u cyber-prostoru (on-line). Taktike koje koriste mogu se podijeliti u više kategorija, primjerice:

- ♦ *Uznemiravanje, prisile, prijetnje*
- ♦ *Zastrašivanje*
- ♦ *Kršenje privatnosti i ograničavanje neovisnosti*
- ♦ *Izoliranje*
- ♦ *Umanjivanje posljedica, nijekanje, okrivljavanje*
- ♦ *Korištenje muških privilegija*

Za detaljniji popis najčešćih taktika zlostavljanja, pogledajte Očekivani ishod ove aktivnosti.

Ciljevi učenja

- ♦ prepoznati različite oblike zlostavljajućih ponašanja koje osoba koja zlostavlja koristi za stjecanje moći i kontrole nad žrtvom
- ♦ uvidjeti da se i izoliran čin može definirati kao zlostavljanje
- ♦ prepoznati taktike nasilja u vezama
- ♦ prepoznati ponašanja koja upućuju na jednakost u vezama

Materijal i priprema

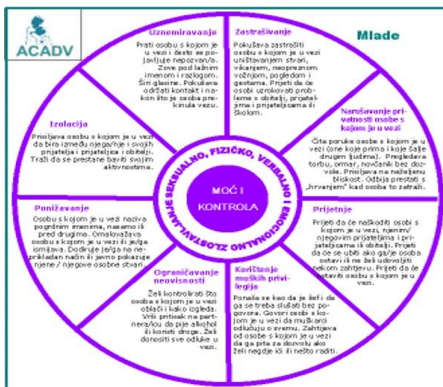
- ♦ 2 Flipchart papira: na jednom u sredinu napišite: „Ravnopravne veze“, a na drugom „Moć i kontrola“
- ♦ Samoljepljiva traka
- ♦ Flomasteri
- ♦ Primjerci radnih listova za učenike i učenice
 - ♦ Radni list 17a (2 „isječka“ kotača za svaku grupu)
 - ♦ Radni list 17b (2 „isječka“ kotača za svaku grupu)
- ♦ Sažeci 1, 9, 10 i 13 (po želji)
- ♦ Sažeci 6a i 6b

Aktivnost 4.1.5

Aktivnost po koracima

- 1 Molim vas da se podijelite u četiri grupe, i to tako da u svakoj bude jednak broj mladića i djevojaka, ako je moguće (grupe miješane po spolu).
- 2 Svakoj grupi dajte a) 2 isječka kotača iz radnog lista 17a, o nasilnim ponašanjima, te b) 2 isječka kotača iz radnog lista 17b, o ponašanjima vezanim uz ravnopravnost u vezama (4 isječka kotača svakoj grupi)
- 3 Uputa učenicama i učenicima: **zadatak vam je da nabrojite primjere ponašanja neke osobe, koji bi se mogli svrstati pod naslove „Nasilna ponašanja“ ili „Ravnopravna ponašanja“, koje imate na svojim radnim listovima. Imate 15 minuta.**
- 4 Šetajte među grupama i pratite proces. Pojasnite zadatak, ako je potrebno.
- 5 Vratite se u veliku grupu. Jedna osoba iz svake male grupe izvještava o rezultatima rasprave u grupi. **Koja nam grupa želi prva reći rezultate svog rada?**
- 6 Ako je potrebno, dajte im točne informacije i ispravite mitove ili pristranosti koje bi se mogle pojaviti. Dok prolazite kroz odgovore na listama, nakon svake pitajte sve sudionike i sudionice:
 - ⇒ Slažete li se s ovim popisom, ili ne?
 - ⇒ Želite li dodati neka ponašanja?
- 7 Nakon prezentacija svih grupa, zamolite ih da učine sljedeće: **Zalijepite isječke kotača s ravnopravnim ponašanjima oko izraza „Ravnopravna veza“ na ovom flipchart papiru, te isječke kotača s nasilnim ponašanjima oko izraza „Moć i kontrola“**
- 8 Ponovite isto sa sljedećom grupom.
- 9 Na kraju, pitajte učenike i učenice: **Što je svrha ovih nasilnih ponašanja? (Odgovor: steći kontrolu i nadmoć nad osobom)**
- 10 Na kraju, pokušajte zajedno s učenicama i učenicima odrediti koja nasilna ponašanja koja ste spomenuli spadaju u koji od tri oblika nasilja (fizičko, psihološko, seksualno). Za više informacija, vidite Očekivani ishod).
- 11 Radni listovi koje su učenici i učenice stavili na dva flipchart papira čine Kotač moći i kontrole, te Kotač jednakosti. Na kraju ove aktivnosti moći ćete sudionicama i sudionicima objasniti ideju Kotača moći i kontrole (vidi Očekivani ishod)

Očekivani ishod

Kotač moći i kontrole: Samo jedna pojava fizičkog nasilja, ili prijetnje fizičkim nasiljem, može biti dovoljna da se nad partnerom/icom uspostavi moć i kontrola. Moć i kontrola se dalje održavaju i jačaju drugim oblicima zlostavljačkih ponašanja i ponašanja prisile, koji ne moraju spadati u fizičko nasilje. Primjerice, verbalni napad do kog dođe nakon fizičkog, nosi prijetnju sljedećim fizičkim napadom i, prema tome, može biti dovoljan da osigura moć i kontrolu osobe koja zlostavlja nad svojim partnerom/icom, bez daljnjeg fizičkog nasilja.

Nasilje u vezama (romantičnim i intimnim partnerskim vezama) je obrazac ponašanja. Svaka taktika za sebe može, ili ne mora spadati u zlostavljajuća ponašanja. Kad se ova ponašanja koriste zajedno, čine obrazac ponašanja kojim se osigurava kontrola nad partnerom/icom.

Aktivnost 4.1.5

Uporaba fizičkog ili seksualnog nasilja, ili prijetnja ovim vrstama nasilja, čini ove taktike moćnima. Primjerice, ako osoba nije nikad bila fizički nasilna, i nekog napadne verbalno, to će imati sasvim drugačiji učinak na tu osobu, u usporedbi s istim ponašanjem osobe koja je već bila fizički nasilna, ili prijetila fizičkim nasiljem.

Slijede primjeri vrsta nasilja i taktika za koje očekujemo da će ih učenice i učenici navesti u svojim odgovorima (ne zaboravite da ove liste nisu konačne, i da se u njihovim odgovorima mogu pojaviti i druga ponašanja, koja se temelje na njihovim iskustvima).

Nasilje u vezama - kodač moći i kontrole

Uznemiravanje: prati osobu s kojom je u vezi i često se pojavljuje nepozvan/a. Zove pod lažnim imenom i razlogom. Širi glasine. Pokušava održati kontakt, i nakon što je osoba prekinula vezu.

Zastrašivanje: pokušava zastrašiti osobu s kojom je u vezi uništavanjem stvari, vikanjem, neopreznom vožnjom, pogledom i gestama. Prijeti da će osobi uzrokovati probleme s obitelji, prijateljima i prijateljicama, ili školom.

Narušavanje privatnosti osobe s kojom je u vezi: čita poruke osobe s kojom je u vezi (one koje prima i koje šalje drugim ljudima). Pregledava torbu, mobilni telefon, komunikaciju putem društvenih mreža, ormar, novčanik bez dozvole. Prisiljava na neželjenu bliskost. Odbija prestati s „hrvanjem“ kad osoba to zatraži.

Prijetnje: prijeti da će naškoditi osobi s kojom je u vezi, njenim/njegovim prijateljima i prijateljicama, ili obitelji. Prijeti da će se ubiti ako ga/je osoba ostavi ili ne želi udovoljiti nekom zahtjevu. Prijeti da će ostaviti osobu s kojom je u vezi.

Korištenje muških privilegija: Ponaša se kao da je šef, i da ga se treba slušati bez pogovora. Govori osobi s kojom je u vezi da muškarci odlučuju o svemu. Zahtijeva od osobe s kojom je u vezi da ga pita za dozvolu ako želi negdje ići ili nešto raditi.

Ograničavanje neovisnosti: želi kontrolirati što osoba s kojom je u vezi oblači i kako izgleda. Vršiti pritisak na partnera/icu da pije alkohol ili koristi droge. Želi donositi sve odluke u vezi.

Ponižavanje: osobu s kojom je u vezi naziva pogrđnim imenima, nasamo ili pred drugima i/ili putem Interneta. Omalovažava osobu s kojom je u vezi ili je/ga ismijava. Dodiruje je/ga na neprikladan način ili javno pokazuje njene / njegove osobne stvari.

Izolacija: prisiljava osobu s kojom je u vezi da bira između njega/nje i svojih prijatelja i prijateljica i obitelji. Traži da se prestane baviti svojim aktivnostima (u stvarnom životu i/ili on-line).

Vrste nasilja

Što je fizičko zlostavljanje?

Fizičko zlostavljanje je uporaba fizičke sile protiv druge osobe koja za posljedicu ima ozljeđivanje te osobe, ili je osoba u opasnosti da bude ozljeđena. Fizičko zlostavljanje se kreće u rasponu od fizičkog obuzdavanja do ubojstva. Kad se govori o nasilju u intimnim partnerskim vezama, često se spominje i fizičko nasilje. Ono uključuje:

- ◆ Guranje, bacanje, udaranje nogom
- ◆ Šamaranje, čvrsto hvatanje, udaranje, udaranje šakom, podmetanje noge, nanošenje teških ozljeđa, uzrokovanje modrica, gušenje, trešenje
- ◆ Štipanje, ugrizi
- ◆ Čvrsto držanje, sputavanje, zatvaranje
- ◆ Uzrokovanje lomova kosti
- ◆ Napad oružjem (nož, pištolj)
- ◆ Uzrokovanje opekline
- ◆ Ubojstvo

Aktivnost 4.1.5

Što je seksualno zlostavljanje?

Seksualno zlostavljanje uključuje:

- ◆ seksualni napad: prisiljavanje osobe na sudjelovanje u neželjenoj, nesigurnoj ili ponižavajućoj seksualnoj aktivnosti
- ◆ seksualno uznemiravanje: ismijavanje druge osobe, u pokušaju da joj se ograniče izbori u području seksualnosti i reproduktivnog zdravlja
- ◆ seksualno iskorištavanje (primjerice, prisiljavanje osobe da gleda pornografske sadržaje, ili da sudjeluje u snimanju pornografskih filmova)

Seksualno zlostavljanje je često povezano sa fizičkim zlostavljanjem; mogu se pojavljivati istovremeno, ili do seksualnog zlostavljanja može doći nakon fizičkog.

Što je psihološko ili emocionalno zlostavljanje (verbalno ili neverbalno zlostavljanje)?

Psihološko ili emocionalno zlostavljanje može biti verbalno ili neverbalno. Verbalno ili neverbalno zlostavljanje intimnog/romantičnog partnera/ice čine ponašanja koja su manje uočljiva od fizičkog zlostavljanja. Iako se fizičko zlostavljanje može činiti ozbiljnijim, ožiljci koje ostavlja verbalno i emocionalno zlostavljanje su duboki. Istraživanja pokazuju da verbalno ili neverbalno zlostavljanje može emocionalno biti štetnije od fizičkog zlostavljanja. Verbalno ili neverbalno zlostavljanje partnera/ice može uključivati:

- ◆ korištenje prijetnji ili zastrašivanja, kako bi osoba udovoljavala svim zahtjevima
- ◆ uništavanje imovine žrtve, ili prijetnje uništavanjem
- ◆ nasilje prema stvarima (zid, komad namještaja), ili kućnim ljubimcima, u prisutnosti žrtve, kao način izazivanja straha od daljnjeg nasilja
- ◆ vikanje ili vrištanje
- ◆ vrijeđanje
- ◆ stalno uznemiravanje
- ◆ dovođenje u neugodnu situaciju, ismijavanje ili ruganje žrtvi, nasamo, u javnosti, ili u prisutnosti drugih (obitelji, prijatelja i prijateljica)
- ◆ neopravdano kritiziranje ili umanjivanje postignuća ili ciljeva žrtve
- ◆ nemanje povjerenja u odluke koje donosi žrtva
- ◆ govorenje žrtvi da je sama, bez osobe koja je zlostavlja, bezvrijedna
- ◆ izrazita posesivnost, izoliranje od prijatelja i prijateljica, i obitelji
- ◆ neprestano provjeravanje žrtve
- ◆ vrijeđanje druge osobe pod utjecajem droge ili alkohola, korištenje droge i/ili alkohola kao opravdanja
- ◆ optuživanje žrtve za djela ili osjećaje zlostavljača/ice
- ◆ nakon svađe, želi osobu „naučiti pameti“, bilo time da je prisiljava da ostane u istom prostoru, ili da je ostavlja negdje drugdje
- ◆ zlostavljana osoba zbog zlostavljača/ice osjeća da nema izlaza iz veze
- ◆ uhodi žrtvu (vidi dalje u tekstu).

Što je uhođenje?

Uhođenje je zlostavljanje ili prijetnja drugoj osobi, posebno na način da se drugu osobu proganja, fizički, ili emocionalno, višekratno i podmuklo. Uhođenje intimnog partnera/ice se može događati za vrijeme veze, uz intenzivno praćenje svih njegovih / njenih aktivnosti, ili do njega može doći nakon što je osoba izašla iz veze.

Aktivnost 4.1.5

Cilj uhode može biti vratiti osobu, ili je kazniti zbog odlaska. Bez obzira na te razlike, žrtva se boji za svoju sigurnost.

Do uhođenja može doći u žrtvinom domu, ili blizini doma, na radnom mjestu, ili u blizini radnog mjesta, na putu do trgovine, ili nekog drugog odredišta, ili na Internetu (internetsko uhođenje). Uhođenje može biti telefonsko, osobno, ili preko Interneta. Uhode možda nikad ne pokažu svoje lice, ili mogu biti posvuda, osobno.

Uhode koriste više tehnika zastrašivanja :

- ◆ ponavljani telefonski pozivi, nekad uz prekidanje veze
- ◆ praćenje, lociranje (moguće nekad i uz korištenje GPS-a)
- ◆ pronalaženje osobe kroz javno dostupne podatke, pretraživanje Interneta, ili korištenjem usluga plaćenih osoba
- ◆ praćenje pomoću skrivenih kamera
- ◆ iznenadno pojavljivanje tamo gdje je žrtva, kod kuće, u školi, na poslu
- ◆ slanje elektronskih poruka; komunikacija korištenjem chat-a ili IM-a (elektroničko uhođenje)
- ◆ slanje neželjenih paketa, razglednica, poklona ili pisama
- ◆ praćenje žrtvinih telefonskih poziva ili korištenja računala
- ◆ traženje podataka o žrtvi kontaktiranjem prijatelja i prijateljica, obitelji, ili susjeda
- ◆ prekapanje žrtvinog smeća
- ◆ prijetnje da će ozlijediti žrtvu, nekog od obitelji ili prijatelja, ili ljubimce
- ◆ nanošenje štete žrtvinom domu, autu, ili drugoj imovini

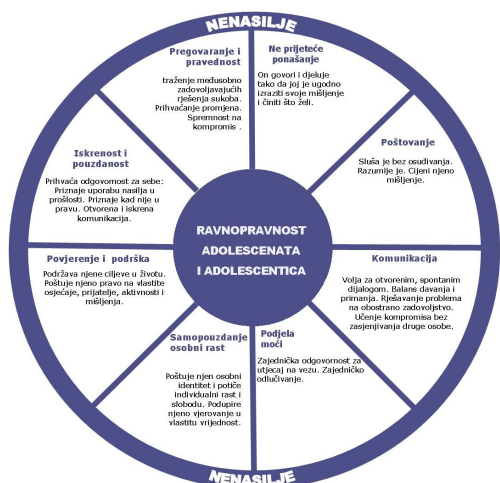
Kotač jednakosti

Pregovaranje i pošten odnos: traženje rješenja problema prihvatljivog svim stranama. Prihvaćanje promjena. Spremnost na kompromise.

Ponašanje koje nije prijeteće: izražavanje i djelovanje takvo da se druga osoba osjeća sigurno i slobodno se izražava i djeluje

Poštovanje: slušanje partnera/ice bez prosuđivanja. Podržavanje izražavanja emocija, razumijevanje. Poštovanje mišljenja druge osobe.

Povjerenje i podrška: podržavanje osobe u ostvarenju životnih ciljeva. Poštivanje prava osobe na vlastite emocije, prijatelje i prijateljice, aktivnosti i mišljenje.

Iskrenost i odgovornost: prihvaćanje odgovornosti za sebe. Priznavanje korištenja nasilja u prošlosti. Priznavanje pogrešaka. Otvorena i iskrena komunikacija.

Samopouzdanje i osobni rast: poštovanje osobnog identiteta partnera/ice i podržavanje njenog / njegovog osobnog rasta i slobode. Podržavanje njenog / njegovog osjećaja vrijednosti.

Podjela moći: zajednička odgovornost za djelovanje na vezu. Zajedničko odlučivanje.

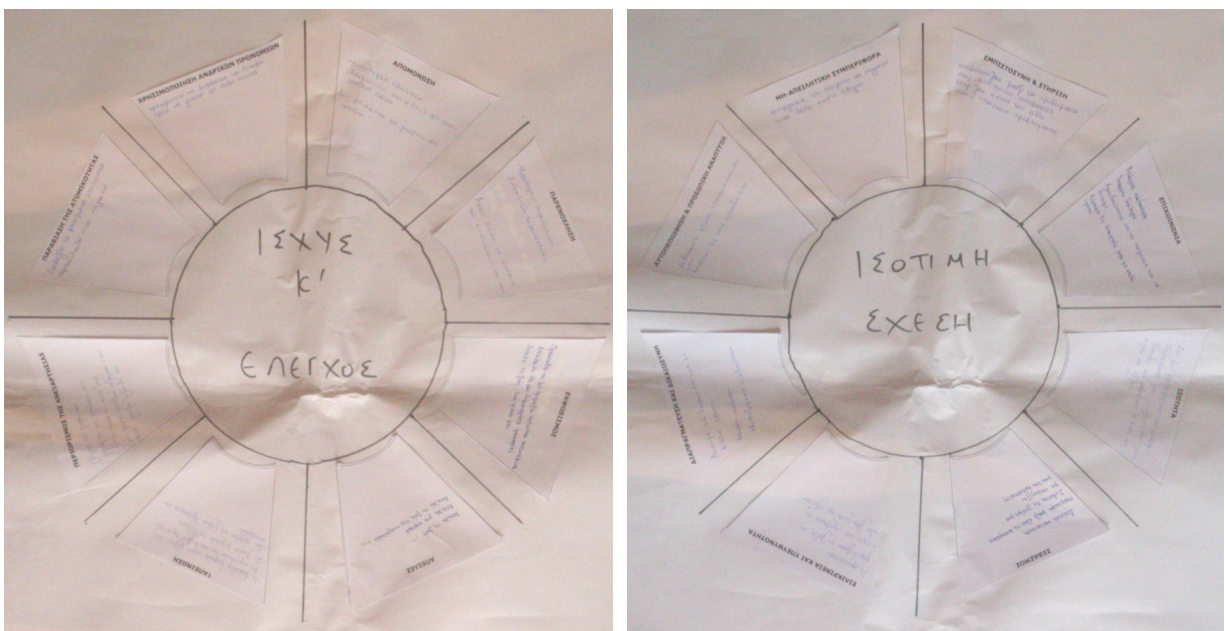
Komunikacija: volja za otvorenim i spontanom dijalogom. Ravnoteža između davanja i primanja. Rješavanje problema na obostranu korist. Učenje dolaženja do kompromisa, bez zasjenjivanja druge osobe.

Aktivnost 4.1.5

Savjet više

Na kraju aktivnosti možete učenicama i učenicima podijeliti sažetke 6a i 6b (Nasilje u vezama – kotač moći i kontrole i Kotač jednakosti), ali naglasite da sažeci ne sadrže sva ponašanja koja tu spadaju.

Možete im podijeliti i Sažetak 1: **"Je li ti veza ravnopravna i kvalitetna, ili ne?"**, koji im daje mogućnost da procijene svoju vezu, te vide dijele li neke karakteristike ponašanja sa žrtvama, ili osobama koje vrše zlostavljanje (vidi i Sažetak 9). Ovaj sažetak isto tako sadrži i informacije o tome što se smatra zlostavljačkom, a što kvalitetnom vezom. Možete podijeliti i sažetak 10, „Tvoja prava u vezi“.

Primjer provedbe iz Grčke (u okviru projekta Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama I)

Aktivnost 4.1.6 Usmjeravanje mladih ka prepoznavanju upozoravajućih znakova za nasilje u intimnim partnerskim vezama i načinima nuđenja pomoći

Prilagođeno prema:

◇ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Violence. Stanje: 15.09.2005 www.ocadsv.com/red.htm.

◇ Seventeen Signs to Look for in a Battering Personality-Project for Victims of Family Violence, Inc.

◇ Women's Rural Advocacy Programs. Stanje: 15.09.2005, <http://www.letswrap.com/>

Kratki uvod

Možda u nekom trenutku ne vidimo nasilje, ali možemo vidjeti „znakove“ koji prethode nasilju, ili koji se pojavljuju nakon nasilja. Uobičajeno je vjerovanje da je nasilje u intimnim partnerskim vezama privatna stvar, i da nas se to ne tiče. Vjerujemo da, niti trebamo, niti imamo pravo, uplesti se. Istina je da je nasilje zločin, bez obzira u kojem se okruženju događa.

Ciljevi učenja

- ◆ naučiti prepoznati zlostavljanje u vezi
- ◆ naučiti prepoznati znakove da je osoba zlostavljana
- ◆ naučiti kako se najčešće zlostavljač/ica ponaša prema žrtvi
- ◆ naučiti što možemo učiniti
 - ◇ ako žrtva traži pomoć
 - ◇ ako zlostavljač/ica traži pomoć
 - ◇ ako shvatimo da nam je bliska osoba u nasilnoj vezi

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart
- ◆ Flomasteri
- ◆ Sažeci 1, 4, 7, 8, 9 i 10

Aktivnost po koracima

- ◆ Razgovarat ćemo o znacima zlostavljanja, i o tome kako se ponašaju osobe koje su žrtve nasilja u intimnim partnerskim vezama, kao i o tome kako se ponašaju osobe koje zlostavljaju one s kojima su u vezi.
- ◆ Na *flipchart* papiru (vidi: Očekivani ishod), označite dva stupca, i naslovite ih "**Kako prepoznati je li osoba žrtva nasilja u intimnoj partnerskoj vezi?**" i "**Kako prepoznati je li osoba zlostavljač/ica?**"
- ◆ Dajte slijedeće upute:
 - ◇ Molim vas da se podijelite u četiri male grupe, tako da u svakoj bude podjednak broj djevojaka i mladića, ako je to moguće (grupe miješane po spolu)
 - ◇ Dvije grupe imaju zadatak da razgovaraju o tome kako bi se mogla ponašati osoba koja je zlostavljana, ili koji su neki drugi znakovi koji bi mogli upućivati na to da je osoba **zlostavljana**; napravite popis takvih ponašanja.
 - ◇ Druge dvije grupe će imati zadatak navesti znakove ili ponašanja koji bi mogli upućivati na to da je osoba **zlostavljač/ica**.

Aktivnost 4.1.6

- ◆ Nakon što učenici i učenice završe s radom, zamolite predstavnika/cu grupa da pročita njihove odgovore, koje upisujete na *flipchart* papir. Ukoliko je potrebno, liste dopunite informacijama iz dodatka A (Dodatne teoretske informacije), te informacijama iz Očekivanog ishoda aktivnosti.

Dajte slijedeću uputu: Sad kad znamo kako prepoznati znakove zlostavljanja, slijedeći korak je razmisliti kako pomoći žrtvi, ili osobi koja vrši zlostavljanje.

- ◆ Pročitat ću vam priču o djevojci koja je u nasilnoj vezi i traži pomoć. Na kraju priče ću vas pitati što biste učinili da vam se obrati za pomoć.

Najviše me bole njegove zlobne riječi, imena kojima me naziva. Rekla sam mu da me to boli. Svaki put kad s njim pokušam prekinuti, on se rasplače i moli: „Žao mi je, ne ostavljaj me, prestat ću ti nanositi bol”. Vjerujem mu, jer ga ne želim ostaviti. Želim da se promijeni.

*... On me provjerava i želi biti siguran da ne razgovaram ili ne provodim vrijeme s nekim drugim. Naziva me najgorim mogućim imenima, i zbog njega plačem. Viče na mene, i udario me. Kad me udari, kaže da nije mislio, i ispadne da sam ja za to kriva. „Kad se ti ne bi tako ponašala, ne bih te udario.”. Ne bih ga trebala toliko ljutiti, ni dovoditi ga do toga da me udari. Ocjene u školi su mi se pokvarile. Sramim se i jaderno se osjećam. Ne znam što učiniti... **

◆ **Što biste joj rekli?**

◆ **Što biste mogli učiniti da joj pomognete?**

- ◆ Recite: Sad ću vam pročitati priču o mladiću koji je nasilan prema osobi s kojom je u vezi. Na kraju priče ću vas pitati što biste učinili da vam se obrati za pomoć.

"Jedan je dan bila vani sa svojim društvom. Zvao sam je, ali nije se nijednom javila. Sve je moguće. Nisam mogao spavati, samo sam mislio kako je vani s drugima. Drugi dan sam je vidio u školi. Bio sam jako ljut. Izgubio sam kontrolu i udario je. Nisam je htio povrijediti, stvari su se samo otele kontroli. Prijetila je da će me ostaviti. Kako bi tebi bilo u mojoj situaciji? Što bi ti učinio?"

◆ **Što biste mu rekli?**

◆ **Što biste mogli učiniti da mu pomognete?**

- ◆ **Za kraj rasprave:** Kakve bi se poteškoće mogle pojaviti u ovakvim situacijama? Kako bi mogli prevladati te poteškoće?
- ◆ Podijelite sudionicama i sudionicima Sažetak 7, popis relevantnih institucija (sažetak 8) i Sažetak 10 ("Tvoja prava u vezi").
- ◆ Možete podijeliti i sažetak 1: **"Je li ti veza ravnopravna i kvalitetna, ili ne?"** i/ili Sažetak 9: **Nasilje u intimnim partnerskim vezama – Kviz**, pomoću kojih mogu procijeniti svoju vezu i utvrditi dijele li neke osobine i ponašanja sa žrtvom, ili počiniteljem/icom nasilja.

*Prilagođeno prema: Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum. Liz Claiborne Inc. (Dostupno na: www.loveisnotabuse.com, stanje: 05.07.2009)

Aktivnost 4.1.6

Očekivani ishod Za detaljniji opis idite na Dodatak 2.7

Kako možete prepoznati žrtvu nasilja u intimnim partnerskim vezama?*	Kako možete prepoznati zlostavljača/icu?*
<ol style="list-style-type: none"> Njen/njegova dečko/djevojka se ponaša ljubomorno i posesivno: <ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Imate dojam da pokušava kontrolirati njeno/njegovo ponašanje</i> ◆ Donosi sve odluke ◆ Neprestano je/ga provjerava ◆ Zahtjeva znati s kim je bila/bio Vidjeli ste njenog/njegovog partnera/partnericu da se ponaša nasilno: verbalno (više, vrijeđa je/ga), ili razbija, baca ili udara stvari Iznenađne promjene u: <ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Njenom/njegovom izgledu ili ponašanju</i> ◆ <i>njenom/njegovom raspoloženju ili osobnosti. Primjećuje se anksioznost, depresija, ispadi u ponašanju, tajnovitost; izbjegava kontakt očima.</i> Gubi interes ili odustaje od stvari koje su prije bile važne. Gubi interes za školu ili druge aktivnosti. <ul style="list-style-type: none"> ◆ Loše ocjene i neuspjeh u školi Redovno otkazuje planove u zadnji trenutak, postepeno postaje izoliran/a od prijatelja i prijateljica. Iskazuje negativne emocije, i to: <ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Krivnju, ambivalentnost, strah</i> ◆ <i>Ljutnju, osjeća se neugodno, osjeća sram, izoliran/a je i ne vjeruje drugima</i> ◆ <i>Bespomoćnost i nemoć</i> Ima lošu sliku o sebi (a nije bilo tako PRIJE veze) Čini se da se boji osobe s kojom je u vezi <ul style="list-style-type: none"> ◆ Ispričava se za ponašanje osobe s kojom je u vezi ◆ <i>Izgleda nervozno u prisutnosti osobe s kojom je u vezi</i> ◆ <i>Izgleda kao da se boji da ne naljuti osobu s kojom je u vezi</i> Ima neobjašnjive ozljede, modrice ili ožiljke Povijest zlostavljanja: u roditeljskoj obitelji zlostavljane druge žene, ili je osoba bila zlostavljana kao dijete. 	<ol style="list-style-type: none"> Ljubomora <ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Okrivljava i optužuje za nevjeru</i> ◆ <i>Opsesivno telefonira i neprestano provjerava osobu</i> ◆ <i>Prati i promatra drugu osobu (uhodi)</i> Kontrolirajuće ponašanje <ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Zahtijeva da u svakom trenutku zna gdje je osoba s kojom je u vezi</i> ◆ <i>Smatra da mora odlučivati o svemu</i> ◆ <i>Odbija prihvatiti „Ne“ kao odgovor (što može uključivati i odbijanje da prihvati prekid veze)</i> Brzo zblježavanje <ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Koristi krivnju (ako me voliš...)</i> Nerealna očekivanja Rigidne rodne uloge: nameće stereotipno gledanje na muško-ženske odnose (kontrolirajući muškarci, submisivne žene, itd.) Izolacija: manipulira i kontrolira kontakte druge osobe s prijateljima i prijateljicama, obitelji, njene/njegove aktivnosti, ili je/ga izolira od obitelji i društva Loša slika o sebi <ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Krivi druge za probleme</i> ◆ <i>Krivi druge za svoje emocije</i> ◆ <i>Prevelika osjetljivost</i> Korištenje prisile u seksu „kroz igru“ Verbalno zlostavljanje i omalovažavanje mišljenja, prijatelja i prijateljica, obitelji i izgleda druge osobe Izrazito brzo situacija postaje ozbiljna (Dr Jekyll i gospodin Hyde) prijetnje nasiljem razbijanje ili udaranje predmeta– koristi silu za vrijeme rasprave okrutnost prema životinjama povijest zlostavljanja u roditeljskoj obitelji ili povijest drugih nasilnih veza

Upozoravajući znakovi na nasilje u intimnim partnerskim vezama: Važno je napomenuti da ovi znakovi sami za sebe ne moraju nužno značiti da je osoba žrtvom zlostavljanja. Međutim, nekoliko znakova zajedno mogu predstavljati temelj za sumnju na zlostavljanje osobe.

* Prilagođeno prema:

- ◆ Metropolitan Center for Women & Children: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf;
- ◆ Helpline.org: www.helpline.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm;
- ◆ www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/;
- ◆ www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/;
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse. Stanje: 15.09.2005., www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Stanje: 15.09.2005., www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (Stanje: 15.09.2005)
- ◆ Center for Relationship Abuse Awareness. stanje: 10.04.2010 www.stoprelationshipabuse.org/signs.html

Aktivnost 4.1.6

Što možete učiniti da pomognete žrtvi?

Prvo i osnovno, ako znate da je netko u neposrednoj opasnosti, nazovite telefonsku liniju za pomoć žrtvama nasilja, ili policiju.

Sama pomisao da biste mogli razgovarati s nekim za kog znate ili sumnjate da je žrtva nasilja – prijatelj/ica, rođak/inja, ili razredni kolega/ica – o nasilju može biti neugodna ili zastrašujuća. Puno ljudi misle da od toga nema nikakve koristi. Međutim, istina je da već samim započinjanjem razgovora o nasilju, žrtvi pokazujete da vam je stalo i da nije sam/a. Evo nekoliko savjeta kako voditi taj razgovor:

- ◆ Nemojte nikom reći, osim ako je osoba u opasnosti.
- ◆ Pažljivo slušajte, vjerujte osobi što god da vam kaže, i ne osuđujte je/ga. Njeno/njegovo samopoštovanje je uništeno. Recite joj/mu da nema razloga da osjeća stid.
- ◆ Recite joj/mu da nije kriv/a, i da NIKAD nema opravdanja za nasilje u vezi.
- ◆ Recite joj/mu gdje i kako može potražiti pomoć.
- ◆ Recite joj/mu da nije sam/a.
- ◆ Nemojte joj/mu reći da jednostavno napusti osobu s kojom je u vezi – to može biti puno teže nego što vam se čini.
- ◆ Ne predlažite rješenja za koja vi mislite da su najbolja – pokušajte joj/mu pomoći da dođe do najboljeg rješenja za sebe.
- ◆ Ohrabrite je/ga da potraži stručnu pomoć. Ako vas to zamoli, idite s njom/njim.

Što možete učiniti da pomognete počinitelju/ici nasilja?

- ◆ Ne pretvarajte se da ne znate što se događa; ne ponašajte se kao da se ne događa ništa važno
- ◆ Razgovarajte s njim/njom nasamo, ne pred drugim osobama, i ne za vrijeme nasilnog incidenta.
- ◆ Ne budite agresivni i ne svađajte se
- ◆ Recite mu/joj vrlo jasno da njegovo/njeno ponašanje nije u redu.
- ◆ Ne prihvaćajte nikakve izgovore.
- ◆ Potaknite ga/je da potraži pomoć i ponudite da ćete ići s njim/njom.
- ◆ Pružite podršku osobi s kojom je u vezi. Recite joj/mu da ne zaslužuje biti zlostavljan/a.
- ◆ Nazovite telefonsku liniju za pomoć u slučajevima nasilja da biste doznali na koje načine mu/joj možete pomoći. Ako želite, možete ostati anonimni.
- ◆ Budite uzor za stvaranje kvalitetnih veza; postupajte sa svojim partnerom/icom i prijateljima i prijateljicama s poštovanjem.

Nemojte šutjeti!

Aktivnost 4.1.7 Mit ili stvarnost?

Kombinacija aktivnosti: aktivnost 4 iz djela 1, aktivnost 4 iz djela 2 iz Daphne projekta «Improving the Response to Intimate Partner Violence (IPV) in Military Settings», koje su, opet, nastale na temelju slijedećih izvora:

- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Battering: The Facts. Stanje: 15.09.2005., www.letswrap.com/dvinfo/myths.htm
- ◆ Riverland Domestic Violence Service. Myths about Domestic Violence. Stanje: 10.04.2010., www.rdvu.com.au/domesticviolence.php?id=118
- ◆ Monklands, Women's Aid. Myths and Realities of Abuse. Stanje: 10.04.2010., www.monklandwomensaid.co.uk/what%20is%20abuse.htm
- ◆ The White Ribbon Campaign UK. Stanje: 15.09.2005., www.whiteribboncampaign.co.uk
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Violence. Stanje: 15.09.2005., www.ocadsv.com/dvmyths.htm
- ◆ Stop Violence against Women. Stanje: 15.09.2005., www.stopvaw.org
- ◆ Myths and realities for rape: <http://www.watervalley.net/users/rcs/geninfo.html#myths> (stanje: 10.04.2010)
- ◆ Men Against Sexual Assault: <http://sa.rochester.edu/masa/myths.html>, stanje: 15.09.2005.

Kratki uvod

Uz nasilje je vezano mnogo mitova, raširenih vjerovanja, stavova i zabluda. Ljudi i dalje nastavljaju u njih vjerovati i ponašaju se u skladu s njima, tako da su, na neki način, mitovi snažniji od činjenica.

Zašto je vrijedno truda pokušati ukloniti najčešće mitove o nasilju u intimnim partnerskim vezama? Mitovi sadrže pogrešne informacije o tome zašto dolazi do nasilja u intimnim partnerskim vezama, a mnogi od tih mitova su rašireni po cijelom svijetu. Mitovi jednim dijelom nastaju zbog toga što nam je teško shvatiti zašto bi jedna osoba nanijela bol drugoj, posebno kad je riječ o intimnoj vezi. Dakle, mitovi o nasilju u intimnim partnerskim vezama mogu biti dodatni teret u situaciji kad se trudimo suprotstaviti nasilju. S druge strane, razumijevanje mitova i stvarnosti nasilja u intimnim partnerskim vezama nužno je da bismo mogli razviti učinkovite strategije za suprotstavljanje nasilju u intimnim partnerskim vezama, i na osobnoj, i na društvenim razinama.

Osim toga, mnogi su mitovi toliko rasprostranjeni, da je važno naučiti što učiniti kad se s njima susretnemo, u procesu našeg djelovanja kojim druge osobe želimo osvijestiti, obrazovati i podučiti u područjima nasilja u intimnim partnerskim vezama i seksističkih stavova. Shvate li osobe da njihovo ponašanje dovodi do toga da se druga osoba osjeća kao objekt, i da je njihovo ponašanje nasilno, možda će razmisliti o mijenjanju ponašanja koje su ranije smatrali prihvatljivim, bezazlenim ili čak poželjnim djevojkama /ženama.

U ovoj ćemo se aktivnosti najviše baviti seksističkim stavovima i najčešćim mitovima vezanim uz nasilje u intimnim partnerskim vezama. Pokušat ćemo dovesti do njihovog nestajanja, tako što ćemo ih dovesti u kontrast sa stvarnošću.

Ciljevi učenja

- ◆ Potaknuti raspravu o seksističkim stavovima i vjerovanjima
- ◆ Prepoznati i razbiti uobičajene mitove o nasilju u intimnim vezama
- ◆ Potaknuti raspravu o znakovima koji upozoravaju na opasnost od nasilja i nasilnih ponašanja

Materijal

- ◆ Prazan flipchart papir za bilješke
- ◆ Samoljepljiva traka
- ◆ Flomasteri
- ◆ Olovke za učenike i učenice
- ◆ Primjerci radnog lista 18 Mit ili stvarnost

Priprema

- ◆ Unaprijed pripremljen flipchart papir sa tvrdnjama iz radnog lista 18, na koji će bilježiti odgovore učenika i učenica
- ◆ Primjerci radnog lista 18, vodoravno prerezani po sredini

Aktivnost 4.1.7

Aktivnost po koracima

- 1 Podijelite se u grupe od 4 do 6 članova, tako da je u grupi pola djevojaka, i pola mladića, ako je moguće (grupe miješane po spolu)
- 2 Svakoj grupi dajte dva dijela izrezanog radnog lista 18 (svaka grupa dobiva dvije različite tvrdnje). Dajte upute kako raditi: **pročitajte tvrdnju, razgovarajte o tvrdnji s drugima u grupi i odlučite je li tvrdnja točna ili pogrešna. Zapišite svoje razloge i na kraju naznačite konačnu odluku grupe.**
- 3 **Za svaku tvrdnju imate 5 minuta.**
- 4 Kad učenici i učenice završe, vratite se u veliku grupu.

RASPRAVA

- 1 Zamolite svaku grupu da pročita tvrdnje koje su imali i kažu odluku svoje grupe. Ne zaboravite naglasiti: **Molim vas, nemojte mijenjati svoje odgovore dok razgovaramo. Ovo nije test, već prilika da vidimo što mislite i da razgovaramo o tome.**
- 2 Nakon svake tvrdnje, pitajte sve sudionike i sudionice: **Slazete li se svi s odlukom ove grupe, ili ne? Ako ne, zašto se ne slažete?**
- 3 Nakon rasprave, dajte točne odgovore, ili ih dodajte onome što su rekli učenici i učenice (kao što je navedeno u Očekivanom ishodu)
- 4 Na kraju rasprave o svim tvrdnjama, možete pitati:
 - ♦ Znete li još neke seksističke stavove ili mitove o nasilju u intimnim partnerskim vezama?
 - ♦ Što ovi mitovi vide kao uzrok nasilja u intimnim partnerskim vezama?
- 5 Zapišite odgovore sudionika i sudionica na flipchart papir.
- 6 Na kraju, sažmite rezultate aktivnosti, posebno naglasite:
 - ♦ Općenito, mitovi o nasilju u intimnim partnerskim vezama za nasilje krive žrtvu, ili neki drugi čimbenik, kao što je alkohol, bijes ili mentalna bolest. Posljedica toga je da mitovi skreću pažnju s onoga što čini zlostavljač/ica, osoba koja je 100% odgovorna za nasilno ponašanje.
 - ♦ Shvatimo li mi mitove i stvarnost nasilja u intimnim partnerskim vezama, možemo se lakše usredotočiti na odgovornost osobe koja zlostavlja. Ova usmjerenost na odgovornost zlostavljača/ice je kritična točka svakog učinkovitog djelovanja za zaštitu žrtava i usmjerenog ka stvaranju društva u kom se nasilje neće nimalo tolerirati.
- 7 Na kraju prikupite radne listove učenika i učenica.

Očekivani ishod

Vaš unaprijed pripremljen flipchart sa tvrdnjama izgledat će ovako:

TVRDNJE	MIT	STVARNOST
Svim se djevojkama i ženama sviđa kad za njima zvižde.	✓	
Osoba koja je u vezi svojoj partnerici/partneru kaže: Ako me ikad ostaviš, umrijet ću. Ovakvo ponašanje je oblik nasilja.		✓
....		

Aktivnost 4.1.7

Ovdje su tvrdnje i točni odgovori:

- ♦ **Svim se djevojkama i ženama sviđa kad za njima zvižde. (mit):** ovo je zabluda u koju vjeruju neki ljudi jer se nekim djevojkama/ženama sviđa kad za njima zvižde. No velikom broju žena i djevojaka to se ne sviđa, i kad se to dogodi, osjećaju bijes, strah, bespomoćnost, osjećaju se kao objekt, itd.
- ♦ **Osoba koja je u vezi svojoj partnerici/partneru kaže: Ako me ikad ostaviš, umrijet ću. Ovakvo ponašanje je oblik nasilja. (stvarnost):** To je oblik psihološkog/emocionalnog zlostavljanja. Ovom prijetnjom jedna osoba kontrolira ponašanje druge osobe i njime manipulira.
- ♦ **Neke se žene oblače tako da je jasno da traže seks. (mit):** Ovo je zabluda. Sve žene ili djevojke imaju pravo nositi što žele, i imaju pravo izabrati osobu s kojom će imati spolni odnos. Rečenice kao što su „sama je to tražila, vidi se po odjeći“ ili „bila je provokativno obučena“ krive žrtvu, a ne osobu koja je počinila nasilje. Uporaba nasilja je uvijek izbor. Za ponašanje je 100% odgovorna osoba koja je bila nasilna, a ne žrtva.
- ♦ **Svađa s djevojkom/dečkom nije nasilje (stvarnost):** svađe su dio svake kvalitetne veze, one ne znače da je veza nasilna. Međutim, ako veza ima druge karakteristike štetnih veza (primjerice, u vezi nema povjerenja, privatnosti, ni poštovanja) i/ili u njoj dolazi do nasilnih ponašanja, možemo reći da je veza nasilna.
- ♦ **Imate par, u kojem jedna osoba uvijek ide s onom drugom, gdje god da ta druga osoba krene. To je oblik nasilja. (istina):** kad jedna osoba kontrolira i nadgleda sve aktivnosti druge osobe, to predstavlja oblik psihološkog nasilja.
- ♦ **Nasilni ljudi su oni koji ne mogu kontrolirati svoj bijes – riječ je trenutnom gubitku kontrole (mit):** Većina ljudi koji se razljute ne koriste nasilje kao način rješavanja emocije. Nasilni ljudi nisu bez kontrole; to je namjerno ponašanje; oni to čine da bi stekli kontrolu i nadmoć nad drugom osobom. Zlostavljači/ce biraju biti nasilni, i biraju tko će biti žrtvom njihova nasilja (primjerice, partner/ica, ali ne i drugi ljudi, kao kolege i kolegice iz razreda, susjedi, i tako dalje.). Oni uglavnom ne napadaju svoje prijatelje i prijateljice, niti slučajne prolaznike i prolaznice, bez obzira na to koliko su ljuti. Nasilje nema veze s ljutnjom; to nije problem upravljanja bijesom. Još jedan dokaz za to je i činjenica da obično biraju vrijeme kad će vršiti zlostavljanje – onda kad, osim žrtve, nema drugih prisutnih osoba.
- ♦ **Ljubomora je znak ljubavi (mit):** često mladi znaju namjerno izazivati ljubomornu reakciju, kako bi provjerili jesu li osjećaji osobe s kojom su u vezi iskreni. Međutim, mora se razlikovati ljubomora, kao legitiman osjećaj, i ljubomora kao sredstvo kontrole. Do određene mjere, ljubomora se može smatrati valjanom i prihvatljivom emocijom, no kad se zbog ljubomore ograničavaju nečiji socijalni kontakti, kontrolira izgled ili provodi emocionalna ucjena, riječ je emocionalnom zlostavljanju. Ukratko, **normalno je povremeno osjetiti ljubomoru, no to nije „dokaz“ ljubavi, niti opravdanje za ponašanje.** Ljubomora nema veze s ljubavlju; to je znak posesivnosti, nedostatka povjerenja i nesigurnosti. To je ujedno i jedan od najčešćih ranih znakova koji upozoravaju na zlostavljanje. Osoba koja zlostavlja ispituje žrtvu o tome s kim razgovara, optužuje je/ga za flertovanje s drugim osobama, ili zamjera provođenje vremena s prijateljima i prijateljicama, ili drugim ljudima. Zlostavljač/ica često naziva telefonom, ili nenajavljeno dolazi.

Aktivnost 4.1.7

- ◆ **Kad mladić mazi djevojku, a ona kaže: „Ne“, ona obično misli: „Da.“ (mit):** Ne uvijek znači ne. Ako je netko nesiguran što djevojka/žena pokušava reći, treba je pitati.
- ◆ **Imaš pravo udariti svoju djevojku/mladića, ako znaš da te vara. (mit):** NITKO NEMA PRAVO IKOGA UDARITI, BEZ OBZIRA NA RAZLOG.
- ◆ **Imaš pravo udariti svoju djevojku/mladića, ako ti ne pokazuje poštovanje. (mit):** NITKO NEMA PRAVO IKOGA UDARITI, BEZ OBZIRA NA RAZLOG.
- ◆ **Mladić ima pravo prisiliti djevojku na spolni odnos ako hodaju mjesec dana, a ona ne želi s njim voditi ljubav (mit):** NITKO NEMA PRAVO PRISILITI OSOBU NA SPOLNI ODNOS, bez obzira na dužinu veze. Bez obzira što netko s vama hoda duži vremenski period, ne znači da imate pravo na spolni odnos, niti da ta osoba ima obvezu pristati na spolni odnos. Nije važna dužina veze, već to da treba poštovati pravo osobe da izabere želi li seks, i, ako želi, kada.
- ◆ **Mladić ima pravo prisiliti djevojku na spolni odnos ako je već imala spolni odnos s njim, ili s nekim drugim (mit):** NITKO NEMA PRAVO PRISILITI OSOBU NA SPOLNI ODNOS, bez obzira seksualnu povijest.
- ◆ **Mladić ima pravo prisiliti djevojku na spolni odnos ako je pristala ljubiti se s njim, ili je pristala na intimne dodire. (mit):** pristanak na ljubljenje ili dodirivanje ne znači i pristanak na spolni odnos. Nitko nema pravo prisiliti osobu na spolni odnos, ako ta osoba to ne želi.
- ◆ **Mladić ima pravo prisiliti djevojku na spolni odnos ako je ona njega pozvala van, ili ako je otišla njegovoj kući (mit):** Nitko nema pravo prisiliti osobu na spolni odnos, ako osoba to ne želi. Pozvati nekoga van, ili pristati otići nečijoj kući ne znači i pristati na seks.
- ◆ **Nasilje u vezama (nasilje u romantičnim vezama, nasilje u intimnim partnerskim vezama) nije jako izražen problem (Mit):** Svaku treću ženu fizički ili seksualno zlostavlja osoba s kojom je u vezi, a svaka treća osoba adolescentne dobi doživljava nasilje u vezi.
- ◆ **Nasilje u vezama je obično jednokratni incident i neće se ponoviti (Mit):** Nasilje ili zlostavljanje sadašnje ili bivše partnerice / partnera je rijetko kad jednokratno incident. Obično su incidenti dio obrasca u kom zlostavljanje eskalira.
- ◆ **Nasilje u vezama (romantičnim ili intimnim partnerskim vezama) je privatna stvar. Bolje je ostaviti parovima da sami razriješe svoje razmirice. (Mit):** Nasilje protiv neke osobe kazneno je djelo. To je svačiji problem, a ne samo razmirica između osoba u paru.
- ◆ **Ljudi koji su nasilni prema osobama s kojima su u vezi moraju biti mentalno bolesni (Mit):** Nije nađena povezanost nasilja u intimnim partnerskim vezama i mentalne bolesti. Nasilje protiv djevojke ili žene motivirano je željom za kontrolom i moći.
- ◆ **Samo određeni tipovi ljudi napadaju ili zlostavljaju osobu s kojom su u vezi (Mit):** Ne postoji tipičan zlostavljač/ica. Dob, obrazovni status, socio-ekonomski status, fizička građa, rasa ili vjerska pripadnost – ništa od toga ne predstavlja obilježja tipične osobe koja zlostavlja.

Aktivnost 4.1.7

- ♦ **Samo određeni tipovi žena/djevojaka mogu biti žrtvama zlostavljanja (Mit):** svaka od nas može biti žrtvom zlostavljanja od strane osobe s kojom smo u vezi. Ne postoji određeni tip žene za koju je veća vjerojatnost da će biti (ili neće biti) žrtva nasilja. Ljudi bi voljeli moći prepoznati karakteristike žrtve jer im to smanjuje odgovornost. Točnije, žene/djevojke bi voljele moći prepoznati karakteristike žene žrtve jer se tad osjećaju sigurnije. To je u stvari način da se kaže: „Ako ja nisam kao te žene / djevojke, ja neću doživjeti nasilje“.
- ♦ **Nasilje u vezama (nasilje u romantičnim vezama, nasilje u intimnim partnerskim vezama) uzrokuje uporaba alkohola ili droge (Mit):** Iako su alkohol i droge često povezani s nasiljem u intimnim partnerskim vezama, oni ne dovode do toga da nenasilne osobe postanu nasilne. Mnogi su nasilni prema osobama s kojima su u vezi kad su trijezni, a brojne osobe koje zlostavljaju ne piju uopće. Osobe koje piju i tuku osobe s kojima su u vezi obično ne tuku slučajne prolaznike, roditelje, rođake, ili prijatelje i prijateljice. Oni nasilje usmjeravaju samo prema osobama s kojima su u vezi. Osobe koje fizički zlostavljaju one s kojima su u vezi često nastavljaju s tim i nakon što prestanu piti. Zlostavljač/ica može koristiti alkohol kao izgovor za nasilje, ili alkohol može biti razlogom što ne shvaća koliku razinu sile koristi, no alkohol nije uzrok. Opasno je pretpostaviti da je nasilje uzrokovano (zlo) upotrebom kemijskih tvari. To nije točno. Podjednak je broj nasilnih incidenata u kojima je bilo korištenja kemijskih tvari, i onih gdje ih nije bilo. Uzrok fizičkog nasilja je osoba koja vrši nasilje, i koja je izabrala koristiti nasilje kao sredstvo stjecanja nadmoći i kontrole žrtve. Alkohol može biti čimbenik povezan s intenzitetom nasilnog incidenta, ali je često samo još jedan izgovor koji koriste osobe koje žele izbjeći preuzimanje odgovornosti za svoja djela.
- ♦ **Nasilje u intimnim partnerskim vezama događa se uglavnom među siromašnim ljudima, u nižim društvenim slojevima, nižeg obrazovnog statusa (Mit):** Nasilje u intimnim partnerskim vezama se pojavljuje na svim razinama društva, i među bogatima, i među siromašnima, i jednako često pogađa sve rasne, društvene, etničke, ekonomske i vjerske grupe. Nema dokaza da neobrazovane ili siromašne osobe češće zlostavljaju osobe s kojima su u vezi, u usporedbi s onima koji su obrazovaniji ili bogatiji.
- ♦ **Sigurno je nečim to zaslužila/o (Mit):** NITKO NE ZASLUŽUJE ZLOSTAVLJANJE. Većina ljudi za zlostavljanje krivi žrtvu. Očekuju da žrtva zaustavi nasilje, no ne pitaju se zašto osoba koja zlostavlja nastavlja činiti to što čini. Iz ovakvih izjava, koje okrivljavaju žrtvu, može se zaključiti da je žrtva ta koja treba uvidjeti razloge zbog kojih dolazi do zlostavljanja, i nekako promijeniti svoje ponašanje. Istina je da je odgovornost za nasilje uvijek na osobi koja se ponaša nasilno. Što god žrtva činila, ili ne činila, nasilje neće prestati dok nasilna osoba ne odluči prestati se ponašati nasilno.
- ♦ **Ako se zlostavljač/ica kaje ili iskazuje žaljenje, to znači da se promijenio/la (Mit):** Gotovo svi zlostavljači/ce osjećaju žaljenje ili kajanje nakon zlostavljanja. Ti su osjećaji, zajedno s isprikama i obećavanjem promjene, dio ciklusa nasilja, a ne pokazatelj promjene.
- ♦ **Mladići su po prirodi nasilni(mit):** Dječaci se ne rađaju nasilni. To uče, kroz poruke koje primaju od društva i svoje obitelji. Mnogi muškarci nauče rješavati razmirice i

Aktivnost 4.1.7

♦ **Uvijek može otići iz nasilne veze (Mit):** ova je izjava vrlo slična prethodnoj „sigurno je nečim to zaslužila“. Umjesto da se pitamo zašto osoba koja zlostavlja jednostavno ne ode iz te loše veze, mi se pitamo zašto ne ode žrtva. Mnoge djevojke osjećaju pritisak okoline da trebaju imati dečka. Da bi ga zadržale, one toleriraju puno toga, uključujući i nasilje, jer misle da je bolje imati dečka, nego biti sama. Postoje brojni stvarni razlozi za ostanak u nasilnoj vezi – osobni, društveni, ekonomski, kulturalni i vjerski, i oni osobu u nasilnoj vezi znaju jednostavno zarobiti. Osoba može osjećati stid, ili poniženje zbog zlostavljanja, može sebe kriviti za zlostavljanje, ili se bojati da će je drugi kriviti za zlostavljanje (njeni prijatelji i prijateljice, obitelj i zajednica). Možda oklijeva napustiti osobu koja je/ga zlostavlja iz emocionalnih razloga (možda vjeruje obećanjima i nada se da će se osoba promijeniti, ili vjeruje da je toliko bezvrijedna, kao što zlostavljač/ica uvijek govori, da nikad neće naći drugu osobu za vezu ako ode). Možda ne prepoznaje da je riječ o nasilnoj vezi, jer je takvo ponašanje normalno u njenoj / njegovo obitelji i među prijateljima i prijateljicama. Osim toga, odlazak predstavlja značajan rizik. Strah od odmazde zbog napuštanja, uznemiravanje i daljnje nasilje su također razlozi da osoba ostaje zarobljena. Nasilni muškarci često stvaraju takvu okolinu, da je ženi teško otići, oni prijete, traže oprostaj, govore da se kaju i/ili manipuliraju tako da osoba vjeruje da je to što se dogodilo njena greška i da se više neće ponoviti. Može se bojati da će zlostavljač/ica ispuniti svoje prijetnje, i da će stvarno naškoditi žrtvi, sebi, prijateljima ili prijateljicama, obitelji.

Savjet više

Ovisno o veličini grupe, odlučite želite li raditi na svim tvrdnjama, ili ćete izabrati samo neke. Uz diskusiju o mitovima vezanim uz nasilje (primjerice, mladić ima pravo prisiliti djevojku na spolni odnos...), možete i pitati učenike i učenice mogu li identificirati vrstu nasilja u koju spada to ponašanje, kako biste započeli raspravu o vrstama nasilja. To vam može poslužiti kao uvod u slijedeće aktivnosti.

Aktivnost 4.1.8 Mitovi o nasilju

Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Stanje: 26.02.2010, <http://www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/>

Trajanje: 45'

Kratki uvod

Nasilje u adolescentskim romantičnim vezama je za neke mlade ljude dio njihovog svakodnevnog života i društvenih mreža.

Ciljevi učenja

Osvijestiti i prepoznati mitove o nasilju

Materijal i priprema

- ◆ Radni list 19 za učenike i učenice: Vjerovanja o nasilju
- ◆ Olovke
- ◆ Sažetak 5: činjenice o nasilju

Aktivnost po koracima

- 1 Dajte svakom sudioniku i sudionici radni list „Vjerovanja o nasilju“ i objasnite im da radni list sadrži niz uobičajenih vjerovanja o nasilju, a zadatak svakog sudionika/ce je razmisliti je li tvrdnja mit (odnosno, netočno vjerovanje) ili činjenica. Misle li da je određena tvrdnja mit, trebaju napisati točnu tvrdnju. Odgovori se pišu na radnom listu.
- 2 Nakon što sudionici i sudionice ispune radne listove, kao grupa razgovarajte o svakom od mitova, i, ako nisu svjesni mitova, prezentirajte činjenice (koristite se sažetkom 5: „Činjenice o nasilju“).

Očekivani ishod

Sudionice i sudionici će postati svjesni predrasuda vezanih uz nasilje i naučiti činjenice u pozadini mitova. Odgovori na pitanja Radnog lista 19 nalaze se u Sažetku 5.

Savjet više

Po završetku diskusije, možete sudionicima i sudionicama podijeliti sažetak 5: „Činjenice o nasilju“.

Nasilje u intimnim vezama

CJELINA 2: Što možemo učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama – kako intervenirati u području nasilja u intimnim partnerskim vezama

Ovaj dio uključuje niz aktivnosti usmjerenih na osvještavanje problema. Kao izvor aktivnosti, poslužile su brojne organizacije čiji su napori usmjereni ka suprotstavljanju rodno uvjetovanom nasilju. Cilj je uključiti učenike i učenice u preventivne aktivnosti, kako bi se uspješno mogli suočiti s nasiljem u svojim vezama.

Vježbe i aktivnosti su sustavno osmišljene, i cilj im nije samo senzibilizirati i/ili poučiti učenike i učenice, kako bi mogli prepoznati zlostavljanje (bilo u svojim vezama, bilo u vezama drugih), već i kako „intervenirati“ kao promatrači/ce.

Ciljevi učenja

Po završetku ovog dijela, sudionici i sudionice će:

- ◆ Znati kako pomoći žrtvi i/ili počinitelju/ici
- ◆ Znati koje institucije za pomoć i podršku vezano uz nasilje postoje u zemlji
- ◆ Shvaćati što znači sudjelovati u naporima usmjerenim protiv nasilja
- ◆ Znati kako intervenirati u situacijama kad svjedoče bilo kojem obliku zlostavljanja žena ili djevojaka
- ◆ Znati kako koristiti strategije suočavanja i suprotstavljanja vršnjacima i vršnjakinjama koji su nasilni/e i kako javno govoriti protiv nasilnog ponašanja i seksizma

Aktivnost

Aktivnost 4.2.1.: Što učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama - alati za intervenciju

Aktivnost 4.2.2.: Reagiraj!

Aktivnost 4.2.3.: Od nasilja do poštovanja u intimnim partnerskim vezama

Aktivnost 4.2.4.: Gledaj, slušaj, uči – jačanje kvalitetne komunikacije

Aktivnost 4.2.1 Što možemo učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama-alati za intervenciju

Prilagođeno prema

- ◆ Men Can Stop Rape, from: Family Violence Prevention Fund. Stanje: 15.09.2005., <http://toolkit.endabuse.org/Resources/AToolBox/>
- ◆ "Getting into the Mix", Oakland Men's Project. by Paul Kivel and Alan Creighton (1995). Stanje: 15.09.2005. http://toolkit.endabuse.org/Resources/Getting/FVPFResource_viewccb4.html?searchterm=None

Kratki uvod

Ovu aktivnost čine dijelovi različitih aktivnosti čiji je cilj pomoći učenicama i učenicima da promisle kako intervenirati u situacijama kad svjedoče zlostavljanju žena/djevojaka, te da senzibiliraju učenike i učenice, kroz propitivanje dominantnog modela maskuliniteta. Cilj aktivnosti je podići svijest o tome da, kao promatrači/ce imamo odgovornost reagiranja, promijeniti stav: „To se mene ne tiče“ i poslati poruku: „Učinite nešto. Nemojte šutjeti“

Ciljevi učenja

Po završetku aktivnosti, učenici i učenice će:

- ◆ znati što mogu učiniti kad su promatrači/ce
- ◆ upoznati se sa specifičnim tehnikama propitivanja stavova i ponašanja svojih vršnjaka i vršnjakinja kojima se podupire nasilje protiv žena
- ◆ znati što svaka osoba može učiniti kako bi zaustavila nasilje u intimnim partnerskim vezama
- ◆ znati što je kvalitetna veza i kako do nje doći

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart papir
- ◆ Samoljepljiva traka
- ◆ Flomasteri i olovke
- ◆ Radni list 20 - Scenariji
- ◆ Sažetak 7: Kako pomoći prijatelju/ici
- ◆ Sažetak 8: Popis relevantnih institucija
- ◆ Sažetak 11: Kako se uključiti

Aktivnost po koracima

Uvod

- 1 Jedan od najboljih načina prevladavanja neizvjesnosti i strahova zbog kojih šutimo je imati kutiju s alatima, strategije koje možemo koristiti kako bismo intervenirali u slučaju potrebe. Na taj način, ne moramo toliko razmišljati o tome što ćemo učiniti, hoćemo li učiniti, kad ćemo učiniti, i tako dalje. Jednostavno ćete biti spremni za djelovanje kad to bude potrebno. Slijedeća će vam vježba pomoći da dođete do nekih učinkovitih intervencijskih strategija.
- 2 Molim vas da se podijelite u 6 malih grupa (miješane po spolu). Odlučite li koristiti manje od šest scenarija, neka broj malih grupa bude jednak broju scenarija koje ćete koristiti.
- 3 Svaka će grupa dobiti jedan scenarij, u kom je potrebna intervencija. Pokušajte zamisliti sebe u toj situaciji, razgovarajte o tome unutar grupe i napišite što biste učinili. Zamislite da poznate osobe u scenariju. Nitko od njih nije vaš blizak prijatelj ili prijateljica, samo ste u istom društvu. Imate desetak minuta da odgovorite na sva pitanja. Nakon toga ćemo se vratiti u veliku grupu i razgovarati o strategijama koje ste smislili.

Aktivnost 4.2.1

- 4** Dok grupe rade na zadatku, šetajte prostorijom, promatrajte proces i po potrebi ih usmjeravajte. Po isteku vremena, vratite se u veliku grupu. Zamolite male grupe (ili jednu osobu iz svake grupe) da prenesu o čemu se razgovaralo. Aktivnost treba biti usmjerena ka stvaranju popisa konkretnih strategija za intervencije, koje može koristiti bilo tko, ne samo u situacijama koje su slične onima o kojima se razgovaralo, već i u drugim i drugačijim situacijama.
- 5** Dok raspravljate o strategijama koje su rezultat grupnog rada, zapišite ih na *flipchart* papir. Sudionice i sudionici će vjerojatno opisati većinu strategija s popisa strategija navedenih u Očekivanom ishodu.
- 6** Možete koristiti Popis strategija kao smjernice koje će vam pomoći da kategorizirate prijedloge učenika i učenica. Dodajte na popis nove prijedloge do kojih možda dođu učenici i učenice. Na kraju ih možete potaknuti da porazgovaraju o strategijama koje nisu spomenuli – opišite strategiju, i pitajte ih **o razlozima zašto se nisu sjetili ovu strategiju uključiti u svoj popis**. Ako oni to prihvate, dodajte strategiju na popis.
- 7** Naglasite da:
- ♦ Nasilje **NIKAD** nije prikladan način reagiranja na nasilje, razgovarajte koje su nasilne metode reagiranja.
 - ♦ Ovakve su situacije doista teške i teško je suočiti se s muškom osobom koja zlostavlja ženu ili djevojku.
 - ♦ Možete li zamisliti kako bi vam bilo da ste žrtva iz jednog od ovih scenarija, a nitko ne bi ništa učinio?
- 8** Pitanja za daljnju raspravu:
- ♦ Kad biste bili u nasilnoj vezi, gdje biste krenuli, kome biste se obratili za pomoć?
 - ♦ Da je vaš prijatelj/ica u nasilnoj vezi, što biste učinili? Što biste rekli toj osobi?
 - ♦ Da vaš prijatelj/ica zlostavlja osobu s kojom je u vezi, što biste učinili? Što biste mu/joj rekli?
 - ♦ Jeste li ikad svjedočili činu zlostavljanja? Jeste li nešto rekli ili učinili? Je li itko išta rekao ili učinio? Što?
- 9** Na kraju aktivnosti, pitajte učenike i učenice: kako možemo promijeniti ovu situaciju? (vidi i dio: Očekivani ishod)
- 10** Završite aktivnost ovim, ili sličnim zaključkom: *Vašim radom smo došli do sjajne liste strategija kojima možemo druge potaknuti da propitaju načine na koji podržavaju nasilje, korištenjem jezika, stavovima i djelovanjem. Nadam se da se sad osjećate spremnijim da progovorite ukoliko se ukaže potreba. Zapamtite, što više budete vježbali, bit će vam manje neugodno. Prije no što završimo, još samo jedan savjet: ne očekujte da ćete postići čuda. Nema savršene intervencije, niti trenutnih promjena. Što se nas tiče, svaka je intervencija uspjeh. Svaki put kad progovorimo, činimo svijet sigurnijim, djelujemo ka uklanjanju nasilja. Iako nije lako intervenirati, to je nešto što jednostavno moramo činiti."*
- 11** Nije lako nekoga pozvati na red zato što se prema drugoj osobi ponaša nasilno, ili tu osobu ponižava. To može biti opasno, neugodno (može se dogoditi da vas ismiju, ili ne shvate ozbiljno), može nas biti strah da ćemo izgubiti prijateljstvo te osobe. **Uvijek treba prvo voditi računa o sigurnosti** kad se suočavamo s nasilnom osobom; važno je izbjeći nasilje. Isto tako, cilj nam nije žrtvi sugerirati da je bespomoćna, i da joj/mu treba zaštitnik/ca. S druge strane, ne reći ništa šalje poruku da se ponašanje osobe koja zlostavlja oprašta, ili čak odobrava. Sigurnost je najvažnija stvar koju uzimamo u obzir pri odlučivanju hoće li doći do intervencije. Ako se situacija ne čini sigurnom, ili ako je vjerojatno da bi izazvala daljnje nasilje kod počinitelja/ice, onda je bolje pustiti komentar ili djelo bez komentara, i pokušati naći način suočavanja nekom drugom prilikom. No, istovremeno, zabrinutost zbog reakcije druge osobe nije izgovor da se ne učini ništa. To što smo svjesni svojih strahova ne daje nam pravo da im se predamo. Upravo suprotno, ta svijest nam daje mogućnost da pokušamo uspostaviti kontrolu nad svojim strahovima, tako da nas ne paraliziraju kad trebamo progovoriti.."

Aktivnost 4.2.1

Očekivani ishod

Najvažniji dio ove aktivnosti je promijeniti stav: „To se mene ne tiče.“ Na kraju aktivnosti, sudionicima i sudionicama podijelite sažetak 11: Kako se uključiti

POPIS STRATEGIJA

Ovdje su neke sugestije kako potaknuti raspravu o određenim strategijama.

STRATEGIJA: Traži pojašnjenje Ljudi koji izražavaju stavove povezane s nasilnom kulturom očekuju da će se drugi s njima složiti, nasmijati, pridružiti. Ne očekuju da će netko propitivati njihove stavove. Kažete li: „Nije mi baš jasno što si time mislio/mislila. Možeš mi pojasniti?“, ili na neki drugi način potražite pojašnjenje, mijenjate dinamiku i tok konverzacije. Isto tako, time potičete ljude da razmisle o pretpostavkama koje su u podlozi njihovih tvrdnji i stavova. Posebno je važno istaknuti da pitanja treba postavljati na neagresivan način.

STRATEGIJA: Daj žrtvi lice Ovom strategijom se ponižavanoj osobi vraća ljudski lik. Podsjetite li nekog da bi se o njihovoj sestri, majci ili djevojci moglo govoriti na taj način, ili tako s njom postupati, često je dovoljno da vide kako su žene živa ljudska bića.

STRATEGIJA: Ne optužuj... reci jasno što misliš Pitajte sudionike i sudionice kako se osjećaju kad netko u njih uperi prsti, kad optužujućim glasom kaže: „TI...“. Recite kako ljudi lakše čuju „Ja rečenice“, jer one govore o osobi koja ih izriče, i time je manje vjerojatno da će se ljudi kojima je rečenica upućena početi braniti. Umjesto da kažete: „TI si seksist, a ovo je nešto najgluplje što sam ikad čuo/čula“, što je rečenica nakon koje ljudi obično postaju defanzivni, možete reći: „Ne slažem se s tim što kažeš; ja vjerujem da nitko ne zaslužuje da se s njim tako postupa.“

STRATEGIJA: Koristi humor S ovom strategijom smo na prilično kliskom terenu, jer humor može lako povećati tenzije, ako ljudi osjete da im se rugate. Međutim, učinkovito korištenje humora može smanjiti tenzije, koje su uvijek prisutne pri intervenciji. Ipak, budite pažljivi – nemojte biti toliko duhoviti, da sabotirate poruku koju želite prenijeti.

STRATEGIJA: Bez riječi... Ova strategija može biti prilično učinkovita kod mladih ljudi, ako je povežete s primjerom roditelja, koji imaju nevjerojatnu sposobnost da svoje nezadovoljstvo djecom prenesu jednostavnim pogledom. Riječi nisu potrebne.

STRATEGIJA: Traži slične sebi Prema istraživanjima, 90% mladića / muškaraca se povremeno osjeća neugodno zbog načina na koji muškarci u njihovoj okolini govore o ženama / djevojkama, ili kako s njima postupaju, ali gotovo nitko od njih ne reagira, jer vjeruju da su jedini kojima je neugodno. Cilj ove strategije je drugima poručiti da nisu jedini koji se tako osjećaju. Primjerice, možete se jednostavno okrenuti grupi i pitati: „Jesam li ja jedini kome je ovo neugodno?“ Ova strategija može biti posebno korisna kad znate nekog tko često izražava stavove koji podržavaju nasilje. Prijatelji i obitelj mogu, kao grupa, zajednički intervenirati.

STRATEGIJA: Traži ili nudi pomoć Ako svjedočite nasilnom incidentu, može biti nužno da zovete policiju i tražite pomoć ljudi oko sebe. Ne intervenirajte ako ste sami i smatrate da bi to moglo biti opasno. Drugi koristan način pružanja pomoći je da obznanite da ste prisutni. Na taj način počinitelj/ica zna da netko svjedoči svemu što se događa. Možete žrtvi ponuditi pomoć i razgovorom. Time pomažete da se žrtva osjeća sigurnije, ali imajte na umu da je bolje razgovarati s osobom po završetku incidenta.

STRATEGIJA: Koristi gumb „Prijavi nasilje“

Kada primijetite zlostavljanje na Internetu (govor mržnje, uvredljive komentare, filmove ili fotografije koji se zloupotrebljavaju ili su seksističkog sadržaja) nemojte oklijevati nego prijavite nasilje i zahtijevajte da se takve objave uklone. Većina društvenih mreža ima takve gumbe za prijavu nasilja. Također, možete objaviti komentar i na taj način ukazati na nasilno ponašanje. Također, možete prijaviti zlostavljanje policiji putem Red button aplikacije na <https://redbutton.mup.hr/>.

Aktivnost 4.2.1

Kako možemo promijeniti ovu situaciju?

Obvežimo se da nećemo opraštati nasilna djela, nećemo tražiti opravdanja za osobe koje vrše nasilje, i nećemo smatrati da je ijedna djevojka/žena „sama to tražila“. Obvežimo se da nećemo šutjeti. Obvežimo se da ćemo poticati ljude oko sebe da djeluju ka uklanjanju nasilja.

Suprotstavite se korištenju seksističkog jezika i vicevima koji ponižavaju žene/djevojke, ne samo u stvarnom životu nego i on-line (npr. nemojte šerati i lajkati takve komentare, prokažite ih kao komentare koji pripadaju u sferu nasilja protiv žena i kao takve ih se ne smije tolerirati, te da ovakvi komentari nisu bezazleni jer opravdavaju i ohrabruju nasilno ponašanje).

Seksističke šale i jezik pomažu stvoriti klimu u kakvoj su i predugo bili prihvaćeni svi oblici nasilja i zlostavljanja. Riječi koje omalovažavaju žene i djevojke odražavaju društvo koje ima povijest stavljanja žena u položaj drugog reda. Odražavanjem ove realnosti, oni opet stavljaju žene i djevojke „gdje im je mjesto“, čak i ako im to nije bila namjera.

Mladićima je jedna od najtežih stvari za naučiti kako se suprotstaviti drugim mladićima. Suprotstaviti se seksističkom jeziku. Suprotstaviti se mladićima koji olako govore o nasilju protiv žena i suprotstaviti se osobama koje vrše nasilje.

Savjet više

Ovisno o kulturi u kojoj će biti korišteni, moguće je da će biti potrebne prilagodbe i scenarija, i predloženih strategija. Možete i dodati više scenarija, ako je grupa s kojom radite velika.

Bilješke za profesora/icu: Kad bi svaki put kad netko kaže ili učini nešto što podržava nasilje protiv žena, netko viknuo, buka koja bi nastala bila bi neprestana i gromoglasna. Međutim, trenutno su glasovi koji podržavaju kulturu koja podržava nasilje i brojniji, i glasniji od onih koji govore protiv nasilja. Upravo je zato toliko važno pridružiti se sve većem zboru glasova koji se suprotstavljaju stavovima, ponašanjima, pretpostavkama, i jeziku koji pridonosi kulturi nasilja protiv žena, i zašto je toliko važno progovoriti i poduprti načine komunikacije koji njeguju uzajamno poštovanje i brigu.

Kroz ovu aktivnost, nastoji se pomoći mladim ljudima da počnu razvijati promišljene i strateške načine suprotstavljanja. Kad je riječ o progovaranju u ovim situacijama, **nužno je da svi znaju da ste ozbiljni kad je riječ o sigurnosti.** Ipak, nemojte se previše zadržavati na strahovima i rizicima vezanim uz intervenciju. Budete li to činili, riskirate gubitak potencijalnih saveznika/ca. Imajte uvijek na umu pozitivnu poruku, da možemo prevladati svoje strahove i naći načina za djelovanje. Isto tako, ne zaboravite da **ni na koji način ne ohrabrujete sudionike i sudionice da se uključuju u rizična ponašanja.**

Kako se u ovoj aktivnosti eksplicitno traži od učenika i učenica da interveniraju u situacijama u kojima su navikli ne reagirati, mogao bi se pojaviti određeni otpor razvijanju strategija. Nekad će se učenici i učenice opirati osmišljavanju strategija, tvrdeći da u takvim situacijama ne bi reagirali. Recite im da zamisle hipotetsku situaciju. Što bi mogli reći, da se dogodi promjena?

Aktivnost 4.2.1

Posebno obratite pažnju na to kad mladi **predlažu agresivne ili nasilne intervencije** (primjerice: „Ja bih ga razbio“). Želja da se dojaše na bijelom konju, pod punom ratnom opremom i sve dovede u red, jedna je od glavnih komponenti tradicionalnog maskuliniteta, i često uzrokuje više štete, nego koristi. Umjesto toga, **potičemo učenike i učenice da se odupru tome da se protiv nasilja bore nasiljem**, da promisle prije djelovanja, i da traže nenasilne metode otpora nasilju, koje minimaliziraju rizik da itko bude ozlijeđen. U suprotnom, mala je razlika između naše intervencije i preuzimanja zakona u svoje ruke.

Drugi argument, koji možemo koristiti da bismo mlade uvjerali da treba izbjegavati nasilje kao reakciju na nasilje, je da **objasnimo sličnosti između ovog ponašanja i ponašanja osobe koja fizički zlostavlja**. Poruka koju šaljemo i žrtvi, i društvu, kad usmjeravamo agresivno ponašanje na zlostavljača je da pobjeđuje tko je jači, i da žrtva nema nikakvu kontrolu nad svojom sudbinom, ni onda kad je zlostavljana, ni onda kad je spašava druga nasilna osoba, kroz nasilni incident.

Naglasite da se nasiljem ne može izgraditi društvo u kom nema nasilja, ili u kom se neće tolerirati ni najmanji oblik nasilja.

Aktivnost 4.2.2 Reagiraj!

Claiborne, L. (2000). What you need to know about dating violence: A teen's handbook (str. 20-22). USA: Liz Claiborne Inc. Stanje: 20.05.2010, www.loveisnotabuse.com

Trajanje: 45'

Kratki uvod

Melita i Damir su u vezi, koja je nasilna. Oko njih je niz promatrača i promatračica. Neki od njih su voljni riskirati, i progovoriti, a drugi oklijevaju. Kroz ovu aktivnost bavimo se problemom interveniranja/reagiranja u situacijama kad svjedočimo nasilnom ponašanju.

Ciljevi učenja

Kroz ovu će aktivnost učenici i učenice naučiti prepoznati znakove koji upozoravaju na nasilje u vezi, raspraviti kada i kako se prijatelji i prijateljice mogu uključiti u ovu situaciju i naučiti moguće načine reagiranja i uništavanja mitova vezanih uz ovo područje.

Materijal i priprema

- ◆ Radni list 21
- ◆ Flipchart papir
- ◆ Flomasteri
- ◆ **Sažetak 11:** "Kako se uključiti" i/ili Sažetak 4, i/ili Sažetak 7: "Kako pomoći prijateljici / prijatelju"
- ◆ **Sažetak 10:** "Tvoja prava u vezi"
- ◆ **Sažetak 8:** Popis relevantnih institucija

Aktivnost po koracima

- 1** Učenici i učenice čitaju stranu 1 priče (Radni list 21) u malim grupama (ili profesor/ica može pročitati tekst), i zadatak im je dovršiti priču. O mogućem završetku mogu razgovarati, ili ga zapisati.
- 2** Nakon toga možete pročitati kako priča završava, i razgovarati o tome.
- 3** Razgovarajte o različitim mogućnostima, kako bi učenici i učenice mogli reagirati.

Aktivnost 4.2.3 Od nasilja do poštovanja u intimnim vezama

Prilagođeno prema: Program H., Program Coordination: Instituto Promundo, Rio de Janeiro, Brazil, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/>

Kratki uvod

Kroz ovu aktivnost ćemo razgovarati o tome kako nasilje može utjecati na vezu u kojoj smo, i kakva je veza koja se temelji na poštovanju.

Ciljevi učenja

- ◆ Spoznati da je nasilje u intimnim vezama način nametanja moći i kontrole, te ostvarivanja privilegija
- ◆ Spoznati da se kvalitetna intimna veza temelji na poštovanju

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart
- ◆ Flomasteri
- ◆ Sažeci 12 i 13

Aktivnost po koracima

Trajanje: 60' - 90'

- 1 Kroz ovu aktivnost, želimo razgovarati o različitim vrstama nasilja koje se katkad koriste u intimnim vezama, i analizirati ih, kao i o načinima izgradnje i doživljavanja veze koja se temelji na poštovanju.
- 2 Molim vas da se podijelite u četiri grupe, miješane po spolu.
- 3 Zadatak svake grupe je izmisliti kratku priču, osmisliti kratku predstavu i odigrati igru uloga za ostale sudionike i sudionice koji će biti publika.
- 4 Dvije grupe će predstaviti nasilje u intimnoj partnerskoj vezi. Nasilje može biti fizičko, ali ne nužno. Pokušajte da priča bude što je moguće stvarnija. Možete koristiti primjere ljudi i događaja kojima ste svjedočili, ili o kojima ste čuli.
- 5 Druge dvije grupe predstaviti će vezu koja se temelji na uzajamnom poštovanju. I ova priča može uključivati konflikte ili razmimoilaženja mišljenja, ali priča treba pokazati da u vezi postoji poštovanje, i ne sadrži scene nasilja.
- 6 Imate 15 minuta da razvijete priču i scene, i da razgovarate o tome. Nakon toga će svaka grupa predstaviti svoje djelo velikoj grupi.
- 7 Svaka će grupa imati 3-4 minute da predstavi svoje priče, a na kraju druge grupe mogu postavljati pitanja.
- 8 Potaknite raspravu, postavljajući slijedeća pitanja:

Aktivnost 4.2.3

Priče o nasilnim intimnim vezama:

- ◆ Je li primjer korišten u priči realističan? Vidimo li takve priče u svojim životima?
- ◆ Koje su karakteristike osobe ili same veze, u predstavljenoj priči, koje upućuju na **nasilje, ili štetne načine** komunikacije i rješavanja konflikta?
- ◆ Koje smo vrste nasilja vidjeli?
- ◆ Što je dovelo do nasilja u ovoj vezi?
- ◆ Kako reagirate na ovaj oblik nasilja kad se s njim susretnete u svakodnevnom životu? Što biste mogli učiniti?

Priče o nenasilnim intimnim vezama:

- ◆ Je li primjer korišten u priči realističan? Vidimo li takve priče u svojim životima?
- ◆ Koje su karakteristike osobe ili same veze, u predstavljenoj priči, koje upućuju na **uzajamno poštovanje i kvalitetne načine** komunikacije i rješavanja konflikta?
- ◆ Koje smo kvalitetne karakteristike veze vidjeli?
- ◆ Kako su uspjeli izgraditi ovakvu vezu?
- ◆ Je li moguće izgraditi vezu temeljenu na poštovanju?
- ◆ Što možemo sami učiniti da bismo gradili kvalitetne intimne veze?

- 9** Voditelj/ica ili za vrijeme diskusije, ili nakon diskusije, pravi tri popisa, koristeći flip-chart papir: **Koje značajke vezu čine kvalitetnom, štetnom ili nasilnom?**

Potaknite sudionike i sudionice da se prisjete različitih oblika nasilja u intimnim vezama (kontrola, prisila, vikanje...), kao i fizičkog nasilja.

- 10** Podijelite Sažetak 12 učenicama i učenicima kako bi mogli procijeniti kvalitetu svoje veze. Naglasite da su njihovi odgovori namijenjeni samo njima i da će zadržati list s procjenama. Po ispunjavanju lista, voditelj/ica objašnjava kako vrednovati rezultate, i što ti rezultati govore o prirodi njihove veze (vidi "Savjet više").

- 11** Podijelite Sažetak 13, koji sadrži informacije o karakteristikama kvalitetne veze, i načinima kako ostvariti kvalitetnu vezu.

Očekivani ishod

Karakteristike štetne veze	Karakteristike nasilne veze	Karakteristike kvalitetne veze
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Nema poštovanja ◆ Nema povjerenja ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Fizičko nasilje ◆ Psihološko nasilje ◆ Kontrolirajuće ponašanje ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Zajedničko donošenje odluka ◆ Povjerenje ◆ Poštovanje ◆ ...

Aktivnost 4.2.3

Savjet više

Pokušajte i razgovarati o tišini i bespomoćnosti koju osjećamo kad svjedočimo nasilju. Možete i ponoviti čestu tvrdnju, kako se nitko nema pravo miješati u odnose para (vidi i aktivnost 3.2. za dodatne informacije).

Kroz ovu aktivnost, obično postane jasno da mladi ljudi imaju malo znanja o intimnim vezama koje se temelje na uzajamnom poštovanju i dijalogu. Količina sukoba u njihovom svakodnevnom životu je doista velika, iz čega je jasno koliko je potrebno s njima raditi, i navesti ih da razmisle o tome kako uspostaviti odnose između mladića i djevojaka, koji se temelje na poštovanju.

UPUTE PROFESORU/ICI ZA SAŽETAK 12

Objasnite učenicama i učenicima značenje njihovih rezultata:

Tvrdnje uz brojeve 1, 3, 6, 7, 9 i 11 znak su ljubavi i poštovanja.

Ako se u vezi prema vama odnose na ispravan način, trebate imati oznaku uz sve ove tvrdnje.

Ako ste označili bilo koju drugu tvrdnju, postoje znakovi da se u vezi prema vama ne odnose na odgovarajući način.

Naglasite da uvijek trebaju imati na umu:

Nitko ne zaslužuje da se s njim postupa loše

Ako tvoj mladić ili djevojka s tobom loše postupaju, to NIJE TVOJA KRIVNJA.

(Izvor: Domestic Violence Crisis Service, www.dvcs.org.au/domesticviolencd.html)

Aktivnost 4.2.4 Gledaj, slušaj, uči – jačanje kvalitetne komunikacije

Prilagođeno prema: WRC Canada www.whiteribbon.ca dostupno na: www.euowrc.org/05.education/education_en/18.edu_en.htm, stanje: 12.04.2010.

Trajanje: 45'

Kratki uvod

Započnite s podsjećanjem na to koliko nas mitovi i stereotipi dijele i kategoriziraju obzirom na rod (spol) i time nam otežavaju učinkovitu komunikaciju. U ovoj aktivnosti koristimo tekst koji daje dobar primjer emocionalnog zlostavljanja. Uz tekst možemo razgovarati i pobliže objasniti najčešće oblike emocionalnog zlostavljanja u vezama.

Ciljevi učenja

- ◆ Unaprijediti komunikacijske vještine
- ◆ Identificirati pozitivne načine rješavanja konflikta

Materijal i priprema

- ◆ Flipchart
- ◆ Flomasteri
- ◆ Sažetak 14b

Aktivnost po koracima

1 Postavite pitanje: Što vama znači fraza: „prava komunikacija u intimnoj vezi“? (Odgovore pišite na *flipchart* papir)

2 Na odgovore učenika i učenica dodajte sljedeće: "Komunikacija je jedan od temelja kvalitetne veze. Prava, istinska komunikacija je dvosmjerna interakcija, koja uključuje aktivno slušanje, interpretaciju i otvoreno izražavanje osjećaja, razmišljanja i vjerovanja. Kad ne odvajamo vrijeme da doista slušamo i razgovaramo s osobom s kojom smo u vezi, stvaramo pretpostavke o njenoj / njegovoj osobnosti, a te pretpostavke nas vode ka tome da osobu vidimo i s njom postupamo na određeni način. Učinkovita komunikacija nam omogućuje da dijelimo svoje potrebe, što nam se sviđa i ne sviđa, da pružamo i primamo emocionalnu podršku, definiramo osobne granice i da osjećamo da su nas čuli i razumjeli.

Učinkovita komunikacija nam omogućuje i da razriješimo konflikt, i da učimo iz konfliktnih situacija. Sukob je dio kvalitetne veze, sve dok osobe koje su u vezi djeluju u smjeru identificiranja, izražavanja, i rješavanja problema. Konstruktivno rješavanje sukoba uključuje iskreno komuniciranje misli i osjećaja – ne pobjeđivanje u svađi, ili dominaciju nad drugom osobom"

3 Dajte svakom učeniku i učenici Sažetak 14b.

4 Započnite temu na sljedeći način: Do sad smo vidjeli kako nas mitovi i stereotipi dijele i kategoriziraju po rodu, kao i to da nam je učinkovita komunikacija otežana zbog granica koje stvaraju društveni mitovi i stereotipi. Međutim, komunikacija je naučena vještina. To je interaktivni proces koji uključuje uporabu naših vizualnih, auditivnih i verbalnih vještina.

Aktivnost 4.2.4

- 5 Pročitajte na glas tekst sažetka 14b. Učenike i učenice uputite da, dok čitaju i slušaju tekst, razmisle o komunikacijskim stilovima dvaju likova: [koje je skriveno značenje riječi svakog od likova, i kako se odnose jedno prema drugom](#).
- 6 Razgovarajte o događajima iz teksta. Kao pomoć, iskoristite ključne riječi, masno otisnute u tekstu, kao i popis točaka za raspravu, navedenih u sažetku 14 a (za profesore i profesorice).
- 7 Dajte učenicama i učenicima slijedeći zadatak. [Promijenite tekst, tako da odražava učinkovite i zdrave komunikacijske vještine](#) (ovo mogu raditi svatko za sebe ili u malim grupama).

Očekivani ishod

Kako biste prepoznali štetne verbalne i neverbalne poruke (opisane u ključnim konceptima u sažetku 14a), utvrdite njihov učinak na Ivaninu i Markovu vezu; nađite bolje verbalne i neverbalne poruke kojima ćete ih zamijeniti.

Savjet više

Tekst možete mijenjati, u skladu s potrebama grupe.

Alternativni proces

Možete podijeliti sudionike i sudionice u parove, i zamoliti ih da tekst odglume. Kroz igru uloga možete prezentirati i revidirani tekst.

Raspravite razlike između različitih načina na koji je tekst odglumljen, i pokušajte objasniti kako se može dogoditi da različiti ljudi istu informaciju prime na vrlo različite načine. Usporedite ove razlike s načinom na koji mi doživljavamo tuđe osjećaje, riječi i djela; razgovarajte o različitim načinima na koje osoba može reagirati, na osnovu vlastite percepcije, i kako se ta percepcija može znatno razlikovati od poruke koju je partner/ica imao/imala namjeru poslati. Zamolite sudionike i sudionice da se prisjete situacije u kojoj su željeli izreći jedno, a druga osoba je primila sasvim drugačiju poruku ili obrnuto. Usporedite ova iskustva s nerazumijevanjem osjećaja druge osobe i naglasite važnost komunikacije pri provjeri jesmo li primili točnu poruku i važnost toga kad je riječ o emocijama osobe s kojom smo u vezi/ prijatelja/ prijateljice.

LITERATURA ZA PRIPREMU AKTIVNOSTI NAVEDENIH U PRIRUČNIKU

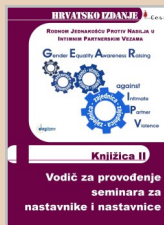
- Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International.
- Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., i dr. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People. London: The Commonwealth Secretariat. Stanje: 05.07.2009., www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html
- Bissuti, R., Wagner, G., Wölfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention. Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Stanje: 01.04.2010 www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf
- Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Hrvatska: CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. Stanje: 26.02.2010, www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/
- Liz Claiborne Inc. (2000). What you need to know about dating violence: A teen`s handbook (str. 20-22). USA: Liz Claiborne Inc. Stanje: 20.05.2010, www.loveisnotabuse.com
- Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum (str. 20). Liz Claiborne Inc. Stanje: 05.07.2009, www.loveisnotabuse.com/
- de Bruyn, Maria & France, N. (2001). Gender or sex: who cares? Skills-building resource pack on gender and reproductive health for adolescents and youth workers. Chapel Hill: Ipas [Dostupno na: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx (in English), www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexu_A_quien_le_importa.aspx (in Spanish)]
- Foshee, V., Langwick, S. (2004). SafeDates: An Adolescent Dating Abuse Prevention Curriculum. MN: Hazelden Publishing and Educational Services
- Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Zagreb: Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. Stanje 1 April 2010 from <http://www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/>
- Höger, D., Weber, H., Haberthür, R. (2005). Harmo-nie?: Zeigen unsere Schäfchen plötzlich Zähne? - Beziehungsgestaltung im schulischen Alltag. Switzerland: Fachhochschule Nordschweiz. <http://www.fhnw.ch/ph/iwb/beratung/gesundheit/de/download/gesundheit/unterrichtmaterial/harmonie.pdf>
- Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAÍ & World Education. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto Promundo. Stanje: 30.07.2009, www.promundo.org.br/materiais%20de%20apoio/publicacoes/MANUAL%20M.pdf
- Kivel, P. (2002). The Power Chart Revisited. Stanje: 10.04.2010, www.paulkivel.com/articles/powerchartrevisited.pdf
- Kivel, P. (1998). The Benefits of Being Male: An Exercise inspired by the work of McIntosh, P. and adapted from Men`s Work: How to stop the Violence that Tears our Lives Apart. Stanje: 10.04.2010, www.paulkivel.com/resources/benefitsofbeingmale.pdf
- Leeb, P., Tanzberger, R., Traunsteiner, B. (2008). Gender, Gleichstellung, Geschlechtergerechtigkeit. Austria: Zentrum polis - Politik lernen in der Schule. Stanje: 01.04.2010, www.politik-lernen.at/site/gratisshop/shop.item/103760.html

- Media Awareness Network. (2010). Lesson Plan: Gender Stereotypes and Body Image. Stanje: 10.04.2010, www.media-awareness.ca/english/resources/educational/lessons/elementary/body_image/qndr_stereo_body_image.cfm
- Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsirigoti, A. (2008). Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings. Poster at the XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, China, 7-10.09.2008.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer's Manual. Athena: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainee's Handouts. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): PowerPoint Presentations. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Rothe, A., Bönlold, F. (2006). Geschlecht bewusst gemacht: Ein Training für Jugendliche. Germany: Frauenakademie München e.V. (http://www.frauenakademie.de/dokument/img/Geschlecht-bewusst-gemacht_2006.pdf)
- Schad, U. (2006). Männer, Machos, Memmen. München: Kreisjugendring München-Stadt. Stanje: 09.06.2010, www.eduhi.at/dl/doku_maenner_machos_memmen.pdf
- Stachl-Astleithner, A., Henschl, M. (2006). Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse. Austria: Stadtschulrat für Wien. Stanje: 01.04.2010, <http://www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf>
- The White Ribbon Campaign. (2007). White Ribbon Campaign in a Box - Promoting Healthy Equal Relationships: A guide book for teachers and community leaders for Ontario youth ages 11 to 14. Toronto: White Ribbon Campaign
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2003). Training of Trainers on Gender-Based Violence: Focusing on Sexual Exploitation and Abuse. United Nations Children's Fund (UNICEF). Stanje: 20.07.2009, www.reliefweb.int/library/documents/2003/unicef-tot-25sep.pdf.
- US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response. Washington, DC. Stanje: 05.07.2009, www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf
- Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual. Oxfam UK and Ireland.

Drugi elektronski izvori (Internet stranice)

- ◆ Active Learning: Gender and Song. Stanje: 10.04.2010, <http://faculty.uncfsu.edu/hgriffit/GenderSong.htm>
- ◆ Alberta Health Services. Stanje: 10.04.2010, www.teachingsexualhealth.ca/media/lessons/CALM_RelationshipsLess4.pdf. (Originalni izvor: Beyond the Basics: A Source book on Sexual and Reproductive Health)
- ◆ Center for Relationship Abuse Awareness. Stanje: 10.04.2010, www.stoprelationshipabuse.org/signs.html
- ◆ Curriculum Corporation. Primary Lesson Plan: Gender Stereotypes. Stanje: 10.04.2010, www.curriculum.edu.au/verve/resources/Gender_stereotypes.pdf
- ◆ Daphe Program: Artsafe & Conflict Transformation [JLS/2006/DAP-1/127/Y]
- ◆ Domestic Abuse Intervention Project in Duluth. Stanje: 15.09.2005, www.duluth-model.org
- ◆ Family Violence Prevention Fund.
 - ◇ Continuum to Harm to Women. Stanje: 10.04.2010, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ContinuumOfHarm.html>
 - ◇ Power Chart (adapted from Paul Kivel: www.paulkivel.com). Stanje: 15.09.2005, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/PowerChart.html>
 - ◇ "The Gender Box/Act Like a Man", by Paul Kivel. Stanje: 10.04.2010, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ActLikeAMan.html>
 - ◇ Men Can Stop Rape. Stanje: 15.09.2005, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/AToolBox/>
- ◆ Gender or Sex: Who Cares? Skills-Building Resource Pack on Gender and Reproductive Health for Adolescents and Youth Workers: Notes for training of trainers (dostupno na: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Notes_for_Training_of_Trainers.aspx (in English) and at [www.ipas.org/Publications/Genero o sexo a quien le importa Notas para capacitacion de capacitadores.aspx](http://www.ipas.org/Publications/Genero_osexo_aquienleimportaNotasparacapacitaciondecapacitadores.aspx) (in Spanish))
- ◆ "Getting into the Mix", Oakland Men's Project. by Paul Kivel and Alan Creighton (1995). Stanje: 15.09.2005, http://toolkit.endabuse.org/Resources/Getting/FVPPResource_viewccb4.html?searchterm=None
- ◆ Helpguide.org. Stanje: 10.04.2010, www.helpguide.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm
- ◆ Men Against Sexual Assault. Stanje: 15.09.2005, <http://sa.rochester.edu/masa/myths.html>
- ◆ Men Can Stop Rape. Stanje: 15.09.2005, www.mencanstoprape.org
- ◆ Metropolitan Center for Women & Children: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf
- ◆ Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board. Stanje: 15.09.2005, www.michigan.gov/documents

- ◆ Monklands, Women's Aid. Myths and Realities of Abuse. Stanje: 10. 04. 2010:
www.monklandwomensaid.co.uk/what%20is%20abuse.htm
- ◆ Myths and realities for rape. Stanje: 10.04.2010, <http://www.watervalley.net/users/rcs/geninfo.html#myths>
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse. Stanje: 15.09.2005:
 - ◇ www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
 - ◇ www.ocadsv.com/red.htm.
 - ◇ www.ocadsv.com/dvmyths.htm
- ◆ Program H., Program Coordination: Instituto Promundo, Rio de Janeiro, Brazil, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/>
- ◆ Riverland Domestic Violence Service. Myths about Domestic Violence. Stanje: 10.04.2010, <http://www.rdvu.com.au/domesticviolence.php?id=118>
- ◆ Seventeen Signs to Look for in a Battering Personality-Project for Victims of Family Violence, Inc.
- ◆ Stop Violence against Women. Stanje: 15.09.2005, www.stopvaw.org
- ◆ The Oakland Men's Project
- ◆ The Western Massachusetts Gender Equity Center. Gender Equity: Lesson Plans and Teacher Guide and Media Literacy and Gender Equity Curriculum. Activity: "Act Like a Man/ Act Like a Lady". Stanje: 15.09.2005, www.genderequity.org/book/contents.html
- ◆ The White Ribbon Campaign UK. Stanje: 15.09.2005:
 - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk/educational-resources/#5
 - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk
 - ◇ Activity "Boys Will Be Boys?": www.whiteribbon.ca/
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Stanje: 15.09.2005, www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Stanje: 15.09.2005:
 - ◇ <http://www.letswrap.com/>
 - ◇ Battering: The Facts: www.letswrap.com/dvinfo/myths.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (Stanje: 15.09.2005)
- ◆ Choose – Respect: www.chooserespect.org/scripts/teens/healthy.asp
- ◆ www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/;
- ◆ www.stopvaw.org/
- ◆ www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/;
- ◆ WRC Canada, www.whiteribbon.ca dostupno na: www.euowrc.org/05.education/education_en/18.edu_en.htm, Stanje: 12.04.2010

DODATAK

A

B

C

D

DODATAK

DODATAK A: TEORETSKI DIO

A.1. RODNA (NE)RAVNOPRAVNOST

- A.1.1. Rodne uloge, rodni stereotipi i rodna jednakost
- A.1.2. Patrijarhalna društva i rodna nejednakost
- A.1.3. Međunarodne i europske obveze
- A.1.4. Rodna (ne)jednakost u Hrvatskoj

A.2. NASILJE U INTIMNIM PARTNERSKIM VEZAMA / NASILJE U VEZAMA/ RODNO UVJETOVANO NASILJE

- A.2.1. Što je nasilje u intimnim partnerskim vezama
- A.2.2. Veličina problema nasilja u intimnim partnerskim vezama
- A.2.3. Izloženost djece nasilju u intimnim partnerskim vezama
- A.2.4. Što je nasilje u vezama?
 - Globalno
 - U Europi
 - U Republici Hrvatskoj
- A.2.5. Što je rodno uvjetovano nasilje?
- A.2.6. Primarna prevencija nasilja u intimnim vezama
- A.2.7. Kako prepoznati zlostavljanje
- A.2.8. Kako reagirati u slučajevima sumnje / otkrivanja slučaja zlostavljanja djeteta i intimnog partnerskog nasilja
 - A.2.8.1. Izvještavanje i / ili prijavljivanje u slučaju stjecanja informacija zlostavljanju ili zanemarivanju djeteta
 - A.2.8.2. Izvještavanje i / ili prijavljivanje u slučajevima kada postoji saznanje o nasilju u intimnim partnerskim / romantičnim vezama
- A.2.8. Literatura

DODATAK B: EVALUACIJA

- B.1. PRED-UPITNIK
- B.2. POST UPITNIK
- B.3. UPITNIK ZA PRAĆENJE

DODATAK C. IZVJEŠTAVANJE

- C.1. OBRAZAC ZA IZVJEŠTAVANJE- osmišljavanje i provedba radionice
- C.2. Obrazac za izvještavanje za radionicu-opis provedbe aktivnosti
- C.3. Obrazac za izvještavanje: evaluacija radionice

DODATAK D. DODATNA LITERATURA

- D.1. Dodatna literature na engleskom jeziku
- D.2. Dodatna literature na hrvatskom jeziku

DODATAK A: TEORETSKI DIO

A.1. RODNA (NE)RAVNOPRAVNOST

A.1.1. Rodne uloge, rodni stereotipi i rodna jednakost

Što je rodna jednakost?

Rodna jednakost znači „jednaku količinu moći i sudjelovanja, i muškaraca, i žena, u svim sferama javnog i privatnog života“. Ipak, „ovo ne znači da su oba spola ista, već da su jednakopravna“ (Vijeće Europe, 2009). „Više od 150 godina, ženski je emancipacijski pokret bio usmjeren na uklanjanje opće diskriminacije, koju je doživljavala većina žena, i postizanje ravnopravnijeg sudjelovanja muškaraca i žena u životu zajednice. Kao posljedica toga, životi većine muškaraca i žena danas, značajno se razlikuju od života prije stotinjak godina“. Područja u kojima je došlo do napretka za žene su (prema Vijeću Europe, 2009):

- ◆ Jednak pristup obrazovanju
- ◆ Velik broj žena ulazi na tržište rada
- ◆ Ekonomski status žena
- ◆ Podjela kućnih poslova i brige za djecu
- ◆ Obiteljska struktura
- ◆ Kultura mladih
- ◆ Nove informacijske i komunikacijske tehnologije.

“Iako je na području rodne jednakosti došlo do značajnog napretka (...), još uvijek je svakodnevna realnost u Europi niz prepreka njenom postizanju“ (Vijeće Europe, 2009).

Što je rod?

Spol i rod nisu istoznačni pojmovi: spol je biološka činjenica (gotovo sva se ljudska bića rađaju kao jedno od dva biološki različita tipa: djevojčica ili dječak – Vijeće Europe, 2009). Rod je, s druge strane, društveni konstrukt; odnosi se na one karakteristike muškaraca i žena koje su društveno određene, za razliku od onih koje su biološki određene. Drugim riječima:

- ◆ Spol se odnosi na biološke karakteristike koje definiraju muškarce i žene
- ◆ Rod se odnosi na društveno konstruirane uloge, ponašanja, aktivnosti i attribute koje određeno društvo smatra prikladnima za muškarce i žene.

Dakle, „muško“ i „žensko“ su vezane uz spol, a „maskulino“ i „feminino“ uz rod (Svjetska zdravstvena organizacija). Neki primjeri spolnih obilježja su:

- ◆ Djevojke dobivaju menstruaciju, a mladići ne
- ◆ Mladići imaju testise, a djevojke ne
- ◆ Žene imaju grudi kojima mogu dobiti, a muškarci ne (Svjetska zdravstvena organizacija).

Neki primjeri rodni obilježja su:

- ◆ U Sjedinjenim američkim državama (i većini drugih zemalja), žene zarađuju značajno manje od muškaraca za isti posao
- ◆ U većem dijelu svijeta, žene obavljaju više kućanskih poslova nego muškarci
- ◆ U Saudijskoj Arabiji, muškarcima je dozvoljeno voziti automobile, a ženama ne (Svjetska zdravstvena organizacija)

Rodne se uloge oblikuju kroz socijalizaciju. Danas, „na socijalizaciju ne djeluju samo obitelj, škola i radna okolina, već i mediji, uključujući nove informacijske tehnologije, glazba i filmovi. I tradicionalni, i novi socijalizacijski agensi, služe održavanju i prenošenju rodni stereotipa“ (Vijeće Europe, 2009).

Rodni stereotipi

Od samog rođenja, svaka osoba neprestano prima, od obitelji, škole i zajednice, niz eksplicitnih i implicitnih poruka, koje upućuju na to što su „prikladni“ obrasci feminiteta i maskuliniteta. Pomoću ovih poruka stvara se pritisak na osobu da prihvate niz uloga i očekivanja koja proizlaze iz njenog društveno konstruiranog roda. Osim toga, u patrijarhalnim društvima, očekuje se da osoba usvoji vrijednosti koje naglašavaju razlike između muškaraca i žena.¹

U ovakvim uvjetima, muškarci i žene „zarobljeni“ u svojim rodnim stereotipima prihvaćaju i ispunjavaju nametnute im antipodne uloge (primjerice, muškarac mora uvijek biti „pobjednik“, „imati sve pod kontrolom“, biti „agresivan“, nikad ne prihvaćati „Ne“ kao odgovor; dok žena mora biti „osjetljiva“, „pasivna“, „požrtvovna“.). S tako opće poznatim shvaćanjima, nije nimalo čudno kad se u vezama pojavi intimno partnersko nasilje.

Štoviše, ljudi obično smatraju nečiji spol važnim prediktorom sposobnosti te osobe, njenih interesa i ponašanja. U puno slučajeva, kad znamo spol osobe, podrazumijevamo da znamo puno o toj sobi. No, to je pogrešno. Kad znamo spol osobe, možda znamo dosta o toj osobi u biološkom smislu, ali znamo vrlo malo, ili nimalo, o njenim sposobnostima, interesima, ponašanju, itd.

Društvo jača i održava tradicionalne rodne stereotipe. Primjerice, u medijima su žene najčešće prikazane kao njegovateljice ili „seks simboli“, dok se muškarce obično portretira kao kreativne, snažne i pametne. Kod muškaraca, mediji obično naglašavaju njihovu „moć i postignuća, dok se žena obično prvo vrednuje po svom izgledu“. (Vijeće Europe, 2009). Tako mediji (televizija, radio, časopisi, filmovi) i mnoge druge vrste današnje elektronske komunikacije (primjerice, Interneta, facebooka) čuvaju i prenose rodne stereotipe o muškarcima i ženama, dječacima i djevojčicama.

Osim medija, i obitelj i škola imaju odgovornost za očuvanje i jačanje rodnih stereotipa. U istraživanju, kojim se provjeravao pretpostavljeni utjecaj rodnih stereotipa profesora/ice na njihov dojam o sposobnostima i trudu učenika i učenica na području matematike, pokazalo se da su, općenito, predodžbe profesora i profesorica bile u skladu sa stereotipnim rodnim razlikama: procijenili su dječake kao nadarenije za matematiku (Tiedemann, 2002). Dječaci su bili favorizirani na satovima matematike zbog stereotipnog pogleda svojih profesora/ica na rodne razlike. I profesori/ce, i roditelji akademske sposobnosti svoje djece vide kroz rodno pristrane naočale.

Profesori/ce, kao i roditelji, češće čestitaju dječacima, ako su dinamični, jaki, agresivni, neovisni, i kompetitivni, dok djevojčice dobivaju pozitivnu povratnu informaciju kad su poslušne, ljubazne, nježne i pasivne (Vijeće Europe, 2009). Rodni stereotipi i diskriminacija nisu uvijek jasno vidljivi, obzirom da se mogu iskazivati kroz verbalne i neverbalne komunikacijske poruke. Djevojčice i dječaci koji se društveno ne pokoravaju društveno konstruiranim stereotipnim rodnim očekivanjima obično doživljavaju negativne kritike, zlostavljanje od strane vršnjaka i vršnjakinja, isključivanje i diskriminaciju. Time ih se obeshrabruje od ponašanja na način koji se ne smatra tipičnim za spol osobe, ili uključivanja u takve aktivnosti.

¹ Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsirigoti, A. (2008). Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings. Poster at the XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, China, 7-10.09.2008.

Maskulinitet i feminitet ^{2,3}

Maskulinitet i feminitet se u svakom društvu definiraju drugačije. Većina društava ima određena očekivanja, kako se trebaju ponašati dječaci i djevojčice, žene i muškarci.

„Dominantni“ oblik maskuliniteta se odnosi na definiciju koju su prihvatile sve osobe, kultura i društvo. Većina zapadnih društava dominantnim oblikom maskuliniteta smatra: jak, moćan, autoritativan, zaštitnik, donositelj odluka, ima sve pod kontrolom, heteroseksualan, seksualno aktivan – da navedemo samo neke. Nijedan muškarac nije u potpunosti dorastao ovim očekivanjima, a cijena nedostizanja ovog ideala može biti emocionalni stres i uznemirenost, strah da će ga se vidjeti kao slabog, femininog i/ili homoseksualne orijentacije. Mnoge muškarce uče da biti muškarac znači da moraju kriti svoje emocije, primjerice, bol, strah, nesigurnost, i da je jedina prihvatljiva emocija bijes. Ovo je muškarcu velika cijena, obzirom da su prisiljeni potisnuti svoje emocije, a nisu naučili kako s njima izlaziti na kraj na zdrav način. Nakon kanaliziranja drugih emocija u bijes, bijes se lako pretvori u nasilje protiv druge osobe, ili protiv sebe samog. Pokušaji da potisnu ili izmijene emocije mogu isto tako dovesti do zlorabe droge i/ili alkohola. Učimo li od rane dobi ne izraziti osjećaje, ili čak ni ne osjećati, naša sposobnost empatije se može smanjiti, i tako možemo izgubiti sposobnost osjećanja bola druge osobe, ili ideje da su potrebe druge osobe jednako važne kao i naše, a to je dodatni faktor koji dovodi do nasilja u intimnim partnerskim vezama.

S druge strane, djevojke se uči da budu pasivne, poslušne, brižne i požrtvovne. Drugim riječima, od djevojaka i žena se očekuje da brinu o drugima, budu ljubazne, pune poštovanje, pokorne; da brinu o domaćinstvu i djeci, da budu plahe i da se skromno oblače; da slušaju muškarce i kontroliraju svoju seksualnost. Mnogi muškarci i žene podupiru rodne stereotipe, i prihvaćaju muško nasilje protiv žena kao „normalno“ i/li biološko određeno. Isto tako, mnogi će ustvrditi da muškarci seksualno napadaju žene zbog toga što ne mogu kontrolirati svoj spolni nagon i da je ženina odgovornost ne provocirati muškarca; inače je sama kriva ako je muškarac siluje.

Vjerovanje u ovakve stereotipe i povinovanje njima može voditi do nasilja u intimnim partnerskim vezama. Kad muškarac smatra da mora „imati sve pod kontrolom“, biti „agresivan“, i „ne priznati: „Ne“ kao odgovor, dok njegova partnerica misli da treba biti „pasivna“, „požrtvovna“ i „osjetljiva“, jasno je kako se u vezi mogu pojaviti različiti oblici nasilja.

Mediji, uključujući filmove, tv serije, časopise, reklame, oglase, glazbu, književnost i pornografiju, pomažu održavanju i jačanju rodni stereotipa, i utječu i na muškarce i na žene, i na dječake, i djevojčice, da se pokore ovim stereotipima. Kao ilustracija toga, može poslužiti način kako su prikazani „junaci“ u filmovima – jaki, neemocionalni, nasilni.

² Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)- Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CERPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.

³ Prilagođeno prema:

◇ US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response. Washington, DC.

◇ Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., i dr. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People. London: The Commonwealth Secretariat. Stanje: 05.07.2009, www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

A.1.2. Patrijarhalna društva i rodna nejednakost⁴

Većinu modernih društava moguće je smatrati patrijarhalnim (društvima u kojima dominiraju muškarci), što znači da glavne institucije (političke stranke, vlada, policija, zakonodavne i pravosudne institucije, korporacije, poslovni sektor, zdravstveni i obrazovni sustavi, mediji) u najvećoj mjeri kontroliraju muškarci.

Pripadanje ovoj dominantnoj grupi donosi određene povlastice, kao što su veće plaće i pozicije s više ovlasti, bolje obrazovanje, više prestiža, moći i kontrole općenito.

Ova vrsta sustava koristi nasilje i zastrašivanje kao nadzorni mehanizam, kako bi zadržali moć i kontrolu, kao i privilegije koje pripadaju članovima dominantne grupe u društvu. Muškarci uče da imaju pravo na određene privilegije i povlastice. U odnosu na žene, to često uključuje očekivanje da ih žene trebaju poštovati i udovoljavati njihovim potrebama i željama. Ovaj osjećaj, da na to sve imaju pravo, jedan je od razloga zašto muškarci zlostavljaju svoje supruge/partnerice (jer ih „ne poštuju“, ili ne ispunjavaju njihove želje i/ili očekivanja), i zašto ih seksualno napadaju (vjerovanje da žena treba ispunjavati muškarčeve seksualne želje).

No, i muškarci plaćaju cijenu života u patrijarhalnim društvima, jer i među muškarcima postoje hijerarhijski odnosi, definirani socijalnim, ekonomskim i vjerskim statusom, rasom, obrazovnom razinom, seksualnim preferencijama, dobi, itd. Ti odnosi ostaju očuvani zbog uporabe nasilja i zastrašivanja.

Vrlo je malo muškaraca koji su na najvišoj razini hijerarhije. Većinom su muškarci članovi i „moćne grupe“, i „potlačene grupe“, točnije, iako muškarac ima više moći nego žena, ako je siromašan, neobrazovan, homoseksualne orijentacije, ili dječak, status mu je niži nego status bogatog, ili dobro obrazovanog ili heteroseksualnog muškarca. Dječaci su u ovu kategoriju uključeni, jer, iako ih uče da će povlastice dobiti kad postanu muškarci, kao dječaci su podređeni muškarcima. Ovdje opisan hijerarhijski odnos odnosi se i na povlastice i privilegije koje su iz tih razloga, uskraćene mnogim muškarcima. Iako među muškarcima postoje razlike, oni i dalje imaju više koristi, privilegija i moći nego žene.

Muškarci plaćaju još jednu cijenu patrijarhalnom sustavu–svoje privilegije i moć moraju štiti, što često vodi do nasilja, ili prijetnje nasiljem, ne samo prema ženama, već i prema muškarcima nižeg statusa u društvenoj hijerarhiji. Uz to ide i emocionalno i psihološko opterećenje.

Cijena koju plaćamo svi mi je činjenica da patrijarhalna društva koriste nasilje kako bi održala nejednakost i drže potlačenim veliku većinu članova i članica društva. Kako bi se patrijarhalno društvo održalo, nužna je diskriminacija po spolu, rasi, klasi, ekonomskom statusu, vjeri i seksualnoj orijentaciji.

⁴ Petroulaki et al, 2006

A.1.3. Međunarodne i europske obveze

U kontekstu temeljne zaštite ljudskih prava, međunarodnih organizacija (poput Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe), Europska unija i svaka od pojedinih država članica, **ima odgovornost i obvezu ostvarivanja pune rodne ravnopravnosti** i eliminaciju bilo kojeg oblika nasilja nad ženama i djevojčicama. Istovremeno, dok se taj cilj napokon ne ostvari, one također imaju odgovornost i obvezu da odgovore na potrebe žrtava na najučinkovitiji mogući način.

Na putu ostvarivanja tih ciljeva, razvijeno je nekoliko "instrumenata"⁵; zemlje članice se pozivaju da koriste ove instrumente **kako bi zaustavile kršenje ljudskih prava** polovice stanovništva na planetu. Nije nam cilj dati iscrpan popis ili detaljnu analizu njihova sadržaja, jer je to izvan opsega aktualne Knjižice. Smatramo, međutim, da je važno predstaviti najvažnije od tih instrumenata u slučaju da ih čitatelj/ica želi pronaći i potpunije se informirati o njihovom sadržaju.

Ujedinjeni narodi (UN)

1948. **Opća deklaracija o ljudskim pravima**⁶: prvo jasno i eksplicitno pozivanje na ukidanje rodno utemeljene diskriminacije i na prepoznavanje obrazovanja kao temeljnog ljudskog prava na međunarodnoj razini; na taj način postavljeni su temelji za uspjeh ugovora i konvencija, kao što su Deklaracija o dječjim pravima i Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW).
1979. **Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)**⁷: stupila je na snagu 1981. godine i jedna je od najznačajnijih međunarodnih inicijativa za rodnu ravnopravnost. Pruža definiciju diskriminacije protiv žena, i poziva zemlje članice UN-a da poduzmu sve potrebne mjere kako bi se otklonili svi oblici diskriminacije protiv žena; također naglašava potrebu za uklanjanjem rodni stereotipa i stavova koji odražavaju žensku inferiornost, kao i izmjene koje se smatraju nužnim u obrazovnom sustavu i na primarnoj intervenciji koju bi trebalo provoditi u školi. Svaka država članica koja je ratificirala Konvenciju, dužna je svake četiri godine izraditi nacionalna izvješća koja opisuju provedenu politiku i dostaviti ih **odboru CEDAW-a**⁸ osnovanom za praćenje učinkovite provedbe Konvencije, kao i napredak u postizanju ciljeva Konvencije. Godine 1999. UN je dodao **Fakultativni protokol**⁹ koji pruža mogućnost pojedincima ili pojedinim grupama ljudi pristup CEDAW odboru, u slučaju da države članice, u čiju nadležnost pripadaju, krše neko od prava sadržanih u Konvenciji (npr. načelo rodne ravnopravnosti).
1993. **Deklaracija UN-a o uklanjanju nasilja nad ženama**¹⁰: ponavlja tvrdnju da "žene imaju pravo na jednakost" i pravo na slobodu od "svih oblika diskriminacije" i izriječno definira da države članice trebaju provoditi određenu politiku za borbu protiv nasilja nad ženama koja bi, između ostalog, trebala uključivati sve potrebne mjere, **osobito u domeni obrazovanja**, promjene društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja muškaraca i

⁵ Sporazumi, konvencije, deklaracije, direktive, povelje, platforma, institucije i/ili tijela za praćenje i provedbu zakona (A/RES/217/ 10.12.1948) <http://www.un-documents.net/a3r217a.htm> (preuzeto 10. travnja, 2015)

⁷ United Nations. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)*. New York: UN (GA res. 34/180, 34 UN GAOR Supp. (No. 46) at 193, UN Doc. A/34/46; 1249 UNTS 13; 19 ILM 33).

⁸ Odbor za ukidanje svih oblika diskriminacije žena.

⁹ Opća skupština Ujedinjenih naroda. (1999). *Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (A/RES/54/4)*. New York: UN.

¹⁰ Preuzeto 10. travnja 2015. s: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

žena, s ciljem uklanjanja stereotipa, običaja i drugih kulturnih praksi koje se temelje na ideji superiornosti ili inferiornosti jednog roda nad drugim, kao i na stereotipnim rodnim ulogama.

1995. **Pekinška deklaracija i Platforma za djelovanje**¹¹: odobrena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama u Pekingu, na kojoj je također sudjelovala Europska zajednica; glavni prioriteti bili su rodna ravnopravnost, razvoj i mir, kao i jačanje odredbi CEDAW konvencije. To je prvi službeni međunarodni dokument u kojem se pojavljuje pojam rodno osviještena politika (eng. *gender mainstreaming*). Pekinška platforma za djelovanje predstavlja program aktivnosti kojima je cilj ojačati i poboljšati položaj žena u **12 važnih područja**: 1) siromaštvo, 2) obrazovanje i osposobljavanje, 3) zdravlje, 4) nasilje nad ženama, 5) oružani sukob, 6) privreda, 7) moć i odlučivanje, 8) institucionalni mehanizmi za napredak žena, 9) ljudska prava žena, 10) mediji, 11) okoliš i 12) djeca-djevojčice. Za gotovo sva od navedenih područja i njihovih strateških ciljeva, vladama, institucijama i ostalim dionicima poslani su pozivi da preuzmu **inicijative** s ciljem postizanja osnaživanja žena i rodne ravnopravnosti, kroz politike, mjere i intervencije koje bi trebale **biti izrađene u cijelom obrazovnom sustavu**. Svakih pet godina, svaka država članica UN procjenjuje se u pogledu napretka ostvarenog u uklanjanju rodnih razlika kroz Pekinšku platformu za djelovanje, inicijative i daljnje preporuke prema nalazima izvješća. Četvrto evaluacijsko Izvješće¹² (Peking +20) očekuje se tijekom 2015.
2000. **Milenijska deklaracija Ujedinjenih naroda**¹³: koje treba postići do 2015. godine, koji se procjenjuju putem 48 pokazatelja koji su posebno razvijeni za praćenje napretka MDG. Treći milenijski cilj je "**promicanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena**". Napredak u postizanju Milenijskih ciljeva razvoja procjenjuje se na temelju godišnjih izvješća o napretku koje dostavljaju članice UN-a.

VIJEĆE EUROPE (VE)

1950. **Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda**¹⁴: Također poznata kao Rimski Konvencija, stupila je na snagu 1953. godine s ciljem provođenja temeljnih postavki Opće deklaracije o ljudskim pravima. Prava sadržana u Konvenciji štite dva neovisna tijela Europske komisije za ljudska prava i Europski sud za ljudska prava. Niz protokola je dopunio, odnosno izmijenio Konvenciju, čime je proširen njezin doseg.
1961. **Europska socijalna povelja**¹⁵: stupila je na snagu 1965. godine; njezin je glavni cilj zaštita socijalnih prava koja nisu uključena u Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda; naknadne izmjene postignute su kroz dodatne protokole, od kojih je jedan (1995) ustanovio pravo kolektivnih žalbi protiv kršenja socijalnih prava

¹¹ Preuzeto 10. travnja 2015. s: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm>

¹² Prva tri izvješća (Beijing +5, +10 i +15) dostupna su na mrežnoj stranici UN Women: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/> (preuzeto 10. travnja 2015.)

¹³ United Nations General Assembly. (2000). *United Nations Millennium Declaration* (A/RES/55/2). New York: UN. Preuzeto 10. travnja 2015. s: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>

¹⁴ Preuzeto 10. travnja s: <http://goo.gl/7uKvIk>

¹⁵ Council of Europe. (1961). *European Social Charter* (18.X.1961). Turin: Council of Europe. Preuzeto 10. travnja s: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/035.htm>

zajamčenih Poveljom po državama-članicama. Godine 1996. usvojena je **Izmijenjena Europska socijalna povelja**¹⁶, a stupila je na snagu 1999.

1988. **Deklaracija Vijeća Europe o jednakosti žena i muškaraca**¹⁷: cilj je postići stvarnu rodnu ravnopravnost u svim aspektima života ljudi.
2005. **Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima**¹⁸: stupila je na snagu 2008. Godine. Njezini su ciljevi borba protiv trgovine ljudima, zaštita ljudskih prava žrtava trgovine ljudima, "stvoriti sveobuhvatan okvir za zaštitu i podršku žrtvama i svjedocima, za dizajniranje sveobuhvatan okvir za zaštitu i podršku žrtvama i svjedocima, te jamčiti rodnu ravnopravnost, kao i osigurati učinkovite istrage i kazneni progon te promicanje međunarodne suradnje na suzbijanju trgovanja ljudima". Konvencija pojašnjava da će države-članice, "u provođenju mjera imati za cilj promicanje rodne ravnopravnosti i primjenu rodno osviještene politike u razvoju, provedbi i procjeni mjera".
2011. **Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji**¹⁹: također poznata kao Istambulska konvencija, stupila je na snagu u kolovozu 2014.; to je prvi pravno-obvezujući instrument u Europi u području nasilja nad ženama i nasilja u obitelji; "**sprečavanje** nasilja, **zaštita** žrtava i **progon** počinitelja temelj su konvencije". Stavljajući naglasak na mjere koje za cilj imaju **veću ravnopravnosti između žena i muškaraca**, jer "nasilje nad ženama je duboko ukorijenjeno u nejednakosti između žena i muškaraca u društvu i ponavlja se u kulturi netrpeljivosti i poricanja"²⁰. Konvencija poziva države članice, na razini **prevencije**, na promjenu stavova, rodni uloga i stereotipa koji čine nasilje nad ženama prihvatljivim; edukaciju stručnjaka/inja koji rade sa žrtvama; podizanje svijesti o različitim oblicima nasilja i njihovoj traumatizirajućoj prirodi; uključuju gradivo o pitanjima ravnopravnosti u nastavne planove i programe na svim razinama obrazovanja; suradnju s nevladinim organizacijama, medijima i privatnim sektorom da dopru do javnosti. U odnosu na **zaštitu i podršku** žrtvama, to zahtijeva od država članica osiguravanje mjera za odgovor na stvarne potrebe žrtava i čuvanje njihove sigurnosti, osiguravanje dostupnosti usluga poput SOS linija, skloništa, medicinske pomoći, savjetovanja i pravne potpore. Na razini **Državnog odvjetništva**, države članice su pozvane na osiguravanje odgovarajućeg kažnjavanja nasilja nad ženama; osiguravanje žrtvama pristup posebnim mjerama zaštite tijekom istrage i sudskog postupka; osiguravanje trenutačnih odgovora na pozive za pomoć agencija za provedbu zakona te njihovo adekvatno upravljanje opasnim situacijama. Posljednje, ali ne najmanje važno, Konvencija **kriminalizira veliki raspon nasilnih ponašanja** za koje mnoge države članice još uvijek nemaju zakone (npr. psihološko nasilje u obitelji, seksualno uznemiravanje, uhođenje, prisilne brakove, sakaćenje ženskih genitalija te prisilne pobačaje i sterilizacije).

¹⁶ Council of Europe. (1996a). *European Social Charter (revised)* (3.V.1996). Strasbourg: Council of Europe Preuzeto 10. travnja s: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/163.htm>

¹⁷ Council of Europe. (1988). *Declaration on the Equality of Women and Men*. Preuzeto 10. travnja s: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=709551&Site=CM>

¹⁸ Council of Europe. (2005). *Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report* (16.V.2005). Warsaw: Council of Europe. Preuzeto 10. travnja s: <http://goo.gl/5wBMSI>

¹⁹ Preuzeto 10. travnja 2015. s: <http://goo.gl/8gLPzJ> and <http://goo.gl/PWKbv4>

²⁰ Preuzeto 10. travnja 2015. s: <http://goo.gl/3FTPI7>

EUROPSKA UNIJA

Rodna ravnopravnost jedna je od temeljnih vrijednosti Europske unije: ona je uključena u svim ugovorima ²¹, od Rimskih Ugovora, kojima je uspostavljena Europska ekonomska zajednica (EEZ), do Lisabonskog ugovora.

1957. **Rimski ugovor:** Stupio na snagu 1958 godine. Po prvi puta utvrđuje načelo rodne ravnopravnosti, ali ga istovremeno ograničava na načelo jednake plaće za jednak rad muškaraca i žena.

1997. **Ugovor iz Amsterdama:** Stupio na snagu 1999. Rodna ravnopravnost dobiva samostalnu pravnu osnovu (članak 2, 3, 13, 137, 141), otvara nove perspektive za pitanja jednakosti, jer su rodna ravnopravnost i uklanjanje nejednakosti definirani po prvi puta, što je glavni cilj i dužnost Europske unije. U stvari, ovaj je Ugovor polazna točka za provedbu rodno osviještene politike, koja je institucionalizirana, poboljšana i promovirana kao nova strategija prema postizanju jednakosti na razini EU-a i zemalja članica.

2007. **Europska povelja o temeljnim pravima**²²: Iako je donesena 2000., nije postala obvezujuća sve do 2007. godine, kada je uključena u Europski Ustav i stekla isti pravni status kao i Ugovori. Označila veliki doprinos u promicanju prava žena; horizontalno ugrađuje rodu ravnopravnost, kao i borbu protiv rodne diskriminacije temeljene iskorjenjivanjem "svakog oblika diskriminacije temeljene na spolu..." Štoviše, rodna ravnopravnost je po prvi put nadišla okvire radnog odnosa, definirajući jasno da "ravnopravnost između žena i muškaraca mora biti osigurana u svim područjima", dok u isto vrijeme naglašava da je "održavanje ili usvajanje mjera pružanja za određene prednosti u korist podzastupljenog spola legitimno sredstvo za postizanje tog cilja.

2007. **Lisabonski ugovor:** stupio na snagu 2009. On priznaje prava, slobode i načela uključena u Europsku povelju o temeljnim pravima, i dobiva isti pravni status kao i Ugovori. Rodna ravnopravnost je jedina vrsta diskriminacije koja je izričito navedena Članku 1, koji se može smatrati kao znak za odlučnost Europske unije u borbi protiv bilo kojeg aspekta diskriminacije na temelju roda; ovaj pokazatelj dodatno podupire i činjenica da se još tri članka (2.3, 5b i 8) izričito odnose na uklanjanje rodno utemeljene diskriminacije i promicanje rodne ravnopravnosti.

Rodna nejednakost i dalje postoji, u manjoj ili većoj mjeri, u zemljama u kojima živimo, ali neki napredak postignut je u gotovo svim područjima života. EU stalno pridonosi promicanju ravnopravnosti žena i muškaraca, na različite načine, poput:

- **Razvija uzastopne Radne programe o rodnoj ravnopravnosti:** Mape puta za ravnopravnost žena i muškaraca 2006 – 2010.,²³ zatim Strategiju za ravnopravnost žena i muškaraca 2010-2015.²⁴ i druge važne dokumente kao "prvi europski pakt za rodnu ravnopravnost" (2006.), "Žensku povelju" (2010.) i "Europski pakt za rodnu ravnopravnost za razdoblje 2011-2020." (2011.); svaki dokument postavlja specifične prioritete i potvrđuje volju EU i predanost za promicanje rodne ravnopravnosti u određenim područjima kao što su obrazovanje i osposobljavanje, zapošljavanje, tržište rada,

²¹ Svi ugovori dostupni su u svim jezicima EU-a na web stranici: <http://goo.gl/OF5PW0>; Usklađeni Ugovori i Povelja o temeljnim pravima je također dostupna na: <http://goo.gl/TI9ZYI> (Preuzeto 10. travnja 2015.)

²² Usklađeni Ugovori i Povelja o temeljnim pravima je također dostupna na: <http://goo.gl/TI9ZYI> (Preuzeto 10. travnja 2015.)

²³ Preuzeto 10. travnja 2015. s: <http://goo.gl/4mpJua>

²⁴ Preuzeto 10. travnja 2015. s: <http://goo.gl/scFqVa>

ekonomska nezavisnost, odlučivanje, dostojanstvo i integritet, kao i ukidanje svih oblika nasilja nad ženama.

- **Zakoni:** tijekom razdoblja 1975-2014., usvojeno je 17 **Direktiva**²⁵ su u području ravnopravnosti žena i muškaraca²⁶; bitno je primijetiti da su gotovo sve od njih povezane isključivo sa zapošljavanjem, poslovima, tržištem rada te zaštiti majčinstva i roditeljskih prava na radnom mjestu; Prva Direktiva o seksualnom uznemiravanju usvojena je tek 2002. (2002/73/EC, OJ L 269, 5.10.2002) no, opet, odnosila se samo radne sredine. Direktive za trgovanje ljudima (2011/36/EU) i za postavljanje minimalnih standarda o pravima, podrški i zaštiti žrtvama (2012/29/EU) usvojene su tek 2011., odnosno 2012.
- **Prikuplja podatke** razdvojene po spolu (npr. Eurostat i Europski institut za rodnu ravnopravnost), procjenjuje napredak unutar Europske unije i **izrađuje Godišnja izvješća**²⁷ o ravnopravnosti žena i muškaraca (od 2004.), kao i o pokazateljima usvojenim na EU razini za praćenje Pekinške platforme za djelovanje (BPfA)²⁸, putem izvješća koje se sastavlja svakih pet godina²⁹.
- **Pokreće posebne inicijative** kako bi se podržala provedba ciljeva definiranih u svojim službenim dokumentima: primjerice zakonodavstvo, programi koje financira EU, ankete (Eurobarometar, FRA, EIGE), razmjena najboljih praksi među zemljama članicama, podizanje svijesti (npr. kampanje, organiziranje umjetničkih ili drugih natjecanja na temu rodne ravnopravnosti).
- **Provodi rodnu osviještenu politiku:** to znači da je rodna perspektiva integrirana u svakoj fazi političkih procesa - od njihovog stvaranja do njihove provedbe, praćenja i ocjenjivanja, s ciljem promicanja ravnopravnosti žena i muškaraca. Drugim riječima, procjenjuje se utječe li i na koji način svaka politika na život i položaj žena i muškaraca kako bi se osiguralo nepostojanje negativnih utjecaja ili kako bi se preuzela odgovornost za ukidanje u slučaju da se slično već dogodilo.
- Uspostavljeno je autonomno tijelo, **Europski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE)**. Razlog za osnivanje ovakvog instituta je shvaćanje da iako su zakonodavstvo i politike o jednakom postupanju smanjili diskriminaciju, osobito u području zapošljavanja, napredak je bio spor i bilo je nužno pojačati napore; međutim, vrijedno je napomenuti, da iako je studija izvodljivosti za njegov razvoj provedena od strane Europske komisije u 2002. godini, EIGE je osnovan tek 4 godine kasnije³⁰, a još su 4 godine bile potrebne prije službenog početka djelovanja Instituta i početka aktivnosti (16. lipnja 2010.). Uloga je Instituta koordinacija i diseminacija istraživačkih podataka, izgradnja mreža, podizanje vidljivosti rodne ravnopravnosti, naglašavanje rodne perspektive i razvoj alata za rodnu osviještenu politiku. Od ostalih djelatnosti, EIGE je razvio **Index rodne ravnopravnosti**, koji će biti kratko opisan u sljedećem dijelu.

²⁵ Većina Direktiva dostupna je na stranici: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/law/index_en.htm

²⁶ Iako postoje brojne povezane Preporuke, Rezolucije i Komunikacije, ovdje ćemo spomenuti samo one radnje koje su pravno obvezujuće za države članice, a to su Direktive i Uredbe (nije bilo nijedne do 2014.); razlika između njih je u tome da je Uredba pravni akt koji obvezuje odmah sve zemlje članice, poput nacionalnih zakona i bez mogućnosti intervencije od strane države, dok je Direktiva kao pravni akt obvezujuća dok ne polučiti željene rezultate, a način i sredstva su prepušteni svakoj zemlji članici.

²⁷ Izvješća za godine 2004-2010. dostupna su na: <http://goo.gl/Su8qT6>; Izvješća za godine 2006-14. dostupna su na: <http://goo.gl/ZcPaFG>

²⁸ Dostupno na: <http://goo.gl/7t37K3>

²⁹ Prva četiri Izvješća (Beijing +5, +10, +15 i +20) dostupna su na: <http://goo.gl/Q6x1r0>, <http://goo.gl/1f1h7d>, <http://goo.gl/p3FgHd> and <http://goo.gl/xQdf9L> (Preuzeto 10. travnja 2015.)

³⁰ Uredba (EC) No 1922/2006 iz 20. prosinca 2006.

Indeks rodne ravnopravnosti

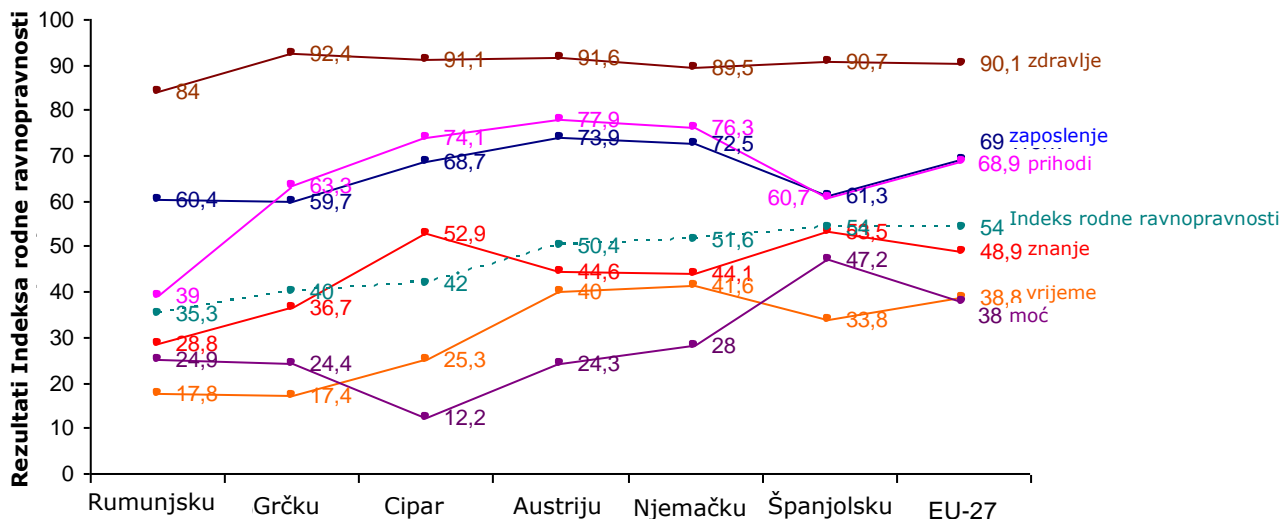
Indeks rodne ravnopravnosti (GEI) mjera je za procjenu rodne ravnopravnosti u Europi na jednostavan i lako protumačiv način. Riječ je o složenom indeksu koji sintetizira skup rodni indikatora u jedinstveni alat za mjerenje koji opisuje složenu i višedimenzionalnu stvarnost rodnog jaza u EU i zemljama članicama (EIGE, 2013a).

GEI se sastoji od osam domena, prvih šest (*posao, novac, znanje, vrijeme, moć, zdravlje*) čine **temeljne domene indeksa**, a dodatne dvije satelitske domene tiču se *nejednakosti i nasilja*, koje se ne uzimaju u obzir pri izračunavanju GEI rezultata. Svih osam domena podijeljeno je u svoje kompozitne poddomene. Ukupno, Indeks uključuje 27 indikatora razvrstanih po spolu³¹ koji su odgovarajuće grupirani kako bi se osiguralo 12 poddomena i 6 rezultata domena, kao i ukupna ocjena Indeksa (EIGE, 2013a). Indeks se oslanja na rodni jaz u svakom od indikatora, odnosno na razlici u razinama postignuća između žena i muškaraca za svaki rodni indikator. Svi GEI rezultati u rasponu su od 1 do 100, gdje 1 predstavlja potpunu rodnu nejednakost a 100 potpunu rodnu jednakost, a svaka vrijednost viša od 1 ukazuje na proporcionalni porast rodne ravnopravnosti (EIGE 2013b). GEI izračun temelji se na metodološkim postupcima koje je razvio OECD i Europska komisija (Zajednički istraživački centar) u 2008. godini (European Institute for Gender Equality, n.d.). Pružanjem rezultata na razinama poddomena, domena i kompozitnoj razini, GEI indeks predstavlja mutidimenzionalnu mapu rodne ravnopravnosti za ukupno 27 zemalja, kao i za svaku posebno za godinu 2010. Drugo izdanje Indeksa rodne ravnopravnosti očekuje se u 2015. godini.

Rezultati

Slika 1 prikazuje GEI rezultate (ukupne i za domene) za zemlje članice koje su sudjelovale u projektima GEAR against IPV – I and II (izuzev Hrvatske), kao i ukupan rezultat za 27 zemalja za 2010. godinu. Kao što je vidljivo, rodne razlike su očite na razini svih 27 zemalja. "S prosječnom ocjenom 54.0, EU je i dalje daleko od postizanja svoga cilja rodne ravnopravnosti" (EIGE, 2013b, str.108). Raspon u zemljama koje su imale GEAR against IPV Paket, od 35.3 do 54.0, pokazuje široku skalu varijacija među Rumunjske, Grčke, Cipra, Austrije, Njemačke i Španjolske u razini rodne ravnopravnosti ostvarene u ukupnom poretku.

³¹ Izvori (EIGE, 2013b, str. 40-41) sadrže podatke za svaki indikator: European Commission DG Justice, Eurostat, Eurofound, OECD, the EU MISSOC tables and EUROMOD country reports.

Slika 1. Indeks rodne ravnopravnosti ukupno i rezultati domena za Austriju, Cipar, Njemačku, Grčku, Rumunjsku, Španjolsku i EU-27 u 2010. godini.
[Hrvatska nije bila uključena jer je u 2010. godini još uvijek bila zemlja kandidatkinja]

U odnosu na kupan rezultat GEI-a, Rumunjska, Grčka i Cipar očigledno prilično zaostaju iza srednje točke rodne ravnopravnosti, dok su ga Austrija i Njemačka nadmašile; jedina zemlja koja je, izgleda, postigla viši stupanj rodne ravnopravnosti je Španjolska, u kojoj je razina ravnopravnosti jednaka onoj na razini EU-27. Rumunjska je u najnepovoljnijem položaju što se tiče rodne ravnopravnosti, kao što se vidi u ukupnim rezultatima Indeksa, kao i u rezultatima domena za novac, znanje i zdravlje. Međutim, Grčka stoji lošije u domenama rada i vremena, a Cipar je posljednji u domeni moći. Domena vremena je problem za Španjolsku, jer ima najniži nacionalni rezultat u usporedbi s drugih pet domena. Njemačka i Austrija su stigle na pola puta do ostvarivanja rodne ravnopravnosti, s ukupnim GEI rezultatima od 50.4 odnosno 51.6. Ipak, najniže rezultate su postigle u domenama moći i vremena, naglašavajući potrebu za posebnom pozornosti i trudom.

Ususret budućnosti...

U izvješću Europske komisije o rodnoj ravnopravnosti za 2013. godinu, (European Commission, 2014, str. 1), izvodi se sljedeći zaključak:

U većini područja ostvaren je napredak, ali nejednakim tempom. Ovim tempom, bit će potrebno gotovo 30 godina kako bi se dostigao cilj EU-a od 75% zaposlenih žena, preko 70 godina da san o jednakoj plaći za jednak rad postane stvarnost, preko 20 godina da se ostvari paritet u nacionalnim parlamentima (najmanje 40% svakog roda), više od 20 godina kako bi se postigla rodna ravnoteža u odborima najvećih europskih tvrtki i gotovo 40 godina kako bi se osigurala pravična podjela kućanskih poslova. Drugim riječima, ako se ništa ne promijeni, mnogi od nas neće živjeti dovoljno dugo da dožive ostvarenje ravnopravnosti žena i muškaraca.

U skladu s ovim zaključkom, možemo očekivati da tijekom sljedećih godina EU pojača napore kako bi se postigla stvarna ravnopravnost između žena i muškaraca.

A.1.4 Rodna (ne)jednakost u Hrvatskoj

Hrvatska je razvila niz institucionalnih mehanizama za unapređivanje statusa žena u društvu te provođenje politike rodne ravnopravnosti. Te su institucije nastale dijelom kao odgovor na zahtjeve ženskih organizacija i inicijativa, ali i kroz sve intenzivnije uključivanje u međunarodnu zajednicu i njene standarde. U posljednjih desetak godina, pitanja diskriminacije i društvenog statusa žena prešla su iz gotovo ekskluzivno nevladine u državnu sferu i postala odgovornost institucija sustava. No, ni postojeći zakonski okvir, ni institucionalni mehanizmi ravnopravnosti nisu se pokazali kao dovoljna garancija stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca društvu.

Nakon parlamentarnih izbora 2003. godine u parlament je izabrano 22% žena, dok je nakon izbora 2007. taj udio pao na 20,9%. Udio žena u Hrvatskom saboru 2015. je 25% (38 zastupnica od ukupno 151) (Hrvatski sabor, 2015).

Od 21 člana Hrvatske Vlade (premijer i ministri/ce), tri su ministrice, te od predsjedničkih izbora 2014. Republika Hrvatska ima predsjednicu.

Sudjelovanje žena na lokalnom nivou još je manje. Na lokalnim izborima 2009. godine političke su stranke kandidirale ukupno 11452 žene na kandidacijskim listama za lokalne izbore što je udio od 24% kandidatkinja na listama. U županijske skupštine i skupštinu Grada Zagreba izabrano je oko 23% žena, pri čemu je izrazito velika razlika u udjelu žena u skupštini Grada Zagreba u kojoj je 37,5% žena i županijskih skupština u kojima je udio žena 21,6%. Najveći udio izabranih žena nalazimo za Gradsku skupštinu grada Zagreba (37,5%) te za županijsku skupštinu Zagrebačke županije (33,3%), a najmanji za županijsku skupštinu Bjelovarsko-bilogorske županije (12,2%). Analiza pokazuje da je udio žena u županijskim skupštinama povećan za otprilike 6%. Time se zastupljenost žena u županijskim skupštinama izjednačila sa zastupljenošću žena u parlamentu. Kada bi se ovim tempom povećavao broj žena u županijskim skupštinama, uravnoteženu zastupljenost žena i muškaraca postigli bismo 2025. godine. Za gradska vijeća kandidirano je 4308 odnosno 29% žena. Prema udjelu kandidiranih žena, najveći udio ima Primorsko-goranska županija (34,9%) a najmanji Krapinsko-zagorska županija (21,6%). Na razini općina, zastupljenost žena je najmanja i iznosi svega 12,2%. Ukupno je izabrana jedna županica, 6 gradonačelnica i 21 načelnica općine, odnosno svega 5% izvršnih funkcija obnašaju žene što se također ne mijenja već 10 godina. U 2013. godini situacija izgleda na slijedeći način: izabrani kandidati/kinje u gradskim vijećima i vijećima gradskih četvrti - ukupan udio izabranih žena je 23,3% (najviši postotak ima Koprivničko-križevačka županija s 33,3%, a najmanji Osječko-baranjska sa 17,7%). Županijske skupštine i skupština Grada Zagreba - ukupno 20,7% žena (najviša zastupljenost u Istarskoj županiji (35,6%), a najniža u Zadarskoj (10%). Na lokalnim izborima 2013. izabrana je 1 županica (5%), 11 gradonačelnica (8,7%) te 28 načelnica općine (6,5%).

2008. godine izmijenjen je Zakon o ravnopravnosti spolova te su uvedene kvote s odgodom. Preciznije definirano je da na svim kandidacijskim listama mora biti 40% podzastupljenog spola, ali da političke stranke tih 40% moraju postići u naredna tri izborna ciklusa, tako da će se i propisane sankcije za liste na kojima nema najmanje 40% pripadnika/ca podzastupljenog spola primjenjivati tek nakon isteka ta tri izborna ciklusa. Prvi puta će se primjenjivati 2017. godine za lokalne izbore, no nije posve jasno tko će provoditi sankcioniranje političkih stranaka. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ističe da je na kandidacijskim listama za lokalne izbore 2013. u usporedbi s izborima 2009. godine, došlo do povećanja broja kandidatkinja za 4% te se ne može govoriti o „drastičnom pomaku“. Nadalje, svega 28,2% kandidacijskih lista za županijske skupštine i Gradsku skupštinu Grada Zagreba ispoštovalo je odredbe Zakona o ravnopravnosti spolova i istaknulo 40% ili više kandidatkinja".

Zakonom o radu, Zakonom o ravnopravnosti spolova i Zakonom o suzbijanju diskriminacije zabranjena je, među ostalim, diskriminacija u području rada i zapošljavanja a na osnovi spola.

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova u svojim mjerama sadrži i mjere za promicanje zapošljavanja i samozapošljavanja žena, (npr. u 2010. godini Vlada RH donijela je Strategiju ženskog poduzetništva). Nacionalni akcijski plan za poticanje zapošljavanja sadrži mjere za poticanje zapošljavanja žena.

Zakon o ravnopravnosti spolova (2008), kao temeljni dokument zaštite ženskih prava u svom čl. 13 kaže da je "Diskriminacija na području zapošljavanja i rada zabranjena je u javnom i privatnom sektoru, uključujući državna tijela."

Međutim, žene u Hrvatskoj su i dalje diskriminirane u području rada i zapošljavanja.

O tome svjedoče godišnji i mjesečni statistički pokazatelji (Državni zavod za statistiku, Hrvatski zavod za zapošljavanje) u kojima je vidljivo da je i dalje veći udio žena (cca do 60 %) među nezaposlenima i u potplaćenim sektorima (npr. obrazovanje). Statistike za 2014. godinu pokazuju da su žene zastupljenije u sektorima poput trgovine, obrazovanja, uslužnih djelatnosti, itd. Stopa zaposlenosti žena od 2011. do 2014. porasla je za oko 3% (DZS, 2014), međutim, stopa radne aktivnosti žena je još uvijek izuzetno niska te isnosi 39,1% (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2014). Žene čine oko 53% nezaposlenih osoba.

Postoji jasna horizontalna i vertikalna segregacija između muškaraca i žena na tržištu rada, zaposlene žene su još uvijek nerazmjerno opterećene obiteljskim obvezama u odnosu na muškarce. Iako je gore navedenim zakonima propisana zabrana spolne diskriminacije žene se i dalje pri razgovorima za posao suočavaju sa pitanjima o planiranju obitelji, usklađivanju privatnog i profesionalnog života što kod muškaraca nije praksa. Također diskriminatorna je praksa poslodavaca da žene zbog trudnoće, zbog čestog korištenja bolovanja zbog djece, i dalje dobivaju otkaz što se dešava uglavnom u firmama sa manje zaposlenih ili da im se ne osigurava rad na istom radnom mjestu pod istim uvjetima a po dolasku sa porodiljinog dopusta. U 2014. 70,2% pritužbi Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova radi diskriminacije na radnom mjestu podnosile su žene.

Žene i dalje teže napreduju na poslu te čine oko 15-20 % na visokim, upravljačkim / vodećim pozicijama te je pojam "staklenog stropa" i dalje prisutan u Hrvatskoj. Prema istraživanju Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, na 181 od 500 najuspješnijih trgovačkih društava u RH iz 2014., pokazalo se da je udio žena u upravljačkim tijelima tek 24%. Pokazalo se i da su žene izrazito podzastupljene na najvišim pozicijama ekonomskog upravljanja, poput mjesta predsjednika uprave i nadzornih odbora (na jednu predsjednicu uprave dolazi 9 predsjednika uprave).

Za isti rad žene primaju oko 20% manju plaću u odnosu na muške kolege. U 2014. prosječna neto plaća žena bila je za otprilike 10% manja u odnosu na neto plaću muškaraca. Sustavno, kroz gotovo sva područja rada, žene imaju prosječno manje plaće (DZS, 2014). Ovaj se podatak može interpretirati i kao posljedica manjka žena na višim pozicijama u poslovnoj hijerarhiji i potplaćenosti u odnosu na muške kolege. Također, ne treba zanemariti da tzv. "ženska zanimanja" imaju generalno nižu tržišnu vrijednost.

Žene su u većini žrtve spolnog uznemiravanja na radnom mjestu. Trendovi u Republici Hrvatskoj pokazuju da u najtežim slučajevima spolnog uznemiravanja na radnom mjestu, žene koje prijavljuju najčešće odustaju od samog postupka. Razlozi tome vjerojatno se mogu naći u recesiji koja je stvorila strah od gubitka radnog mjesta te dugom trajanju i mukotrpnosti sudskog procesa. Ove činjenice ukazuju i na veliku vjerojatnost da se većina slučajeva seksualnog uznemiravanja niti ne prijavljuje.

A.2. NASILJE U INTIMNIM PARTNERSKIM VEZAMA / NASILJE U VEZAMA / RODNO UVJETOVANO NASILJE

A.2.1. Što je rodno uvjetovano nasilje?

Rodno uvjetovano nasilje možemo definirati kao „krovni pojam bilo kakvom nanošenju štete koje je usmjereno protiv osobe na temelju roda ili spola, nastaje iz neravnomjerne raspodjele moći, kojim se iskorištavaju razlike između muškaraca i žena, kao i među muškarcima i među ženama“ (Ward, 2002, str. 8-9). Rodno uvjetovano nasilje Odbor za CEDAW definira kao nasilje usmjereno prema osobi zbog roda ili spola.

Prema članku 1 Deklaracije o eliminaciji nasilje protiv žena Ujedinjenih naroda, nasiljem protiv žena smatra se „bilo kakav akt nasilja koje se temelji na rodu, a koji kao posljedicu ima, ili je vjerojatno da će imati, fizičku, seksualnu ili psihološku štetu ili patnju u žena, uključujući prijetnje takvim radnjama, prisilu ili samovoljno lišavanje slobode, bilo u javnom ili privatnom životu“.

Drugim riječima, pojam rodno uvjetovano nasilje može se koristiti da bi se opisao bilo koji oblik nasilja – fizičkog, seksualnog, psihološkog, ekonomskog ili sociokulturalnog – koje ima negativan učinak na fizičko ili mentalno zdravlje, razvoj i identitet osobe, i koje je posljedica rodno uzrokovane nejednakosti.

Rodno uvjetovano nasilje postoji u svim zemljama, bez obzira na kulturu, klasu, stupanj obrazovanja, nacionalnost i porijeklo. Primjerice, statistike (FRA, 2014a) pokazuju da skoro četiri od 10 djevojaka i veše od 10 žena u EU svakodnevno doživljava nasilje u svom domu ili izvan njega. Nadalje, za više od polovine žena, zlostavljanje, uhođenje i seksualno uznemiravanje događaju se u različitim situacijama i okruženjima, uključujući obrazovne institucije i radno mjesto.

Rodno uvjetovano nasilje pogađa i muškarce. Primjerice, dječaci i muškarci koji ne pokazuju tradicionalne „muške osobine“ doživljavaju rугanje i nasilje. Fizičkom i verbalnom nasilju su često izložene i homoseksualne osobe, posebno za vrijeme školovanja, kad je doba kad otkrivaju svoju seksualnost (Vijeće Europe, 2009). Međutim, rodno uvjetovano nasilje više pogađa djevojke i žene i zato se često pojednostavljuje na „nasilje protiv žena“ (Vijeće Europe, 2009). U svakom slučaju, rodno uvjetovano nasilje predstavlja ozbiljnu prepreku postizanju jednakosti žena i muškaraca i predstavlja kršenje ljudskih prava.

Nasilje protiv žena je sada opće poznato, u cijelom svijetu, kao najraširenije i najozbiljnije kršenje ljudskih prava. Nasilje u intimnim partnerskim vezama je među najčešćim uzrocima ozljeda i smrti za žene širom svijeta.

Nasilje u intimnim partnerskim vezama – koje se često naziva i obiteljsko nasilje – može se definirati kao obrazac zlostavljačkih ponašanja, kao što su tjelesno ili seksualno zlostavljanje, ili oboje, ili verbalno/psihološko nasilje, gdje je počinitelj/ica nasilja partner/ ica u intimnoj vezi (suprug, mladić, osoba s kojom ste izašli na spoj,, kohabitacija). Muško nasilje protiv žena (rodno uvjetovano nasilje) je najčešći oblik obiteljskog nasilja. Predstavlja ogroman društveni problem i pitanje javnog zdravlja, unatoč činjenici da su u cijelom svijetu službene statistike podcijenjene u odnosu na situaciju. (Breiding, Black i Ryan, 2008; MacMillan, Wathen, Jamieson, Boyle, McNutt, Worster, Lent i Webb, 2006)

Patrijarhalna društva i rodni stereotipi su u korijenu nastanka nasilja u intimnim partnerskim vezama. Učinkovita primarna prevencija nasilja u intimnim partnerskim vezama može se postići samo kroz one intervencije kojima je cilj spriječiti usvajanje, ili mijenjati već usvojene, stereotipne rodne uloge, te oblikovati ona vjerovanja koja su nužna za razvoj kvalitetnih intimnih veza. Idealno okruženje za provedbu ovih intervencija, namijenjenih općoj populaciji mladih, je školsko okruženje.

A.2.2. Što je nasilje u intimnim partnerskim vezama?

Nasilje u intimnim partnerskim vezama je „ozbiljan problem koji se javlja u svakoj kulturi i društvenoj grupi. Razorni učinci tog nasilja (fizički, emocionalni, financijski i društveni) ostavljaju posljedice na žene, djecu, obitelji i zajednice širom svijeta“. (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, str. 1). Nasilje u intimnim partnerskim vezama „ugrožava živote, tijela, psihološki integritet i slobodu žena, i nazivaju ga najraširenijim, a najmanje prepoznatim kršenjem ljudskih prava na svijetu“. Nasilje protiv žena se često naziva rodno uvjetovanim nasiljem jer je jednim dijelom posljedica ženinog podređenog položaja u društvu“ (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, str. 1).

Nasilje u intimnim partnerskim vezama odnosi se na nasilje koje jedna osoba provodi nad drugom, a pri tom te osobe jesu, ili su bile, u intimnoj vezi. Nasilje u intimnim partnerskim vezama je obrazac zlostavljajućih i prijetećih ponašanja, koja mogu uključivati fizičko, seksualno i psihološko nasilje. Nasilje u intimnim partnerskim vezama „može uključivati prijetnje nasiljem, fizičke ozljede, oštećivanje imovine, ozljeđivanje ljubimaca“ kao i druga djela koja za cilj imaju zastrašivanje, uznemiravanje, ekonomsko zlostavljanje, izolaciju, deprivaciju, te korištenje djece kao sredstva kontrole (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, str. 1).

“I jedan čin može značiti zlostavljanje.“. “Više ponašanja, koja su dio obrasca ponašanja mogu predstavljati zlostavljanje“, „iako neka od tih ponašanja, ili sva, kad se gledaju pojedinačno, mogu izgledati nevažno“ (Zakon o obiteljskom nasilju, 1995., str. 13-14).

Nasilje u intimnim partnerskim vezama je namjerno ponašanje. Cilj mu je „uspostaviti i vršiti kontrolu i nadmoć nad drugom osobom“. „Muškarci ga najčešće koriste protiv osoba s kojima su u intimnoj vezi, što može uključivati sadašnje ili bivše supruge, djevojke ili osobe s kojima povremeno izlaze“. Kotač kontrole i moći „identificira različite vrste ponašanja koja zlostavljači koriste kako bi stekli moć i kontrolu nad svojim žrtvama“ (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, str. 2). Osim fizičkog i seksualnog nasilja, „nasilnici/e koriste širok raspon prisiljavajućih i zlostavljajućih ponašanja protiv svojih žrtava“ koja ne rezultiraju uvijek tjelesnim ozljedama, ali uvijek nanose psihološku štetu žrtvi. Neka od nasilnih ponašanja imaju za posljedicu tjelesne ozljede, koje uzrokuju i tjelesnu, i emocionalnu štetu. Druge tehnike koje koriste nasilnici uključuju emocionalno zlostavljajuća ponašanja. Iako ova ponašanja ne moraju za posljedicu imati tjelesne ozljede, ipak nanose psihološku štetu žrtvi“ (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, str. 2).

Taktike zlostavljača/ice mogu se podijeliti u osam kategorija:

- ◆ Ekonomsko zlostavljanje
- ◆ Prisila i prijetnje
- ◆ Zastrašivanje
- ◆ Emocionalno zlostavljanje
- ◆ Izolacija
- ◆ Umanjivanje, poricanje (nasilja), okrivljavanje
- ◆ Korištenje djece
- ◆ Korištenje muških privilegija.

Kako se definira nasilje u intimnim partnerskim vezama?

Nasilje u intimnim partnerskim vezama je ono kod kojeg „osoba koja je u bračnoj ili intimnoj vezi pokušava kontrolirati drugu osobu. Osoba koja čini nasilje koristi strah i zastrašivanje, prijeti fizičkim nasiljem, ili ga doista koristi“ (De Benedictis, Jaffe i Segal, 2006, str. 1).

Žrtve nasilja u intimnim partnerskim vezama su, najvećim dijelom, žene. „Do zlostavljanja može doći za vrijeme veze, dok par prekida, ili nakon što je veza završila“ (De Benedictis i dr., str. 1; FRA, 2014).

Nasilje u intimnim partnerskim vezama često eskalira, od prijatni i verbalnog nasilja, do fizičkog nasilja, i može završiti čak i ubojstvom. Ključni elementi nasilja u intimnim partnerskim vezama su: (De Benedictis i dr., 2006, str.2):

- ◆ zastrašivanje
- ◆ ponižavanje
- ◆ fizičke ozljede

Nasilje u intimnim partnerskim vezama nije posljedica gubitka kontrole. Ono se sastoji od namjernih djela, kojima se pokušava kontrolirati drugu osobu. Osoba koja zlostavlja namjerno koristi verbalno, neverbalno i fizičko nasilje kako bi stekla kontrolu nad drugom osobom (De Benedictis i dr., 2006, str.2).

U nekim kulturama, kontrola muškaraca nad ženama je prihvaćena kao norma. Danas vidimo brojne kulture koje se mijenjaju, od potlačenosti žena, ka većoj jednakosti žena u vezama. (De Benedictis i dr., 2006, str.2).

Koje su vrste nasilja u intimnim partnerskim vezama?

Vrste nasilja u intimnim partnerskim vezama su (Benedictis i dr., 2006, str. 2):

- ◆ fizičko zlostavljanje
- ◆ psihološko ili emocionalno zlostavljanje (verbalno ili neverbalno zlostavljanje)
- ◆ seksualno zlostavljanje i seksualno uznemiravanje
- ◆ uhođenje ili elektronsko uhođenje
- ◆ ekonomsko ili financijsko zlostavljanje
- ◆ duhovno zlostavljanje.

Što je fizičko zlostavljanje

“Fizičko zlostavljanje je uporaba fizičke sile protiv druge osobe, koja za posljedicu ima ozljeđivanje osobe, ili dovođenje osobe u opasnost od ozljede. Ponašanja se odnose na raspon od sprječavanja kretanja do ubojstva.” (De Benedictis i dr., 2006, str.2)

“Tjelesni napad je zločin, bilo da se događa unutar, ili van obitelji ” (De Benedictis i dr., 2006, str.2). Fizičko zlostavljanje uključuje³²:

- ◆ guranje, bacanje, udaranje nogom
- ◆ šamaranje, grubo hvatanje, udaranje, udaranje šakom, podmetanje noge, nanošenje ozljeda, guranje, tresenje
- ◆ štipanje, ugrizi
- ◆ ograničavanje kretanja, zatvaranje, čvrsto držanje
- ◆ uzrokovanje lomova kostiju
- ◆ napad oružjem (nožem, pištoljem, itd.)
- ◆ nanošenje opekotina
- ◆ ubojstvo

Što je psihološko ili emocionalno zlostavljanje (verbalno ili neverbalno zlostavljanje) ³²

Mentalno, psihološko ili emocionalno zlostavljanje može biti verbalno ili neverbalno. Verbalno ili neverbalno zlostavljanje supružnika/ce ili intimnog partnera/ice čine ponašanja koja su manje uočljiva od fizičkog zlostavljanja. Iako se fizičko zlostavljanje može činiti ozbiljnijim, ožiljci koje ostavlja verbalno i emocionalno zlostavljanje su duboki. Istraživanja pokazuju da verbalno ili neverbalno zlostavljanje može emocionalno biti štetnije od fizičkog zlostavljanja.

Verbalno ili neverbalno zlostavljanje partnera/ice može uključivati:

- ◆ korištenje prijetnji ili zastrašivanja, kako bi osoba udovoljavala svim zahtjevima
- ◆ uništavanje imovine žrtve, ili prijetnje uništavanjem
- ◆ nasilje prema stvarima (zid, komad namještaja), ili kućnim ljubimcima, u prisutnosti žrtve, kao način izazivanja straha od daljnjeg nasilja
- ◆ vikanje ili vrištanje
- ◆ vrijeđanje
- ◆ stalno uznemiravanje
- ◆ dovođenje u neugodnu situaciju, ismijavanje ili ruganje žrtvi, nasamo, u javnosti, ili u prisutnosti drugi (obitelji, prijatelja i prijateljica)
- ◆ neopravdano kritiziranje ili umanjivanje postignuća ili ciljeva žrtve
- ◆ nemanje povjerenja u odluke koje donosi žrtva
- ◆ govorenje žrtvi da je sama, bez osobe koja je zlostavlja, bezvrijedna
- ◆ izrazita posesivnost, izoliranje od prijatelja i prijateljica, i obitelji
- ◆ neprestano provjeravanje žrtve
- ◆ vrijeđanje druge osobe pod utjecajem droge ili alkohola, korištenje droge i/ili alkohola kao opravdanja
- ◆ optuživanje žrtve za djela ili osjećaje zlostavljača/ice
- ◆ nakon svađe, želi osobu „naučiti pameti“, bilo time da je prisiljava da ostane u istom prostoru, ili da je ostavlja negdje drugdje
- ◆ zlostavljana osoba zbog zlostavljača/ice osjeća da nema izlaza iz veze

Što je seksualno zlostavljanje ili seksualno iskorištavanje? ³²

Seksualno zlostavljanje uključuje:

- ◆ **seksualni napad:** prisiljavanje osobe na sudjelovanje u neželjenoj, nesigurnoj ili ponižavajućoj seksualnoj aktivnosti
- ◆ **seksualno uznemiravanje:** ismijavanje druge osobe, ograničavanje izbora u području seksualnosti i reproduktivnog zdravlja
- ◆ **seksualno iskorištavanje** (primjerice, prisiljavanje osobe da gleda pornografske sadržaje, ili da sudjeluje u snimanju pornografskih filmova)

Seksualno zlostavljanje je često povezano sa fizičkim zlostavljanjem; mogu se pojavljivati istovremeno, ili do seksualnog zlostavljanja može doći nakon fizičkog.

Što je uhođenje/namerljivo ponašanje? ³³

Uhođenje je zlostavljanje ili prijetnja drugoj osobi, posebno na način da se drugu osobu proganja, fizički, ili emocionalno, višekratno i podmuklo. Uhođenje intimnog partnera/ice se

³² de Benedictis et al., 2006, p. 3

³³ de Benedictis et al., 2006, p. 4

može događati za vrijeme veze, uz intenzivno praćenje svih njegovih / njenih aktivnosti, ili do njega može doći nakon što je osoba izašla iz veze. Cilj uhode može biti vratiti osobu, ili je kazniti zbog odlaska. Bez obzira na te razlike, žrtva se boji za svoju sigurnost.

Do uhođenja može doći u žrtvinom domu, ili blizini doma, u školi, na radnom mjestu, ili u blizini radnog mjesta, na putu do trgovine, ili nekog drugog odredišta, ili na Internetu (internetsko uhođenje). Uhođenje može biti telefonsko, online ili osobno. Uhode možda nikad ne pokažu svoje lice, ili mogu biti posvuda, osobno.

Uhode koriste više tehnika zastrašivanja

- ◆ ponavljani telefonski pozivi, nekad uz prekidanje veze
- ◆ praćenje, lociranje (moguće nekad i uz korištenje GPS-a)
- ◆ pronalaženje osobe kroz javno dostupne podatke, pretraživanje Interneta, ili korištenjem usluga plaćenih osoba
- ◆ praćenje pomoću skrivenih kamera
- ◆ iznenadno pojavljivanje tamo gdje je žrtva, kod kuće, u školi, na poslu
- ◆ slanje elektronskih poruka; komunikacija korištenjem chat-a ili IM-a (elektroničko uhođenje)
- ◆ slanje neželjenih paketa, razglednica, poklona ili pisama
- ◆ praćenje žrtvinih telefonskih poziva ili korištenja računala
- ◆ traženje podataka o žrtvi kontaktiranjem prijatelja i prijateljica, školskih kolega/ica, obitelji, ili susjeda
- ◆ prekapanje žrtvinog smeća
- ◆ prijetnje da će ozlijediti žrtvu, nekog od obitelji ili prijatelja, ili ljubimce
- ◆ nanošenje štete žrtvinom domu, autu, ili drugoj imovini

Uhođenje je nepredvidljivo i uvijek ga treba smatrati opasnim.

(nap. prev. U skladu s terminom korištenim trnutačno u hrvatskim zakonima, pojam stalking je preveden kao uhođenje, iako uključuje, osim praćenja, i druge aktivnosti. Prijedlog Kaznenog zakona iz lipnja 2011.termin prevodi kao nametljivo ponašanje.)

Što je elektroničko uhođenje?³⁴

Elektroničko uhođenje je uporaba telekomunikacijskih tehnologija, kao što su Internet ili e-mail, kako bi se uhodilo drugu osobu. To može biti jedna od metoda uhođenja, ili jedina metoda koju osoba koja zlostavlja koristi. Elektroničko uhođenje je namjerno, uporno i osobno. Slanje neželjenih elektronskih poruka nije isto što i elektroničko uhođenje.

Za razliku od uhođenja, cilj neželjene pošte nije usmjeren na osobu. Osoba koja vrši elektroničko uhođenje sistematično traži i kontaktira žrtvu. Slično kao i neželjena pošta seksualne prirode, poruke uhode mogu biti uznemiravajuće i neprikladne. Isto tako, kao ni neželjenu poštu, tako ni ove poruke ne možete prekinuti svojim zahtjevom. Upravo suprotno, što više prosvjedujete ili odgovarate, to osoba koja uhodi osjeća veću nagradu. Najbolji odgovor na elektroničko uhođenje je – ne odgovoriti.

Elektroničko uhođenje nekad prethodi uhođenju u realnom životu i fizičkom nasilju.

³⁴ de Benedictis et al., 2006, p. 5

Kolika je vjerojatnost da će se uhođenje pretvoriti u nasilje?³⁴

Uhođenje može završiti nasiljem, bilo da osoba koja uhodi prijeti nasiljem, ili ne. Uhođenje može prijeći u nasilje čak i ako osoba koja uhodi nije bila nasilna u prošlosti.

Vjerojatnost pojave nasilja je ista i za žene, i za muškarce koji uhode.

U opasnosti su i osobe u blizini uhođene osobe. Primjerice, kako uhoda nastavlja s uhođenjem, osobe koje to sprječavaju (roditelj, supružnik/ca, ili tjelesni čuvar) mogu biti u opasnosti od ozljeđivanja ili čak i smrtnoj opasnosti.

Što je ekonomsko ili financijsko zlostavljanje?³⁵

Ekonomsko ili financijsko zlostavljanje uključuje:

- ◆ uskraćivanje financijskih sredstava, primjerice novca ili kreditnih kartica
- ◆ krađa novca ili imovine, ili varanje partnera/ice da bi se došlo do novca ili imovine
- ◆ iskorištavanje partnerove / partneričine imovine radi osobnog dobitka
- ◆ uskraćivanje stvari, primjerice, hrane, odjeće, nužnih lijekova, ili skloništa, partneru/partnerici
- ◆ sprječavanje supruga / supruge ili intimnog partnera/partnerice da radi ili izabere zvanje

Što je duhovno zlostavljanje?³⁵

Duhovno zlostavljanje može imati ove oblike:

- ◆ korištenje vjerskih ili duhovnih uvjerenja partnera/ice, kako bi se osobom manipuliralo
- ◆ sprječavanje partnera/ice u prakticiranju svojih vjerskih ili duhovnih uvjerenja
- ◆ ismijavanje vjerskih ili duhovnih uvjerenja osobe
- ◆ prisilno odgajanje djece u određenoj religiji, protiv volje partnera/ice

³⁵ de Benedictis et al., 2006, p. 6

A.2.3. Veličina problema nasilja u intimnim partnerskim vezama

Globalno

Nasilje muškaraca protiv žena je najčešći oblik nasilja, i predstavlja veliki društveni problem. Utvrđeno je da je nasilje u intimnim partnerskim vezama vodeći uzrok ozbiljnih akutnih i kroničnih zdravstvenih problema, uključujući loše opće zdravstveno stanje, fizičke ozljede, probleme s mentalnim zdravljem.

Opseg problema utvrđuje se preglednim studijama o raširenosti nasilja u intimnim partnerskim vezama koje mjere prevalenciju nasilja za vrijeme života osobe, na godišnjoj razini i u određenim periodima života. U posljednja dva desetljeća ovakve studije provedene su u nekoliko zemalja, pružajući informacije o raširenosti nasilja u intimnim partnerskim vezama u određenom vremenskom periodu. Nedostatak redovnog, trajnog proučavanja ovog problema, kao i neslaganje u definicijama i metodama bilježenja podataka između država, neke su od prepreka koje otežavaju napore da se prikupe informacije o nasilju u intimnim partnerskim vezama. Osim toga, kako pojedine države nemaju podatke koje se odnose na stanje na terenu, bilo je teško osmisliti i vrednovati lokalne preventivne programe (Breiding, Black & Ryan, 2008). Svemu tomu usprkos, sve je više istraživanja čiji nam nalazi omogućuju slaganje slike o veličini ovog problema koju iznosimo u nastavku.

S obzirom na nalaze istraživanja, važno je imati na umu da se nasilje protiv žena prijavljuje puno rjeđe nego što se događa, pa su slijedeći podaci najniža moguća procjena.

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, nasilje u intimnim partnerskim vezama „događa se u svim zemljama, bez obzira na društvenu, ekonomsku, vjersku ili kulturalnu grupu.“ (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi i Lozano, 2002, str. 89). Prema istraživanjima, „između četvrtine i polovine svih žena širom svijeta doživjelo je nasilje od strane osobe s kojom su u vezi“. (The Advocates for Human Rights, 2006). Iako se statistike međusobno nešto razlikuju, žene su žrtvama obiteljskog nasilja u nekih 95% slučajeva.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, na osnovu 48 velikih istraživanja, „između 10 i 69% žena izjavljuje da su ih osobe s kojima su u vezi barem jednom u toku života fizički napale“ (Krug i dr., 2002, str. 89). Slično tome, međunarodno istraživanje o ženskom zdravlju i obiteljskom nasilju Svjetske zdravstvene organizacije, pokazalo je da je između 15% i 71% žena izjavilo da su ih osobe s kojima su u vezi napale fizički ili seksualno, u toku života (Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Ellsberg, M., Heise, L., Watts, C., 2006). „Između 4 i 12% žena doživjelo je fizičko zlostavljanje za vrijeme trudnoće“ (WHO, 2009).

„Svake godine, u SAD-u, oko 1.5 milijun žena siluju ili fizički napadnu osobe s kojima su u vezi. Nasilje u intimnim partnerskim vezama odgovorno je za gotovo 2 milijuna ozljeda i 1300 smrti svake godine.“ (DVDRT, 2007, str. 6). Kako je velik broj žrtava viktimiziran više no jednom, svake godine je broj incidenata u intimnim partnerskim vezama veći od broja žrtava. Svake godine u SAD-u žene dožive oko 4.8 milijuna silovanja i tjelesnih napada u intimnim partnerskim vezama (Tjaden & Thoennes, 2000). Nasilje u intimnim partnerskim vezama odnosi se i na 1.3 milijuna žena, i gotovo 835.000 muškaraca, koliko ih godišnje bude silovano i/ili fizički napadnuto od strane osobe s kojom su u vezi u SAD-u (Tjaden & Thoennes, 2000).

Svjetska zdravstvena organizacija navodi i podatak, na temelju podataka iz niza zemalja (među kojima su bile i Australija, Kanada, Izrael, Južna Afrika i SAD) da su u 40 do 70% od

svih slučajeva ubojstva žena, počinitelji bili osobe s kojima su bile u vezi. (Krug i dr., 2002, str. 93). Osim toga, kad je riječ o ubojstvima unutar intimne partnerske veze, pet puta je veća vjerojatnost da će žrtva biti žena, a počinitelj muškarac, nego obrnuto, 767 prema 146 na 100.000 stanovnika i stanovnica (Rennison i Welchans, 2000). Osim toga, WHO (2009) navodi da godišnje u svijetu „u ime časti“ članovi obitelji ubiju oko 5000 žena. Štoviše, „široj svijeta, svaka peta djevojčica i svaki deseti dječak žrtvama su seksualnog zlostavljanja u dječjoj dobi.

Od 2000. godine, CDC provodi Nacionalno istraživanje nasilja u intimnim partnerskim vezama i seksualnog nasilja (NISVS) svakih pet godina kako bi procijenili opseg nasilja u intimnim partnerskim vezama i seksualnog nasilja diljem SAD-a. Najnovije istraživanje (Black i dr., 2011) provedeno u 2010. putem telefonskih razgovora širom zemlje, uključilo je slučajni uzorak odrasle populacije, ali je odaziv bio vrlo nizak (33,1%). Uzorak se sastojao od 18.049 intervjuiranih osoba, no rezultati se temelje na 16.507 završenih intervjua (9.086 žene, 7.421 muškaraca).

Rezultati su pokazali da je nasilje u intimnim partnerskim vezama (IPV) pitanje javnog zdravlja od velike važnosti u cijelom SAD-u, budući da je više od **1 od 3 žene** (35,6%) doživjela **silovanje, fizičko nasilje i / ili uhođenja od strane partnera tijekom života**, od čega **5,9% tijekom 12 mjeseci prije istraživanja** (odnosno u 2009. godini).

Kao što je prikazano u tablici 1, iskustva **silovanja** navodi **1 od 5 žena**, dok je 1,3 milijuna žena (1,1%) prijavio neke vrste viktimizacije zbog silovanja **tijekom proteklih godinu dana** prije istraživanja. Alarmantno, jedna od dvije žene (**44,6%**) pokazuje iskustva **drugih oblika seksualnog nasilja** tijekom svog života i **5,6%** žena prijavilo je takva iskustva tijekom proteklih 12 mjeseci. **Fizičko nasilje od strane partnera** je proživjelo **30,3%** žena, od kojih **3,6%** izjavljuje da je imalo takvo iskustvo tijekom protekle godine; štoviše, čini se da većina njih trpe **teško fizičko nasilje od strane svoga partnera**, jer je takvu vrstu ponašanja prijavilo nešto manje žena, i tijekom života (24,3%), i u prošloj godini (2,7%). **Uhođenje** je doživjelo 16,7% žena tijekom svog života, a 4,3% žena u posljednjih 12 mjeseci.

Tablica 1. Ključni rezultati CDC-jevog Nacionalnog istraživanja o nasilju u intimnim partnerskim vezama i seksualnom nasilju u SAD-u (Black i dr., 2011)

Vrsta nasilja	Rasprostranjenost		Učestalost	
	%		%	
	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci
Silovanje	1 u 5 (18.3%)	1 u 71 (1.4%)	1.1	*
Drugo seksualno nasilje	1 u 2 (44.6%)	1 u 5 (22.2%)	5.6	5.3
Fizičko nasilje (teško)	1 u 4 (24,3%)	1 u 7 (13,8%)	2.7	2.0
Uhođenje	1 u 6 (16,7%)	1 u 19 (5,3%)	4.3	1.3

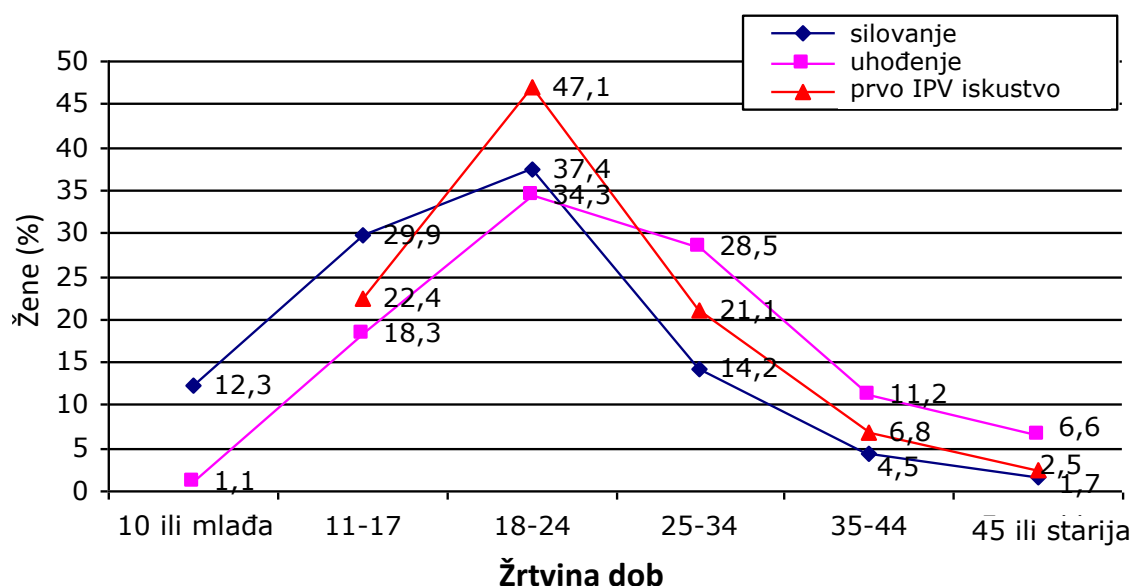
* neprijavljeno zbog malog broja pozitivnih odgovora

Različite oblike nasilja u intimnim partnerskim vezama (silovanje, fizičko nasilje i uhođenje) navodi jedna od tri žrtve.

Kao **počinitelj silovanja** navodi se aktualni ili bivši partner (51,1%), poznanik (40,8%), rođak (12,5%), osoba od autoriteta (2,5%), dok je samo 13,8% žrtava navelo stranca. Od

velike važnosti je rezultat da je u gotovo svim slučajevima **silovanja pod utjecajem alkohola/droge**, počinitelj osoba koju žrtva poznaje, dakle poznanik (50,4%) ili intimni partner (43,0%).

Dob prve viktimizacije, presudni je faktor za primarnu prevenciju, otkriva vrlo sustavni obrazac kao što je zorno prikazano na slici 2: najrizičnije uzrast **za sve vrste viktimizacije** (silovanje, uhođenje) i nasilje u intimnim partnerskim vezama (bilo koje vrste) je tijekom **adolescencije i prvih 5 godina odrasle dobi**, u kojoj je također vrhunac svih podjela. Znajući to, 4 od 10 svih žrtava silovanja su silovane kao maloljetnice a još 4 u dobi od 18 do 24, što je vrlo korisna informacija za kreiranje i provedbu projekata primarne prevencije, kao i projekata sekundarne i tercijarne prevencije prilagođene potrebama mladih žena i djece. Na isti način, podaci o dobi u kojoj je žena proživjela svoje prvo nasilje u intimnim partnerskim vezama i ili iskustvo uhođenja: 8 od 10 svih uhođenih žena je bilo uhođeno prije 35. godine, dvije su po prvi puta bile uhođene tijekom djetinjstva, a još 3 tijekom odrasle dobi, ali prije svoga 25. rođendana; isti uzorak pojavio se u nasilju u intimnim partnerskim vezama, jer je 9 od 10 žena svoje prvo iskustvo proživjelo prije 35. godine, 2 od njih prije 18. a još 5 u dobi od 18 do 24 godine.

Slika 2. Podjela žrtava izvršenog silovanja, uhođenja i nasilja u intimnim partnerskim vezama (bilo kojeg tipa: silovanje, fizičko nasilje, uhođenje) po dobi u kojoj su ga prvi puta doživjele.

Pozitivan odnos između **viktimizacije u djetinjstvu i odrasloj dobi** se pojavio u ovom istraživanju jer je od žena koje su silovane u djetinjstvu ili adolescenciji 35,2% također silovano u odrasloj dobi, a među njima koji nisu silovane prije dobi od 18, 14,2% su silovane tijekom odrasle dobi.

Studija NISVS također donosi informacije o **slabljenju utjecaja koji nasilje u intimnim partnerskim vezama ima na žene žrtve** jer su suočene s nesrazmjernom količinom implikacija u odnosu na muškarce: više žena pati od PTSP-a (63% žena žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama prema 16% muških žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama), više ozljeda (42% žena žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama prema 14% muških žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama) i više dugoročnih kroničnih bolesti i drugih utjecaja na zdravlje (81% žena žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama prema

35% muških žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama).

Najnoviji izvještaj Svjetske zdravstvene organizacije o globalnim i regionalnim procjenama nasilja nad ženama (WHO i dr., 2013) .) usmjereno je na **fizičko i seksualno nasilje od strane intimnih partnera i seksualno nasilje od strane druge osobe** (ne od strane partnera). Rezultati predstavljaju prisutnost ove pojave na temelju globalnog sustavnog pregleda i sinteze velikog ali raznolikog tijela znanstvenih publikacija u dogovoru s međunarodnim istraživanjima o rasprostranjenosti spomenutih oblika nasilja nad ženama. Ovaj je pregled ograničen zbog neusporedivosti podataka, s obzirom na razlike u zemljama koje sudjeluju u studijama i broja i metodologije uključenih istraživanja. Međutim, izvještaj naglašava kako je nasilje nad ženama sveprisutna pojava koja pogađa žene svih uzrasta diljem svijeta.

Sveukupno, pokazalo se da je **tri od 10 žena** doživjelo **fizičko ili seksualno nasilje od strane intimnog partnera** tijekom života (procjene se temelje na podacima iz 79 zemalja) te da su **7,2%** odraslih žena žrtve **seksualnog nasilja od strane ne-partnera** (procjena na temelju podataka iz 56 zemalja). Alarmantna je činjenica da je rasprostranjenost **nasilja u intimnim partnerskim vezama među mladim ženama** (15-19 godina starosti) bila iznimno visoka (**29,4%**) te eskalirala s vremenom i postigla svoj najviši vrh u dobi od 40 do 44 (37,8%). Što se **tiče seksualnog nasilja od strane ne-partnera, velike su razlike u procjenama rasprostranjenosti** između pojedinih regija Svjetske zdravstvene organizacije, vjerojatno zbog efekta podizvještavanja što je rezultat različitih kulturnih stavova o otkrivanju i razini stigmatizacije. Unatoč upitnim dostupnim podacima, ističe se da je **seksualno nasilje češće u zemljama u kojima je sveukupno nasilje ili uobičajeno ili društveno prihvatljivo**.

Svjetska zdravstvena organizacija zaključuje izvješće upozorenjem da je nasilje nad ženama **javnozdravstveni problem „epidemijskih razmjera“** (WHO i dr., 2013, str. 35) i poziva na hitne, multidisciplinarne inicijative diljem svijeta kako bi se ne samo ispravno riješio ovaj problem već i spriječilo njegovo pojavljivanje na prvom mjestu.

Za zajednicu je važno da primi poruku kako je nasilje u intimnim partnerskim vezama problem javnog zdravstva, te da je to moguće spriječiti. Nužno je da svi prepoznaju kako je nasilje problem javnog zdravlja koji se može razumjeti i spriječiti.

U Europi

U Europi, sve do 2012.godine, kada je provedeno istraživanje Agencije EU za temeljna prava (FRA) u svim zemljama članicama EU, nekolicina studija o intimnom partnerskom nasilju je bila dostupna ali njihovi nalazi nisu ništa manje zabrinjavajući. Neke od ovih podataka predstavljamo u nastavku, prije samih FRA rezultata koji će biti detaljno prikazani u ovom dijelu.

Römkens je utvrdio da u Nizozemskoj oko 21% žena doživi nasilje u intimnim partnerskim vezama u toku života a u Švicarskoj je u istraživanju koje su proveli Gillioz i suradnici (WHO, 1997) utvrđeno da je 12.6% žena doživjelo zlostavljanje od strane osobe s kojom su u vezi.

U Francuskoj, ENVEFF studija iz 2000.godine (Jaspard i ENVEFF tim, 2001) bila je prva nacionalna studija o nasilju u intimnim partnerskim vezama a rezultati govore: da je 10% žena iz uzorka doživjelo nasilje u intimnim partnerskim vezama u roku od godine dana prije sudjelovanja u istraživanju; da su za vrijeme ovog perioda doživjele neki oblik nasilja u vezi, kao što je seksualno nasilje (0.9%), fizičko (2.5%), i/ili verbalno (4.3%), emocionalnu ucjenu (1.8%) i/ili psihološko zlostavljanje (7.7%). Potrebno je napomenuti da ovi podaci ne uključuju doživljena ponašanja žena kao psihološki pritisak (37%), od kojih se 24% odnosi na ponovljena iskustva.

Dvije trećine žena žrtava seksualnog nasilja u vezi je tom prilikom prvi put priznalo nasilje, vjerojatno zbog osjećaja krivnje ili srama. Općenito, kad se govori o silovanju u Francuskoj, procjena je da se vlastima prijavljuje samo 5% slučajeva.

Procjena za Švedsku je da je svaka treća žena od onih koje su udane ili žive s nekim bila žrtvom zlostavljanja od tih partnera (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001).

U Španjolskoj svake godine stotinjak žena ubiju njihovi sadašnji ili bivši partneri.³⁶ Od 2001. do 2007, u Španjolskoj je 425 žena ubijeno u slučajevima obiteljskog nasilja, a samo 2007. bilo je 71 ubojstvo.³⁷ Istraživanje španjolskog Instituta za žene, 2002., pokazalo je da je više od 2 milijuna žena doživjelo fizičke i/ili emocionalne oblike nasilja u intimnim partnerskim vezama, a 97% žrtava incidente ne prijavljuju. (Amnesty International, 2004).

U Njemačkoj je 2003. provedeno istraživanje na nacionalnoj razini, na uzorku od 10.000 žena. Utvrđeno je da je oko 25% žena doživjelo neki oblik fizičkog ili seksualnog zlostavljanja, ili oboje, a počinitelji/ce su bili njihovi sadašnji ili prijašnji partneri/ce (99% slučajeva, to su bili muškarci, u 1% slučajeva žene). (Ministarstvo za obitelj, starije, žene i mlade, 2004).

Prema podacima mreže ASTRA, 29% žena u Rumunjskoj, 22% žena u Rusiji i 21% u Ukrajini je izvijestilo da su doživjele fizičko nasilje od svog intimnog partnera. U Litvi je više od 42% žena koje su bile u braku, ili živjele s partnerom, izjavilo da su bile žrtvama fizičkog ili seksualnog zlostavljanja, ili verbalnih prijetnji od osobe s kojom su sad u vezi. Međutim, samo je 10.6% sudionica najteže slučajeve prijavilo policiji. (The Advocates for Human Rights, 2006).

U Norveškoj, u kojoj živi 4 milijuna ljudi, svake godine 10000 žena zatraži liječničku pomoć zbog tjelesnih ozljeda nastalih zbog nasilja u intimnim partnerskim vezama (Vijeće Europe, 2002a) dok je 45% svih ubojstava žena 2003. bilo vezano uz nasilje u intimnim partnerskim vezama (FOCUS, 2007.)

³⁶ www.dw-world.de/dw/article/0,,1401277,00.html

³⁷ <http://womensphere.wordpress.com/2008/05/22/fight-against-domestic-violence-in-spain-only-strong-on-paper/>

Prema rezultatima prve nacionalne studije o nasilju protiv žena (Nerøien & Schei, 2008), od svih žena koje su u vezi, godišnja prevalencija nasilja u intimnim partnerskim vezama procjenjena je na 5.5% a doživljenog nasilja za vrijeme života je za 26.8% žena.

Rezultati o nasilju u intimnim partnerskim vezama (Ured za državnu statistiku, 2015) koji su uključeni u 2013/14 Studiji kriminaliteta za Englesku i Wales (CSEW) pokazuju da je 28.3% žena (u dobi od 16 do 59) izjavilo da su doživjele nasilje u obitelji od svoje 16 godine, kao npr. seksualni napad (19.9%) i /ili neke druge oblike nasilja od strane partnera (22%) i/ili drugog člana obitelji (8.2%) i/ili uhođenje (21.5%). S obzirom na učestalost na godišnjoj razini, 8.5% žena izjavljuje da su imale iskustvo nasilja u obitelji: seksualni napad (2.2%) i drugi oblici nasilja od strane partnera (5.9%) i/ili drugog člana obitelji (2.2%) i/ili uhođenje (4.4%). U usporedbi sa učestalosti na godišnjoj razini, čini se da mlađe žene (16-19 i 20-24 godine) su sklonije doživjeti nasilje u obitelji (13.1% i 10.1%) jednako kao i seksualni napad (6.7% i 4.1%), ne-seksualno nasilje u vezi (8.2% i 7.1%) i uhođenje (7.5% i 7.8%). Na temelju prikupljenih podataka od žena koje su doživjele seksualno nasilje, čini se da je 45% žena doživjelo više od jednog takvog događaja od svoje 16. godine i da je nasilnik bio partner/bivši partner (47%), druga bliska osoba (33%), član obitelji (4%), ili nepoznata osoba (16%); nasilje se desilo većinom u domu žrtve (40%) ili nasilnika (23%); nadalje, jedna od tri žene (33%) obznanila je po prvi puta ovaj događaj za vrijeme istraživanja a samo 17% je prijavilo policiji. Na kraju, od ukupne brojke smrtnosti žena, 46% stradalih žena ubijeno je od strane svojih partnera/bivših partnera.

Vijeće Europe (Vijeće Europe, Vijeće ministara, 2002.) je 2002. zaključilo da „jedna od četiri žene u toku života doživi obiteljsko nasilje. Svake godine u Europi 6-10% žena pati zbog obiteljskog nasilja.“ dok je u izvještaju odbora za jednake mogućnosti muškaraca i žena (Vijeće Europe, 2002a), navedeno da je među ženama u Europi 20-50% žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama, i da su njihovi partneri i bivši partneri glavni počinitelji fizičkog i seksualnog nasilja nad ženama, kao i ubojstava.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (1996), UNICEF-a (2000.) i Britanske liječničke udruge (1998.), učinci nasilja u intimnim partnerskim vezama žena su opsežni, ozbiljni, i ponekad čak i kobni dok na temelju podataka Odbora za jednake mogućnosti žena i muškaraca Parlamentarne skupštine Vijeća Europe iz 2004. svake godine zbog nasilja u intimnim partnerskim vezama umre oko 600 žena (Vijeće Europe, Odbor za jednake mogućnosti žena i muškaraca, 2004). Parlamentarna skupština Vijeća Europe je izvijestila da je, prema statistikama, nasilje u intimnim partnerskim vezama za žene dobi od 16 do 44 godina glavni uzrok smrti i invaliditeta, veći nego rak, prometne nesreće, pa čak i rat. (Vijeće Europe, 2002b).

Najnovije podatke donosi istraživanje (FRA, 2014a) provedeno 2012. godine od strane Agencije Europske Unije za temeljna prava (FRA), u svakoj od 28 zemalja članica Europske unije (EU-28). Ovo istraživanje je prvo na razini EU-28 i provedeno je na zahtjev Europskog parlamenta, kako bi se odgovorilo na potrebu za dobivanjem podataka o ženskim iskustvima rodno uvjetovanog nasilja koji bi bili što sličniji među državama članicama.

FRA istraživanje

Identitet istraživanja na razini EU-28 država članica

- **Naslov:** Nasilje nad ženama: sveeuropsko istraživanje
- **Odgovorna:** FRA – Agencija Europske Unije za temeljna prava
- **Sampling method:** stratificirano višestupanjsko slučajno uzorkovanje u svakoj državi članici (stratifikacije su prema geografskoj regiji i urbanog/ruralnog karaktera)
- **Uzorak: 42,002 žene u dobi 18 - 74** (opseg od 908 do 1620 u različitim državama članicama), od kojih je **40,192 imalo partnera** u vrijeme intervjua ili u bilo koje vrijeme u prošlosti:
 - 30,675 žena imalo je trenutnog partnera
 - 25,870 imalo je bivšeg partnera/e
- **Stope odgovora:** 42.1% (u rasponu od 18,5% do 84,0% u različitim državama članicama)
- **Metoda prikupljanja podataka:** strukturirani intervjui (od strane posebno obučeni žena istraživačica)
- **Razdoblje prikupljanja podataka:** 2012. ožujak-svibanj do lipanj-srpanj (rujan u drugim državama članicama)

Istraživanje FRA (Agencije Europske unije za temeljna prava) je vrlo važno, jer je prvo takve vrste o nasilju nad ženama diljem 28 država članica Europske unije, ali i iz mnogih drugih razloga:

- Velika pozornost se pridaje razvoju alata za istraživanje a i usavršavanje istraživačica koje vode strukturirane intervjue
- Koristi se isti istraživački alat i ista solidna i čvrsta metodologija u svim državama članicama
- Podaci su prikupljeni na reprezentativnom uzorku opće populacije žena u dobi od 18 do 74 godina koji žive u svakoj državi članici, a time je ovo i prvi put da je osigurana ekstrapolacija podataka u općoj populaciji žena iste dobi u svakoj državi članici
- Pruža različite mjere za većinu vrsta zlostavljanja žena
- Pruža, na temelju rezultata, prijedloge za politike i intervencije usmjerene k primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj prevenciji nasilja nad ženama i djevojčicama.

Treba naglasiti od početka da ne bi bilo primjereno niti metodološki ispravno kada bi čitatelj/ica uspoređivao/la rezultate između različitih država u pokušaju da zaključi je li u nekim državama zlostavljanje žena veće nego u drugim. Razlozi takve nemoguće usporedbe odnose se na čimbenike koji utječu na stupanj u kojem zlostavljane otkrivaju svoja iskustva s nasiljem, koje ne samo da se razlikuje od države do države, nego je i vrlo teško mjerljivo. O ovom specifičnom problemu bit će riječi nešto kasnije u ovom poglavlju.

Što je mjereno

Vrste nasilja i referentna razdoblja. FRA istraživanjem mjereno je iskustvo žena s fizičkim seksualnim nasiljem, seksualnim uznemiravanjem i uhođenjem počinjenim od strane različitih osoba (aktualni i bivši partner ili druga osoba), kao i psihološkim nasiljem počinjenim od strane bilo kojeg partnera (aktualnog ili bivšeg); učestalost je mjerena tijekom dužeg i kraćeg referentnog razdoblja: duže razdoblje za nasilje od strane ne-partnera bilo je "od 15. godine" a za nasilje od strane partnera "tijekom veze", a kratko referentno razdoblje bilo je u svim slučajevima "tijekom protekle godine (12 mjeseci prije istraživanja)".

Također su mjerena iskustva žena sa zlostavljanjem **tijekom djetinjstva** prije napunjene 15. godine): fizičko i seksualno nasilje počinjeno od strane bilo koje odrasle osobe i psihološko nasilje od strane člana obitelji ili druge odrasle osobe ili rođaka.

Počinitelji. U kontekstu istraživanja, **partnerom** se smatra svaka osoba s kojom je ispitanica u braku, živi zajedno izvan braka ili je u vezi (ali ne žive zajedno) u vrijeme intervjuja (aktualni, ili u bilo kojem trenutku u prošlosti (bivši)). Kategorija počinitelja **ne-partnera** uključuje bilo koje druge osobe, muške ili ženske, nepoznate ili poznate ispitanica; žene su trebale prijaviti svoj odnos sa svakim poznatim počiniteljem (kolega učenik, suradnik, nadzornik, kupac ili klijent, učitelj, drugi član obitelji, prijatelj i poznanik, netko s kim je izašla na spoj).

Tablica u nastavku daje ukupan pregled vrsta nasilja i počinitelja kojih su se ispitanice trebale prisjetiti, kao i referentna razdoblja za koja su zamoljena da prijave svaku nasilničko ponašanje koje su možda pretrpjele.

Vrsta zlostavljanja	Referentno razdoblje			
	Od 15. godine	Prošle godine (12 mjeseci)	Tijekom veze (nakon 15. godine)	Prije 15. godine (zlostavljanje djece)
Fizičko nasilje	ne-partner (bilo koja osoba)	aktualni i bivši partner		neka odrasla osoba
Seksualno nasilje	ne-partner (bilo koja osoba)	aktualni i bivši partner		neka odrasla osoba
Psihološko nasilje			aktualni i bivši partner	odrasli član obitelji ili rođak
Seksualno zlostavljanje	Bilo koja osoba (partner ili ne)			
Uhođenje	Bilo koja osoba (partner ili ne)			

Glavni rezultati FRA istraživanja za prethodno navedene vrste zlostavljanja bit će predstavljeni u sljedećim poglavljima.

Iskustvo nasilja u djetinjstvu

U pokušaju da pribavi dokaze o ženskim iskustvima s nasiljem tijekom djetinjstva, Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) provela je istraživanje kojim su se procijenila iskustva s bilo kojim oblikom nasilja (fizičko, psihičko, seksualno) od strane odraslih počinitelja prije dobi od 15.

Nalazi su alarmantni, jer je **33%**, odnosno oko **61 milijun** žena u EU-28, naveo da **su fizički i/ili seksualno zlostavljano od strane odrasle osobe** u prije dobi od 15 godina, dok je **10%** imalo iskustava s **psihičkim zlostavljanjem** od strane odraslih članova njihovih obitelji. Problem je još i veći ako se u obzir uzme **podizvještavanje**, koje je svojstveno svim mjerenjima putem vlastitih izjava, a nastaje s obzirom na osjetljivost tog pitanja i dominantne kulturne stavove koji mogu obeshrabriti izvještavanje (barem u nekim zemljama) kao i na sredstva za procjenu (retrospektivno sjećanje).

Iako je **fizičko nasilje** najčešći oblik nasilja tijekom djetinjstva a izravno se tiče više od **50 milijuna žena (27%)**, značajan broj žena (oko **21 milijun**, koji odgovaraju **12%**) izvijestio da su žrtve seksualnog nasilja u dobi do 15 godina jednostavnim dodavanjem gore navedene postotke, postaje očito da je **6%** žena (odnosno, **11 milijuna**) pretrpjelo **i fizičko i seksualno zlostavljanje** prije dobi od 15 godina.

S obzirom na **iskustva sa seksualnim nasilje**, izlaganje muškim genitalijama protiv svoje volje navelo je 8% žena a 3% njih izjavilo je da se ovo dogodilo više od jedanput; 5% je imalo iskustva s dodirivanjem grudi ili genitalija protiv svoje volje a 2% je to doživjelo više puta; 3% žena bilo je prisiljeno dotaknuti genitalije počinitelja i 1% (što odgovara 1,8 milijuna žena), bilo je prisiljeno na spolni odnos prije nego 15 godina.

Iskustvo seksualnog nasilja u djetinjstvu pokazuje tri različite značajke u odnosu na ostale oblike nasilja:

- postoji **velika razlika** u stopama **učestalosti među zemljama** (u rasponu od 1% u RO do 20% u FR i NL), što se vjerojatno može pripisati kulturnim stavovima, ukupnoj svijesti o tome što je zlostavljanje i nacionalnim politikama,
- gotovo sve žene (97%) koje su bile seksualno zlostavljane u djetinjstvu, istaknule su da su **počinitelji bili muškarci** i
- počinitelji su** uglavnom identificirani kao **muškarci izvan obitelji**: 51% žena nakon što su doživjele seksualno nasilje prije 15. godine izjavile je da im je muškarac počinitelj bio nepoznat, 25% izjavljuje da je riječ o poznaniku ili susjedu, 3% prijavljuje zlostavljanja od strane muške osobe od autoriteta (učitelj, liječnik, svećenik), a samo 4% njih muškog prijatelja; 17% prijavilo je seksualno zlostavljanje od strane muškog srodnika i 8% od strane svoga oca ili očinske figure (poočim/posvojitelj).

Nasuprot tome, počinitelji **fizičkog i psihičkog nasilja** u djetinjstvu uglavnom **dolaze iz obiteljskog okruženja**. Očevi i majke su identificirani kao najčešći izvršitelji fizičkog (59% očevi ili očinske figure i 47% majke i majčinske figure) i psihološkog (48% očevi ili očinske figure i 51% majke i majčinske figure) nasilja nad djecom mlađom od 15 godina; drugi počinitelji i fizičkog i psihičkog zlostavljanja su muški srodnici (10% i 11%), dok fizičko nasilje koriste i muški i ženski autoriteti (6% i 5%). Zanimljivo je da, što se tiče i fizičkog i psihičkog nasilja, rezultati istraživanja pokazali su da se većina **nasilničkih ponašanja ponavlja**, što pokazuje da su djeca više puta izloženi oblicima fizičkog i psihičkog zlostavljanja. Štoviše, psihičko nasilje ne

samo da je svojstveno fizičkom ili seksualnom zlostavljanju, nego i koegzistira i s iskustvima tjelesnog i/ili seksualnog nasilja, čime se samo pogoršava djetetovo stanje.

Kako bi istražile **posljedice** iskustava s nasiljem tijekom djetinjstva **u odrasloj dobi**, ženama su postavljena pitanja o zdravlju i vezama. Gotovo jedna od dvije žene s najmanje jednim slučajem fizičkog ili seksualnog nasilja prije dobi od 15 godina, procjenjuje svoj **zdravstveni status** kao "loš" ili "vrlo loš" (40%), te navodi da im **bolesti ili ozljede ograničavaju svakodnevne aktivnosti** (44%) ili se **na neki način smatraju osobama s invaliditetom** (49%).

Što se tiče njihovih budućih odnosa, istraživanje je još jednom pokazalo kako se **iskustvo fizičkog ili seksualnog nasilja u djetinjstvu** može smatrati **kao čimbenik rizika za viktimizaciju u intimnim partnerskim vezama** u zrelim godinama. Konkretno, 35% žena fizički zlostavljanih od strane aktualnog ili bivšeg partnera navelo je da su imale više incidenata fizičkog nasilja prije dobi od 15 godina, dok je odgovarajući postotak za žene koje nisu pretrpjele zlostavljanje partnera 18%. Nadalje, 30% seksualno zlostavljanih žena u aktualnoj ili bivšoj vezi također su bile žrtve seksualnog nasilja u djetinjstvu (od kojih je 18% bilo seksualno zlostavljano više puta tijekom djetinjstva), u usporedbi s nezlostavljanim ženama od kojih 10% navodi da su bile seksualno zlostavljane tijekom djetinjstva (4% njih više od jedanput). Jedno objašnjenje koje nudi FRA (2014, str. 137) Izvješće za ove "krugove zlostavljanja" govori da "nasilje doživljeno i proživljeno u djetinjstvu... može 'normalizirati' nasilničko ponašanje", budući da se djeca u tolikoj mjeri upoznaju s takvim tipovima ponašanja da ih počnu smatrati normalnim.

Za raspravu!

Ovi rezultati pokazuju da se zlostavljanje djece doista može koristiti kao indikator koji će nam omogućiti prepoznavanje jedne od tri djevojke koja je pod većim rizikom da bude zlostavljana od strane svog partnera tijekom odraslog života (kako bi se preventivno moglo intervenirati što je prije moguće); istovremeno, važno je naglasiti da ove korelacije **nipošto ne pokazuju da postoji uzročna veza** između zlostavljanja u djetinjstvu i odrasloj dobi: **jednostavno rečeno**, neće sve djevojke koje su bile zlostavljane u djetinjstvu postati žene koje pate od nasilja u intimnim partnerskim vezama, kao što ni sve djevojke koje nisu bile zlostavljane neće biti sigurne od zlostavljanja partnera tijekom odrasle dobi. Upravo je to razlog zašto GEAR protiv IPV pristup predlaže **primarnu prevenciju** za "izgradnju zdravih intimnih odnosa među spolovima" **namijenjenu općoj populaciji djece i mladih** (djevojčica i dječaka) umjesto samo skupini za koju se pretpostavlja da je u većoj opasnosti. To je također u skladu s preporukama FRA (2014., str. 137) da su "za sprečavanje ovih krugova zlostavljanja nužne rane intervencije koje se fokusiraju na poticanje zdravih odnosa. One bi trebale stvoriti svijest da je nasilje neprihvatljivo pod bilo kojim okolnostima".

S obzirom na **izlaganje djece nasilju u intimnim partnerskim vezama** (djevojčice i dječake, skupinu djece za koju se također smatralo da su u većem riziku da postanu žrtve ili počinitelji nasilja u intimnim partnerskim vezama kasnije u životu), istraživanje je pokazalo kako **73% žena s djecom koja prijavljuju bilo koju vrstu zlostavljanja** od strane aktualnog ili bivšeg partnera ukazuje na to da su **djeca bila svjesna nasilnih događaja**. Štoviše, od svih žena s djecom koja imaju (aktualnog ili bivšeg) partnera, 7% je izjavilo kako je njihov **partner zaprijetio oduzeti im djecu** i 3% **povrijediti djecu**, dok je dodatnih 3% izjavilo kako je partner već povrijedio djecu.

Podaci o zlostavljanju

u djetinjstvu **pokazuju...**

Rezultati istraživanja ukazuju na hitnu potrebu provjere i revidiranja EU i nacionalnih politika po pitanju izloženosti višestrukim oblicima nasilja tijekom djetinjstva. **Opseg zlostavljanja** prijavljen u ovom istraživanju je daleko veći od broja **incidenata prijavljenih vlastima**. Taj jaz može značiti ne samo da su počinitelji ostali nekažnjeni, nego da je izostala i podrška žrtvama, koja se odrazila na njihovo fizičko i emocionalno zdravlje. **Nacionalne zakone treba revidirati** kako bi se olakšao pristup pravosuđu **proširenjem zastara** (rokovi koji ograničavaju progon), i kako bi se osiguralo da se u slučajevima obiteljskog nasilja nad djecom rješenje za zaštitu djeteta **uzima u obzir najbolji interes djeteta** (npr. počinitelj nasilja se odvodi i dijete ostaje na sigurnom s nenasilnim roditeljem). Osim toga, **prilagođeni programi i intervencije** potrebne su za **promicanje** roditeljskih vještina u rizičnim obiteljima i **zdravih rodnih odnosa u školama**. Posljednje, ali ne najmanje važno, pri izradi programa prevencije treba uzeti u obzir i **identitet počinitelja** prema vrsti nasilja.

Učestalost fizičkog i seksualnog nasilja

U pokušaju da se osigura pregled opsega i priroda rodno uvjetovanog nasilja nad ženama u EU, istraživanje Agencije Europske Unije za temeljna prava (FRA) u 28 država članica otkriva vrlo nepovoljnu sliku: **jedna od tri žene (33%)** u EU-28 (18-74 godina starosti) doživljava se žrtvom **fizičkog i/ili seksualnog nasilja**, nakon 15 godine koje je počinio njezin partner i/ili druga osoba; **31%** njih je pretrpjelo **fizičko** i **11% seksualno** nasilje, s njihovim zbrojem koji ukazuje da je **9%** žena doživjelo **i fizičko i seksualno nasilje**.

U apsolutnim brojkama³⁸, to znači da je **61,5 milijuna žena** zlostavljano tijekom života nakon napunjenih 15 godina (gotovo **58 milijuna žena je bilo fizički zlostavljano** i **20,5 milijuna žena je bilo seksualno zlostavljano**, a oko **17 milijuna** od njih je doživjelo **obje vrste nasilja**).

³⁸ Ekstrapolacija na temelju opće populacije žena u dobi od 18 do 74 godine (FRA, 2014, str. 33): "Prema Eurostatovoj online bazi podataka, u EU-28 1. siječnja 2013. živjelo je 186.590.848 žena u dobi od 18 do 74 godina (podaci broj demo_pjan, podaci su izvađeni 16. kolovoza 2013. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database)".

Ne zaboravite!

Ovi brojevi su nevjerojatno visoki: kako bismo vam živopisno ilustrirali ove veličine, to bi bilo **kao da smo govorili* da cijela populacija** (muškarci, žene i djeca) **Italije** (60,8 milijuna) je fizički zlostavljana, **a cijela populacija Grčke i Švedske je seksualno zlostavljana** (11 i 9,6 milijuna), i ne samo to, nego i to da je 8 od deset ljudi fizički i seksualno zlostavljano.

* Ekstrapolacija učinjena na temelju opće populacije (osobe s prijavljenim prebivalištem na 1. siječnja 2014.) prema Eurostatu. Izvađeno 25.4.2015, dostupno na:
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00001&language=en>

Po pitanju **identiteta počinitelja**, može se nedvojbeno zaključiti da je nasilje nad ženama (VAW) raširena pojava u cijeloj EU-28 koji se proteže na sve sfere života žena i sve oblike odnosa: od svih žena koje jesu/koje su bile u partnerskom odnosu, **jedna od pet** (22%) izjavljuje da je ona doživjela **fizičko i/ili seksualno nasilje od strane svog partnera (26%** onih koji su imale **bivšeg partnera** i samo 8% onih koje imaju **aktualnog partnera**), a identičan udio, **(22%)** svih žena, izjavljuje kako su ih **zlostavljale i druge osobe**, nepoznate, poznate ili čak srodnici.

Za raspravu!

Velika razlika opažena u učestalosti **nasilničkog ponašanja bivših i sadašnjih partnera sustavni je uzorak** u FRA istraživanju, koja ne samo da se ponavlja u svim rezultatima, već se uvijek kreće prema istom smjeru: naime, bivši partneri se pojavljuju kao nasilni s daleko većom učestalošću od sadašnjih partnera. Moguće objašnjenje za tu razliku može biti da sustavno manji postotak žena prijavljuje zlostavljanje od strane aktualnog partnera zbog činjenice da je većina sadašnjih partnera, doista, nenasilna, a veći postotak žena prijavljuje zlostavljanje od strane bivših partnera, što samo pokazuje razlog zbog kojeg su ti partneri postali "bivši". Međutim, alternativa – nešto vjerodostojnije tumačenje - bi moglo značiti da **žene u jednakoj mjeri zlostavljaju** i bivši i sadašnji partneri, **ali ipak žene koje su još uvijek u nasilnim vezama teže prijavljuju** zlostavljanja u odnosu na žene koje su napustile nasilne partnere. Ako je to slučaj, učestalost zlostavljanja od strane sadašnjih partnera je značajno podcijenjena, dok učestalost nasilničkog ponašanja bivših partnera predstavlja bolju procjenu stvarnog opsega problema, iako i to mjerenje također podrazumijeva podizvještavanja u određenoj mjeri.

Velika odstupanja u učestalosti fizičkog/seksualnog nasilja (nakon 15. godine života) zabilježena su među **državama članicama**, u rasponu od 19% u Poljskoj do 52% u Danskoj. Slična odstupanja se također navode u vezi stopa učestalosti nasilja koje je počinio partner (od 13% u Austriji, Španjolskoj, Hrvatskoj, Poljskoj i Sloveniji do 32% u Danskoj i Latviji) ili neka druga osoba (od 10% u Portugalu i Grčkoj do 40% u Danskoj); istovremeno, daljnja analiza pokazala je prilično jaku pozitivnu korelaciju (koeficijent korelacije = 0,724, R² = 0,524) između nasilja koje partnera i ne-partnera, što ukazuje na to da zemlje s višim stopama učestalosti nasilja od strane partnera imaju također veću stopu učestalosti nasilja u ne-partnerskim vezama. Prema istraživanju FRA, ta korelacija sugerira da postoji jedan ili više **temeljnih čimbenika** koji na sustavan način utječu u svakoj zemlji, ili na to u kojoj mjeri je nasilje počinjeno od strane različitih vrsta počinitelja ili na to u kojoj mjeri se nasilje prijavljuje ili oboje. Prema našem

mišljenju, temeljni čimbenici, koji variraju od zemlje do zemlje, su **rodna ravnopravnost** u društvu i **tolerancija nasilja nad ženama**.

Za raspravu!

Sigurno je da postoje razlike među državama članicama po pitanju postotka zlostavljanih žena i one odražavaju društva s **različitim razinama tolerancije** na nasilje.

No, ono što nije uopće sigurno je da **niže stope prijavljenih zlostavljanja** ukazuju na državu **niske tolerancije** na nasilje, gdje manje žena trpi zlostavljanja, a ne obrnuto. Drugim riječima, niže stope prijavljenih zlostavljanja mogu u jednakoj mjeri ukazati na društvo s **visokom tolerancijom** na nasilje u kojem je stopa onih žena koje prijavljuju nasilje daleko manja, iako je visoka stopa zlostavljanja žena (ili zato što je društveno neprihvatljivo otvoreno razgovarati o problemima zlostavljanja ili zbog činjenice da same žene nisu svjesne da su neki obrasci ponašanja s kojima se suočavaju zlostavljanje). Isto tako, u društvu s **niskom ili nultom tolerancijom na nasilje**, gdje je stopa zlostavljanih žena jednako visoka - ili još niža - ali gotovo sve od njih to prijavljuju (jer se smatra društveno prihvatljivo za žene otvoreno govoriti o zlostavljanju), očekuje se da će prijavljene stope zlostavljanja biti puno bliže stvarnom broju zlostavljanih žena, nudeći tako točniju sliku.

Prema našem mišljenju, **drugi slučaj je daleko vjerojatniji**, što znači da što je tolerancija društva na nasilje nad ženama niža, to je viša **učestalost prijavljenog zlostavljanja** i obrnuto. Iako nije lako izmjeriti **razinu tolerancije na nasilje** u nekom društvu, bilo bi razumno pretpostaviti da je **obrnuto proporcionalna razini ostvarene rodne ravnopravnosti** u tome društvu. Kako bi testirali ovu hipotezu, FRA je istražio postoji li bilo kakva korelacija između dva rezultata dostupna za svaku od 27 država članica (osim Hrvatske): prevalencija stope za nasilje na ženama i Indeks rodne ravnopravnosti rezultat koji je razvio EIGE. Prema očekivanjima, prilično je jaka pozitivna korelacija ($R = 0,714$, $R^2 = 0,510$) otkrivena između dva rezultata, što pokazuje da države članice s **višim rezultatima na Indeksu rodne ravnopravnosti** također imaju tendenciju imati **dužu učestalost (nakon 15. godine)** fizičkog i/ili seksualnog nasilja nad ženama.

Godišnja učestalost tjelesnog i/ili seksualnog nasilja nad ženama u dobi od 18 do 74 godina širom EU-28 bila je **8%**, odnosno gotovo **15 milijuna žena**, od kojih 7% i 2% prijavljuju **fizičko** i **seksualno nasilje** tijekom posljednjih 12 godina mjeseci prije istraživanja (što odgovara gotovo **13** i **3,7 milijuna** žena).

Kako bismo vam što bolje predočili značaj ovih brojeva, **to je kao** kada bismo sugerirali* da je **tijekom godine dana cjelokupno stanovništvo** (muškarci, žene i djeca) **iz Grčke i Hrvatske tjelesno i/ili seksualno zlostavljano** (11 i 4,2 milijuna) ili da je tijekom proteklih 12 mjeseci kompletno stanovništvo **Austrije i Irske** (8,5 i 4,6 milijuna) bilo **fizički zlostavljano** i cijela populacija **Litve, Malte i Islanda zajedno** (2,9, 0,4 i 0,3 milijuna) **seksualno zlostavljano**.

* Ekstrapolacija učinjena na temelju opće populacije (osobe s prijavljenim prebivalištem na 1. siječnja 2014.) prema Eurostatu. Izvađeno 25.4.2015, dostupno na:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tps00001&language=en>

S obzirom na **identitet počinitelja**, 4% žena koje su imale jednu ili više intimnih partnerskih veza prijavilo je fizičko i/ili seksualno nasilje od strane svog partnera (**3%** od strane **bivših partnera** i **3%** od strane **aktualnog** partnera); osim toga, 5% od svih žena koje su sudjelovale u istraživanju, iskusilo je fizičko i/ili seksualno zlostavljanje koje je **počinila druga osoba** (ne-partnera) tijekom protekle godine.

Fizičko zlostavljanje

Istraživanje različitih oblika fizičkog nasilja pokazalo je kako se **nasilni incidenti** obično javljaju **opetovano** i **karakterizira ih više različitih izraza nasilnog djelovanja**.

U vezi s **nasilnim ponašanjem**, bez obzira na identitet počinitelja, žene imaju veću vjerojatnost da ih se naguruje i gura (23%)³⁹, šamara (17%)⁴⁰, zgrabi ili vuče za kosu (13%)⁴¹. Ipak, značajan broj žena prijavio je udaranje šakom ili tvrdim predmetom ili nogom (10%)⁴², ili da su ih gađali teškim predmetom (9%)⁴³, da su im udarali glave o nešto (4%)⁴⁴ ili ih je počinitelj pokušao ugušiti ili zadaviti (4%)⁴⁵, spaliti (1%)⁴⁶, ili porezati, ubosti ili upucati (1%)⁴⁷.

Bez obzira na identitet počinitelja, od 10 žrtava fizičkog nasilja gotovo 4 (38%) prijavljuje da je proživjelo samo jedno od tih ponašanja, više od tri (34%) prijavljuje **2-3 različita nasilnička ponašanja** i gotovo tri (**28%**) prijavljuje **četiri ili više takvih ponašanja**. Razmatrajući tko je bio počinitelj, otprilike polovica žena koje su doživjele fizičko nasilje od strane **ne-partnera**, prijavljuje barem jedno takvo ponašanje, dok **16%** njih prijavljuje **četiri ili više** nasilničkih ponašanja. Od žena koje su doživjele fizičko nasilje od strane partnera (aktualnog ili bivšeg), 48% i 33% prijavljuje samo jedno nasilničko ponašanje (od strane aktualnog i bivšeg partnera),

³⁹ Od strane aktualnog partnera (5%), bivšeg partnera (19%) i neke druge osobe (13%)

⁴⁰ Od strane aktualnog partnera (4%), bivšeg partnera (15%) i neke druge osobe (8%)

⁴¹ Od strane aktualnog partnera (2%), bivšeg partnera (10) i neke druge osobe (7%)

⁴² Od strane aktualnog partnera (1%), bivšeg partnera (9%) i neke druge osobe (5%)

⁴³ Od strane aktualnog partnera (2%), bivšeg partnera (8%) i neke druge osobe (4%)

⁴⁴ Od strane aktualnog partnera (1%), bivšeg partnera (5%) i neke druge osobe (2%)

⁴⁵ Od strane aktualnog partnera (1%), bivšeg partnera (5%) i neke druge osobe (1%)

⁴⁶ Od strane aktualnog partnera (0%), bivšeg partnera (1%) i neke druge osobe (0%)

⁴⁷ Od strane aktualnog partnera (0%), bivšeg partnera (1%) i neke druge osobe (1%)

dok određeni postotak žena, **18%** i **34%**, ukazuje na to da su doživjele četiri ili više različitih vrsta nasilja od strane **aktualnog** i **bivšeg partnera**.

Višestruka iskustva s istim nasilničkim ponašanjem prijavljuje 2-5 od 10 žena koje zlostavlja ne-partner (23-56% za devet nasilnih djela koja prati istraživanje), 3-5 od 10 žena koje zlostavlja njihov aktualni partner (31-55% za različita nasilnička ponašanja) i 2-7 od 10 žrtava svojih bivših partnera (24-72% za različita nasilnička ponašanja). Dodatan oprez potreban je kod rezultata da 42% žena koje su doživjele udarac šakom ili tvrdim predmetom ili ih je šutnuo njihov **bivši partner** navodi kako se takvo ponašanje dogodilo **najmanje šest puta**. Paralelno s tim, jednako bitan broj žena navodi kako ih šest ili više puta njihov bivši partner zgrabio i povukao ih za kosu (39%), nagurivao ili gurnuo (37%), ošamario (37%), bacio tvrdi predmet na njih (33%), udarao im glavom o nešto (28%), opekao ih (19%), pokušao ugušiti ili udaviti (18%) i ubosti ili upucati (11%). Znatno je manje žena koje su šest ili više puta doživjele isto nasilničko ponašanje, od žena koje su pretrpjele gore spomenuta iskustva s aktualnim partnerom (7-27%) ili od strane ne-partnera (9-20%).

U odnosu na **identitet počinitelja**, 20% žena s jednom ili više intimnih veza prijavilo je iskustva fizičkog nasilja od strane svog partnera (**24%** žena s **bivšim** i **7%** žena s **aktualnim partnerom**). Isti postotak (20%) žena pokazuje da je **netko** (ne-partner) počinitelj njihova fizičkog zlostavljanja (procjena trajanja od dobi od 15 godina). Po pitanju identiteta počinitelja (**ne-partnera) fizičkog nasilja**, nepoznata osoba je prijavljena kao počinitelj u slučaju tri od 10 žena (31%), dok srodnika ili nekog drugog člana obitelji (osim partnera) također prijavljuje jedna od tri žrtve (31%), što odražava veliku veličinu nasilja u obitelji; također vrijedi spomenuti da fizičko nasilje često počinjavaju kolege učenici/studenti (13%), prijatelji/poznanici (19%), netko drugi koga žena poznaje (20%) ili netko s kime je izašla (2%). Što se tiče **spola počinitelja**, većinu žena (67%) je fizički zlostavljao **muškarac počinitelj**, dok je 26% žrtava fizičkog nasilja od strane ne-partnera starije od 15 godina izjavilo da ih je zlostavljala žena a 7 % doživjelo je zlostavljanje od strane i muških i ženskih počinitelja.

Na temelju odgovora žena o **mjestu gdje se dogodio najozbiljniji incident fizičkog nasilja od strane ne-partnera, najrizičniji** su domovi žrtve ili druge osobe (30% i 9%), zatim škole ili radna mjesta (20%) i drugi javni prostori⁴⁸ (35%), druga mjesta na otvorenom (4%) ili u zatvorenom prostoru (4%), automobil (1%) ili park ili šuma (1%). Ovi rezultati ističu prioritet sigurnosti za mnoge žene diljem EU.

⁴⁸ Na ulici, trgu, parkiralištu ili drugom javnom mjestu (20%), u kafiću, restoranu, pubu, klubu, disku ili trgovini (11%), u javnom prijevozu (4%)

Seksualno zlostavljanje

Seksualno nasilje od strane partnera ili ne-partnera nakon 15. godine prijavilo je 11% žena diljem EU-28, od kojih su 2% prijavile zlostavljanje tijekom protekle godine.

U odnosu na **različita iskustva s nasiljem**, alarmantna je činjenica da je jedna od 20 doživjela silovanje⁴⁹ nakon dobi od 15 godina, dok je puno veći postotak (6%) doživjelo pokušaj silovanja⁵⁰, bile primorane na seksualnu aktivnost protiv svoje volje⁵¹ i/ili pristale na to iz straha što bi se dogodilo da ne pristane⁵².

Osim fizičkog nasilja, seksualno zlostavljane žene uglavnom su doživjele ovakva iskustva više od jednom nakon 15. godine. To je posebno istinito u kontekstu intimnih partnerskih veza: rezultati pokazuju da je isto nasilničko ponašanje ¼ seksualno zlostavljanih žena **doživjela više od jednom** od strane počinitelja ne-partnera (26-41% za svaku od četiri vrste nasilja), više od polovice žrtava zlostavljano je od strane aktualnog partnera (52%-66% za različite oblike nasilnog ponašanja) više od dvije trećine žrtava zlostavljao je bivši partner (67%-74% za različite oblike nasilnog ponašanja). Šokantni su pokazatelji da je **31%** žrtava **silovao aktualni partner** i **40%** žrtava **bivši partner**, a to se dogodilo **šest ili više puta** a omjer žena žrtava silovanja **od strane ne-partnera** je **11%**.

U odnosu na **identitet počinitelja**, **7%** žena koje su bile u intimnim vezama izjavljuje kako ih je seksualno zlostavljao **bivši ili aktualni partner**, dok **6%** svih žena koje su sudjelovale u istraživanju naznačava da ih je zlostavljao **ne-partner** nakon dobi od 15 godina. Po pitanju identiteta počinitelja **ne-partnerskog fizičkog nasilja**, iako je 23% žena seksualno iskoristio potpuno nepoznati muškarac, **u većini slučajeva, žene je seksualno zlostavljao netko koga su poznavale**, ili prijatelj/poznanik (27%), netko s kime je izašla (15%), srodnik (9%), netko s posla (11%) ili iz škole (7%) ili netko drugi koga je poznavala (20%). Od svih žena koje su proživjele seksualno nasilje od strane ne-partnera, **gotovo sve (97%) je zlostavljao muški počinitelj(i)**; otprilike jedna od deset navodi **više počinitelja** (2 počinitelja za 4% žena i 3 ili više počinitelja za 5% seksualno zlostavljanih žena), što ukazuje na to da je "brutalno silovanje" (gang-rape) fenomen koji bi mogao biti češći problem nego što se službeno objavljuje u kaznenoj evidenciji.

Po pitanju **mjesta gdje najozbiljniji incident seksualnog nasilja od strane ne-partnera** dogodio, većina incidenata dogodila se u domu (48%), uključujući i žrtvin vlastiti dom (19%), na javnom mjestu⁵³ (26%), u automobilu (11%), u parku ili šumi (6%), ili negdje drugdje na otvorenom (8%) ili u zatvorenom prostoru (7%), što ukazuje na širok raspon mjesta gdje bi se žene mogle osjećati nesigurno i nezaštićeno.

⁴⁹ Od strane aktualnog partnera (1%), bivšeg partnera (5%) ili neke druge osobe (2%)

⁵⁰ Od strane aktualnog partnera (1%), bivšeg partnera (5%) ili neke druge osobe (3%)

⁵¹ Od strane aktualnog partnera (1%), bivšeg partnera (5%) ili neke druge osobe (2%)

⁵² Od strane aktualnog partnera (1%), bivšeg partnera (6%) ili neke druge osobe (2%)

⁵³ Na ulici, trgu, parkiralištu ili drugom javnom mjestu (12%), u školi ili na random mjestu (6%), u kafiću, restoranu, pubu, klubu, disku ili trgovini (5%), u javnom prijevozu (2%)

Posljedice fizičkog i seksualnog nasilja

FRA istraživanje više je usmjereno na žene koje su prijavile iskustva fizičkog i/ili seksualnog zlostavljanja, kako bi se bavilo posljedicama najtežeg incidenta kojega je počinio bivši i/ili aktualni partner, kao i ne-partner. Naime, žene su upitane o bilo kojim fizičkim ili psihičkim posljedicama nakon incidenta i jesu li kontaktirale i/ili primile pomoć brojnih institucija i organizacija, uključujući policiju i službe za pomoć žrtvama.

Na pitanje kako su se osjećale nakon najozbiljnijih incidenata fizičkog/ seksualnog nasilja, najčešće reakcije ispitivanih žena bile su **emocionalne reakcije** i uključivale su ljutnju, strah, sram, nelagodu, pa čak i krivnju, bez obzira na vrstu počinitelja (partnera ili ne-partnera). Međutim, značajne razlike pojavile su se u usporedbi fizičkog i seksualnog zlostavljanja: **žrtve seksualnog nasilja** bile su sklonije prijaviti strah, sram, nelagodu i krivnju u odnosu na žrtve fizičkog nasilja, što pokazuje ne samo stigmatizaciju žrtava, nego i internalizaciju krivnje, a istovremeno su također osjećale povredu svoga temeljnog prava na sigurnost. Najčešća emocionalna reakcija na zlostavljanje od strane partnera i ne-partnera bila je **strah** (64% naspram 62%), zatim **sram** (47% naspram 49%), **nelagoda** (34% naspram 37%), **krivnja** (32% za oba tipa počinitelja); s jedinom razlikom u tome da su žene koje je zlostavljao ne-partner izjavile kako su se **osjećale šokirano** nakon događaja i to više nego kada je počinitelj bio njihov partner (50% prema 37%). Žene koje su bile **fizički zlostavljane** izjavljuju **iste osjećaje ali nešto nižeg intenziteta** kada je počinitelj bio partner, a još niže kada je zlostavljanje počinio ne-partnera, točnije: strah (52% prema 42%), šok (34% za oba tipa počinitelja), sram (21% prema 12%), nelagodu (18% prema 12%) i krivnju (12% prema 8%).

Značajni su rezultati koji bilježe **raspon emocionalnih reakcija žrtava**. Većina zlostavljanih žena prijavila je dvije ili više emocionalnih reakcija (71% prema 68% za partnersko i ne-partnersko fizičko nasilje te 84% prema 87% za partnersko i ne-partnersko seksualno nasilje); važno je naglasiti da, osobito u pogledu seksualnog nasilja, četiri ili više emocionalnih reakcija navelo je 40% žrtava nasilja čiji su počinitelji bili partneri, 42% žrtava ne-partnera, dok su postotci za fizički zlostavljane žene 23% i 15%.

Osim toga, opseg **psihološkog opterećenja** žena koje su proživjele fizičko i/ili seksualno nasilje i dalje je bio određen **dugoročnim učincima** koje su prijavile. Osjećaj tjeskobe, ranjivosti i gubitka samopouzdanja najčešće su prijavile žrtve različitih počinitelja i vrsta nasilja. U skladu s nalazima u vezi emocionalnih reakcija, dugoročne psihološke posljedice fizičkog/seksualnog zlostavljanja bile su najistaknutije među žrtvama seksualnog zlostavljanja; u ovom slučaju, međutim, dodatne razlike pokazale su se ovisno o tipu počinitelja. Konkretno, naglašene dugoročne psihičke poteškoće prijavljuju žene koje su doživjele **seksualno nasilje od strane bivšeg ili aktualnog partnera**, rezultat je koji bi mogao osvjetliti problem opetovane viktimizacije u nasilju u intimnim partnerskim vezama. One su sklonije manifestirati niz nepovoljnih učinaka od **napada panike** (21%), **depresije** (35%), **poteškoća sa spavanjem** (41%) i **u vezama** (43%) pa do **anksioznosti** (45%), **osjećaja ranjivosti** (48%) i **gubitka povjerenja** (50%). Štoviše, **38%** njih izjavljuje kako pati **od četiri ili više dugoročnih psihičkih poteškoća** a dodatnih 31% od 2-3. Kako bi se izbjeglo omalovažavanje štetnih utjecaja drugih oblika zlostavljanja, treba spomenuti kako **iste psihološke posljedice**, ali uz postupno smanjenje intenziteta iz jedne skupine u drugu, prijavljuju preostale 3 skupine žena koje su pretrpjele seksualno zlostavljanje od strane ne-partnera i psihičko zlostavljanje od strane partnera ili ne-partnera: napade panike (19-12-8%), depresiju (23-20-8%), poteškoće sa

spavanjem (29-23-13%) i u vezama (31-24-9%), anksioznost (37-32-23%), osjećaj ranjivosti (47-30-24%) i gubitak povjerenja (40-31-17%).

Nakon procjene **tjelesnih ozljeda** kao posljedice najtežih incidenta fizičkog i/ili seksualnog nasilja, gotovo jedna od dvije žene navodi kako nisu pretrpjele ozljede, jer su ih najčešće nagurivali, gurali ili pljusnuli. Međutim, što se tiče nasilja u intimnim partnerskim vezama (**IPV**), **rezultati su najmanje alarmantni**: prosjek za EU-28 pokazuje kako su najozbiljniji slučajevi **fizičkog i seksualnog nasilja koje je počinio partner** (bivši ili aktualni) rezultirali **tjelesnim povredama u 47% i 49%** slučajeva, (isto se dogodilo u 39% i 41% slučajeva nakon najtežih incidenata ne-partnerskog fizičkog i seksualnog zlostavljanja). Kao što će biti pokazano u nastavku, ovaj trend se pojavljuje u svim vrstama ozljeda: 42% žena koje su opisale najteže incidente fizičkog i seksualnog nasilja od strane njihovog bivšeg ili sadašnjeg partnera pokazuju **modrice/ogrebotine** u usporedbi s 32% i 35% žrtava ne-partnerskog fizičkog i seksualnog nasilje; druge posljedice fizičkog ili seksualnog nasilja su **rane, uganuća i opekline** (10% i 14% za partnersko te 8% i 7% za ne-partnersko zlostavljanje), **frakture, slomljene kosti/zubi** (5% i 7% za partnersko te 3% i 1% za ne-partnersko zlostavljanje), **potres mozga / ozljeda mozga** (3% i 4% za partnersko te 2% i 2% za ne-partnersko zlostavljanje), **unutarnje ozljede** (2% i 5% za partnersko te 1% i 5% za ne-partnersko zlostavljanje), **pobačaji** (1% i 5% za partnersko te 0% i 2 za ne-partnersko zlostavljanje). **Još je teže žrtvama partnerskog seksualnog nasilja**, jer njih **17%** prijavljuje **2-3 tjelesne ozljede nakon najozbiljnijeg slučaja** nasilja – u usporedbi s 11% žrtava partnerskog fizičkog nasilja i gotovo 7-9% žrtava nekog ne-partnerskog nasilja - i **3%** njih navode **četiri ili više ozljeda** – u usporedbi s 1% žrtvama partnerskog fizičkog nasilja i manje od 1% žrtava nekog ne-partnerskog nasilja. Kritični značaj ovih brojki se povećava kada se promatra u svjetlu ponovljene viktimizacije, što je obično slučaj kod nasilja u intimnim partnerskim vezama.

Istražujući **jesu li** žene **kontaktirale neku od dostupnih službi/organizacija** nakon najozbiljnijih slučajeva fizičkog/seksualnog zlostavljanja, FRA istraživanje je pokazalo neke **vrlo zanimljive i korisne** ali i **uznemirujuće rezultate**: najozbiljnije slučajeve **nije registrirala nijedna služba ili organizacija** (uključujući i policiju), nije ih prijavila niti sama žrtva niti neka druga osoba u **66%** i **75%** slučajeva **partnerskog i ne-partnerskog nasilja**. Iako žene nerado prijavljuju slučajeve fizičkog nasilja, stopa prijavljenog seksualnog nasilja je također niska: **39%** kontaktiralo je neku od povezanih službi⁵⁴ u slučajevima najozbiljnijeg **seksualnog nasilja**, zatim **30%** žrtava nepartnerskog seksualnog nasilja; slično tome, nakon slučajeva najozbiljnijeg **fizičkog nasilja**, ove službe kontaktiralo je **31%** žena koje je zlostavljao partner i **24%** žena koje je zlostavljao ne-partner. **Od svih žena koje su potražile pomoć** nakon najozbiljnijih slučajeva fizičkog/seksualnog nasilja, **otprilike polovica** njih izjavila je **kako se obratila dvjema ili više dostupnih službi**. Žene, najvjerojatnije zbog svojih ozljeda, pribjegavaju češće zdravstvenim uslugama (19% i 15% žena fizički zlostavljanih od strane partnera ili neke druge osobe i 27% i 21% žena seksualno zlostavljanih od strane partnera ili druge osobe), za razliku s niskim stopama žena koje su se obratile organizacijama potpore za žene (između 1-4% za sve vrste partnerskih i ne-partnerskih žrtava nasilja).

Najteže slučajeve fizičkog/seksualnog nasilja od strane partnera u 14% slučajeva žrtve same **prijavljaju policiji**, dok je u dodatnih 5% slučajeva policiju obavijestio netko drugi; slično, u slučaju ne-partnerskog zlostavljanja policija je kontaktirana u 19% slučajeva, a od toga je 13%

⁵⁴ Policija, bolnica, liječnik/ca, dom zdravlja ili neka druga zdravstvena ustanova, centri za socijalnu skrb, sigurne kuće za žene, organizacije potpore žrtvama, religijske/crkvene organizacije, pravna služba/odvjetnik, druga služba/organizacija.

prijavila sama žrtva. Iako se prijavljivanje policiji ne razlikuje između partnerskog i ne-partnerskog nasilja, pokazale su se razlike na razini između država članica, sa stopama u rasponu od 10% do 31% za partnersko nasilje, i od 9% do 29% za ne-partnersko nasilje. Kada su upitane **žene, koje nisu kontaktirale policiju** nakon ozbiljnog slučaja nasilja, **da pojasne zašto**, pojavili su se različiti razlozi ovisno o vrsti zlostavljanja. **Žrtve seksualnog partnerskog ili ne-partnerskog nasilja** rekle su da se tim pitanje radije bave **privatno ili obiteljski** (33% za bilo koju vrstu partnerskog nasilja i 26% za ne-partnersko nasilje); štoviše, one navode osjećaj **srama i neugode** (23-26%), da to žele **zadržati privatnim** (21-18%), boje se **počinitelja ili odmazde** (20-14%) a čak su i pomislile kako **policija ne bi ništa učinila** (13-12%) ili im **ne bi vjerovala** (9-14%), što se odnosi ne samo na stigmatizaciju seksualnih žrtava, nego i na začarani krug nepovjerenja između seksualnih žrtava i policije. Po pitanju **fizičkog zlostavljanja od strane bilo kojeg počinitelja**, žrtve slučajeve zlostavljanja ne prijavljuju policiji jer sve žele zadržati **privatnim ili unutar obitelji** (41% za bilo koju vrstu partnerskog nasilja i 36% za ne-partnersko nasilje), ili **dogadjaj ne smatraju dovoljno ozbiljnim** (34-38%). Paralelno s tim, kao razlozi se navode osjećaj straha od počinitelja/odmazde (11-6%), sram/nelagoda (11-5%) i žele to zadržati za sebe (11-4%). Ipak, kod žena koje su kontaktirale policiju u vezi najozbiljnijih incidenata fizičkog/seksualnog nasilja, najčešće je sve završavalo **nezadovoljstvom reakcije policije**, posebice za žrtve seksualnog nasilja (49% i 58% žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama i žrtava ne-partnerskog nasilja izjavljuju da su bile prilično/vrlo zadovoljne, dok su odgovarajuće stope za fizički zlostavljane žene 60% i 66%).

FRA istraživanje također je istražilo **imaju li žrtve fizičkog/seksualnog nasilja od strane bilo kojeg počinitelja neke potrebe koje su ostale nezadovoljene**. Sve žrtve na prvo mjesto stavljaju **razgovor s nekim** (za 54% i 51% seksualno zlostavljanih žena od strane partnera i ne-partnera te 39% i 33% zlostavljanih žena od strane partnera i ne-partnera), što ukazuje na opipljiv jaz između raspoloživih službi za pomoć žrtvama i pristupa do njih. Ovaj nalaz dodatno naglašava rezultat koji pokazuje da – neovisno o vrsti nasilja i počinitelju – gotovo jedna od triju žrtava **nije ni s kim razgovara o najozbiljnijem slučaju fizičkog/seksualnog nasilja** do istraživanja, što odražava psihološki i odnosni vakuum koji povezuje ovakva iskustva s nasiljem za mnoge žene. **Pružanje zaštite od daljnje viktimizacije ili uznemiravanja** također nije dobilo 12-15% fizički i 21-25% seksualno zlostavljanih žena, naglašavajući potrebu da se policijske usluge usmjere prema ženskim stvarnim potrebama koji ostaju nezadovoljene, čak i nakon prijave svoja iskustva policiji; **pomoć u prijavljivanju događaja** ili **suradnji s policijom** treba 5% fizički i 12-13% seksualno zlostavljanih žena. **Praktičnu pomoć** nije primilo 13-14% fizički i 16-21% seksualno zlostavljanih žena od strane partner i ne-partnera; zadnje, ali ne i najmanje važno, potrebe 10% seksualno i 5% fizički zlostavljanih žena ostaju nezadovoljene po pitanju **medicinske pomoći**.

Podaci o posljedicama fizičkog i seksualnog nasilja *pokazuju...*

FRA istraživanje baca svjetlo na vjerojatan "**sustavni nedostatak pružatelja usluga**" (FRA, 2014a, str.64) **kao odgovor na potrebe** žrtava fizičkog/seksualno nasilje od strane bilo kojeg počinitelja s posebnim oprezom prema žrtvama seksualnog zlostavljanja i žrtava nasilja u intimnim partnerskim vezama. Po pitanju policije, postoji **hitna potreba za reformom policijske kulture** s obzirom na sve vrste nasilja nad ženama, kao ozbiljnog kršenja temeljnih ljudskih prava. Pregled i promjena implicitnih i eksplicitnih stavova u vezi nasilja nad ženama – posebice okrivljavanja žrtve – potaknuli bi žene žrtve da potraže podršku policije i očekuju da ih se tretira s poštovanjem. Dakle, manje žena će osjećati sram zbog svoga iskustva i manje počinitelja će ostati nekažnjeno. **Policijske reakcije** prema ženama žrtvama nasilja trebalo bi preispitati po pitanju potreba žena, posebno u vremenima krize u kojima hitno treba poduzeti korake kako bi se osigurala njihova sigurnost te fizičko i psihičko zdravlje i dobrobit. Za postizanje ovoga cilja, nužan je **interdisciplinarni pristup** jer su potrebe žrtava mnogostruke i složene. Svi relevantni dionici trebaju surađivati kako bi se omogućili visoki standardi i učinkovite usluge onima u potrebi.

Na razini prevencije, **zdravstveni stručnjaci** – koji najčešće prvi uskaču u pomoć žrtvama zlostavljanja – mogu odigrati ključnu ulogu u pravodobnom identificiranju i pružanju odgovarajućih smjernice ženama žrtvama nasilja. Kroz ciljane treninge i specifične smjernice o bilježenju zlostavljanja i izvještavanju, oni precizno mogu identificirati zlostavljanje, prikupiti važne informacije i olakšati "bijeg" žena od nasilja.

Razlikovne karakteristike nasilja u intimnim partnerskim vezama

Opetovana viktimizacija najčešća je značajka nasilja u intimnim partnerskim vezama. Kada su žene koje su pretrpjele zlostavljanje partnera trebale navesti kada se prvi (najstariji) i zadnji (najnoviji) nasilni incident dogodio, za 26% žena vrijeme udaljenost između dva nasilna događaja bio je pet ili više godina, dok je za 31% žena to bilo 1 do 4 godina.

Početak nasilja u intimnoj partnerskoj vezi može se pojaviti u bilo koje vrijeme ili fazi veze. Osam od 10 žena (82%) s aktualnim nasilnim partnerima izjavile su da se prvi nasilni incident zbilo **u vrijeme kada su živjeli skupa**, dok je nešto manji broj žena s bivšim nasilnim partnerima doživio to isto (65%). Žene koje su se odvojile od svojih bivših nasilnih partnera istaknule su da ih se zlostavljalo **tijekom veze** (91%), **tijekom rastave** (33%) ili da se zlostavljanje nastavilo **nakon prekida** (16%). Čini se da ne treba isključiti niti osjetljivo **razdoblje trudnoće**, unatoč rizicima koje nasilje nosi i za ženu i za plod: od žena koje su tijekom trudnoće živjele u nasilnoj vezi, **42%** izjavilo je da ih je **bivši partner** tijekom trudnoće fizički i seksualno zlostavljao, a taj udio se smanjuje na **20%** za žene koje su **još u vezi sa svojim nasilnim partnerom**. Postoje, naravno, razumni razlozi za vjerovanje kako bi prijavljivanja zlostavljanja bilo i više među ženama koje su još uvijek u nasilnoj vezi nego među ženama koje su odvojene od svojeg nasilnog partnera.

Kada su žene s bivšim nasilnim partnerom upitane **je li nasilje bilo glavni razlog za prekid veze**, samo je jedna od dvije (49%) odgovorila potvrdno, dok je dodatnih 19% odgovorilo da je nasilje faktor, ali ne i glavni razlog odvajanja. Iako ovi rezultati još nisu objavljeni po državama članicama, činjenica da na europskoj razini **jedna od dvije žene ne smatra partnerovo nasilno ponašanje dovoljnim razlogom da prekine vezu** samo je još jedna **indikacija** ne samo "normalizacije" nasilnog ponašanja od strane muškog partnera prema ženskom, već i **visoke tolerancije društva na zlostavljanje žena**.

Na temelju odgovora na pitanje **što im je pomoglo da prevladaju nasilje**, može se zaključiti da su značajnu podršku i hrabrost da prevladaju fizičko/seksualno partnersko nasilje žene pronašle **u krugu obitelji i prijatelja** (35%) i vlastitim resursima poput **njihove osobne snage i odlučnosti** (32%). **Distanciranje od zlostavljača** prijavljuje gotovo jedna trećina njih (30%), dok jedna od 10 žena izjavljuje kako joj je pomoglo to što je **drugima govorila o svojim iskustvima** (12%) i **priznanje da nasilje nije u redu** (10%). Stručnu podršku poput **savjetovanja i službi za pomoć** ističe samo **6%** žena; vrijedi napomenuti da na razini država članica udio žena koje ističu pomoć od strane službi za pomoć varira između 0-3% za 13 država članica i između 10-19% za samo devet država članica. Udio žrtava koji izjavljuju da je ono što im je pomoglo **sudski postupak protiv počinitelja ili osuda** je još niži (**2%**) (kreće se između 0-8% u 28 država članica). Ove nezadovoljavajuće stope naglašavaju nužnost da se službe podrške učine dostupnijim i prilagođenijim potrebama žrtava.

Štoviše, vrijedi spomenuti kako **7% žena** izjavljuje kako **nisu prevladale nasilje**; ova stopa zapravo predstavlja prilično velika odstupanja na razini država članica (od 3% u Poljskoj do 16% u Portugalu i Španjolskoj).

Faktori rizika

FRA istraživanje procijenilo je različita sociodemografska obilježja u pokušaju da otkrije **faktore rizika** koji bi mogli biti signal za **visokorizične skupine** ljudi za iskustva s nasiljem.

Životna dob označena je kao značajan faktor rizika, jer postoje naznake **da što su žene mlađe** (18-29 godina bila je najmlađa starosna skupina obuhvaćena FRA istraživanjem), **to je veći rizik** od partnerskog i ne-partnerskog zlostavljanja: mlađe žene prijavile su više stope **partnerskog** (6% prema 3-5% za druge starosne skupine) i **ne-partnerskog** (9% prema 3-5% za druge starosne skupine) nasilja **tijekom prethodne godine** kao i visoke stope **ne-partnerskog nasilja** (26% prema 17-23% za druge starosne skupine) **tijekom njihova života** otkad su napunile 15. Jedini izuzetak je dugotrajno partnersko nasilje (nakon 15. godine), sa stopom učestalosti do 20%, dok je stopa učestalosti za žene u skupini 30-44 i 45-59 bila 23% i 19% za žene iz skupine 60-74.

Kao što se očekivalo, iskustva žena s nasiljem u intimnim partnerskim vezama nisu povezana s njihovim **stupnjem obrazovanja** (20-23%). Međutim, otkrivena je složenija slika u odnosu na ne-partnersko nasilje: što je viši stupanj obrazovanja žene, to je veća stopa prijavljivanja fizičkog/seksualnog nasilja (19% žena s osnovnom školom, 22% žena sa srednjoškolskom naobrazbom i 27% žena s visokim obrazovanjem).

Financijsko stanje na neki se način povezuje s fizičkim/seksualnim nasiljem, jer žene koje imaju financijskih problema rjeđe prijavljuju iskustva s nasiljem (7% i 30% za godišnju i životnu učestalost), u usporedbi sa ženama koje su zadovoljne svojim prihodima (3% i 18% za godišnju i životnu učestalost). **Interpretacija ovih odnosa nije uopće jednostavna** i, po našem mišljenju, ne bi bilo ispravno upustiti se u jednostavne interpretacije kako financijsko stanje (na bilo koji način) povećava rizik za viktimizaciju žena; takva argumentacija (ponovno) uklanja odgovornost s počinitelja i raspršava našu pozornost na druge vanjske faktore kao što su alkoholizam, mentalni poremećaj, nemogućnost kontrole bijesa, itd. Naprotiv, tumačenje da **nasilje dovodi do financijskih problema je vjerojatnije**: drugim riječima, zlostavljane žene možda neće biti u mogućnosti nositi se sa svojim sadašnjim prihodima jer partner kontrolira njihove financije ili su već napustile partnera zlostavljača i teško im je samima se nositi s problemima; štoviše trebalo bi imati na umu da mnoge žene i dalje bivaju zlostavljane i plaše se da će, ako napuste partnera, teško moći osigurati financijsku stabilnost svoje obitelji.

Razlike u plaćama između partnera ne povezuju se sa stopom učestalosti fizičkog i/ili seksualnog nasilja u intimnim partnerskim vezama. Ipak, valja napomenuti da su dotični rezultati pokazali kako nije bilo razlike ili kako je partnerova zarada bila veća od žrtvine. Posljednje, ali ne najmanje važno, žene koje smatraju da su **jednako važne u obitelji** će rjeđe doživjeti fizičko/seksualno nasilje od strane aktualnog partnera (7%), u usporedbi sa ženama koje smatraju da je njihovo mišljenje manje važno od mišljenja njihova partnera (29%). Ovo otkriće predstavlja **još jedan pokazatelj** koji pokazuje **odnos između rodne neravnopravnosti i nasilja nad ženama**.

Iako FRA istraživanje također komentira neke od karakteristika počinitelja, one nisu uključene u ovaj materijal jer se temelje na podacima ograničenima samo na aktualne partnere žrtava. Kao što je ranije naznačeno, procjene u vezi ove specifične podskupine počinitelja mogu biti uvelike podcijenjene zbog vrlo upornih stavova žena da ne prijavljuju zlostavljanje aktualnih partnera.

Podaci o fizičkom i seksualnom nasilju pokazuju...

FRA istraživanje donosi dokaze kako je nasilje nad ženama štetan fenomen koji prožima sve sfere javnog i privatnog života i tiče se svih nas, bez obzira na zajedničke demografske varijable, kao što je socio-ekonomsko zaleđe. Veliki broj žena koje su proživjele fizičko i seksualno nasilje u državama iz skupine EU-28 dovodi do zaključka da **je nasilje nad ženama važan javnozdravstveni problem u cijeloj EU** i trebao bi zauzeti odgovarajuću poziciju na vrhu političkih agendi na razini EU i država članici poziva na hitno djelovanje, osobito u pogledu izmjenjene prioriteta u EU i nacionalnih zakonodavstava i politika.

Ukoliko se trebamo prilagoditi i efikasno odgovoriti na višestruka ženska iskustva s nasiljem, pitanja nasilja u intimnim partnerskim vezama, nasilje u obitelji, silovanje u braku i brutalno silovanje trebalo bi detaljno promotriti u EU i na nacionalnim razinama. Svaka reforma mora biti potkrepljena točnim i valjanim podacima koji odgovaraju stvarnosti – više nego policijskoj dokumentaciji – jer je to jedini način da osmišljene politike dosegnu svoj cilj.

FRA istraživanje naglašava potrebu usredotočivanja na intimno partnersko nasilje jer je riječ o ogromnom problemu s velikim implikacijama i za obitelji i za pojedince. S obzirom **da su žene, ali i djevojke**, u nasilnim intimnim odnosima u velikoj opasnosti od ozbiljnih i opetovanih ozljeda, silovanja, udaraca tijekom trudnoće i zlostavljanja čak i nakon rastave, nije čudno da ih se **smatra skupinom visokog rizika** koja zahtjeva ciljane inicijative na svim razinama prevencije (primarnoj, sekundarnoj, tercijarnoj). Nacionalne politike obiteljskog nasilja nad ženama treba izmijeniti na način da obuhvate sve oblike takvog nasilja (uključujući silovanje u braku) i sve vrste odnosa, čak i kada ne postoji suživot ili kada je žrtva nasilja u intimnoj partnerskoj vezi maloljetnik/ca, ali također s ciljem osiguravanja i provedbe učinkovite mjere zaštite za sve žrtve tijekom trajanja cijele veze, čak i onda kada je ona gotova. Istodobno, od izuzetne je važnosti na **razini primarne prevencije** da se inicijative u vezi s rodno uvjetovanim nasiljem i nasiljem u intimnim partnerskim vezama provode na razini populacije, odnosno kampanje za podizanje svijesti i **obrazovni projekti s dokazima za učinkovitost** na ciljanoj najmlađoj mogućoj populaciji, kako bi se promicala rodna ravnopravnost i stavovi nulte tolerancije na rodno uvjetovano nasilje, ali i vještine za izgradnju zdravih odnosa; ove osobine će smanjiti rizik da djevojke postanu žrtve nasilja a mladići počinitelji nasilja u intimnim partnerskim vezama i povećat će potencijal za mladiće i djevojke da se suprotstave nasilju, bilo kao žrtve ili kao svjedoci.

Psihičko nasilje od strane partnera

U procjeni psihičkog nasilja od strane partnera izazovno je bilo iznaći prihvaćene i utemeljene definicije koje bi bile kulturno prihvaćene i široko rasprostranjene.

Temelji na kojima je psihičko nasilje krovni termin koje obuhvaća široku paletu tipičnih prilagođavajućih ponašanja, FRA istraživanja mjerila su učestalost psihičkog nasilja od strane trenutačnog i bivšeg partnera kroz **17 opisnih situacija** kao što su ograničeno kretanje od strane partnera, odnosi u vezi i izbori, partnerske sumnje i ljubomore, partnersko uspostavljanje financijske kontrole čineći ženu bezvrijednom i uplašenom. Opisano predstavlja **svojevrstan obrazaca ponašanja, različit od individualnih ponašajnih činova** koji se ponavljaju s vremena na vrijeme te je stoga pobrojavanje indikatora, kao što je to učinjeno s ponašanjima koja proizlaze iz fizičkog i seksualnog nasilja, u ovom slučaju neprimjereno. Dakle, mjerenja za aktualnog partnera, od žena koje imaju partnera zahtijevalo se da otprilike procijene koliko se često (nikad – ponekad – često – uvijek) određeno ponašanje pojavljuje u vezi, dok su u slučaju **bivših partnera** žene procjenjivale jesu li doživjele koji od oblika ponašanja od strane njihova bivšeg partnera. **Stavke koje u obzir uzimaju djecu** odnose se samo na žene koje su imale i bivšeg i trenutačnog partnera i djecu o kojoj su skrebile. Gore spomenute varijacije među različitim postupcima mjerenja svakako treba uzeti u obzir tijekom vrednovanja stopa koje slijede.

Tih 17 oblika ponašanja podijeljeno je u četiri kategorije kojima se podrazumijevaju različiti **tipove zlostavljanja: i) kontrolirajuće ponašanje** koje se odnosi na izoliranje partnerice, odnosno ograničavanje pristupa njezinoj društvenoj mreži te neutemeljene sumnje da je partnerica nevjerna, **ii) ekonomsko nasilje**, odnosno onemogućavanje ravnopravnog sudjelovanja u obiteljskim financijama, samostalne kupovine te zabrana radnog odnosa izvan obiteljske kuće, **iii) uvredljivo ponašanje**, tj. omalovažavanje partnerice u javnosti ili u privatnoj domeni, prijetnje povredom te zaključavanje, **iv) ucjenjivanje djecom ili zlostavljanjem djece**, odnosno nasilje nad djecom, prijetnje povezane s prijetnjom dječjoj dobrobiti.

Rezultati pokazuju da **na razini EU-28** preko četiri od deset žena (**43%**) doživjelo je **neki oblik psihičkog zlostavljanja** od strane bilo trenutačnog (23%) bilo bivšeg partnera (48%). Važno je zamijetiti postojeću ekstremnu **varijaciju između zemalja članica** koja indicira da na razini država **3-6 od deset žena** (31% - 60%) izjavljuje da je doživjela psihičko nasilje: **1-4 od deset žena** (11%-31%) od strane njihova **trenutačnog i 3-6 od 10 žena** (30% - 60%) **od strane njihova bivšeg partnera**.

S obzirom na **tipove zlostavljanja**, iako **kontrolirajuće ponašanje** prevladava [35% ispitanica potvrđuje takvo ponašanje od strane njihova trenutačnog (16%) ili bivšeg partnera (40%)], kod **nasilnih ponašanja** primjećuje se gotovo jednaka učestalost (32%), a počinjeno je od strane trenutačnog (15%) ili bivšeg partnera (37%). Iako manje frekventno, ponašanje koje uključuje **ekonomsko nasilje** (12%) uočeno je od strane trenutačnog partnera (5%) i bivšeg (13%) te **nasilno ponašanje nad ženama koje uključuje nasilne oblike ponašanja nad djecom** (8%) od strane trenutačnog (2%) i bivšeg partnera (14%) što nije neuobičajeno.

Najuobičajenija **ponašanja psihičkog zlostavljanja** od strane bivšeg i trenutačnog partnera koreliraju s kontrolom i nasiljem: ponižavanje žrtve u privatnosti (25%) dolazi na prvo mjesto. Sljedeće je kontrola kretanja (23%), zatim izražavanje bijesa ukoliko ona razgovara s drugim muškarcem ili ženom (23%), sumnje o nevjeri (21%), odvajanje od prijatelja (19%),

ponižavanje u nazočnosti drugih ljudi (19%), plašenje partnerice (18%). Ponašanja koja uključuju ekonomsko nasilje također su prikazana, iako se pojavljuju u manjem omjeru u odnosu na kontrolirajuća i nasilna ponašanja: 1 od 10 (10%) žena spriječena je donositi financijske odluke unutar obitelji te joj je uskraćivana samostalna kupovina od strane trenutnog ili bivšeg partnera, dok je radni odnos izvan obiteljske kuće zabranjivan 5% žena. Istovremeno, 7% žena suočeno je s prijetnjom oduzimanja djeteta, a 3% izjavljuje zlostavljanje preko djece te prijetnje zlostavljanja djece (3%) kako bi se audio njoj.

Indikativna je činjenica da, od svih žena koje su tijekom istraživanja imale partnera, 15% njih iznijelo je da su doživjele **dva ili više različitih nasilnih ponašanja** (8% žena indicira 2-3 ponašanja, a 7% četiri i više). S obzirom na **koegzistirajući odnos psihičkog zlostavljanja s drugim njegovim oblicima**, daljnji prikaz podataka odnosi se na povećanjem doživljenih psihičkih nasilnih ponašanja, povećava se i rizik pojavljivanja fizičkog/seksualnog zlostavljanja od strane istog partnera. Ti rezultati ilustrirani su u slučaju više od polovice (58%) žrtava višestrukog (četiri ili više) psihičkog nasilja što indicira fizičko i/ili seksualno nasilje od strane njihova trenutnog partnera, kao što je uspoređeno s grupama žena koje su prijavile 2-3 psihička nasilja ili samo jedno, od kojih je 22% i 10% izjavilo da također pate od fizičkog i/ili seksualnog nasilja od strane njihova partnera.

Stoga, čini se kako **psihičko nasilje potvrđuje kontinuirano postojanje** što uključuje konstelaciju ponašanja rangiranih od manje ozbiljnih, primjerice ljutnje ukoliko partnerica razgovara s nekim drugim, do ozbiljnijih, primjerice prijetnje ubojstvom djece ili bilo koje druge osobe do koje je ženi stalo ili pak prijetnje da će ozlijediti djecu. Glede toga, jedna od dviju žena (48%) doživjela je psihičko nasilje od strane bivšeg partnera, povezano s činjenicom da takva ponašanja imaju kontinuitet i u trenutačnim vezama za prosječno jednu od četiriju žena, od kojih je jedna četvrtina potvrdila doživljavanje psihičkog zlostavljanja kao često ili konstantno što se može odraziti na njihovu sigurnost, autonomiju i mentalnu labilnost.

Podaci o psihološkom partnerskom nasilju pokazuju...

Psihološko nasilje nad ženama je loša, ali uobičajena pojava koja zahtjeva temeljiti pristup ne samo u zakonodavnom i političkom kontekstu, nego i na razini društva. Javnost bi trebalo informirati i educirati o rodno uvjetovanom psihičkom nasilju iz perspektive ljudskih prava.

Senzibilizacija u pogledu ranog prepoznavanja psihološki kontroliranog i nasilnog ponašanja pomaže razlikovati zdrave od nezdravih relacijskih obrazaca i funkcionira kao crvena zastavica na primarnoj razini prevencije. S obzirom na to da a) mladi ljudi pogrešno shvaćaju ljubomoru i kontroliranje ponašanja kao iskaz interesa i ljubavi [na primjer, 6 od 10 adolescenata (59,7%) u dobi od 13 do 16 godina vjeruje da je ljubomora znak ljubavi (64,1% mladića i 56,1% djevojaka) *] i b) se ti stavovi vrlo teško mijenjaju, napore primarne prevencije, poput GEAR against IPV, treba sustavno primjenjivati u školama, a njihova provedba trebala bi početi što ranije, naime u osnovnoj školi, ako ne i u vrtiću...

Paralelno, legislativa zemalja članica treba biti preispitana kako bi se osigurala uključenost i adresiranje svih aspekata i vrsta psihičkog nasilja. Neupitno je da će budući osvrti biti potrebni s obzirom na odgovore policije u slučajevima psihičkog nasilja: ne samo da bi policajci/ke trebali biti adekvatno senzibilizirani i osposobljeni za prepoznavanje znakova psihičkog nasilja koje moraju shvatiti kao znak upozorenja da je žena i/ili djeca u visokom riziku od ozbiljne viktimizacije, ali i specifičnim procjenama rizika na licu mjesta i interventni protokol kako bi se pomoglo policajcima/kama zaduženima za neposredno zaštitno djelovanje, kao i da im se dopusti povezivanje dostupnih usluga podrške sa žrtvom (a ne žrtvu s uslugama).

* Podaci iz implementacije GEAR against IPV radionice u Grčkoj, tijekom školske godine 2010-2011 (N = 511, Dječaci=231, djevojke = 280).

Seksualno uznemiravanje

Seksualno uznemiravanje uključuje konstelaciju neželjenih i prijetećih ponašanja implicitnog ili eksplicitnog seksualnog aspekta. Uključuje raspon činova, rangiranih od ponižavanja te uvredljivih komentara do neželjenog dodirivanja i drugih nepozvanih seksualno sugestivnih psihičkih postupaka.

Oslanjajući se na FRA istraživanje iz 2012., **jedna od dviju žena** (55%) na razini EU-28 doživjela je neki od tipova seksualnog uznemiravanja **barem u dobi od petnaeste godine nadalje**, dok je **jedna od 5** (21%) potvrdila seksualno uznemiravanje u **godini prije samog početka istraživanja**.

Najuobičajenije **ponašanje seksualnog uznemiravanja** je ponižavanje buljenjem ili pohotnim pogledima (30%), popraćeno psihičkim oblicima uznemiravanja kao što su neželjeno ljubljenje ili grljenje (29%) te verbalni postupci, primjerice seksualni komentari ili šale uvredljiva sadržaja (24%). Seksualno uznemiravanje putem moderne tehnologije (mobilnih uređaja, elektronske pošte i društvenih mreža), također poznato kao **virtualno uznemiravanje**, također je poprilično uobičajeno te pogađa 11% žena starijih od 15 godina, dok je 5% prijavilo takav slučaj u prošloj godini.

U uvjetima **ponovljene viktimizacije**, važno je uočiti da je 14% žena bilo subjektima neprimjerenog buljenja i pohotnog gledanja i 13% žena bile su žrtve fizičkog uznemiravanja dva do pet puta nakon petnaeste godine. Štoviše, značajan postotak od svih viktimiziranih žena (37%) prijavile su dva ili tri **različitih ponašanja seksualnog uznemiravanja** u dobi starijoj od 15 godina, dok je 4-6 i 7 ili više ponašanja seksualnog uznemiravanja prijavljeno od strane 27% i 8% svih žena.

U većini slučajeva, **počinitelj** je **nepoznata osoba** (68%), osobito u kontekstu virtualnog uznemiravanja (73%). **Međutim, nije neuobičajeno** da je počinitelj netko s radnog mjesta (32%) ili iz škole (12%), prijatelj (31%) ili srodnik (10%) ili druga poznata osoba (35%). Počinitelj može biti čak i netko s kime je izašla (10%), ili njezin partner, aktualni (3%) ili bivši (14%). Tipično, kao i kod drugih vrsta zlostavljanja, **počinitelji seksualnog uznemiravanja su**

uglavnom muškarci (71%), no manji postotak žrtava (21%) navodi i muške i ženske počinitelje a 2% žrtava žene.

Najveći rizik za seksualno uznemiravanje uočljiv je u žena **između 18 i 29 godina**, jer 38% njih navodi da su proživjele seksualno uznemiravanje tijekom 12 mjeseci prije istraživanja. U usporedbi s ukupnom godišnjom stopom učestalosti (21%), može se zaključiti da je izloženost seksualnom uznemiravanju gotovo dvostruko veća u mlađih žena. Nešto veća vjerojatnost se također pojavljuje u dobnoj skupini od 30 do 39, a 24% žena u ovoj dobnoj skupini navodi seksualno uznemiravanje tijekom 12 mjeseci prije istraživanja. Dobna skupina od 18 do 29 godina također je **podložnija virtualnom uznemiravanju** (godišnja učestalost 11%), jer je rizik dvostruko veći u odnosu na žene u dobi od 30-39 (6%) i 40-49 godina (5%) i više od tri puta u usporedbi sa ženama od 50 do 59 godina (3%). Čak i ako se te razlike među dobnim skupinama mogu - djelomično ili uglavnom - pripisati realnosti da su mlađe žene (i muškarci) aktivniji na internetu, ostaje činjenica da su mlade žene izloženi virtualnom nasilju.

Osim toga, istraživanje pokazuje da su **visoko obrazovanje** i **profesija** povezani s **većim rizikom** od izloženosti seksualnom uznemiravanju. Naime, 69% žena s visokom stručnom spremom i 74% žena u zaposlenih žena bile su žrtve seksualnog uznemiravanja od 15. godine, u odnosu na 46% žena s osnovnom školom i do 44% niže kvalificiranih radnica.

Po pitanju vrlo ozbiljnih slučajeva seksualnog uznemiravanja, 33% žena prijavilo je fizički oblik, poput neželjenih poljubaca ili zagrljaja i dodira. Bijes (45%), smetnja (41%), nelagoda (36%), strah (29%), šok (23%) i sramota (20%) bili su najčešći **emocionalni odgovori** na najteže slučajeve seksualnog uznemiravanja koje su prošle. Iako većina žena (55%) ne nosi neke dugoročne **psihološke posljedice**, mnoge od njih navode osjećaj ranjivosti (20%), tjeskobe (14%) i gubitak samopouzdanja (13%).

Više od tri žene (35%) **nisu ni s kime razgovarale o ovom slučaju**, tvrdeći da su bile u stanju nositi se same s time (52%), smatraju ovo pitanje nebitnim ili nedovoljno ozbiljnim (30%) ili da ih je odbijao osjećaj srama i/ili nelagode (13%). Kao što stoji u FRA izvješću (2014a, str. 116): "Izgleda da postoji **ukupna tendencija žena umanjuju ozbiljnost incidenata, osobito ako kulturni kontekst** sugerira da je **seksualno uznemiravanje 'normalno'** ili nešto što bi žene trebale prihvatiti kao - u najboljem slučaju - 'dobrodošlo' a ne neželjeno u toku svakodnevnih rodnih odnosa". **Ciljane intervencije**, poput projekta GEAR against IPV, koje za cilj imaju promicanje zdravih i ravnopravnih intimnih partnerskih veza, mogu igrati ključnu ulogu u **modificiranju ovakvih stereotipnih stavova i u djevojčica i u dječaka** putem aktivnosti koje ne samo da podižu svijest učenika o tome što čini uznemiravanje i ciljanim problemima poput pristajanja, nego istovremeno proširiti doseg do temeljnih ljudskih prava, kao što su poštivanje prava na život bez seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja.

Podaci o seksualnom uznemiravanju pokazuju...

Budući da je virtualno seksualno uznemiravanje relativno nova pojava koja pogađa uglavnom mlađe žene, Europsko i nacionalno zakonodavstvo treba proširiti opseg svojih politika i propisa u cilju proširenja preventivnih inicijativa na virtualni svijet i unaprijediti mjere zaštite za sve ranjiviju dobnu skupinu.

Uhođenje

Pojam "uhođenje" odnosi se na opetovano uvredljivo i/ili prijeteće ponašanje prema određenoj osobi s ciljem potkopavanja njegova/njezina osobnog osjećaja sigurnosti. Uhođenje može biti izravno, npr. počinitelj slijedi žrtvu, ili neizravno, odnosno širenje osobnih ili lažnih informacija o žrtvi.

Prema rezultatima FRA istraživanja iz 2012. godine, **18%** žena u EU-28 doživjelo je **neki oblik uhođenja nakon 15. godine starosti**, od kojih je **5%** doživjelo uhođenje **tijekom prošle godine** (12 mjeseci prije istraživanja).

Primanje uvredljivih ili prijetećih telefonskih poziva (11%), elektronske pošte i poruka (5%), i/ili pisama/čestitki (1%) su **najčešći oblici uhođenja**, kako navodi 14% žena, dok je drugih 8% imalo iskustva s tehnikama praćenja, recimo netko ih je slijedio (6%) ili provodio vrijeme ispred njihova doma ili radnog mjesta (6%).

Počinitelj je često netko koga žrtva poznaje, partner (navodi 1% žena za aktualne i 9% žena za bivše veze) ili neka druga poznata osoba (7% svih žena), iako je 8% svih žena izjavilo kako ih je uhodila nepoznata osoba ili osoba koju nisu mogli identificirati. Ono što je slično drugim vrstama zlostavljanja, **većina počinitelja su bili muškarci** (63%), dok je samo 7% žena izvijestilo da su ih uhodile žene ili muški i ženski počinitelji (8%).

Virtualno uhođenje, koja se odvija putem računala ili mobitela, donosi **različite rezultate za mlade i starije žene**: 4% žena u dobi od 18 do 29 godina starosti imalo je iskustvo virtualnog uhođenja u godini prije intervjua u usporedbi s 0,3% žena od 60 godina i više (za srednje dobne skupine, postoci su 2% i 1%). **U istom smislu**, mlađe žene će vjerojatno prije doživjeti **bilo koju vrstu uhođenja** (virtualnog ili stvarnog), kao što pokazuje 7% žena između 18-29 koje navode da su bile žrtve uhođenja u protekloj godini, u usporedbi s 2% u skupini žena 60+, i s 5% i 4% za žene u dobi od 30 do 44 i 45 do 59 godina.

Nadalje, samo za 29% žrtava uhođenja **slučajevi najozbiljnijeg uhođenja** trajali su manje od mjesec dana, dok je za 36% uhođenje trajalo u vremenskom razdoblju od više od mjesec dana do jedne godine, a za 29% je imalo trajanje duže od godinu dana, koje je u nekim slučajevima trajalo čak više od pet godina (11%).

Žene su također upitane jesu li ih najteži slučajevi uhođenja **pogodili psihički**: 57% njih navelo je jednu ili više psiholoških posljedica kao što su tjeskoba (30%), depresija (11%), napadi panike (9%), osjećaji ranjivosti (24%), teškoće sa spavanjem (19%), gubitak samopouzdanja (13%) i teškoće u intimnim vezama (9%).

Na pitanje o **radnjama koje su poduzele** kako bi se nosile s najtežim slučajevima uhođenja, većina (77%) potražila je neformalnu podršku i pomoć uglavnom od prijatelja/ica i rodbine. Približno jedna od pet (23%) promijenila je telefonski broj ili e-mail adresu kako bi izbjegla uhođenje, 14% ih se preselilo, a 32% zaprijetilo je počinitelju pravnom tužbom i policijom.

Što se tiče **doprinosa policije**, **21% žena zatražilo je pomoć od policije** po pitanju najtežeg slučaja uhođenja, a gotovo jedna od 10 žrtava koje slučaj nisu prijavile policiji, izjavilo je da to nisu učinile, jer su smatrale da policija "neće ništa učiniti" (9%) ili "ne može ništa učiniti" (9%). Stoga ne čudi da **tri od četiri slučaja uhođenja (74%) nikada nije prijavljeno policiji** bilo od strane žrtve ili nekoga drugog. Ovo otkriće nije iznenađujuće, jer iako neke države još uvijek **nemaju zakone protiv uhođenja**, "u nekoliko EU država članica zakonodavstvo po pitanju

uhođenja policija i sudovi **gotovo uopće ne koriste**" (FRAa, 2014, str. 92), a u državama u kojima je uhođenje zakonski regulirano žene ga možda nisu niti svjesne. S druge strane, ovakav rezultat možda samo znači da u nekim državama članicama **žene ne vjeruju da će policija ili zakonski sustav moći – ili biti voljni – zaštititi ih.**

Podaci o uhođenju pokazuju...

Istraživanje pokazuje da je područje online uznemiravanja i uhođenja od primarne važnosti za mlade žene. Važno je da se **platforme društvenih medija i odgovarajući dionici** usredotoče na **nadgledanje** opetovanog nasilnog ponašanja i na pružanje potrebne **pomoći** u takvim slučajevima, putem **pojednostavljena njihove funkcije "Prijavi zlostavljanje"**.

Strah od viktimizacije i njegov utjecaj

Sporedna FRA istraživanja odnosila su se na propitivanje ženskog doživljavanja **straha od zločina** i njegova potencijalnog **utjecaja** na njihov život. S obzirom na opseg i mnogostrukost nasilja koje su žene doživjele tijekom života, osjećaji straha mogu se poimati kao „racionalan odgovor na stvarnu prijetnju“ (FRA, 2014a, str. 140).

Žene su bile **pitane jesu li ili nisu** (i koliko često) **bile zabrinute** u proteklih 12 mjeseci **da bi ih osoba mogla fizički ili seksualno napasti te im nauditi**; trebale su odgovoriti na to pitanje, osvrćući se na listu osoba, tj. svakoj osobi pridružile bi određenu vrijednost u kontekstu odgovora *nikad, ponekad, često* ili *uvijek*. Oslanjajući se na njihove odgovore, čini se kako je **21% žena** barem ponekad **zabrinuto** zbog mogućeg fizičkog ili seksualnog napada od strane jedne ili više osoba, primjerice stranca (15%), bivšeg ili sadašnjeg partnera (7% i 2%), od strane osobe s kojom dijele radno mjesto ili obrazovno okruženje (4%), poznanika ili prijatelja (3%) te srodnika (2%).

Rezultati istraživanja pokazali su da, unatoč mogućnosti **variranja razine zabrinutosti koja je različita u državama članicama** (od 8% u Sloveniji do 35% u Finskoj i Švedskoj), snažna **pozitivna korelacija** ($R = 0.680$, $R^2 = 0.462$) objelodanjena je između **zabrinutosti i izloženosti žena fizičkom i seksualnom nasilju od strane ne-partnera** tijekom njihova života, što implicira da u zemljama gdje žene imaju namjeru prijaviti pojačan strah od napada, odgovara postotku žena koje su bile zlostavljane od strane ne-partnera.

Na razini EU-28, čini se da više od polovice žena **modificiraju svoje ponašanje** „često ili kontinuirano“ (18%) ili ponekad (35%), ali u javnoj ili privatnoj domeni, **u namjeri da izbjegnu** određena **mjesta, aktivnosti i situacije** u kojima im se stvara osjećaj da se povećava mogućnost da budu napadnute: 40% žena izjavilo je da izbjegava javna mjesta na kojima nisu okružene drugim ljudima, dok je 37% žena izjavilo da izbjegava određene ulice ili pak odlaske na određena mjesta, a 15% njih izbjegava samostalni izlazak uslijed fizičkog ili seksualnog napada. Nadalje, rezultati su pokazali da su i kuća i radno mjesto daleko od okruženja percipiranih i doživljavanih kao sigurnih za žene: 4% žena izbjegava otići kući zbog onoga što bi se tamo

moglo dogoditi, 31% žena izbjegava otvoriti vrata kuće dok su same kod kuće, a 3% njih izbjegavaju ostati nasamo s kolegom ili zaposlenikom zbog straha od fizičkog ili seksualnog napada. Na razini zemalja članica, **pozitivna korelacija** ($R = 0.702$, $R^2 = 0.492$) uočava se između **straha** od viktimizacije i **rizika izbjegavajućeg ponašanja** tijekom protekle godine; ta korelacija implicira da što je veći omjer straha žena od moguće viktimizacije, veći je omjer žena koje izbjegavaju određena mjesta ili aktivnosti. Međutim, diljem EU-28, **samo 8%** ispitanica potvrdilo je **posjedovanje sredstava za samoobranu** tijekom proteklih 12 mjeseci.

Nasuprot tome, moglo bi se podrazumijevati da životi žena, neovisno radi li se o **privatnoj ili javnoj sferi**, uključuju veliki broj **implicitnih ili eksplicitnih prijetnji od viktimizacije**, koje ih **prisiljavaju na usvajanje različitih oblika izbjegavajućih ponašanja i/ili da se ograniče s obzirom na broj aktivnosti** u kojima sudjeluju, naglašavajući faktor **rodne neravnopravnosti** u uvjetima svakodnevnog funkcioniranja. To se **posebice odnosi na žene mlađe dobi** – ispod 30 – koje izražavaju veći stupanj zabrinutosti zbog mogućeg napada u javnoj domeni, pojačanog straha od poznatih i nepoznatih počinitelja i većeg rizika izbjegavajućih mjera, uključujući restrikcije slobodnog kretanja u javnoj domeni. Međutim, ako se uzme u obzir da, tijekom njihova života (dobi od 15 godina) **veliki postotak žena između 18 i 29 godina** doživi **uhodjenje** (20%), **fizičkog i/ili seksualnog zlostavljanja** od strane **partnera** (26%) i/ili **ne-partnera** (26%), od kojih je **jedna od triju** bila žrtva takvih tipova nasilja **tijekom protekle godine**, i 38% žena iz te dobne skupine (18-29) seksualno je napastvovano **u posljednjih 12 mjeseci**, oprez mlađih žena koji se odnosi na njihovu slobodu kretanja u javnim prostorima, može biti poiman kao racionalno, iako neravnopravno, prilagođavanje ponašanja zbog prijetećeg okruženja gdje su mlade žene primarne mete fizičkog i seksualnog nasilja.

Podaci o ženskom strahu od viktimizacije pokazuju...

Od iznimne je važnosti **za rješavanje problema žena s viktimizacijom** identificiranje dobrih praksi koje **promiču ženski osjećaj sigurnosti** i **pravo na slobodno kretanje** u javnim prostorima.

U isto vrijeme, **određeni stručnjaci i okružja trebaju biti na odgovarajući način obaviješteni** jer su - ili bi trebali postati - ključni čimbenici u rješavanju ženske viktimizacije. To se posebno odnosi na zdravstvene stručnjake, koji bi trebali biti **osposobljeni da kod žena uoče povišenu razinu straha** od napada, kao mogući pokazatelj prethodnih iskustava nasilja.

U radnom okružju, anonimna istraživanja o dobrobiti zaposlenika treba proširiti na način da uključuje pitanja kako bi se utvrdila ponašanja žena unutar ili izvan njihova radnog prostora kojima se **izbjegavaju situacije u kojima bi mogle biti zlostavljane**. Isto bi se moglo učiniti u **obrazovnim okružjima** (npr. srednjim školama, strukovnim školama i sveučilištima) i **drugim okružjima** kako bi se ovi podaci mogli koristiti **za uspostavljanje određene politike i za provođenje posebnih mjera** za borbu protiv takvih pojava u ovim okružjima.

Stavovi žena prema nasilju nad ženama i osviještenost o istom

FRA istraživanje je razmatralo i procjenjivalo **stavove žena** prema nasilju nad ženama kako bi utvrdilo njihovu osviještenost po pitanju rodno-uvjetovanog nasilja te također i po pitanju postojeće podrške namijenjene ženama žrtvama nasilja.

Detaljnije, žene su trebale odgovoriti na osam pitanja o tome što smatraju, koliko je nasilje nad ženama (od strane bilo koje osobe) česta pojava u njihovoj zemlji, jesu li primijetile neku javnu kampanju protiv nasilja, poznaju li neku ženu koja je i sama žrtva nasilja; također su bile upitane poznaju li zakonodavstvo koje prevenira nasilje nad ženama i štiti žene od nasilja nad ženama. Konačno, upitane su i poznaju li službe potpore ženama žrtvama nasilja koje su dostupne u njihovoj zemlji i kakav je njihov stav prema rutinskom pristupu liječnika nasilju u intimnim partnerskim vezama.

Kod pitanja o **učestalosti pojave nasilja nad ženama**, procjena ispitanica je varirala između 28 država članica, a kod onih koje su smatrale da je nasilje nad ženama u njihovoj matičnoj zemlji "često" ili "relativno često" variralo je od: 54% (u Češkoj) do 93% (u Portugalu). Korespondirajuća vrijednost na EU-28 razini bila je 78%, kod žena koje su smatrale da je nasilje nad ženama "vrlo često" od 3 u 10 žena (27%) i "relativno često" od 5 u 10 žena (51%). Pri daljnjem istraživanju, ova varijacija je donekle bila povezana s medijskim praćenjem i ekspanzivanosti rodno-uvjetovanog nasilja tijekom perioda u kojem je istraživanje provedeno. Općenito rečeno, može se zaključiti da su ispitanice iz država EU članica u kojima mediji obrađuju i pokrivaju rodno-uvjetovano nasilje, imale tendenciju primijetiti da je takvo nasilje rasprostranjeno i često.

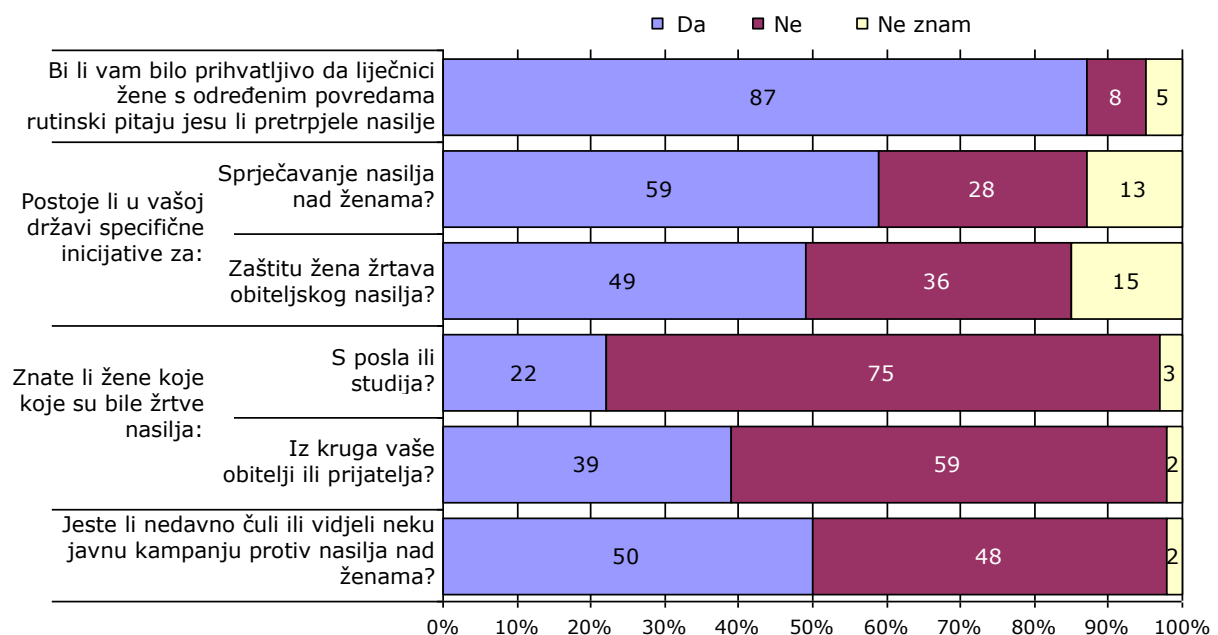
Dodatno, kod pitanja **poznaju li servise i modele** namijenjene ženama žrtvama nasilja, od specificirane liste od tri⁵⁵ nacionalne organizacije, poput sos-linija, skloništa za žene i savjetovališta za hitne slučajeve ili općenito savjetovališta za žene, utvrđeno je sljedeće: Iako saznanja žena o ovim službama variraju (od 1% u Njemačkoj do 75% u Češkoj) rezultati na EU-28 razini pokazuju da, u prosjeku 19% žena nisu upoznate s istaknutim službama i mogućnostima pomoći za žrtve; 52% žena je naglasilo da znaju za jednu ili dvije mogućnosti i službe, dok 29% žena (3% u Češkoj, do 79% na Malti) ističe da poznaju sve tri organizacije.

Rezultati preostalih šest pitanja na koje su ispitanice odgovarale predstavljeno je u nastavku.

Svaka druga žena tvrdi da je **vidjela ili čula za javnu kampanju protiv nasilja**, s rezultatima koji variraju od 20% u Austriji do 83% u Španjolskoj, što ukazuje na mogućí nedostatak relevantnih aktivnosti u nekim od država članica, pri čemu je mogućí propust u pristupu općoj populaciji.

⁵⁵ U slučaju Grčke, navedene su samo tri organizacije.

Po pitanju **nasilja u intimnim partnerskim vezama (IPV)**, gotovo 4 od 10 žena (39%) izvijestilo je da zna za druge žene, poznanice i žene iz svog kruga prijateljica koje su žrtve obiteljskog nasilja, dok 2 od 10 žena (22%) kaže da poznaje žene iz poslovnog i radnog okruženja koje su sadašnji ili bivši partneri zlostavljali. Varijacije u statistikama od države do države nisu velike za područje poznanstva iz radne i obrazovne sfere (16% - 30%), ali su zato znatno veće po pitanju poznanstava iz obiteljskog/prijateljskog kruga (16% - 56%). Ovi nalazi mogu ukazivati na još jednu moguću situaciju, a ona je činjenica da se i dalje u nekim državama, kada se radi o obiteljskom nasilju, ono ostaje u privatnoj sferi i često se ne prijavljuje. **Ovo indirektno mjerenje koristi se često kao indikator neprijavlivanja ili nedovoljnog prijavljivanja** nasilja nad ženama, koje je inherentno s činjenicom da je u nekim državama obiteljsko nasilje i dalje tabu tema.

Pozitivna povezanost, iako slaba ($F^2 = 0.291$), otkrivena je između ovog **neizravnog mjerenja i učestalosti i doživotne raširenosti** fizičkog/seksualnog nasilja od strane bilo kojeg počinitelja po zemlji, ukazuje na to da u državama članicama EU-a gdje su iskustva bilo kakvih oblika fizičkog i/ili seksualnog nasilja u dobi od 15 godina starosti vrlo česti, veći je postotak žena rekao da pozna žene žrtve nasilja iz kruga svojih prijatelja i obitelji; prema FRA, moguće objašnjenje ovog trenda leži u tome da **žene koje su i same zapravo imale iskustvo fizičkog/seksualnog nasilja lakše identificiraju** druge žene koje su žrtve nasilja među partnerima. Tim više, u državama članicama EU, pojavnost nasilja nad ženama je bila manja (primjer su Bugarska, Mađarska, Austrija) a odnos između te dvije varijable je bio snažniji u usporedbi s državama u kojima je opća pojavnost nasilja veća (poput Finske, Francuske, Litve i Švedske). Po FRA, dva su moguća objašnjenja za ove rezultate: može biti da su **razine međupartnerskog nasilja/obiteljskog nasilja poprilično podcijenjene** (u slučaju direktnih i indirektnih rezultata), posebice u društvima gdje se ova pitanja i dalje smatraju privatnim, obiteljskim problemima, koje za žrtve koje se usude o tome javno progovoriti znače stigmatizaciju i sram; **i/ili** to može upućivati i na to da su **razine nasilja nad ženama zaista niže u tim državama**.

S našeg stajališta, oboje može biti točno. U državama u kojima prevladava snažna patrijarhalna struktura društva, široka rodna neravnopravnost i visoka pojavnost zlostavljanja žena, direktni i indirektni rezultati mjerenja mogu imati niske rezultate i brojke koje su vrlo blizu jedne drugima, koje nam tako daju potpuno iskrivljenu sliku situacije.

S druge strane, u državama gdje je postignuta viša razina rodne ravnopravnosti, a to su- bez puno iznenađenja – države s najdužim stažom u programima prevencije nasilja i pružanja podrške žrtvama nasilja, direktni i indirektni rezultati mjerenja mogu i ne varirati, a rezultati mogu i biti vrlo blizu realnoj situaciji; u tim društvima, iako nije nemoguće da indirektni rezultati budu viši od direktnih, kako pitanje nasilja nad ženama nije obavljeno velom tišine, pa tako i svaka ispitanica vjerojatno poznaje neku ženu koja je žrtva nasilja.

U odnosu na **osviještenost žena o specifičnim zakonima** i/ili **političkim inicijativama** koje za cilj imaju prevenciju obiteljskog nasilja nad ženama i zaštitu žrtava obiteljskog nasilja, rezultati pokazuju da visoka proporcija žena u EU-28 vjeruju da ne postoje zakoni i inicijative **za prevenciju obiteljskog nasilja** (36%) ili **inicijative za zaštitu žrtava** (28%). Vrijedi istaknuti činjenicu da na EU-28 razini, više od 1 u 10 žena kažu da nisu svjesne da li takvi zakoni i politike za prevenciju (15%) i zaštitu (13%) postoje u njihovim zemljama. Na razini država članica, međutim, brojke pokazuju široki raspon u odnosu na prevenciju (4% -34%) i zaštitu (4% - 28%). Na EU razini, 5 i 6 od 10 žena vjeruje da preventivni programi i zakoni koji štite žrtve u njihovim državama postoje. Ekstremno visoke varijacije koje se pojavljuju među državama članicama, za oba slučaja – prevenciju (27% -70%) i zaštitu (33% -78%) **može upućivati na eventualno nisku razinu osviještenosti kod žena ispitanica ili manjak adekvatnih i relevantnih zakona i politikama u državama članicama EU**. Stoga bi bilo zanimljivo da imamo mogućnost analizirati te statistike zasebno, za države koje imaju i one koje nemaju tave zakone i mehanizme zaštite. **Primjerice**, u Grčkoj, prevencija međupartnerskog nasilja nije sastavni dio niti jednog zakona a inicijative za zaštitu žena praktički su nepostojeće, osim onih koje proizlaze iz civilnih inicijativa I stoga su najvjerojatnije nepoznate široj javnosti. Međutim, 50% žena vjeruje da takvi zakoni i inicijative u njihovoj zemlji postoje. S druge strane, iako od 2007. postoji Zakon o obiteljskom nasilju i više za zaštitu žena žrtava nasilja, legalnih i temeljenih na aktualnim politikama, samo 58% žena zna za to, a to sugerira da se radi o deficitarnom obavještavanju šire javnosti o tim činjenicama.

Konačno, većina žena imala **je pozitivan stav prema liječnicima i njihovoj ulozi u rutinskom probiru zlostavljanih žena**: 87% žena smatra prihvatljivim (sa spektrom od 65% do 97% među državama članicama) da liječnici otvoreno pitaju žene jesu li određene povrede nastale kao posljedica nasilnog ponašanja, dok 5% (od 1% do 16%), nemaju mišljenje o tome. Ovaj nalaz nije iznenađujući ukoliko ga se stavi u kontekst prethodnih rezultata istraživanja, koji kažu da su liječnici i ostalo medicinsko osoblje prvi (a možda i jedini) kojima se žene obraćaju nakon ozbiljnog slučaja nasilja i proizašlih ozbiljnih povreda. No, valja naglasiti da većina liječnika i medicinskog osoblja nije obučeno da adekvatno prime i pobrinu se za takve žene (Yeung i dr., 2012., citirano u FRA, 2014a).

Podaci u vezi ženskih stavova i svijest o nasilju nad ženama predlažu...

FRA istraživanje je pokazalo da su **ženska poimanja i stavovi** o nasilju nad ženama **složeno pitanje** koje se isprepliće s osobnim iskustvima zlostavljanja, dominantnim društvenim normama i vrijednostima, dostupnim zakonima ili političkim programima i medijskim kampanjama.

Višestruki dionici, poput državnih zakona i službi pomoći, institucija za ljudska prava i tijela za ravnopravnost trebaju biti aktivirani u **provedbi nacionalne informativne kampanje podizanja svijesti** u svrhu **promicanja cjelovitijeg razumijevanja** različitih aspekata rodno uvjetovanog nasilja, kao i u **širenju** postojećih **zakona, politika i usluga**.

Nadalje, iako je istaknuto da su ženama poznate **specijalizirane usluge**, one bi trebale također biti ravnomjerno geografski distribuirane, prilagođene osobama s invaliditetom i imigrantima, s prisutnim adekvatnim osobljem i besplatne, kako bi se **olakšao pristup** potrebitima.

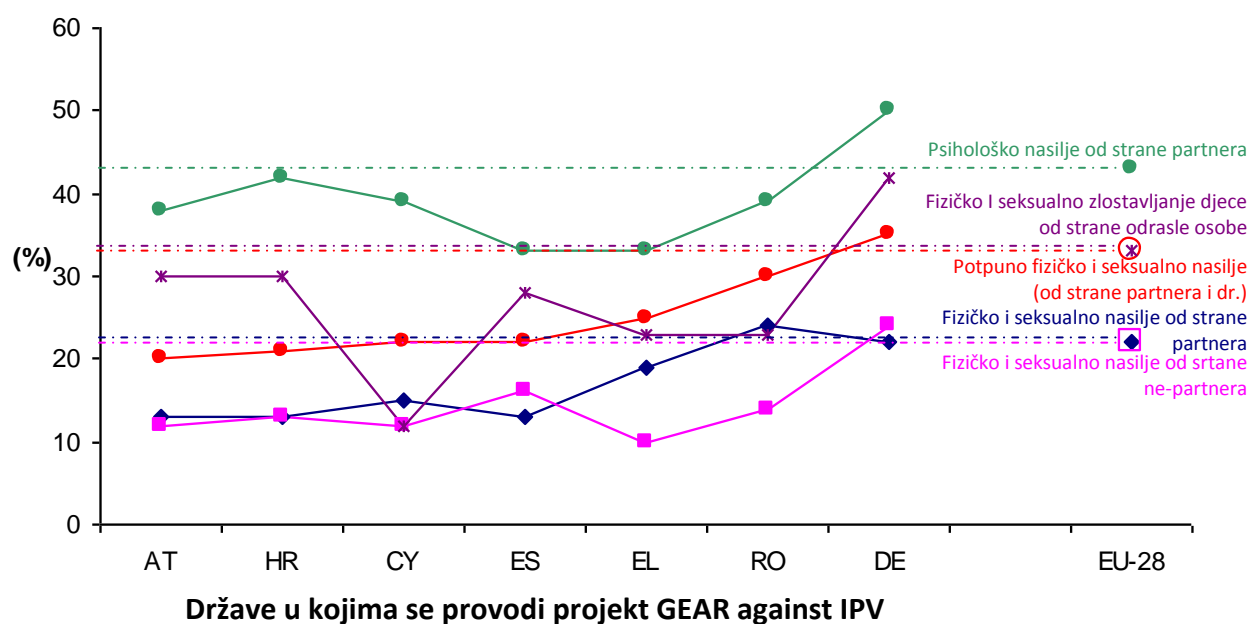
Istovremeno, **inicijative primarne prevencije u školskom okružju**, poput GEAR against IPV, s ciljem promicanja zdravog odnosa između spolova, mogu igrati ključnu ulogu u **modificiranju stereotipnih stavova** koji promiču i jačaju rodnu nejednakost, **promicanju nulte tolerancije prema rodno uvjetovanom nasilju**, ali i **djelovanju na podizanju svijesti adolescenata** za pitanja koja se tiču vlastite sigurnosti u njihovim vezama i/ili u drugim kontekstima.

Kratki presjek FRA rezultata

na razini 28 europskih zemalja uključenih u projekt GEAR against IPV (Podizanjem svijesti o rodnoj jednakosti protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama)

Cilj je predočiti reprezentativne rezultate FRA istraživanja koji se odnose na različite oblike nasilja koje trpe djevojke i žene tijekom njihova života, a rezultati se uokviruju unutar 28 europskih zemalja u kojima također postoji zajednički kriterij, a to je projekt GEAR against IPV. Rezultati koji se odnose na djevojke (Prikaz 3 i Tablica 2) i žene (Prikaz 3 i Tablica 3) psihički i seksualno zlostavljane od strane bilo kojeg počinitelja, psihičko nasilje nad djevojkama od strane bilo kojeg člana njihove obitelji (Tablica 2) i psihičko nasilje nad ženama od strane njihovih intimnih partnera (Prikaz 3 i Tablice 3 i 4), kao i seksualno zlostavljanje i uhođenje žena (Tablica 5).

Dokazi koji proizlaze iz prezentiranog istraživanja mogu biti uključeni u studentske priručnike za vrijeme priređivanja i uređivanja GEAR against IPV unutar pojedinačnih nacionalnih okvira. Štoviše, nastavnici vrlo lako mogu izvući dobivene podatke za njihove zemlje i/ili one općenite, za Europsku Uniju, s ciljem njihove uporabe u raspravama na nastavi tijekom procesa provođenja GEAR against IPV.

Prikaz 3. Učestalost zlostavljanja žena, tijekom **odrasle dobi** (od 15. godine) i **djetinjstva** (do 15. godine), prema obliku nasilja i počinitelja, na razini 28 europskih zemalja članica EU i onih zemalja koje sudjeluju u GEAR against IPV (postotak žena).

[5 linija označava prosjek postojanja zlostavljanja u različitim oblicima unutar EU-28]

Izvor: FRA istraživanje na temelju rodno temeljenog nasilja nad ženama iz 2012. godine, predstavljeno u tablicama 2.1., 4.2., i 7.1. iz FRA (2014a), osnovni podaci odnose se na rezultate dobivene u FRA istraživanju nasilja nad ženama.

Tablica 2. Učestalost nasilja koje su žene doživjele **tijekom njihova djetinjstva** (u dobi do 15 godina) od strane odraslog počinitelja ili više njih, prema obliku nasilja na razini 28 europskih zemalja uključenih u GEAR against IPV. (postotak žena koje retrospektivno iznose iskustva)^{a, b}

Oblik zlostavljanja (prije dobi od 15 godina)	Država članica EU							EU-28
	AT	CY	DE	EL	ES	HR	RO	
Psihičko nasilje od strane člana obitelji	9	5	13	7	6	5	4	10
Seksualno nasilje	5	4	13	5	11	2	(1)	12
Psihičko nasilje	27	10	37	20	21	28	23	27
Bilo koji oblik psihičkog ili seksualnog nasilja	30	12	42	23	28	30	23	33
Bilo koja vrsta nasilja (fizičko, psihičko i seksualno)	31	15	44	25	30	31	24	35

^a Mogućnost višestrukog odgovora; uključuje pojedinačnu pojavu fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja. Rezultati koji se temelje na malom broju odgovora statistički su manje pouzdani, stoga su promatranja temeljena na broju odgovora većem od 30 ugrađeni u problematiku.

^b Od svih ispitanika ($N_{EU-28} = 42,002$, $N_{AT, CY, HR} = 1,505$, $N_{DE} = 1,534$, $N_{EL} = 1,500$, $N_{ES} = 1,520$, $N_{RO} = 1,579$).

Izvor: FRA istraživanje temeljeno na rodnom nasilju nad ženama iskazuju podatke iz 2012., prezentirane u tablici 7.1. od FRA (2014a), glavni rezultati prikazuju nasilje nad ženama diljem EU.

Tablica 3. Učestalost **zlostavljanja žena** tijekom njihova života (starijih od 15 godina) i tijekom prethodne godine, prema tipu počinitelja i obliku zlostavljanja u 28 europskih država i država uključenih u GEAR against IPV (postotak žena)^a

Tip počinitelja	Oblik nasilja	Učestalost															
		Životna dob (od 15 godina)								Na razini jedne godine (posljednjih 12 mjeseci)							
		AT	CY	DE	EL	ES	HR	RO	EU-28	AT	CY	DE	EL	ES	HR	RO	EU-28
Partner (trenutačni ili bivši) - IPV^b	Fizičko i seksualno	13	15	22	19	13	13	24	22	3	3	3	6	(2)	3	6	4
	Fizičko	12	14	20	18	12	12	23	20	2	3	3	5	1	3	6	4
	Seksualno	6	4	8	5	4	3	5	7	1	1	1	2	1	0	2	1
	Psihičko	38	39	50	33	33	42	39	43	Nije mjereno							
Druge osobe (ne-partneri) ^c	Fizičko i seksualno	12	12	24	10	16	13	14	22	2	2	6	2	2	3	2	5
	Fizičko	10	11	21	10	14	11	13	20	2	2	3	2	2	3	2	4
	Seksualno	4	2	7	1	3	3	2	6	1	0	0	1	0	0	0	1
Ukupno (partner i/ili druge osobe) ^c	Fizičko i seksualno	20	22	35	25	22	21	30	33	5	5	8	7	4	5	7	8
	Fizičko	17	20	33	24	20	19	29	31	4	5	7	7	3	5	7	7
	Seksualno	9	5	12	6	6	5	6	11	2	1	1	2	1	1	2	2

^a Mogućnost višestrukog odgovora; od najmanje jednog incidenta koji uključuje fizičko, seksualno ili psihičko nasilje. Rezultati koji se temelje na manjem broju odgovora statistički su manje pouzdani, pa su promatranja temeljena na broju odgovora većem od 30 uključena u problematiku.

^b Od svih udanih žena, žena koje žive u izvanbračnim zajednicama ili pak onih žena koje su u stalnoj vezi, ali ne žive sa svojim partnerima, u vrijeme intervjua ili u bilo koje vrijeme koje je prethodilo ispitivanju sudionica istraživanja ($N_{EU-28} = 40,192$, $N_{MS} =$ još nije objavljeno).

^c od svih odgovora ($N_{EU-28} = 42,002$, $N_{AT, CY, HR} = 1,505$, $N_{DE} = 1,534$, $N_{EL} = 1,500$, $N_{ES} = 1,520$, $N_{RO} = 1,579$).

Izvor: FRA istraživanja koja se temelje na rodnom nasilju iz 2012. Kao ponovljenima od FRA. Izneseni podaci prezentirani su u tablicama 2.1, 2.3 i 4.2, FRA istraživanja (2014a), glavni rezultati iskazuju nasilje nad ženama diljem EU.

Tablica 4. Učestalost iskustava žena koje su doživjele **psihičko zlostavljanje** tijekom intimne veze (od 15 godina pa na dalje), prema tipu počinitelja, na razini EU-28 i zemalja uključenih u GEAR against IPV (postotak žena)^a

Tip počinitelja	Države članice EU							EU-28
	AT	CY	DE	EL	ES	HR	RO	
Trenutačni partner ^b	24	27	25	21	17	21	30	23
Bivši partner ^c	36	50	51	30	37	46	45	48
Bilo koji partner^d	38	39	50	33	33	42	39	43

^a U odnosu na trenutačne partnere, postotak se odnosi na sudionice istraživanja koje su doživjele djelomičan oblik psihičkog nasilja barem jednom u trajanju veze. U slučaju bivših partnera, odgovori se odnose na doživljeno ili nedoživljeno zlostavljanje od strane njihova bivšeg partnera. Parametar 'bilo koji partner' referira se na kombinaciju prethodnih dvaju – aktualnog i bivšeg partner te o pojavama ili izostajanju psihičkog nasilja tijekom aktualne ili prošle veze. Broj nasilja može varirati od pojedinačnog iskustva, do njihova brojnog ponavljanja.

^b Temeljeno na svim ženama koje trenutačno imaju partnera, odnosno koje su udane, žive izvanbračnoj zajednici ili su pak u vezi u vrijeme intervjua (n = 30,675).

^c Temeljeno na ženama i njihove bivše partnere, odnosno žene koje su bile udane, živjele s partnerom u izvanbračnoj zajednici ili su bile u vezi barem jednom u prošlosti (n = 25,870).

^d Uključuje žene koje su bile udane, živjele u izvanbračnoj zajednici ili su bile u vezi u vrijeme intervjua ili u bilo koje vrijeme koje je prethodilo intervjuu (n = 40,192).

Izvor: FRA istraživanja temeljena na rodnom nasilju nad ženama iskazuju podaci iz 2012. od FRA (2014a), glavni rezultati iskazuju nasilje nad ženama diljem EU.

Tablica 5. Učestalost **seksualnog napastovanja i uhođenja** koje su žene doživjele tijekom života (u dobi od 15 i više godina) i tijekom prošle godine, prema obliku nasilja na razini EU-28 i na razini zemalja uključenih u GEAR against IPV (postotak žena)^a

Oblik nasilja	Učestalost															
	Životna dob (od 15 godina)								Na razini jedne godine (posljednjih 12 mjeseci)							
	AT	CY	DE	EL	ES	HR	RO	EU-28	AT	CY	DE	EL	ES	HR	RO	EU-28
Seksualno uznemiravanje (svi pojavni oblici)^a	35	36	60	43	50	41	32	55	15	14	22	15	18	17	11	21
Određeno seksualno uznemiravanje (šest pojavnih oblika) ^{a, b}	29	28	50	36	39	30	22	45	11	8	15	9	11	11	5	13
Virtualno uznemiravanje ^c	8	7	13	8	10	12	5	11	4	3	6	3	5	7	2	5
Uhođenje (svi pojavni oblici)^d	15	11	24	12	11	13	5	18	6	3	4	(2)	3	3	2	5
Virtualno uhođenje ^e	4	4	6	4	2	4	3	5	2	1	1	1	1	1	1	2

^a Uključuje sve odgovore (N = 42,002).

^b Određenja napastovanja referiraju se na iskustva kao što su dodirivanje bez odobrenja, grljenje i ljubljenje, seksistički komentari ili šale koje su ispitanice navele da se osjećaju uvrijeđeno, izravno nuđenje, seksualni eksplicitni e-mailovi ili SMS poruke uvredljivog sadržaja, slanje ili pokazivanje seksualno eksplicitnih fotografija ili darova uvredljiva sadržaja te prisiljavanje na gledanje pornografskih materijala.

^c Virtualno uznemiravanje odnosi se na žene koje su doživjele seksualno napastovanje koje uključuje: neželjenu eksplicitnu seksualnu elektronsku poštu ili SMS poruke uvredljiva sadržaja, neprimjerene postupke na društvenim mrežama, primjerice Facebooka. Od svih žena koje nisu uključene u slučajeve čiji su odgovori na pitanje o virtualnom uznemiravanju bili u negacijskom obliku (n = 35,918).

^d Rezultati temeljeni na malom broju odgovora statistički su nepouzdana, pa se opservacije temeljene na broju odgovora većem od 30 uključuju statističku obradu.

^e Virtualno uznemiravanje odnosi se na žene koje su doživjele iskustvo koje uključuje sljedeće: prijeteće poruke uvredljiva sadržaja, prijeteći i uvredljivi komentari na internet, dijeljenje intimnih fotografija ili video-snimaka internetskim putem ili mobilnim uređajima.

Izvor: FRA istraživanje temeljena na rodnom nasilju nad ženama iskazuju podatke iz 2012. kao ponovljene od strane FRA istraživanja, prezentirane u brojevima 6.2, 6.3, 6.7 i Tablici 5.1 FRA-e (2014a),

U Republici Hrvatskoj

Hrvatski sabor je 30. listopada 2009. donio novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/09.) koji, pored tjelesnog, psihičkog i spolnog nasilja, kao oblik nasilja uvodi i ekonomsko nasilje, pooštrene su kazne i proširen krug osoba koje spadaju u obitelj.

22.1.2013. Hrvatska je potpisala (ali ne i ratificirala) Konvenciju Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog.

nasilja (tzv. Istanbulske konvencije). Cilj Konvencije je stvaranje europskog zakonskog okvira za zaštitu žena od svih oblika nasilja te prevenciju, progon i eliminaciju nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja, uz izgradnju mehanizama za praćenje i evaluaciju implementacije u partnerskim zemljama.

Izuzetno zabrinjavajući su podaci MUP-a koji pokazuju da se drastično povećao broj žena žrtava ubojstava koje su ubijene od strane članova njihovih obitelji. U 2008. bilo je 11 takvih slučajeva, dok je u 2009. godini čak 21 žena ubijena od člana obitelji. Ako taj podatak stavimo u kontekst da je broj svih ubojstava u 2009. iznosio 49 onda je krajnje alarmantna činjenica da je čak 21 žena ubijena od strane člana obitelji (ili 43% svih žrtava ubojstava su žene ubijene od strane člana obitelji). U 2014. godini 13 žena je ubijeno od strane bliske osobe. Pretpostavlja se da u načelu žene čine oko 2/3 žrtava ubojstava od strane bliske osobe (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2013).

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova u 2014. godini zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji, policija je prekršajno prijavila 14.874 osobe (što predstavlja pad od 10,2% u odnosu na 2013. godinu). Prema spolu počinitelja, među prekršajno prijavljenima nalazimo 78% muškaraca i 22% žena. Policija je prekršajnim sucima izravno privela ukupno 8.693 osobe, 7,6% manje u odnosu na 2013. godinu.

Počinjenim prekršajem nasilja u obitelji oštećeno je ukupno 16.328 osoba, ponovno, manje nego 2013. godine, i to za 11,9%. Prema spolu oštećenih, osoba ženskog spola je 10.465 ili 64% od ukupnog broja oštećenih nasilničkim ponašanjem u obitelji.

Ukoliko promatramo odnos počinitelj - žrtva, u 2014. najčešći počinitelji bili su: 33,8% muškarac nad suprugom, izvanbračnom ili bivšom partnericom, u 19,2% slučajeva otac, u 15,4% sin nad roditeljem te u 7,8% žena nad suprugom, izvanbračnim ili bivšim partnerom.

U 2014. zabilježeno je 1107 kaznenih djela s elementima nasilja u obitelji. Ukupno je oštećeno 1155 žrtava, od čega njih 827 (72%) su žene. Za razliku od prekršajnih djela, koja su u padu, u odnosu na 2013. godinu bilježi se porast u kaznenim djelima - ukupan broj žrtava je porastao za 276 osoba. Što se tiče počinitelja, od ukupnog broja od 928, 88,8% čine muškarci.

Sve do nedavno, u Republici Hrvatskoj, problem nasilja u adolescentskim vezama nije bio predmetom društvenih istraživanja. Tek 2004. godine, akcijsko ispitivanje provedeno od strane Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) pokazalo je da je 60% mladih doživjelo neki oblik nasilja u vezi, a da je njih 43% počinilo neki oblik nasilnog ponašanja u vezi.

Na ozbiljnost problema nasilja u adolescentskim vezama ukazala je i Pravobraniteljica za djecu u svom izvještaju za 2008. godinu i ona traži da se ozbiljno pristupi rješavanju tog problema. Kao jedno od mogućih rješenja predlaže **sankcioniranje** tog oblika nasilja kroz Zakon o sprječavanju nasilja u obitelji.

Sveobuhvatno istraživanje koje su CESI provele 2006. godine pokazuje da velika većina mladih u dobi od 16 do 19 godina već ima iskustvo veze i mnogi/e smatraju da je nasilje u vezama ozbiljan problem u adolescentskoj populaciji. Za neke mlade, saznanje o postojanju nasilja u partnerskim vezama dio je njihovih svakodnevnih interakcija i socijalnih mreža:

otprilike **trećina** mladih družī se u grupi u kojoj se nalaze i osobe u nasilnoj vezi, a **svaka petna mlada** osoba izjavila je da direktno poznaje neku/nekoga u nasilnoj vezi.

S obzirom na vlastita iskustva, više od **dvije trećine mladih izjavilo je da je doživjelo da se osoba s kojom su u vezi prema njima nasilno ponašala**, a nešto manje od polovice ispitanika/ca da je u vezi koristilo barem jedno agresivno ponašanje prema partneru/ici. Najprisutnija su nasilna ponašanja kojima se nastoji dominirati i kontrolirati osobu u vezi – izrazita ljubomora, posesivnost, kontrola, optuživanje i emocionalne ucjene. Seksualno nasilje i fizička agresija u vezama mladih prisutni su u manjem obimu.

Izrazito **ljubomorno ponašanje** partnera/ice, iskustvo je koje je obilježilo vezu za više od polovice ispitanika/ca. Također, četvrtina mladih doživjela je ponašanja motivirana ljubomorom koja su instrumentalna za uspostavljanje i održavanje kontrole i dominacije u vezi. Indikativno je da baš takve oblike ponašanja mladi u velikoj mjeri **ne prepoznaju kao nasilje**, dok se za neke mlade to odnosi i na neprepoznavanje oblika seksualnog i fizičkog nasilja.

S obzirom na spolnu/rodnu dimenziju problema, mladići značajnije više koriste oblike seksualnog zlostavljanja prema osobi s kojom su u vezi te više zastupaju tradicionalne i seksističke stavove o rodnim ulogama, kao i stavove koji opravdavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama, te su značajnije skloniji ne prepoznavati određena ponašanja kao zlostavljanje.

Posljedice doživljenog nasilja za djevojke su znatno negativnije i ozbiljnije. Doživljeno nasilno ponašanje u vezi kod djevojaka u znatno većoj mjeri rezultira osjećajima povrijeđenosti, tuge, nesigurnosti, nelagode, straha, srama i krivnje. Mladići pak, u znatno većoj mjeri, nakon doživljenog zlostavljanja u vezi ostaju neuznemireni, ravnodušni, te izjavljuju da im je nasilna situacija bila smiješna.

Strah, sram, neosviještenost, nepovjerenje, te nedostatak relevantnih informacija i resursa, razlozi su zbog kojih mladi problem nasilja u vezi uglavnom **nastoje riješiti sami**, oslanjajući se na vlastite sposobnosti i vještine za eventualni prekid takve veze, te se najčešće ne odlučuju prijaviti nasilje nekoj odrasloj osobi, kao niti potražiti pomoć i savjete izvan grupe bliskih prijatelja/ica.

Kasnije istraživanje provedeno u RH o nasilju u adolescentskim vezama donosi slijedeće podatke: pokazalo se da djevojke češće čine psihičko i fizičko nasilje, a mladići su ga skloniji doživljavati. Djevojke generalno imaju točnija uvjerenja o tome što je kvalitetna veza, spremnije su potražiti i pružiti pomoć u slučaju nasilja u vezi, te im je važnije ostvarivanje prava u vezi i spremnije su postavljati granice u vezi, u odnosu na mladiće. Muški spol i pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi predviđali su veće doživljavanje nasilja u vezi, dok su ženski spol, lošiji školski uspjeh, slaganje s pogrešnim uvjerenjima o vezama i važnost ostvarivanja prava u vezi predviđali činjenje nasilja. (Ajduković, D., Low, A., Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. Ljetopis socijalnog rada. 18(3), 527-553).

Jedno drugo istraživanje pokazalo je da su adolescenti skloniji spolnom zlostavljanju partnerica, dok su adolescentice sklonije emocionalnom i verbalnom zlostavljanju. Emocionalno i verbalno zlostavljanje najčešći su oblici nasilja u vezama. (Sesar K., Šimić N., Pavela I., Barišić M., Banai B. (2012). Ljubomora i nasilje u mladenačkim vezama. Sažeci radova XVIII. Dani psihologije u Zadru, 188.)

U prilog važnosti edukacije o nasilju u adolescentskim vezama govori i slijedeći podatak: učenici/e srednjih škola procjenjuju seksualno uznemiravanje i zlostavljanje u adolescentskim vezama kao treću najvažniju temu (od njih 11) koje bi trebale biti pokrivene programom seksualne edukacije u školama. (Modrić, J., Šoh, D. i Štulhofer, A. (2011). Stavovi o cjelovitoj seksualnoj edukaciji u hrvatskim školama: rezultati nacionalnog istraživanja mladih. Revija za sociologiju, 41(1), 77-97.)

A.2.4. Izloženost djece nasilju u intimnim partnerskim vezama

Djeca koja žive u domovima u kojima je jedan od roditelja ili skrbnika žrtva nasilja nazivaju se „djecom svjedocima“ ili „djecom koja svjedoče“ nasilju u intimnim partnerskim vezama. Ipak, naziv „izloženost djece“ nasilju u intimnim partnerskim vezama bolje opisuje ovu situaciju, jer uključuje različite načine na koje djeca doživljavaju nasilje u intimnim partnerskim vezama. Iako skrbnici/e često vjeruju da su djeca zaštićena od svjedočenja zlostavljanju, djeca koja žive u tim kućanstvima govore drugačije. Istraživanjima je utvrđeno da 80 do 90% djece u čijim se domovima događa nasilje u intimnim partnerskim vezama može detaljno opisati nasilje. Naglo je narastao broj istraživanja koja su se bavila izloženošću djece nasilju u intimnim partnerskim vezama, problemima svjedočenja i zaštitnim faktorima koji djeluju na njihove reakcije na nasilje. Izloženost djece nasilju u intimnim partnerskim vezama uglavnom spada u jednu od tri osnovne kategorije: (Bragg, 2003, str. 9):

- ◆ dijete čuje nasilni događaj
- ◆ dijete je izravno uključeno, prisutno ili ga se koristi kao dio nasilnog događaja (primjerice, koristi ga se kao štit)
- ◆ dijete je izloženo posljedicama nasilnog događaja

Izloženost djeteta nasilju u intimnim partnerskim vezama „može uključivati i to da ga se koristi kao špijuna/špijunku, da ispituje odraslu osobu koja je žrtva, da ga se prisiljava da promatra što se događa ili da sudjeluje u zlostavljanju žrtve, da ga se koristi kao pijuna, kako bi se žrtvu prisililo na povratak u nasilnu vezu. Neka djeca zadobiju tjelesne ozljede kao izravnu posljedicu nasilja u intimnim partnerskim vezama. Neki zlostavljači/ce namjerno fizički, emocionalno ili seksualno zlostavljaju svoju djecu, kako bi zastrašili i kontrolirali partnera/icu. U ovakvim je slučajevima jasno da se radi o zlostavljanju djeteta, no neki drugi slučajevi ne moraju biti tako jasni. Djeca često zadobiju ozljede slučajno, za vrijeme nasilnih napada na odraslu žrtvu. Dijete može udariti predmet koji je bačen na odraslu žrtvu, ili ga ozlijediti oružje koje se koristi protiv odrasle osobe. Dijete može biti ozlijeđeno dok ga drži odrasla žrtva za vrijeme napada, a starija djeca mogu biti ozlijeđena kad pokušaju intervenirati za vrijeme nasilnih epizoda. Osim što su izložena nasilnom ponašanju, brojna su djeca dodatno viktimizirana time što ih se prisiljava da šute o zlostavljanju, i čuvaju obiteljsku tajnu" (Bragg, 2003, str. 10).

Istovremeno zlostavljanje djeteta i nasilje u intimnim partnerskim vezama

Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, došlo je do porasta svijesti o istovremenoj pojavi nasilja u intimnim partnerskim vezama i zlostavljanja djece[...]. Istraživanja pokazuju da su u oko 30 do 60 posto obitelji u kojima je bilo prisutno zlostavljanje djeteta ili nasilje u intimnim partnerskim vezama, vjerojatno postojala oba oblika zlostavljanja. Studije pokazuju da su djeca žrtvi koje su iskusile teže oblike nasilja u partnerskim vezama, također u opasnosti od ozbiljnih tjelesnih ozljeda. U nacionalnom istraživanju u kojem je sudjelovalo više od 6.000 američkih obitelji, istraživači su otkrili da 50% muškaraca koji često zlostavljaju supruge isto tako zlostavljaju i djecu. Druge studije pokazuju da je vjerojatnije da će počinitelji nasilja u partnerskim vezama koji su bili zlostavljani kao djeca biti fizički nasilni prema svojoj djeci "(Bragg, 2003, str 7).

Nekoliko studija i pregleda literature pokazuju da se zlostavljanje djeteta često pojavljuje sa zlostavljanjem njegove/ njezine majke (Edleson, 1999a, Felitti, Anda, Nordenberg, et al, 1998; Gewirtz & Edleson, 2004; Humphreys, Houghton & Ellis, 2008; Hartley, 2002 as mentioned in Petroulaki, 2010). Na primjer, studija koju su proveli Felitti i sur. (1998) pokazuje da je 34% djece izložene nasilju u intimnim partnerskim vezama tijekom djetinjstva također doživjelo psihičko zlostavljanje, 31% fizičko zlostavljanje, a 41% je iskusilo seksualno zlostavljanje.

Na temelju rezultata nekoliko studija obiteljskog nasilja provedenih od 1987 do 2005, Studije o nasilju nad djecom Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda (2006) procjenjuje da je globalno 133-275 milijuna djece godišnje izloženo nasilju u partnerskim odnosima svojih roditelja/skrbnika u vlastitom domu.

Koji je učinak nasilja u intimnim partnerskim vezama na djecu?

Kod djece koja su izložena nasilju u partnerskim vezama mogu se razviti ozbiljni emocionalni, psihološki, bihevioralni, razvojni ili akademski problemi. Djeca u čijim je domovima bilo nasilja mogu postati depresivna, ili imati nisko samopoštovanje. Djeca izložena nasilju u intimnim partnerskim vezama, u usporedbi s onima koji nisu bili izloženi nasilju, češće izvještavaju o anksioznosti, depresiji i simptomima posttraumatskog stresnog poremećaja. (Edleson, 1999b, Hughes, 1988; Maker, Kimmelmeier, Peterson, 1998; Sternberg, Lamb, Greenbaum i dr., 1993 as mentioned in Petroulaki, 2010). Kako rastu, djeca i osobe adolescentne dobi, koja odrastaju uz obiteljsko nasilje u svom domu, češće (Kaur & Garg, 2008):

- ◆ Koriste alkohol u školi i/ili zajednici
- ◆ Pokušavaju izvršiti suicid
- ◆ Koriste drogu
- ◆ Čine kaznena djela
- ◆ Koriste nasilje da bi povećali svoju reputaciju i samopoštovanje
- ◆ U svojim kasnijim vezama, postaju zlostavljači/ce ili žrtve.

Djeca koja žive u domovima u kojima ima nasilja među partnerima, „često su izložena različitim rizicima, kao što su rizik izlaganja traumatskim događajima, rizik od zanemarivanja, rizik od izravnog zlostavljanja, rizik od gubitka jednog ili oba roditelja. Sve ovo može dovesti do negativnih ishoda za dijete i uzrokovati određene posljedice. Bez obzira jesu li djeca i sama fizički zlostavljana, emocionalne posljedice izlaganja nasilju su vrlo slične psihološkoj traumi koja se javlja kod djece koja su žrtve zlostavljanja. Istraživanja sustavno pronalaze tri vrste problema povezanih s izlaganjem nasilju u intimnim partnerskim vezama (Bragg, 2003, str. 10):

- ◆ **Bihevioralni, socijalni i emocionalni problemi:** veća agresivnost, bijes, neprijateljstvo, suprotstavljanje i neposlušnost, strah, anksioznost, povlačenje i depresija, loši odnosi s vršnjacima i vršnjakinjama, braćom i sestrama, i općenito u društvu; nisko samopouzdanje
- ◆ **Kognitivni problemi i problemi vezani uz stavove:** niža razina kognitivnog funkcioniranja, loš uspjeh u školi, nedostatak vještina rješavanja sukoba, ograničene vještine rješavanja problema, prihvaćanje nasilnih ponašanja i stavova, vjerovanje u rigidne rodne uloge, i muške povlastice
- ◆ **Dugoročni problemi:** više razine depresije u odrasloj dobi i izraženiji simptomi traume, povećana tolerancija na nasilje u vezama.

“Kod djece se mogu uočiti i specifični problemi, vezani uz njihov tjelesni, psihološki i socijalni razvoj. Primjerice, dojenčad izložena nasilju mogu imati poteškoća s razvijanjem vezanosti sa svojim skrbnicima, i, u ekstremnim slučajevima, ništa ne pokušavaju. Ova istraživanja imaju i određena ograničenja jer u sličnim okolnostima, ne pokazuju sva djeca jednake probleme. Kod predškolske djece može se javiti regresija, ili problemi s hranjenjem i spavanjem. Školska djeca mogu imati problema s odnosima s vršnjacima i vršnjakinjama, školskim uspjehom i emocionalnom stabilnošću. Kod osoba adolescentne dobi, veća je vjerojatnost da će ili činiti, ili biti žrtvama, nasilja u vezama. Odrasle osobe koje su bile opetovano izlagane nasilju u dječjoj dobi izvještavaju da često pate od simptoma vezanih uz traume, depresije i niskog samopoštovanja” (Bragg, 2003, str. 10).

Neki od simptoma koji se mogu pojaviti kod djece koja su izložena nasilju u intimnim partnerskim vezama (Bragg, 2003, str. 11) su:

- ◆ Nesanica, strah od odlaska na spavanje, noćne more
- ◆ Tjelesni simptomi, kao što su glavobolje, ili trbobođe
- ◆ Izraziti oprez (zbog opasnosti ili ozljeđivanja)
- ◆ Tuča, ozljeđivanje druge djece ili životinja
- ◆ Ispadi bijesa ili prkosno ponašanje
- ◆ Povlačenje od ljudi i povlačenje iz uobičajenih aktivnosti
- ◆ Ravnodušnost, depresija, niska razina energije
- ◆ Nisko samopoštovanje
- ◆ Osjećaji usamljenosti i izoliranosti, poteškoće u komuniciranju s vršnjacima i vršnjakinjama, kao i s odraslim osobama
- ◆ Zloraba opojnih sredstava (alkohol, droge), u trenutku izloženosti nasilju, ili kasnije
- ◆ Veći rizik za pojavu maloljetničke delinkvencije
- ◆ Pokušaji samoubojstva, ili ispoljavanje opasnih ponašanja
- ◆ Loš školski uspjeh i izostajanje iz škole
- ◆ Poteškoće u koncentraciji i obraćanju pažnje
- ◆ Strah od odvajanja od nenasilnog roditelja, ili strah od napuštanja
- ◆ Preuzimanje odgovornosti za zlostavljanje
- ◆ Osjećaj krivnje jer ne može zaustaviti zlostavljanje, ili zato što voli osobu koja zlostavlja
- ◆ Preuzimanje roditeljske uloge ili uloge odrasle osobe
- ◆ Anksioznost, prevelika briga, poremećaji koji se javljaju zbog stresa
- ◆ Mokrenje u krevet, ili regresija na ranije razvojne faze
- ◆ Problemi s jezikom i govorom
- ◆ Disocijacija

Identifikacija ili zrcaljenje ponašanja osobe koja zlostavlja; veća je vjerojatnost da će dječaci koji su svjedočili nasilju u intimnim partnerskim vezama u svom domu fizički zlostavljati svoje partnerice u odrasloj dobi, u usporedbi s dječacima koji su odrasli u nenasilnim domovima.

Vrijedi napomenuti, imajući u vidu potrebu za daljnjim istraživanjima, da u ovim istraživanjima postoji značajan udio djece koja, iako su izložena sličnim uvjetima, ne suočavaju se sa problemima ili se samo privremeno suočavaju; kao da ova djeca imaju zaštitne faktore u svojim životima.

Zaštitni faktori u reagiranju djece na nasilje u intimnim partnerskim vezama

U zadnja tri desetljeća, proučavan je fenomen dječje otpornosti, čak i kad su izloženi nasilju u intimnim partnerskim vezama (Petroulaki, 2010). Reakcije djece na nasilje u intimnim partnerskim vezama su različite – neka djeca imaju ozbiljne posljedice, druga se oporave, kad se promijene okolinski uvjeti, dok su posljedice na neku djecu vrlo male ili zanemarive, i njihov je razvoj normalan (Hughes, Graham-Bermann, Gruber, 2001; Anthony i Kohler, 1987). Reakcije djece na nasilje u intimnim partnerskim vezama mogu se svrstati na kontinuum, gdje neka djeca pokazuju izrazitu otpornost, dok druga pokazuju znakove značajne loše prilagodbe (Bragg, 2003, str. 11).

Smatra se da su važne varijable koje pomažu zaštititi djeteta od štetnih učinaka izlaganja nasilju u intimnim partnerskim vezama djetetova socijalna kompetentnost, inteligencija, visoko samopoštovanje, ekstraverzija, jake veze s vršnjacima i vršnjakinjama, braćom i sestrama, te podržavajući odnos s odraslom osobom. (Bragg, 2003, str. 11). Petroulaki (2010) navodi da se zaštitni faktori mogu svrstati u tri kategorije (prema Gewirtz & Edleson, 2004): a) osobni faktori, kao što su djetetov pozitivan temperament, intelektualni kapacitet, socijalna kompetentnost, b) obiteljski ili intepersonalni faktori, primjerice, odrasle osobe koje pokazuju da im je stalo, sigurna vezanost uz osobe koje brinu o djetetu, jake veze s drugim osobama i c) faktori vezani uz kulturu, etnicitet ili zajednicu, kao što su život u podržavajućoj, sigurnoj zajednici.

Osim toga, istraživanja pokazuju da na posljedice nasilja u intimnim partnerskim vezama na djecu mogu djelovati određeni faktori, među kojima i:

- ◆ Priroda nasilja. Djeca koja su svjedoci čestim i ozbiljnim oblicima nasilja vide nasilje kao svoju grešku. Ozbiljom da ne vide kako odrasle osobe koje brinu o djetetu rješavaju sukob, ova djeca mogu doživjeti veći stres, nego djeca koja vide manje slučajeva fizičkog nasilja. Važno je i to, koliko često svjedoče pozitivnim interakcijama između osoba koje brinu o djetetu.
- ◆ Strategije i vještine suočavanja. Za djecu koja imaju loše vještine suočavanja, veća je vjerojatnost da će doživjeti poteškoće nego za djecu koja imaju razvijene vještine suočavanja i podražavajuće društvene mreže. Djeca koje koriste strategije rješavanja problema usmjerene izravno na izvor neslaganja pokazuju manje simptoma loše prilagodbe. Strategije koje su usmjerene na emocije su manje poželjne, jer su one često usmjerene na unutrašnje reakcije na stresnu situaciju, što može rezultirati manje učinkovitim metodama suočavanja. (primjerice, djeca koja maštaju da im se roditelji slažu)
- ◆ Dob djeteta. Mlađa djeca pokazuju višu razinu emocionalnih i psiholoških poteškoća nego starija. Razlike zbog dobi mogu biti posljedica toga što starija djeca imaju kognitivne sposobnosti razvijene toliko, da mogu shvatiti nasilje i odabrati različite strategije suočavanja, kako bi olakšale negativne emocije.
- ◆ Vrijeme od izlaganja nasilju. Kod djece je primijećeno da su im nakon nedavnog nasilnog događaja povišene razine anksioznosti i straha. Što je duže vrijeme od svjedočenja nasilnom incidentu, manje promjena se primjećuje kod djece.
- ◆ Rod. Općenito govoreći, dječaci pokazuju više „eksternaliziranih“ ponašanja (primjerice, agresivnost, ili ispadi), dok djevojčice pokazuju više „internaliziranih“ ponašanja (primjerice, povlačenje ili depresija). Osim toga, dječaci se više internaliziraju s muškarcem zlostavljačem, a djevojčice sa ženom žrtvom. I jedni i drugi mogu preuzeti ove uloge, i nastaviti ih kroz cijeli život, ako se ovim pitanjem ne pozabavimo na odgovarajući način.
- ◆ Zlostavljanje djeteta. Djeca koja svjedoče nasilju u intimnim partnerskim vezama i koja su fizički zlostavljana pokazuju više razine problema u emocionalnoj i psihološkoj prilagodbi, nego djeca koja samo svjedoče nasilju, a nisu i sama zlostavljana. (Bragg, 2003, str. 11-12)

A.2.5. Što je nasilje u vezama?

U zadnjih nekoliko desetljeća, sve je više istraživanja o nasilju u vezama, koja su pokazala da postoji opravdan razlog za brigu, zbog količine nasilja kojoj su mlade osobe izložene za vrijeme adolescencije i rane odrasle dobi.

Nacionalni centar za obiteljsko nasilje, nasilje u vezama definira kao:

obrazac fizičkog, seksualnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, bilo provedenog, ili u obliku prijetnje, koje čini osoba adolescentne dobi osobi s kojom je u vezi, ili je bio/ la u vezi. Zlostavljanje može uključivati uvrede, prisilu, društveno sabotiranje, seksualno uznemiravanje, prijetnje i/ili fizičko ili seksualno zlostavljanje. Nasilni adolescent/ica koristi ovaj obrazac nasilnih i prisiljavajućih ponašanja, u heteroseksualnoj ili homoseksualnoj romantičnoj vezi, kako bi stekao/la moć i zadržao/la kontrolu nad osobom s kojom je u vezi) (NRCDV, 2004, str. 2).

Drugim riječima, „nasilje u vezama je obrazac napadačkih i kontrolirajućih ponašanja koje jedna osoba koristi protiv druge, kako bi stekla, ili zadržala moć u odnosu. Osoba koja zlostavlja se namjerno ponaša tako da uzrokuje strah, degradaciju i ponižavanje druge osobe. Zlostavljanje može biti fizičko, seksualno, emocionalno i psihološko“ (MDVPTB).

Tri su glavna oblika nasilja u vezama:

- ◆ Verbalno ili emocionalno
- ◆ Fizičko
- ◆ Seksualno

Verbalno ili emocionalno nasilje u vezama oblik je zlostavljajućeg ponašanja koje uključuje ponašanja kojima se prijeti, zastrašuje i potkopava osjećaj samopoštovanja ili vrijednosti žrtve, čak i pred drugima, tako da se osjeća posramljeno ili omalovaženo. Tu spadaju i ponašanja kojima je cilj kontrolirati osjećaje i ponašanje žrtve, pa čak i njenu/njegovu slobodu. **Fizičko nasilje u vezama** uključuje bilo kakav namjeran neželjeni kontakt s tijelom druge osobe, koji može uzrokovati bol, ozljede, ili drugi oblik patnje. **Seksualno nasilje u vezama** odnosi se na bilo koje neželjeno seksualno ponašanje, ili ponašanje koje je u suprotnosti s pravom druge osobe da kaže „Ne“. Može biti u rasponu od neželjenih poljubaca ili dodira, do neželjenog spolnog odnosa i silovanja, itd. (Soroptimist, 2008).

Nema puno podataka o raširenosti nasilja u vezama osoba adolescentne i mlađe odrasle dobi, ali evo nekih iz dostupnih studija: žene u dobi od 16 do 24 godine su izloženije nasilju u intimnim partnerskim vezama od bilo koje druge dobne grupe (Rennison, 2001; Rennison & Welchans, 2000/2002). U Sjedinjenim američkim državama, otprilike svaka četvrta osoba adolescentne dobi izvještava da je doživjela verbalno/emocionalno, fizičko ili seksualno zlostavljanje, svake godine (Foshee i dr., 1996; Avery-Leaf i dr. 1997). Oko 10% svih ubijenih djevojaka dobi od 12 do 15 godina, te 22% od svih ubijenih djevojaka starih 16 do 19 godina, u promatranom periodu, od 1993. do 1999. ubile su osobe s kojima su bile u vezi (Hickman, Jaycox i Aronoff, 2004, str. 124).

Različita istraživanja sugeriraju da se nasilje u vezama pojavljuje u 9% do 46% slučajeva, ovisno o populaciji na kojoj je istraživanje provedeno, korištenoj definiciji nasilja, i vremenu kad je istraživanje provedeno (Glass, Fredland, Campbell, Yonas, Sharps i Kub, 2003; Raiford, Wingood i Diclemente, 2007; Bonomi i Kelleher, 2007; CDC, 2006a; Marcus, 2005; O'Keefe, 1997; Silverman i dr., 2001). Primjerice, u retrospektivnoj studiji provedenoj na više od 4000 učenica srednje škole, pokazalo se da svaka peta učenica (20.2%) izvještava da ju je osoba s kojom je u vezi fizički i/ili seksualno zlostavljala. (Silverman i dr., 2001).

Prema kanadskom nacionalnom istraživanju, 1 od 11 osoba adolescentne dobi izvještava da je doživjela fizičko zlostavljanje u svojoj adolescentnoj romantičnoj vezi, a svaka peta je doživjela emocionalno zlostavljanje. U studiji Blythea i dr (2006.), na uzorku od 279 djevojaka u dobi od 14 do 17 godina, 40.9% izvještava o neželjenom spolnom odnosu. Najčešći razlog za neželjeni spolni odnos bio je strah da će se osoba s kojom su u vezi naljutiti ako ga odbije (37.6%, ili 105 sudionika/ca).

Istraživanja su pokazala da je nasilje u vezama mladih puno raširenije no što se to ranije pretpostavljalo, a da posljedice mogu biti doista ozbiljne. Osobe adolescentne dobi su posebno ranjive kad je ovaj vid nasilja u pitanju, obzirom da to može biti ozbiljna zapreka njihovom zdravom socijalnom razvoju, koji čine dva razvojna toka: prvi je razviti kvalitetnu vezu, a drugi izgraditi intimnost. „Usporedimo li učestalost partnerskog nasilja za osobe adolescentne dobi i odrasle osobe, možemo zaključiti da je nasilje učestalije u adolescentnoj populaciji, nego među odraslima“ (Silverman i dr. 2001, str. 577), zbog njihovog pomanjkanja iskustva, želje za neovisnošću i vjere da će im podršku dati neiskusni vršnjaci i vršnjakinje (Callahan, 2003). Ovi faktori ograničavaju njihove kapacitete da reagiraju na nasilje i traže učinkovitu intervenciju. Osim toga, osobe koje su žrtve nasilja u vezama u doba adolescencije češće su izložene nasilju u odrasloj dobi, i kao žrtve, i/ili kao osobe koje vrše nasilje (Powers & Kerman, 2006).

Jasno je da je nasilje u adolescentnim vezama jednako često kao i u vezama odraslih. Kao i istraživanja nasilja u intimnim partnerskim vezama u odrasloj dobi, istraživanja o nasilju u vezama u adolescentnoj dobi su pokazala da je to problem od opće važnosti.

Rizični faktori

Trenutno znanje o faktorima povezanim s nasiljem u intimnim partnerskim vezama i seksualnim nasiljem temelji se uglavnom na istraživanjima provedenim u bogatim zemljama, te na preglednim studijama, koje ne omogućuju zaključivanje o uzročno-posljedičnim vezama (Harvey, Garcia-Moreno i Butchart, 2007). Štoviše, ovaj problem uključuje više komponenti, pa ga se tako mora i promatrati.

„Prema nalazima istraživanja, brojni čimbenici mogu imati ulogu u nasilju u vezama. Neki od glavnih faktora su: osobno iskustvo nasilja u prošlosti, sustav vjerovanja i stavova, količina znanja i vještina potrebnih za ostvarivanje veza, korištenje alkohola i droga, ozbiljnost same veze, utjecaj vršnjaka i vršnjakinja, te pornografija“ (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

Ako je osoba bila žrtva zlostavljanja kao dijete (uključujući i zlostavljanje od strane braće i sestara) je značajan rizični faktor za pojavu nasilja u vezama. Važnu ulogu igraju i vjerovanja i stavovi osobe. Primjerice, neke osobe mogu smatrati da je prihvatljivo prisiliti osobu na spolni odnos ako ta djevojka/žena (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003):

- ◆ Ima reputaciju „provokatorice“ ili „lake djevojke“
- ◆ Pije alkohol
- ◆ Oblači se na način koji se smatra seksipilnim ili provokativnim
- ◆ „nekog namjerno uzbuđuje“
- ◆ Pita muškarca da izađe s njom van ili pristaje ići njegovoj kući

U Kanadskoj nacionalnoj studiji (CNS) utvrđeno je da su muškarci koji imaju patrijarhalna vjerovanja i stavove (odnosno, vjeruju da muškarac ima pravo odlučiti može li njegova supruga/partnerica navečer izaći s prijateljicama ili se zaposliti; muškarac nekad mora pokazati supruzi / partnerici da je glava kuće; muškarac ima pravo na spolni odnos sa svojom ženom/ partnericom kad god on to poželi, makar ona to ne željela) češće seksualno, fizički i psihološki nasilni prema osobama s kojima su u vezi. (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“Nedostatak znanja i vještina komunikacije, rješavanja problema, upravljanja emocijama i kvalitetnim vezama mogu biti važni faktori za pojavu nasilja u vezama. Kad je riječ o osobama adolescentne dobi, izlaženje je doba isprobavanja; njihovo snalaženje s novim ulogama i očekivanjima može odražavati (prikladne ili neprikladne) modele koji su imali i sve što su naučili o rješavanju sukoba” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“Kanadska nacionalna studija o zlostavljanju studentica na sveučilištima potvrđuje da je nasilje za vrijeme izlazaka često povezano s uporabom alkohola. Što više mladići i djevojke piju, i što češće piju u društvu osobe s kojom izlaze, to je vjerojatnije da će biti ili počiniteljem/icom, ili žrtvom nasilja u vezi. Muškarci koji često piju, i često piju s osobama s kojima izlaze, češće zlostavljaju osobu s kojom su u vezi. Djevojke, koje često piju alkohol, i često piju u društvu osobe s kojom izlaze, su češće žrtve nasilja u vezama. Kad je riječ o osobama rane adolescentne dobi, utvrđena je značajna povezanost između nasilja u vezama i zloporabe opojnih tvari. ” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“U Kanadskoj nacionalnoj studiji je utvrđeno da, što je ozbiljnija veza, veća je vjerojatnost da će muškarac fizički i seksualno zlostavljati osobu s kojom je u vezi. Iako su potrebna dodatna istraživanja da rasvijetle ovaj nalaz, jedno od objašnjenja bi moglo biti da je muškarac u intimnoj vezi emocionalno ovisniji o osobi s kojom je u vezi, od muškarca koji je u neobaveznoj vezi. Muškarac zlostavlja osobu s kojom je u vezi kako bi više vezao osobu uz sebe, ili je više kontrolirao. ” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“Kad je riječ o mladim muškarcima, utjecaj vršnjaka je značajno povezan s nasiljem u vezama. Primjerice, pokazalo se da bratstva predstavljaju okolinu koja podržava uporabu ponašanja vezana uz prisilu na seks. S nasiljem u vezama povezani su i drugi oblici podrške vršnjaka. U Kanadskoj nacionalnoj studiji se pokazao značajan utjecaj vršnjaka na ponašanje muškaraca – točnije, ako imaju vršnjake koji ih vode i savjetuju da seksualno, fizički i psihološki zlostavljaju osobu s kojom izlaze, to se odražava i u ponašanju. Također, ako imaju prijatelje koji fizički, seksualno ili emocionalno zlostavljaju osobe s kojima su u vezi, veća je vjerojatnost da će se i sami tako ponašati.” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“Zbog djelovanja pornografske industrije – kao i drugih medija – nasilje i nasilni stavovi se promiču i čine standardnim ponašanjem. Time se mogu stvoriti pogrešne slike o vezama i seksualnom ponašanju. Primjerice, u Kanadskoj nacionalnoj studiji je utvrđeno da pornografija ima značajnu ulogu u seksualnom i fizičkom zlostavljanju studentica u vezama.” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“Posebno mladi ljudi mogu razviti neprikladna očekivanja ili shvaćanja veze i seksualnosti, na temelju tih vanjskih utjecaja. Mogu imati poteškoća u razlikovanju određenih znakova zlostavljanja, primjerice, izrazite ljubomore, od ljubavi” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003). “Ranjivost kad je u pitanju nasilje u vezama mogu povećati razni drugi faktori koji utječu na osobe i zajednice i marginaliziraju ih, uključujući diskriminaciju, diskriminaciju po dobi, rasizam, homofobiju, invaliditet, uskraćenost pristupa informacijama, podršci i uslugama, uključujući i pravosudnom sustavu. Mnogi od ovih faktora, koji povećavaju ranjivost osobe u području nasilja u vezama mogu i pridonijeti da posljedice budu ozbiljnije i pridonijeti smanjivanju vjerojatnosti prijavljivanja ” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

Na slici su prikazani glavni rizični faktori (Virginia Sexual and Domestic Violence Action Alliance, 2009; Harvey i dr., 2007; Heise, 1998; Morrison, Ellsberg, & Bott, 2007), u skladu s ekološkim modelom razumijevanja nasilja u intimnim partnerskim vezama i seksualnog nasilja (Dahlberg i Krug, 2002). Ovo nije potpuna lista. Posebno je važno, da ni u kom slučaju, ne interpretirate ove podatke u terminima uzročno-posljedičnih veza.

Slika 1. Rizični faktori za pojavu nasilja u intimnim partnerskim i adolescentskim vezama

RIZICNI FAKTORI
OSOBNI
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Stereotipna vjerovanja o rodnim ulogama ◆ Vjerovanje u dominaciju nekih grupa ljudi nad drugima (opresija) ◆ Naučena vjerovanja i stavovi prihvaćanja neravnopravnih rodni normi i stereotipa ◆ Prihvaćanje uporabe nasilja (tolerancija na nasilje) ◆ Uporaba nasilja u prošlosti ◆ Svjedočio/la nasilju, ili bio/la žrtvom nasilja u djetinjstvu ◆ Nesigurnost/nisko samopoštovanje ◆ Zloporaba alkohola i opojnih droga
VEZE
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Negativni utjecaj vršnjaka i vršnjakinja, braće i sestara, obitelji, prijatelja i prijateljica, intimnih partnera/ica ◆ Dominacija i kontrola u odnosu ◆ Disfunkcionalne, štetne veze, u kojima postoji nejednakost, neravnoteža moći, konflikt ◆ Uzori koji promiču uporabu nasilja u odnosu ◆ Nesigurna privrženost obitelji
ZAJEDNICA
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Društvena okolina podržava nasilje ◆ Nedostatak institucionalne podrške od policije i sudstva ◆ Male sankcije društva ◆ Nizak društveni kapital (slaba, nepostojeća mreža podrške) ◆ Siromaštvo, ekonomski stres, nezaposlenost, lako dostupni oružje i droga ◆ Izloženost nasilju i drugim s tim povezanim faktorima
DRUSTVENI
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Društvene norme koje podržavaju tradicionalne rodne uloge, nasilje u intimnim partnerskim vezama, seksualno nasilje, macho muške rodne uloge ◆ Društveni stavovi koji povezuju agresivnost s maskulinitetom ◆ Rodna nejednakost i neravnoteža moći među grupama ◆ Stavovi koji podržavaju uporabu nasilja kao način rješavanja konflikta ili kažnjavanja ◆ Politike ili zakoni koji promiču diskriminaciju žena

Posljedice nasilja u vezama

“Nasilje u vezama može imati neposredne, kao i dugoročnije posljedice za žrtve, počinitelje/ice, obitelji i zajednicu” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003). “Nasilje u vezama može fizički, seksualno ili psihološki naškoditi žrtvama, i posljedice mogu ostaviti traga cijeli njihov život. Nasilje u vezama može osobi smanjiti samopoštovanje, samopouzdanje i osjećaj sigurnosti, utjecati na razvoj i funkcioniranje. Za posljedicu može imati i fizičke ozljede, seksualno prenosive infekcije, HIV/AIDS ili smrt. Za one koji dožive nasilje u vezama u mlađoj dobi veća je vjerojatnost da će i budućim vezama doživljavati nasilje.” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“Istraživanja ukazuju da nasilje u vezama ima različite posljedice na djevojke i na mladiće. Primjerice, u grupi mladih žena, postoji povezanost između izloženosti fizičkom ili seksualnom nasilju i povećane vjerojatnosti za zlorabu opojnih tvari, ponašanja vezanih uz nezdravu kontrolu prehrane, rizičnih seksualnih ponašanja, trudnoće i suicidalnog ponašanja. Iz pregleda literature, može se zaključiti da žene koje su fizički zlostavljane od osoba s kojima su u vezi pokazuju veću razinu fizičke i emocionalne štete, u usporedbi sa zlostavljanim muškarcima. Također, žene su češće žrtve, i posljedice ove vrste nasilja za žene su ozbiljnije, uključujući i ozljede, emocionalne traume, strah i anksioznost. Istraživanje je pokazalo da je za adolescentice veća vjerojatnost da će doživjeti udarce ili prisilu na seksualnu aktivnost. Njihova najvjerojatnija reakcija je plakanje, uzvratanje, bježanje, ili pokoravanje osobi koja ih zlostavlja. Za adolescente je vjerojatnije da će doživjeti štipanje, šamare, grebanje ili udarce nogom. Oni će najvjerojatnije odbacivati ideju da se dogodilo nasilje, i smijati se incidentu”. (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

“I obitelji doživljavaju posljedice nasilja u vezama, kad je netko iz obitelji žrtva nasilja. Mnoge negativne posljedice koje mogu doživjeti žrtve – uključujući probleme s mentalnim zdravljem, ili upotrebu negativnih strategija suočavanja – mogu imati izravan učinak na obitelji. Isto tako, posljedice se vide i na zajednici, kad nasilje postane normom, a žrtve više nemaju kapacitet za puno sudjelovanje ili davanje pozitivnog doprinosa životu zajednice” (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003).

A.2.6. Primarna prevencija nasilja u intimnim vezama

Nauči nešto o nasilju ⁵⁶

Ne ostavljaju svi oblici nasilja vidljive ožiljke, a neki oblici nasilja ostavljaju teže fizičke ili emocionalne posljedice od drugih. Međutim, svi oblici nasilja pridonose vrlo stvarnom strahu i patnji koju trpe žene u našem društvu. Temeljna prava koja ostvaruje većina muškaraca – sigurnost u domovima, mogućnost da izlaze noću, neuznemiravanje na poslu – u većem su dijelu svijetu izvor straha za žene.

Nauči zašto su neki muškarci nasilni ⁵⁶

Muškarci nisu nasilni po svojoj prirodi. U nekim je društvima malo nasilja,, ili nasilja nema. U nizu studija, provedenih u zadnjih stotinjak godina, utvrđeno je da u otprilike polovici promatranih plemenskih društava ima malo, ili nema nasilja, nad ženama, djecom, ili među muškarcima. Štoviše, čak i danas, u brojnim zemljama većina muškaraca nije fizički nasilna. Nasilje je nešto što neki muškarci uče. Nasilje koje čine muškarci, rezultat je načina iskazivanja maskuliniteta u odnosu sa ženama, djecom, ili drugim muškarcima, koji usvajaju brojni muškarci. Mnogi muškarci nauče smatrati moć kao način dominacije i kontrole ljudi i svijeta oko sebe. Ovakvim načinom mišljenja, uporaba nasilja postaje prihvatljiva mnogim muškarcima.

Kako možemo promijeniti ovu situaciju?⁵⁶

Do promjene će doći ako svatko od nas osobno preuzme odgovornost da će na tome raditi. Kao muškarci kojima je stalo do žena u našim životima, možemo se obvezati da ćemo pomoći da žene žive život bez straha i nasilja.

To je osobna prisega, da nećemo odobravati nasilna ponašanja, nećemo opravdavati počinitelje, niti smatrati da je ijedna žena „sama to tražila“. To je prisega, da nećemo ostati nijemi. To je prisega da ćemo poticati muškarce oko nas na djelovanje koje će dovesti do nestanka nasilja. Potaknite rasprave, debate i duboko promišljanje kod muškaraca u svojoj okolini. Suprotstavite se seksističkom jeziku i šalama koje ponižavaju žene.

Seksistički vicevi i jezik pridonose stvaranju klime u kakvoj su različiti oblici nasilja i zlostavljanja dugo bili prihvaćeni. Riječi koje omalovažavaju žene dugo su bile odraz društva koje je kroz povijest žene stavljalo u drugorazredan položaj. Uporaba takvih riječi još jednom odražava takvu stvarnost, i još jednom žene „stavlja gdje im je mjesto“, makar to i ne bila namjera osobe koja ih koristi.

Muškarcima je jako teško naučiti pozvati na odgovornost druge muškarce. Dovedi u pitanje uporabu seksističkog načina izražavanja. Pozvati na odgovornost muškarce koji o nasilju nad ženama govore kao da to nije problem. I pozvati na odgovornost muškarce koji se ponašaju nasilno.

Prevencija nasilja u vezama / intimnim partnerskim vezama i reagiranje na nasilje

Uzme li se u obzir koliko je problem ozbiljan – kao i koliko je složen – učinkovita reakcija zahtjeva trajnu posvećenost i suradnju zajednice, osoba na pozicijama odlučivanja i stručnjaka i stručnjakinja. Mladi ljudi, koji su žrtve ili počinitelji ove vrste nasilja, češće i u odrasloj dobi nastavljaju vršiti ili doživljavati nasilje, u svojim intimnim partnerskim vezama, brakovima i obiteljskim životima. Riješimo li problem nasilja u romantičnim vezama mladih ljudi, radimo i na prevenciji pojave nasilja među bračnim parterima, i prevenciji ostalih oblika obiteljskog nasilja. Do ovog trenutka, nasiljem u vezama društvo se bavilo uglavnom kroz prevenciju, kroz edukacijske i senzibilizacijske programe koji se provode u školama, te kroz kampanje i inicijative na sveučilištima. Važne su i ove, i druge preventivne strategije koje prepoznaju ulogu roda u doživljavanju i posljedicama nasilja u vezama, i koje mlade poučavaju vještinama koje im pomažu da izbjegnu rizične situacije. (Ministarstvo pravosuđa Kanade, 2003). Kad je riječ o nasilju u intimnim partnerskim vezama, provedba primarnih preventivskih radionica u školama je sama po sebi važna inicijativa, jer šalje poruku da nasilje nije prihvatljivo. Poticanjem rasprave o nasilju među učenicama i učenicima povećava se svijest, radi se na promjenama prema netoleriranju nasilja, i mlade se potiče da nekom kažu ako jesu, ili ako postanu žrtvama nasilja u intimnim partnerskim vezama.

⁵⁶ Izvor: White Ribbon Campaign: "Listen to women...learn from women"

A.2.7. Kako prepoznati zlostavljanje

ZNAKOVI KOJI MOGU UPOZORAVATI NA ZLOSTAVLJANJE

Ovdje je lista ponašanja kakva često iskazuju osobe koje zlostavljaju one s kojima su u vezi.⁵⁷ Obično ih se naziva znakovima upozorenja. Iako ne pokazuju svi nasilni ljudi iste znakove, ili jednakim intenzitetom iste tendencije, prisutnost nekoliko ovih ponašanja upućuje na jaku tendenciju prema pojavi zlostavljanja. Općenito, što je više znakova prisutno, veća je vjerojatnost postojanja nasilja. U nekim slučajevima, kod zlostavljača/ice možemo primijetiti samo nekoliko ponašanja, ali su ona velikog intenziteta (primjerice, ekstremna ljubomora, presnažno reagiranje).

Osobe koje ZLOSTAVLJAJU često ispoljavaju neka od ovih ponašanja:

- ◆ Izrazita ljubomora i posesivnost
- ◆ Kontrolirajuće ponašanje
- ◆ Brzo uspostavljanje bliskosti
- ◆ Nerealna očekivanja
- ◆ Rigidne rodne uloge – negativni stavovi prema ženama – stereotipni pogledi na muško-ženske odnose (muškarci koji sve drže pod kontrolom, žene koje trebaju biti podčinjene, itd.)
- ◆ Izolacija
- ◆ Loša slika o sebi ili nisko samopouzdanje
 - ◇ Krive druge za probleme
 - ◇ Krive druge za emocije
 - ◇ Izrazito su osjetljivi
- ◆ Korištenje sile u seksu „kroz igru“
- ◆ Verbalno zlostavljanje – prijetnje
- ◆ Promjene raspoloženja – prebrzo postaju izrazito ozbiljni (dr. Jekyll i gospodin Hyde)
- ◆ Prijetnja nasiljem
- ◆ Uništavanje ili udaranje predmeta – koristi silu za vrijeme rasprave
- ◆ Okrutnost prema djeci ili životinjama
- ◆ U obitelji ili u prošlim vezama je dolazilo do nasilja

⁵⁷ Prilagođeno prema::

- ◆ Heart-2-Heart: Support Network and Self-Help Data Base for Abused Men. Relationship Warning Signs. Stanje: 10.07.2010, <http://www.heart-2-heart.ca/men/page17.htm>
- ◆ Hidden Hurt. Domestic Abuse Information. Stanje: 10.07.2010, <http://www.hiddenhurt.co.uk/Abuser/signs.htm>
- ◆ Metropolitan Center for Women & Children: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf
- ◆ Helppguide.org: www.helppguide.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm;
- ◆ www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/;
- ◆ www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/;
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse. Stanje: 15.09.2005, www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Stanje: 15.09.2005, www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (Stanje: 15.09.2005)
- ◆ Center for Relationship Abuse Awareness. Stanje: 10.04.2010 www.stoprelationshipabuse.org/signs.html
- ◆ <http://www.smartbitchestrashybooks.com/index.php/weblog/comments/in-defense-of-awesomeness/>
- ◆ Department of Justice Canada, 2003

Osoba koja zlostavlja druge također može:

- ◆ Imati potrebu da o svemu odlučuje
- ◆ Manipulirati i kontrolirati kontakte druge osobe s prijateljima i prijateljicama, obitelji, vanjske aktivnosti, ili izolirati druge osobe
- ◆ Omalovažavati ideje, prijatelje i prijateljice, obitelj, ili izgled druge osobe
- ◆ Okrivljavati (žrtvu, druge ljude ili situacije za različite stvari)
- ◆ Izazivati osjećaj krivnje (ako me voliš...)
- ◆ Optuživati za neiskrenost
- ◆ Opsesivno telefonirati drugoj osobi i neprestano je provjeravati
- ◆ Pratiti i promatrati drugu osobu (uhoditi je)
- ◆ Zahtijevati da zna gdje je druga osoba u bilo koje vrijeme
- ◆ Odbijati da prihvati „Ne“ kao odgovor (uključujući i odbijanje da prihvati prekid veze)
- ◆ Imati nisku toleranciju na frustraciju
- ◆ Lako eksplodirati ili biti sklona izljevima bijesa (strah ili anksioznost izražava kao bijes, ili odbija razgovarati o osjećajima, a onda bijesno eksplodira)
- ◆ Voziti prebrzo, ili se baviti drugim opasnim aktivnostima
- ◆ Koristiti alkohol i/ili druge (i nakon toga iskazivati bijes ili nasilje)

Opširnije

- ◆ **Ljubomora.** Na početku veze, osoba koja zlostavlja može tvrditi da je ljubomora znak ljubavi. Ljubomora nema veze s ljubavlju; ona je znak posesivnosti i nedostatka povjerenja. Osoba koja zlostavlja može, primjerice, neprestano ispitivati žrtvu s kim razgovara, optuživati je/ga da koketira s drugima, ili joj/mu zamjerati kad vrijeme provodi s obitelji ili društvom. Zlostavljač/ica često zove, ili nenajavljeno dolazi.
- ◆ **Kontrolirajuće ponašanje.** U prvo vrijeme, zlostavljač/ica može tvrditi da je ovo ponašanje način iskazivanja brige za sigurnost i dobrobit žrtve. Zlostavljač/ica se ljuti ako žrtva kasni, ispituje gdje je i s kim bila/bio, itd. Kako se kontrolirajuće ponašanje nastavlja, zlostavljač/ica počinje žrtvi braniti donošenje osobnih odluka – kad je u pitanju odjeća, ili izlasci. Zlostavljač/ica može od žrtve zahtijevati da prije nego što nešto učini, prvo od njega/nje traži dozvolu.
- ◆ **Brzo zblizavanje.** Mnogi zlostavljači/ce su u vezi sa žrtvama prije braka, zaruka ili početka zajedničkog života bili manje od šest mjeseci (ili je samo poznanstvo trajalo manje od šest mjeseci). Zlostavljač može doletjeti kao vihor, i tvrditi: „Jedina si osoba s kojom sam ikad mogao/mogla razgovarati“ ili „Nikog nisam tako volio/voljela“. Zlostavljač/ica može vršiti pritisak na žrtvu da pristane na ovakvu vezu izazivanjem krivnje, ako druga osoba poželi usporiti, ili čak prekinuti vezu.
- ◆ **Nerealna očekivanja.** Zlostavljači/ce od svojih partnerica/partnera očekuju da zadovolje sve njihove potrebe. Od osoba s kojima su u vezi očekuju da budu savršene kao partneri/ce, roditelji, ljubavnici/e, prijatelji/ce, i od njih se mogu čuti rečenice kao što su: „Ja sam sve što ti treba“ ili „Ako me voliš, ja sam sve što ti je potrebno“.
- ◆ **Rigidne rodne uloge** Zlostavljač može očekivati od žrtve da ga služi i bude poslušna. Žrtvu doživljava inferiornom, glupom, nesposobnom da bude potpuna osoba ako nije u vezi.
- ◆ **Izolacija.** Osoba koja zlostavlja može pokušati osobi s kojom je u vezi uskratiti sve moguće izvore. Prijatelje, prijateljice i obitelj može optuživati da samo „donose nevolje“, može braniti žrtvi da izlazi

sa svojim društvom, pohađa školu ili se uključuje u druge aktivnosti.

- ◆ **Loša slika o sebi** i naizgled, nemogućnost nošenja sa stresom, koji dolaze do izražaja kroz slijedeća ponašanja:
 - ◇ Krivi druge za svoje probleme Što god da je u pitanju, netko je drugi kriv. Osoba koja zlostavlja može u nečemu pogriješiti, i onda za to okriviti žrtvu. Može govoriti žrtvi da je ona odgovorna za bilo što, što pođe po zlu.
 - ◇ Krivi druge za svoje osjećaje. Osoba koja zlostavlja može govoriti žrtvi: „Tako me ljutiš“, „boli me kad ne radiš što sam ti rekao/rekla“ ili „Ja sad moram biti ljut/a“. Koristi svoje emocije, kako bi manipulirao/la žrtvom.
 - ◇ Preosjetljivost Zlostavljač/ica je jako uvredljiv/a, tvrdi da su mu/joj povrijeđeni osjećaji, iako je u stvari ljut/a. I najmanju naznaku kritike doživljava kao osobni napad. Često će beskrajno vrtjeti priču o tome kako je doživio/doživjela nepravdu, iako je u stvari riječ o svakodnevnim događajima – odlazak u školu, netko je tražio da obavi nešto od kućanskih poslova, ili su mu/joj rekli da im ide na živce zbog svog ponašanja.
- ◆ **„Razigrano“ korištenje prisile u seksu**. Osoba koja zlostavlja svoju žrtvu može srušiti ili ne dati joj da se pomakne za vrijeme spolnog odnosa. Ne obraća pažnju želi li žrtva spolni odnos, duri se ili koristi bijes kako bi zbog manipulacije žrtva pristala.
- ◆ **Verbalno zlostavljanje i ponižavanje**. Osim što osoba koja zlostavlja namjerno govori stvari koje su okrutne i nanose bol, može i ponižavati žrtvu – psuje, ili omalovažava njena / njegova postignuća. Govori žrtvi da je glupa i da bez osobe koja zlostavlja ne može funkcionirati.
- ◆ **Prebrzo postaje preozbiljan/preozbiljna**. Osoba koja zlostavlja naglo mijenja raspoloženje, kao dr. Jekyll i gospodin Hyde. Mnoge žrtve zbunjuju nagle promjene raspoloženja kod osobe koja zlostavlja. „Ćudljivost“ je tipična za osobe koje zlostavljaju one s kojima su u vezi.
- ◆ **Prijetnje nasiljem**. Ovo uključuje bilo koji oblik fizičke sile kojoj je cilj uspostaviti kontrolu nad žrtvom, primjerice: „Ubit ću te.“
- ◆ **Razbijanje ili udaranje predmeta**. Ovo ponašanje nekad predstavlja kaznu (primjerice, razbijanje voljenih predmeta), ali često se koristi i da bi se žrtvu uplašilo toliko da se pokori. Osoba koja zlostavlja može udarati šakom o stol, ili bacati predmete na, ili u blizinu žrtve.
- ◆ **Okrutnost prema životinjama**. Osoba koja zlostavlja ujedno može okrutno kažnjavati životinje, i biti neosjetljiv/a na njihovu bol i patnju.
- ◆ **Povijest zlostavljanja**. Osoba koja zlostavlja je možda doživjela zlostavljanje u doba djetinjstva, kad je bio/la ili žrtva, ili svjedok/inja nasilja nad jednim od svojih roditelja. Osoba koja zlostavlja bila je nasilna prema bivšim partnericama/partnerima.

Znakovi da je osoba ZLOSTAVLJANA

Kao posljedica ranije opisanih ponašanja osobe koja vrši zlostavljanje, kod žrtava je moguće uočiti neke od slijedećih znakova zlostavljanja, na osnovu kojih je moguće identificirati slučajeve nasilja u intimnim vezama u ranim stadijima. Jedno od ovih ponašanja ne mora biti znakom problema, no, pojavi li se više njih, trebalo bi dalje istražiti što se događa. Žrtva može:

- ◆ pokazivati krivnju, ambivalentnost, strahove
- ◆ osjećati se izoliranom i nemati povjerenja u druge
- ◆ biti ovisna, emocionalno i ekonomski
- ◆ imati lošu sliku o sebi, nisko samopoštovanje (a to nije bio slučaj PRIJE veze)
- ◆ imati povijest zlostavljanja – bilo da je promatrala zlostavljanje majke u svojoj obitelji, ili da je

sama bila žrtvom zlostavljanja kao dijete

- ◆ osjećati bijes ili sram
- ◆ osjećati strah da gubi razum
- ◆ osjećati se nemoćnom i iskazivati osjećaj naučene bespomoćnosti
- ◆ imati neobjašnjive ozljede (ogrebotine, modrice, opekotine, porezotine), i ne traži liječničku pomoć
- ◆ patiti od depresije
- ◆ iskazuje nervozu

Zlostavljana osoba može:

- ◆ prestati sudjelovati u aktivnostima koje su je prije veselile
- ◆ iskazivati malo ili nimalo zanimanja za obiteljske aktivnosti
- ◆ imati poteškoća sa spavanjem
- ◆ imati poteškoća s koncentracijom
- ◆ imati problema s pamćenjem
- ◆ početi više izostajati s posla ili iz škole
- ◆ popustiti u školi ili biti manje učinkovita na poslu

Nekoliko upozoravajućih znakova na nasilje u intimnim partnerskim vezama:

- ◆ Osoba zašuti i čini se nervoznom kad joj je partner/partnerica u blizini. Čini se da se boji da ga/je ne naljuti.
- ◆ On/a se ponaša nasilno: verbalno, uništavanjem ili bacanjem stvari.
- ◆ Žrtva ima modrice ili ožiljke, za koje nalazi izgovore.
- ◆ Žrtva redovito u zadnji tren otkazuje planove, i postepeno postaje izolirana od obitelji i prijatelja.
- ◆ Osoba koja zlostavlja kontrolira sve: novac, ponašanje žrtve, s kim žrtva provodi vrijeme.

Što možete učiniti

Prvo i osnovno, ako znate da je netko u neposrednoj opasnosti – prijatelj/ica, rođak/ inja, ili vi sami – nazovite SOS telefon.

Sama pomisao da biste razgovarali s nekim za koga sumnjate da je žrtva zlostavljanja može biti neugodna, ili zastrašujuća. Mnogi ljudi misle da od takvih razgovora nema nikakve koristi. Istina je da, započevši razgovor o nasilju, pokazujete žrtvi da vam je stalo, i da nije sama. Slamate izolaciju. Evo nekoliko savjeta kako voditi taj razgovor:

- ◆ Slušajte, ne osuđujte. Samopoštovanje te osobe, kao i tijelo, je skršeno. Recite joj / mu da NEMA razloga za sram.
- ◆ Recite osobi da nasilje nije njena / njegova krivnja, i da za nasilje NIKAD nema opravdanja.
- ◆ Recite osobi kako može potražiti pomoć.
- ◆ Predložite joj / mu da razvije sigurnosni plan.
- ◆ Recite osobi da nije sam/a.

A.2.8 Kako reagirati u slučajevima sumnje / otkrivanja slučaja zlostavljanja djeteta i intimnog partnerskog nasilja

Kako bi se iskorijenilo zlostavljanje djece i nasilje u intimnim partnerskim vezama, nužna je opća netolerancija za nasilje protiv odraslih i protiv djece.

Iako se od sudionika i sudionica neće tražiti da iznesu osobna iskustva s nasiljem u intimnim partnerskim vezama, ili zlostavljanjem djece, **profesor/ica treba biti spreman za mogućnost da netko od učenika i učenica razotkrije da su bili žrtvom zlostavljanja, ili da sad doživljavaju nasilje u vezi, ili da su odrasli u okolini u kojoj je bilo nasilja.**

Za svako dijete koje je, ili bilo svjedokom nasilja u intimnim partnerskim vezama, ili koje je samo bilo zlostavljano, postoji ozbiljan rizik posljedica, i potreba za intervencijom. Isto se odnosi i na osobu adolescentne dobi koja je doživjela, ili doživljava nasilje u svojoj vezi, ili je prisiljena sudjelovati u neželjenoj seksualnoj aktivnosti a počinitelj/ica je njen dečko/djevojka, ili bilo koja druga osoba.

Čuti nečije priznanje da je žrtvom nasilja, učenika ili učenicu kako vam govori da su bili žrtvom nasilja, da ih je netko ozlijedio, može biti zastrašujuće iskustvo. Od neopisive je važnosti kako ćete reagirati. Kroz glavu vam mogu kolati različite misli, primjerice (Sveučilište u Nevadi):

- ◆ Možete biti nesigurni kako reagirati, što reći
- ◆ Možete biti nesigurni u komentare i informacije koje vam osoba daje
- ◆ Možda niste sigurni je li stvarno bilo zlostavljanja
- ◆ Možete osjetiti bijes usmjeren prema roditeljima ili navodnom zlostavljaču / zlostavljačici
- ◆ Možete se bojati osвете navodnog zlostavljača/zlostavljačice
- ◆ Možete čak poželjeti osobu koja vam priča svoju priču odvesti svojoj kući.

Normalno je imati ovakve vrste reakcija ali trebali bi također biti spremeni ne otkrivati vaše osobne reakcije. Vaša je reakcija izrazito važna. Velika je odgovornost reagirati na razotkrivanje zlostavljanja.

Ukoliko vam učenik/ica kaže da je svjedočila / svjedočila nasilju između odraslih osoba u intimnoj partnerskoj vezi u svom kućanstvu, ili da je doživio/doživjela neki oblik nasilja kao dijete, ili da je sad, ili je bio/bila žrtvom nasilja u vezi, **trebate** (Amnesty International, 2004, str. 3):

1. **Poštujte ga/je i ne osuđujte:** Priznanje nasilja shvatite ozbiljno, i osigurajte da osoba nakon priznanja bude u podržavajućoj okolini. Bez obzira na to tko je počinitelj/ica, uvažite ono što je rečeno, i hrabrost osobe da to kaže. Ljubazne riječi i podrška koju daju profesor/ ica pun/a razumijevanja i suosjećanja su od ključne važnosti u tom trenutku.
2. **Ne pokušavajte vršiti psihološko savjetovanje.** Profesor/ica nema kompetencije za savjetovanje osobe koja je doživjela nasilje. Vaša uloga je da vodite rasprave o rodnim stereotipima, nasilju u intimnim partnerskim vezama i nasilju u romantičnim vezama, i da stvorite okruženje koje potiče učenje o različitim temama. Ako dođete u situaciju da netko razotkriva priču o nasilju, uvažite iskustvo osobe, i nađite vrijeme i mjesto za razgovor u sigurnoj i povjerljivoj okolini. Objasnite što možete i što ne možete učiniti, i ohrabrite ih da kontaktiraju organizacije koje im mogu pomoći.
3. **Neka vam pri ruci bude popis adresa i telefonskih brojeva organizacija i/ili osoba koje mogu pomoći:** ohrabrite osobu koja priznaje da se dogodilo zlostavljanje da

se obrati organizacijama koje su specijalizirane za pružanje izravnih usluga osobama koje su preživjele nasilje. Podršku osobama koje su preživjele nasilje mogu pružati samo organizacije i stručnjaci i stručnjakinje koje su za to posebno educirane. Oni obično mogu pružati usluge kao što su psihološko savjetovanje, savjetovanje nakon traume, pružanje pravnih usluga, pružanje hitnog smještaja, zdravstveno liječenje, pružanje savjeta, upućivanje drugim institucijama i osobama. Nužno je imati popis adresa i telefonskih brojeva odgovarajućih službi. Za vrijeme radionica, kao i u svom kabinetu, uvijek trebate imati imena, brojeve telefona, kao i Internet adrese organizacija koje mogu pružiti podršku ili pomoć žrtvama koje su doživjele nasilje. Poglavlja A.2.8.1 i A.2.8.2, donose popis ustanova kojima se može obratiti.

Kako reagirati kad vam netko kaže da je zlostavljan/a (Sveučilište Nevada):

- ◆ Vjerujte osobi i pružite podršku. Prihvatite što Vam govori, bez obzira na to koliko je detalja spremna/spreman otkriti – ne vršite pritisak da kaže više.
- ◆ Ne osuđujte je / ga.
- ◆ Ne krivite je / ga, naglasite da on/ona nije učinio/la nešto loše (Jasno recite: Ti nisi za to kriv / kriva). Zlostavljanje nikada nije krivnja žrtve; to je uvijek izbor i krivnja zlostavljača i tu poruku morate prenijeti žrtvi
- ◆ Odajte joj / mu priznanje što vam je to rekla / rekao – recite da Vam je drago (Možete reći: To što si mi odlučila / odlučio reći je stvarno dobra odluka)
- ◆ Ne ispitujte previše. Ako tražite da nekoliko puta ispriča što se dogodilo, ili da opiše s više detalja, osoba može pomisliti da joj ne vjerujete. Upamtite, uloga institucija je da utvrdi što se i kako dogodilo. Nije na Vama da vršite istragu.
- ◆ Nemojte ići razgovarati ili ulaziti u sukob s osobom koja je (navodno) počinila nasilje.
- ◆ Slušajte aktivno; to znači da slušate pažljivo, fokusirate se na ono što vam osoba govori i dok slušate ne pokušavate smisliti što ćete reći
- ◆ Pokušajte osigurati ugodan, izdvojen prostor za razgovor.
- ◆ Nemojte komentirati situaciju u kojoj je osoba ni kao dobru, ni kao lošu.
- ◆ Kontrolirajte svoju reakciju. Ostanite mirni i kontrolirajte svoje reakcije i emocije. Nemojte reagirati gađenjem – nemojte pokazati strah, ostanite mirni. Vaša reakcija ne treba biti ni pretjerana, ni premala. Pretjerana reakcija može uplašiti osobu i kao rezultat ona/on neće podijeliti s vama to što se dogodilo; s druge strane, preblaga reakcija može navesti osobu na mišljenje da ono što se dogodilo nije toliko važno. Budite svjesni svojih izraza lica, gesti, tona glasa.
- ◆ Recite osobi što ćete učiniti, ali nemojte obećavati nešto što ne možete učiniti.
- ◆ Recite osobi da ćete joj pokušati pomoći na neki način.
- ◆ Recite osobi da možete reći za zlostavljanje nekom čiji je posao da pomogne mladim ljudima u takvoj situaciji.
- ◆ Ne razgovarajte s drugima o ovom događaju, osim s odgovarajućim stručnjacima i stručnjakinjama (vidi dio: Kako reći i kome)
- ◆ Kontaktirajte odgovarajuće stručne osobe (vidi: Kome se obratiti)

A.2.8.1. Izvještavanje i/ili prijavljivanje u slučaju stjecanja informacija o zlostavljanju ili zanemarivanju djeteta

Kako prijaviti zlostavljanje / zanemarivanje i kome

Obiteljski zakon («Narodne novine«, br. 116/03, 17/04, 136/04 i 107/07) u okviru poglavlja Prava i dužnosti u odnosima roditelja i djece, propisuje Mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Navedenim mjerama posebno se ističe postupanje u slučaju zanemarivanja, nehajnog postupanja ili zlostavljanja djeteta.

Prema Obiteljskom zakonu svatko je dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, a posebno o svim oblicima tjelesnog, duševnog ili spolnog nasilja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta. Centar za socijalnu skrb dužan je odmah po primitku takve obavijesti ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava.

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, zdravstveni djelatnik, djelatnik socijalne skrbi, psiholog, socijalni radnik, socijalni pedagog i djelatnik odgojno-obrazovne ustanove dužni su policiji ili nadležnom općinskom državnom odvjetništvu prijaviti nasilje u obitelji za koje su doznali u obavljanju svoje dužnosti.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji sadrži niz precizno određenih mjera nadležnih tijela u njihovom postupanju te oblike, sadržaj i način suradnje tijela koja sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobi izloženoj bilo kojem obliku ili modalitetu nasilja u obitelji (policija, centri za socijalnu skrb, zdravstvene i odgojno-obrazovne ustanove, pravosudna tijela). Protokol posebnu pažnju poklanja postupku nadležnih tijela prema djeci žrtvama nasilja ili svjedocima počinjenog nasilja u obitelji.

Prijava se može podnijeti nadležnom centru za socijalnu skrb, odsjeku maloljetničke delikvencije u nadležnoj policijskoj upravi, a može se podnijeti neposredno općinskom ili županijskom državnom odvjetništvu. Od vrste i težine kaznenog djela koje se prijavljuje ovisi hoće li za postupanje u konkretnom slučaju biti nadležno jedno ili drugo državno odvjetništvo. Ako se zlostavljanje prijavi centru za socijalnu skrb ili policiji oni će podnesenu prijavu uz obavijesti koje su povodom nje prikupili dostaviti državnom odvjetništvu. Centar za socijalnu skrb je dužan poduzeti sve mjere radi zaštite djeteta, a u tu se u prvom redu misli na osiguranje sigurnosti djeteta.

Ukoliko stručnjak/inja ne prijavi nasilje u obitelji za koje su doznali u obavljanju svoje dužnosti čine prekršaj kažnjiv novčanom kaznom. Osim toga, službena ili odgovorna osoba koja ne prijavi teže kazneno djelo za koje je saznala obavljajući svoju dužnost, a u to se ubraja i zlostavljanje djeteta čini i kazneno djelo, a mogu biti tuženi i u građanskoj parnici pokrenutoj od strane djeteta, ako je dijete primjerice ozlijeđeno i trpi posljedice uslijed konstantnog zlostavljanja, a koje se moglo izbjeći ili spriječiti pravovremenom prijavom.

A.2.8.2. Izvještavanje i/ili prijavljivanje u slučajevima kad postoji saznanje o nasilju u intimnim partnerskim / romantičnim vezama mladih

Kako prijaviti

Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji regulirano je nasilje u bračnoj i izvanbračnoj zajednici, ali ne i nasilje u intimnim partnerskim vezama koje se dogodilo izvan takvih zajednica. Iako su pravobraniteljica za djecu i CESI tražili da se zakonom regulira i problem nasilja u vezama mladih te da se prekršajnopravne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji predviđene Zakonom odnose i na nasilje počinjeno u mladenačkim vezama, taj prijedlog nije usvojen.

Kazneni zakon iz 2012. u članku 140. Nametljivo ponašanje navodi da

- (1)** Tko ustrajno i kroz dulje vrijeme prati ili uhodi drugu osobu ili s njom uspostavi ili nastoji uspostaviti neželjeni kontakt ili je na drugi način zastrašuje i time kod nje izazove tjeskobu ili strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.
- (2)** Ako je djelo iz stavka 1. ovoga članka počinjeno u odnosu na sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili izvanbračnog druga ili istospolnog partnera, osobu s kojom je počinitelj bio u intimnoj vezi ili prema djetetu, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora do tri godine.
- (3)** Kazneno djelo iz stavka 1. i 2. ovoga članka progoni se po prijedlogu, osim ako je počinjeno prema djetetu.

Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima i Protokol o postupanju u slučajevima nasilja među djecom i mladima predstavlja uporište za sprečavanje nasilja među mladima

Sukladno Programu aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima, nasilje među djecom i mladima je svako izravno (namjerno, neslučajno) fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno na djecu i mlade od strane njihovih vršnjaka (s ciljem nanošenja tjelesnih ozljeda) koje može varirati u težini, intenzitetu i vremenskom trajanju. Nasiljem se smatra udaranje, šamaranje, naguravanje, čupanje, oduzimanje stvari ili novca, izrugivanje zbog kojeg oblika različitosti, nazivanje pogrđnim imenima, isključivanje iz grupe i slični oblici ponašanja. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom temelji se na sadržaju i obvezama propisanim Programom aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima i propisuje obaveze nadležnih državnih tijela, pa tako i odgojno-obrazovnih ustanova.

"U slučaju prijave nasilja ili dojave o nasilju među djecom imenovana stručna osoba za koordiniranje aktivnosti vezanih uz problematiku nasilja u odgojno-obrazovnoj ustanovi ili osoba koja je u slučaju njezine odsutnosti zamjenjuje, dužna je:

- ♦ *odmah poduzeti sve mjere da se zaustavi i prekine aktualno nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć drugih djelatnika odgojno – obrazovne ustanove ili po potrebi pozvati djelatnike policije;*
- ♦ *ukoliko je dijete povrijeđeno u mjeri koja zahtijeva liječničku intervenciju ili pregled ili se prema okolnostima slučaja može razumno pretpostaviti ili posumnjati da su takva*

intervencija ili pregled potrebni, odmah pozvati službu hitne liječničke pomoći ili na najbrži mogući način, koji ne šteti zdravlju djeteta, prepratiti ili osigurati prepratu djeteta od strane stručne osobe liječniku, te sačekati liječnikovu preporuku o daljnjem postupanju i dolazak djetetovih roditelja ili zakonskih zastupnika;

- ◆ *odmah po prijavljenom nasilju o tome obavijestiti roditelje djeteta ili zakonske zastupnike, te ih upoznati sa svim činjenicama i okolnostima koje je do tada doznala i izvijestiti ih o aktivnostima koje će se poduzeti;*
- ◆ *po prijavi, odnosno dojavi nasilja odmah obaviti razgovor s djetetom koje je žrtva nasilja, a u slučaju da je postojala liječnička intervencija, uz dogovor s liječnikom, čim to bude moguće. Ovi razgovori s djetetom obavljaju se uvijek u nazočnosti nekog od stručnih djelatnika odgojno-obrazovne ustanove, a na način da se postupa posebno brižljivo, poštujući djetetovo dostojanstvo i pružajući mu potporu;*
- ◆ *roditeljima ili zakonskim zastupnicima djeteta koje je žrtva vršnjačkog nasilja dati obavijesti o mogućim oblicima savjetodavne i stručne pomoći djetetu u odgojno-obrazovnoj ustanovi i izvan nje, a s ciljem potpore i osnaživanja djeteta te prorade traumatskog doživljaja;*
- ◆ *obaviti razgovor s drugom djecom ili odraslim osobama koje imaju spoznaju o učinjenom nasilju te utvrditi sve okolnosti vezane uz oblik, intenzitet, težinu i vremensko trajanje nasilja;*
- ◆ *ukoliko se radi o osobito teškom obliku, intenzitetu ili dužem vremenskom trajanju nasilja, koje može izazvati traumu i kod druge djece, koja su svjedočila nasilju, savjetovati se s nadležnom stručnom osobom ili službom poradi pomoći djeci, svjedocima nasilja;*
- ◆ *što žurnije obaviti razgovor s djetetom koje je počinilo nasilje uz nazočnost stručne osobe, ukazati djetetu na neprihvatljivost i štetnost takvog ponašanja, te ga savjetovati i poticati na promjenu takvog ponašanja, a tijekom razgovora posebno obratiti pozornost iznosi li dijete neke okolnosti koje bi ukazivale da je dijete žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja u svojoj obitelji ili izvan nje, u kojem slučaju će se odmah izvijestiti centar za socijalnu skrb, a po potrebi ili sumnji na počinjenje kažnjive radnje izvijestiti policiju ili nadležno državno odvjetništvo, a odgojno- obrazovna ustanova će poduzeti sve mjere za pomirenje djece i za stvaranje tolerantnog, prijateljskog ponašanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi;*
- ◆ *pozvati roditelje ili zakonske zastupnike djeteta koje je počinilo nasilje, upoznati ih s događajem, kao i s neprihvatljivošću i štetnošću takvog ponašanja, savjetovati ih s ciljem promjene takvog ponašanja djeteta, te ih pozvati na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć unutar škole ili izvan nje (centri za socijalnu skrb, poliklinike za zaštitu djece, obiteljska savjetovališta i slično) i izvijestiti ih o obvezi odgojno-obrazovne ustanove da slučaj prijavi nadležnom centru za socijalnu skrb, Uredima državnih uprava u županijama (Službama za društvene djelatnosti i/ili Gradskom uredu za obrazovanje i šport Grada Zagreba), policiji ili nadležnom državnom odvjetništvu;*
- ◆ *o poduzetim aktivnostima, razgovorima, izjavama te svojim opažanjima sačiniti službene bilješke, kao i voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka koje će se dostaviti na zahtjev drugim nadležnim tijelima."*

Kome se obratiti

Podršku adolescentima/icama sa iskustvima nasilja u vezi ili seksualnog nasilja pružaju slijedeće ustanove i organizacije:

Plavi telefon

Ilica 36, 10000 Zagreb

01/4833-888

plavi-telefon@zg.t-com.hr

www.plavi-telefon.hr

MODUS-Centar za djecu, mlade i obitelj

Kneza Mislava 11, 10000 Zagreb

01/4621-554

01/4621-552

www.dpp.hr

Savjetovalište Luka Ritz

Fabkovićeve 1/3, 10 000 Zagreb

01/ 888 5440

info@savjetovaliste.hr

www.savjetovaliste.hr

Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba

Đorđićeva 26, Zagreb

01/34-575-18

www.poliklinika-djeca.hr

Hrabri telefon

116 111

Đorđićeva 26, 10 000 Zagreb, Hrvatska

info@hrabritelefon.hr

www.hrabritelefon.hr

Tesa – psihološki centar

Trg bana Josipa Jelačića 1/III, Zagreb

01/48 28 888

psiho.centar@tesa.hr

www.tesa.hr

Savjetovalište za žrtve nasilja udruge SOS telefon – grad Rijeka

Verdijeva 11, 51000 Rijeka

051/211-888, 091/2118-882, 091/2118 - 885

sos.rijeka.pomoc@gmail.com

www.sos-telefon.hr

Savjetovalište za mlade Udruge HERA

Ivana Zakmardija Dijankovečkog 5, 48260 Križevci

048/711-077, 048/271-335, 091/9533-190, 091/7885-522

udrugahera.krizevci@kc.t-com.hr

www.hera-krizevci.hr

A.2.9. LITERATURA

- Amnesty International. (2004a). News Release. *Spain: Government must live up to its responsibilities on protection of women's rights (EUR 41/008/2004)*. Canada: Amnesty International. Stanje: 10.07.2010, <http://goo.gl/CHCFFd>
- Amnesty International. (2004b). *Making Rights Reality: Gender awareness workshops*. London: Amnesty International Publications. Stanje: 2.07.2010, <https://www.amnesty.org/download/Documents/88000/act770352004en.pdf>
- Anthony, E.J., Kohler, B.J. (1987). *The invulnerable child*. New York: Guilford Press.
- Avery-Leaf, S., Cascardi, M., O'Leary, K. D., & Cano, A. (1997). Efficacy of a Dating Violence Prevention Program on Attitudes Justifying Aggression. *Journal of Adolescent Health, 21*(1), 1-17.
- Black, M.C., Basile, K.C., Breiding, M.J., Smith, S.G., Walters, M.L., Merrick, M.T., Chen, J., & Stevens, M.R. (2011). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Summary Report*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention. Stanje: 10.04.2015, http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf
- Blythe, M. J., Fortenberry, J. D., Temkit, M., Tu, W., & Orr, D. P. (2006). Incidence and Correlates of Unwanted Sex in Relationships of Middle and Late Adolescent Women. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 160*, 591-595.
- Bonomi, A., & Kelleher, K. (2007). Dating Violence, Sexual Assault, and Suicide Attempts among Minority Adolescents. *Archives of Pediatric & Adolescent Medicine, 161*(6). 609-610.
- Bragg, H.L. (2003). *Child Protection in Families Experiencing Domestic Violence*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect. Stanje: 2.07.2010, www.childwelfare.gov/pubs/usermanuals/domesticviolence/domesticviolence.pdf
- Breiding, M. J., Black, M. C. & Ryan, G. W. (2008). Prevalence and Risk Factors of Intimate Partner Violence in Eighteen U.S. States/Territories, 2005. *American Journal of Preventive Medicine, 34*, 112-118.
- Callahan, M., Tolman, R., Saunders, D. (2003). Adolescent Dating Violence Victimization and Psychological Well-Being. *Journal of Adolescent Research, 18*, 664-681. In J. Powers, & E. Kerman. (2006). *Teen Dating Violence. Act for Youth Upstate Center of Excellence: Research, Facts and Findings*. Ithaca, NY: Cornell University, Act for Youth Upstate Center of Excellence.
- CDC - Centers for Disease Control (2006a). *Dating Abuse Fact Sheet*. National Center for Injury Prevention and Control. Stanje: 20.01.2009, www.cdc.gov/ncipc/dvp/DatingViolence.htm.
- CDC - Centers for Disease Control. (2006b). Physical Dating Violence Among High School Students --- United States, 2003. *Morbidity and Mortality Weekly Report 55*(19), 532-535.
- Council of Europe. (2002a). *Domestic violence Report of the Committee on equal opportunities for women and men [Doc. 9525]*. Strasbourg: Council of Europe. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/WzJCdh>
- Council of Europe. (2002b). *Recommendation 1582 (2002). Domestic violence against women*. Strasbourg: Council of Europe. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/O5NuLv>
- Council of Europe. (2009). *Compasito: Manual on Human Rights Education for Children* (2nd Edition). Budapest: Council of Europe, Directorate of Youth and Sport European Youth Centre Budapest. Stanje: 2.07.2010, www.eycb.coe.int/compasito/pdf/Compasito%20EN.pdf
- Council of Europe, Committee of Ministers. (2002). *Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence and explanatory memorandum*. Strasbourg: Council of Europe. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/Ae3qdG>
- Council of Europe, Committee on Equal Opportunities for Women and Men (2004). *Campaign to combat domestic violence against women in Europe*. Strasbourg: Council of Europe. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/gjffja>
- Dahlberg, L., & Krug, E. (2002). Violence – A global public health problem. In E.G., Krug, L.L., Dahlberg, J.A., Mercy, A.B., Zwi & R., Lozano (Eds.). *World Report on Violence and Health* (pp. 1-21). Geneva: World Health Organization.

- de Benedictis, T., Jaffe, J., & Segal, J. (2006). Domestic Violence and Abuse: Types, Signs, Symptoms, Causes, and Effects. The American Academy of Experts in Traumatic Stress. Stanje: 10.07.2010, www.wellspring.edu.lb/s/696/images/FileLibrary/56286801-f219-44ae-a360-b041455b29ff.pdf
- Department of Justice, Canada. (2003). What is Domestic Violence. Stanje: 10.07.2010, www.justice.gc.ca/eng/pi/fv-vf/facts-info/dati-freq.html. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, & E., Petridou. (2006a). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- DVDRT - Domestic Violence Death Review Team. (2007). *Harris County Adult Violent Death Review Team Report*. Harris County Domestic Violence Coordinating Council. Stanje: 10.07.2015, www.baylor.edu/content/services/document.php/56429
- Edleson, J.L.(1999a). The overlap between child maltreatment and woman battering. *Violence Against Women*, 5, 134-154.
- Edleson, J.L. (1999b). Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 839-70.
- EIGE - European Institute for Gender Equality (2013a). *Gender Equality Index- Country Profiles*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/WLD3Ve>
- EIGE - European Institute for Gender Equality (2013b). *Gender Equality Index Report*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/ZjM6G1>
- European Commission. (2014). *Report on progress on equality between women and men in 2013. A Europe 2020 initiative*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/ENNzjT>
- Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. (2004). *Health, well-being and personal safety of women in Germany. A representative study of violence against women in germany. Summary of the central research results*. Berlin: Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth – BMFSFJ.
- Felitti, V.J., Anda, R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Koss, M.P., Marks, J.S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14, 245-258.
- Forum for Women and Development (FOCUS). (2007). *Shadow report to Norway's 7th periodic report on the implementation of CEDAW by women's organisations in Norway*. Oslo: FOCUS. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/78YJuS>
- Foshee, V. A., Linder, G. F., Bauman, K. E., Langwick, S. A., Arriaga, X. B., Heath, J. L., et al. (1996). The Safe Dates Project: Theoretical Basis, Evaluation, Design, and Selected Baseline Findings. *American Journal of Preventive Medicine*, 12(Supplement 5), 29-47.
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. (2014a). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Stanje: 3.03.2015, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. (2014b). *Violence against women: an EU-wide survey. Technical Report: Survey methodology, sample and fieldwork*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Stanje: 3.03.2015, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-technical-report_en.pdf
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Ellsberg, M., Heise, L., Watts, C. H., & WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women Study Team. (2006). Prevalence of intimate partner violence: Findings from the WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence. *Lancet*, 368, 1260-1269.
- Gewirtz, A., & Edleson, J.L. (2004). *Young Children's Exposure to Adult Domestic Violence: Toward a Developmental Risk and Resilience Framework for Research and Intervention*. Iowa: School of Social Work, University of Iowa
- Glass, N., Fredland, N., Campbell, J., Yonas, M., Sharps, P., & Kub, J. (2003). Adolescent Dating Violence: Prevalence, Risk Factors, Health Outcomes, and Implications for Clinical Practice. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 32, 227-238.
- Hartley, C.C. (2002). The co-occurrence of child maltreatment and domestic violence: examining both neglect and child physical abuse. *Child Maltreatment*, 7, 349-58.

- Harvey, A., Garcia-Moreno, C., & Butchart, A. (2007). *Primary prevention of intimate-partner violence and sexual violence: Background paper for WHO expert meeting*. Geneva: World Health Organization.
- Heise, L. (1998). Violence against women: an integrated, ecological framework. *Violence against women, 4*, 162-290.
- Hickman, L. J., Jaycox, L. H., & Aranoff, J. (2004). Dating violence among adolescents: Prevalence, gender distribution, and prevention program effectiveness. *Trauma, Violence, & Abuse, 5*, 123-142.
- Hughes, H.M. (1988). Psychological and behavioural correlates of family violence in child witness and victims. *American Journal of Orthopsychiatry, 58*, 77-90.
- Hughes, H.M., Graham-Bermann, S.A., Gruber, G. (2001). Resilience in children exposed to domestic violence. In S.A., Graham-Bermann, & J.L., & Edleson (eds). *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, and social policy* (pp. 67-90). Washington, DC: American Psychological Association.
- Humphreys, C., Houghton, C., & Ellis, J. (2008). *Literature Review: Better Outcomes for Children and Young People Experiencing Domestic Abuse - Directions for Good Practice*. Edinburgh: Crown. Stanje: 19.09.2008, www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/234221/0064117.pdf
- Jaspard, M., & the ENVEFF team. (2001). Violence against women: The first French national survey. *Population et Sociétés, 364*, 1-4. Stanje: 10.07.2015, <https://goo.gl/XyjTxv>
- Kaur, R., & Garg, S. (2008). Addressing Domestic Violence Against Women: An Unfinished Agenda. *Indian Journal of Community Medicine, 33*(2), 73-76.
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/T54neG>
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J., Kalliokoski, A.M. (2001). *Captured Queen: Men's violence against women in "equal" Sweden – a prevalence study*. Stockholm: Brottsoffer- myndigheten & Uppsala University.
- MacMillan, H. L., Wathen, C. D., Jamieson, E., Boyle, M., McNutt, L. A., Worster, A., Lent, B. & Webb, M. (2006). Approaches to Screening for an Intimate Partner Violence in Health Care Settings: A Randomized Trial. *The Journal of the American Medical Association, 296*, 530-536.
- Maker, A.H., Kimmelmeier, M., Peterson, C. (1998). Long-term psychological consequences in women of witnessing parental physical conflict and experiencing abuse in childhood. *Journal of Interpersonal Violence, 13*, 574-89.
- Marcus, R. (2005). Youth Violence in Everyday Life. *Journal of Interpersonal Violence, 20*, 442-447.
- Ministry of Justice (1998). *Domestic Violence Act 1995* (Reprint 1998). New Zealand: Ministry of Justice (Available at: www.hsph.harvard.edu/population/domesticviolence/newzealand.dv.95.pdf)
- Minnesota Advocates for Human Rights. (2003). Domestic Violence Training Modules. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, & E., Petridou. (2006a). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: CEREPRI, Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board (MDVPTB). (n.d.). Defining Dating Violence. Stanje: 6.07.2010, www.michigan.gov/datingviolence/0,1607,7-233-46553-169521--,00.html
- Morrison, A., Ellsberg, M., & Bott, S. (2007). *Addressing Gender-Based Violence: A Critical Review of Interventions*. The World Bank Research Observer Advance Access. Stanje: 20. 07. 2009, <http://wbpro.oxfordjournals.org/cgi/reprint/lkm003v1.pdf>
- National Resource Center on Domestic Violence (NRCDV). (2004). *Teen Dating Violence Overview* (p. 1). Harrisburg, PA: NRCDV. Stanje: 5.07.2010, <http://search.pcadv.net/phpdig/search.php>.
- Nerøien, A.I. & Schei, B. (2008). Partner violence and health: Results from the first national study on violence against women in Norway. *Scandinavian Journal of Public Health, 36*, 161-168.
- Office for National Statistics. (2015) *Crime in England and Wales 2013/14: Violent Crime and Sexual Offences - Intimate Personal Violence and Serious Sexual Assault* (Chapter 4). London: Home Office. Stanje: 10.07.2015, www.ons.gov.uk/ons/dcp171776_394500.pdf
- O'Keefe, M. (1997). Predictors of Dating Violence Among High School Students. *Journal of Interpersonal Violence, 12*, 546-568.

- Petroulaki, K. (2010). The impact of Intimate Partner Violence on children. In I., Giannopoulou, A., Douzenis, & E., Lykouras (eds.). *Issues in Child and Adolescent Forensic Psychiatry*. Athens: Paschalidis Medical Publications.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., & Petridou, E. (2006a). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsirigoti, A. (2008). Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings. Poster at the XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, China, September 7-10, 2008.
- Powers, J. & Kerman, E. (2006). Teen Dating Violence. *Act for Youth Upstate Center of Excellence: Research, Facts and Findings*. Ithaca, NY: Cornell University, Act for Youth Upstate Center of Excellence.
- Raiford, J. L., Wingood, G. M., & Diclemente, R. J. (2007). Prevalence, Incidence, and Predictors of Dating Violence: A Longitudinal Study of African American Female Adolescents. *Journal of Women's Health, 16*, 822-832.
- Rennison, C.M., (2001 revised). Bureau of Justice Statistics Special Report (NCJ 187635): *Intimate partner violence and age of Victim, 1993-99*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Stanje: 6.07.2010, <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/ipva99.pdf>
- Rennison, C.M., & Welchans, S. (2000/2002 revised). Bureau of Justice Statistics Special Report (NCJ 178247): *Intimate partner violence*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Stanje: 12.02.2006, www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/pdf/ipv.pdf.
- Römkens, R. (1997). Prevalence of Wife Abuse in the Netherlands: Combining Quantitative and Qualitative Methods in Survey Research. *Journal of Interpersonal Violence, 12*, 99-125
- Silverman, J. G., Raj, A., Mucci, L. A., & Hathway, J. E. (2001). Dating Violence against Adolescent Girls and associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behaviour, Pregnancy, and Suicidality. *Journal of the American Medical Association, 286*, 572- 579.
- Soroptimist International of the Americas (2008). *White Paper: Teen Dating Violence*. Philadelphia, PA: Soroptimist.
- Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Greenbaum, C., Cicchetti, D., Dawud, S., Cortes, R.M., Krispin, O., Lorey, F. (1993). Effects of domestic violence on children's behaviour problems and depression. *Developmental Psychology, 29*, 44-52.
- The Advocates for Human Rights. (2006). Prevalence of Domestic Violence. Minneapolis: The Advocates for Human Rights. Stanje: 10.07.2010, www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html
- The British Medical Association. (1998). *Domestic violence: a health care issue?* Belfast: The British Medical Association
- Tiedemann, J. (2002). Teachers' Gender Stereotypes as Determinants of Teacher Perceptions in Elementary School Mathematics. *Educational Studies in Mathematics, 50*, 49-62.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). *Full report of the prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the national violence against women survey*. National Institute of Justice: Centers of Disease Control and Prevention: Research Brief (NCJ 183781, pp. 1-71). Washington D. C.: United States Department of Justice: Office of Justice Programs.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2000). *Domestic Violence against Women and Girls*. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/Wbq6fi>
- United Nations. (2006). *Secretary-General World Report on violence against children*. Geneva: United Nations Publishing Services. Stanje: 10.07.2015, <http://www.unviolencestudy.org/>
- University of Nevada. (n.d.). Responding to a disclosure of child abuse (Fact Sheet 01-60). Stanje: 10.07.2015, www.unce.unr.edu/publications/files/cy/2001/fs0160.pdf
- Virginia Sexual & Domestic Violence Action Alliance. (2009). *Guidelines for the Primary Prevention of Sexual Violence & Intimate Partner Violence*. Richmond, VA: Virginia Sexual & Domestic Violence Action Alliance. Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/T8GRWw>

- Ward, J. (2002). *If Not Now, When? Addressing Gender-based Violence in Refugee, Internally Displaced and Post-conflict Settings - A Global Overview*. New York: The Reproductive Health for Refugees Consortium (RHRC). Stanje: 10.07.2015, <http://goo.gl/HK02XD>
- World Health Organization (WHO). (1996). *Violence against women: WHO Consultation*. Geneva: World Health Organization (document FRH/WHD/96.27). Stanje: 10.07.2010, http://whqlibdoc.who.int/hq/1996/FRH_WHD_96.27.pdf
- World Health Organization (WHO). (1997). *Violence against women: A priority health issue*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. (2009). Violence Against Women Factsheet 239. Stanje: 3.07.2010, www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/index.html
- WHO, Department of Reproductive Health and Research, London School of Hygiene and Tropical Medicine, South African Medical Research Council World Health Organization. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Geneva: World Health Organization. Stanje: 10.07.2015, www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/
- World Health Organization (WHO). What do we mean by "sex" and "gender"? Stanje: 2.07.2010, www.who.int/gender/whatisgender/en
- Yeung, H., Chowdhury, N., Malpass, A. and Feder, G. S. (2012). Responding to domestic violence in general practice: A qualitative study on perceptions and experiences. *International Journal of Family Medicine*, Vol. 2012, Article ID 960523, 7 pages. doi:10.1155/2012/960523.

DODATAK B. EVALUACIJA

B.1. PRED-UPITNIK

Ovaj pred-upitnik treba podijeljen ispitnoj i kontrolnoj grupi u istim vremenskim intervalima (prije početka radionice koju će samo ispitna grupa pohađati).

Država		
Datum		
Ime škole		
Razred		
Razredno odjeljenje	Group	☐ I ☐ C

Upute za pisanje tvoje zaporkе

Upiši u kvadratiće sljedeće podatke

a. 3 slovo imena tvoje majke

b. 3 slovo imena tvog oca

c. Mjesec tvog rođenja (01-12)

d. zadnje dvije znamenke broja tvog mobitela s

a	b	c	c	d	d
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Podaci koje ćemo prikupiti ovim upitnikom su strogo povjerljivi i anonimni. Molimo te da ne pišeš svoje ime na upitnik. Tvoji će nam odgovori pomoći da za radionice izaberemo aktivnosti koje odgovaraju tvojim potrebama. Nema točnih i pogrešnih odgovora, nas zanima tvoje mišljenje. Zato te molimo da o svojim odgovorima ne razgovaraš s drugima.

1. Za svaku od sljedećih izjava označi je li prema tvom mišljenju točna ili netočna tako što ćeš staviti X u odgovarajuću kućicu.

	Točno	Netočno		Točno	Netočno
Pravi muškarac ne plače.	☐	☐	Prava žena ne psuje.	☐	☐
Električni popravci u kući su isključivo muški posao.	☐	☐	Čišćenje kuće je isključivo ženski posao.	☐	☐
Žena može biti auto mehaničar.	☐	☐	Muškarac može biti domaćica.	☐	☐
Majka ne bi trebala raditi.	☐	☐	Dužnost je muškarca donositi novac kući (zarađivati).	☐	☐
Dječaci pokazuju drugima kako se osjećaju.	☐	☐	Djevojčice pokazuju drugima kako se osjećaju.	☐	☐
Prilikom zajedničkog izlaska od dečka se očekuje da sve plati.	☐	☐	Prilikom zajedničkog izlaska od djevojke se očekuje da sve plati.	☐	☐
Dečki su bolji od djevojčica u znanosti i matematici.	☐	☐	Djevojčice su bolje od dječaka u jezicima i umjetnosti.	☐	☐
Žena je glava obitelji.	☐	☐	Muškarac je glava obitelji.	☐	☐
Dječaci trebaju biti snažni i jaki.	☐	☐	Djevojčice trebaju biti slabe i osjetljive.	☐	☐
Nogomet je isključivo muška aktivnost.	☐	☐	Balet je isključivo ženska aktivnost.	☐	☐

2. Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje.

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
Nije toliko važno da žene imaju posao koliko je to važno za muškarce.	☐	☐	☐	☐	☐
Žene trebaju brinuti o djeci.	☐	☐	☐	☐	☐
Muškarci trebaju brinuti o djeci.	☐	☐	☐	☐	☐
U redu je da otac ostane kod kuće i brine o djeci, a da je majka zaposlena.	☐	☐	☐	☐	☐
U redu je da majka ostane kod kuće i brine o djeci, a da je otac zaposlen.	☐	☐	☐	☐	☐
Vrlo je važno za ženu da se uda i ima djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Vrlo je važno za muškarca da se oženi i ima djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Žene su bolje od muškaraca u brizi za djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Muškarci su bolji od žena u brizi za djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Učinkovitije je ako otac disciplinira djecu nego majka.	☐	☐	☐	☐	☐
Problematično je za par ako žena zarađuje više novca nego muškarac.	☐	☐	☐	☐	☐
Odgovornost je žene ako se obitelj raspadne.	☐	☐	☐	☐	☐
Prihvatljivije je da muškarac ima više partnerica nego da žena ima više partnera.	☐	☐	☐	☐	☐
Djevojčice očekuju od dječaka da ih zaštite kada je to potrebno.	☐	☐	☐	☐	☐

3. U većini obitelji u našoj zemlji, što misliš tko je odgovoran za:

	Majka	Otac	Oboje jednako		Majka	Otac	Oboje jednako
pranje suda?	☐	☐	☐	brigu o članovima obitelji?	☐	☐	☐
pranje rublja?	☐	☐	☐	čišćenje kuće?	☐	☐	☐
glačanje odjeće?	☐	☐	☐	plaćanje računa?	☐	☐	☐
kuhanje?	☐	☐	☐	iznošenje smeća?	☐	☐	☐
pomaganje djeci u pisanju zadaće?	☐	☐	☐	pranje auta?	☐	☐	☐
odlazak u trgovinu?	☐	☐	☐	popravke u kući?	☐	☐	☐

4. Za svaku od sljedećih tvrdnji označite jesu li dječaci i djevojčice tretirani različito od strane nastavnika/ca u školi:

	Dječaci	Djevojčice	Jednako Nijedan
Očekuje se bolji akademski uspjeh.	☐	☐	☐
Kažnjeni su strože kada uzrokuju probleme.	☐	☐	☐
Dodjeljuju im se najdosadniji zadaci.	☐	☐	☐
Dodjeljuju im se najjednostavniji zadaci.	☐	☐	☐
Više ih se sumnjiči kada je nešto potrgano.	☐	☐	☐
Dodjeljuje im se zadatak čišćenja nečeg, ako je potrebno.	☐	☐	☐
Dodjeljuju im se zadaci koji zahtijevaju odgovornost.	☐	☐	☐
Više ih se sumnjiči ako je nešto ukradeno.	☐	☐	☐
Dodjeljuje im se zadatak nošenja nečeg, ako je potrebno.	☐	☐	☐
Trebaju više učiti za istu ocjenu nego osoba drugog spola.	☐	☐	☐
Više ih se hvali kada postižu dobar akademski uspjeh.	☐	☐	☐
Dobivaju pohvale kada su tihi na nastavi.	☐	☐	☐
Dobivaju više ocjene za jednaku izvedbu.	☐	☐	☐
Očekuje se da budu tiši u učionici.	☐	☐	☐
Nešto drugo?	☐	☐	☐
Nešto drugo?	☐	☐	☐

5. Za svaku od sljedećih izjava označi je li prema tvom mišljenju točna ili netočna za tvoju zemlju tako što ćeš staviti X u odgovarajuću kućicu.

	Točno	Netočno
U većini obitelji dječaci imaju više slobode nego djevojčice iste dobi.	☐	☐
U većini obitelji djevojčice imaju više slobode nego dječaci iste dobi	☐	☐
U većini obitelji, dječaci su prisiljeni raditi više kućanskih poslova nego djevojčice iste dobi	☐	☐
U većini obitelji, djevojčice su prisiljene raditi više kućanskih poslova nego dječaci iste dobi	☐	☐
Postoje žene koje ne rade jer im muž to ne dopušta	☐	☐
Postoje muškarci koje ne rade jer im žene to ne dopuštaju	☐	☐
Nešto drugo?	☐	☐
Nešto drugo?	☐	☐

6. Na skali od 0 do 10 (0= najmanje važno... 10= najvažnije), molimo ocijenite svaki od sljedećih ciljeva ovisno o tome koliko naše društvo smatra važnim pojedine ciljeve za žene i muškarce **[Molimo rangirajte sve stavke]**

Za žene:	
☐	i. profesionalni uspjeh
☐	iii. udaja
☐	v. majčinstvo
☐	vii. ekonomski uspjeh

Za muškarce:	
☐	ii. profesionalni uspjeh
☐	iv. brak
☐	vi. očinstvo
☐	viii. ekonomski uspjeh

7. Za svaku od sljedećih izjava stavi oznaku X u kućicu koja prema tvom mišljenju bolje opisuje situaciju u tvojoj zemlji.

U većini obitelji:

	Majka	Otac	Jednako
Osoba koja donosi odluke vezane uz financije je:	☐	☐	☐
Osoba koja donosi odluke vezane uz djecu je:	☐	☐	☐
Briga o djeci prvenstveno je odgovornost:	☐	☐	☐
Osoba koja češće prestaje raditi kako bi brinula o djeci:	☐	☐	☐
Ako samo jedna osoba osigurava financijska sredstva za obitelj, ta osoba je češće:	☐	☐	☐

U većini obitelji/parova:

	Majka	Otac	Jednako
Osoba koja zarađuje više novca je:	☐	☐	☐
Osoba koja bi trebala zaraditi više novca je:	☐	☐	☐
Obavljanje kućanskih poslova prvenstveno je odgovornost:	☐	☐	☐

8a. Je li ti se netko ikada obraćao ili se ponašao prema tebi:	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
Na povoljan način zato što ste djevojka/mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Na nepovoljan način samo zato što si djevojka/mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želiš, navedi primjer/primjere:					

8b. Je si li se ikada ponašao/la, govorio/la ili mislio/la na način koji je:	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
U korist djevojke, samo zato što je djevojka?	☐	☐	☐	☐	☐
Nepravedan za djevojku, samo zato što je djevojka?	☐	☐	☐	☐	☐
U korist mladića, samo zato što je mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Nepravedan za mladića, samo zato što je mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želiš, navedi primjer/primjere:					

9a. Radi se o vrsti nasilja kada u vezi ON:	Točno	Netočno
Stalno više na nju	☐	☐
Ne želi je povesti sa sobom svaki put kada izlazi s društvom	☐	☐
Govori joj da će ako ga ikada ostavi, on umrijeti bez nje	☐	☐
Naziva je pogrdnim imenima i omalovažava	☐	☐
Ljuti se kada ona zakasni na dogovor	☐	☐
Prati je uvijek i svuda gdje ide	☐	☐
Želi da dijele troškove pola pola kada izlaze zajedno	☐	☐
Govori joj koje ljude smije, a koje ne smije vidati	☐	☐
Govori joj što smije, a što ne smije odjenuti	☐	☐
Prijeti joj da će je fizički povrijediti	☐	☐

9b. Radi se o vrsti nasilja kada u vezi ONA:	Točno	Netočno
Stalno više na njega	☐	☐
Ne želi ga povesti sa sobom svaki put kada izlazi s društvom	☐	☐
Govori mu da će ako ju ikada ostavi, ona umrijeti bez njega	☐	☐
Naziva ga pogrdnim imenima i omalovažava	☐	☐
Ljuti se kada on zakasni na dogovor	☐	☐
Prati ga uvijek i svuda gdje ide	☐	☐
Želi da dijele troškove pola pola kada izlaze zajedno	☐	☐
Govori mu koje ljude smije, a koje ne smije vidati	☐	☐
Govori mu što smije, a što ne smije odjenuti	☐	☐
Prijeti mu da će ga fizički povrijediti	☐	☐

10. Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje.

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
Djevojka koja prilikom izlaska sa svojim dečkom flerta s drugim ljudima, provocira ga da ju udari	☐	☐	☐	☐	☐
Dečko koji prilikom izlaska sa svojom djevojkom flerta s drugim ljudima, provocira ju da ga udari	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je djevojka ljubomorna to pokazuje koliko voli svog dečka	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je dečko ljubomoran, to pokazuje koliko voli svoju djevojku	☐	☐	☐	☐	☐
Osoba koju je udario njezin partner/partnerica, sigurno je učinila nešto što je to uzrokovalo	☐	☐	☐	☐	☐

11a. Djevojka treba prekinuti vezu:

	Točno	Netočno
Ako je dečko tuče	☐	☐
Ako je dečko stalno vrijeđa	☐	☐
Ako dečko vrši pritisak na nju da imaju seksualne odnose iako ona to ne želi	☐	☐
Ako njezin dečko ne želi seksualni odnos	☐	☐

11b. Mladić treba prekinuti vezu:

	Točno	Netočno
Ako ga djevojka tuče	☐	☐
Ako ga djevojka stalno vrijeđa	☐	☐
Ako djevojka vrši pritisak na njega da imaju seksualne odnose iako on to ne želi	☐	☐
Ako njegova djevojka ne želi seksualni odnos	☐	☐

12a. Ne prekinuti s NJIM

	Točno	Netočno
Unatoč tome što je stalno vrijeđa, to znači da ona to voli	☐	☐
Unatoč tome što on kontrolira svaki njezin pokret, to znači da ona to voli	☐	☐
Unatoč tome što ju udara, to znači da ona to voli	☐	☐

12b. Ne prekinuti s NJOM

	Točno	Netočno
Unatoč tome što ga stalno vrijeđa, to znači da on to voli	☐	☐
Unatoč tome što ona kontrolira svaki njegov pokret, to znači da on to voli	☐	☐
Unatoč tome što ga udara, to znači da on to voli	☐	☐

13. Za svaku od sljedećih izjava označi je li prema tvom mišljenju točna ili netočna tako što ćeš staviti X u odgovarajuću kućicu.

	Točno	Netočno
Nasilje u intimnim vezama postoji samo među ljudima koji su siromašni.	☐	☐
Nasilje u intimnim vezama postoji samo među neobrazovanim ljudima.	☐	☐
Žrtve nasilnih odnosa većinom su žene.	☐	☐
Osoba je zlostavljana samo kada postoji fizičko nasilje.	☐	☐
Uništavanje osobnih stvari i imovine nije oblik nasilja.	☐	☐
Nasilni ljudi su ljudi koji ne mogu kontrolirati svoju ljutnju.	☐	☐
Da ga nije provocirala, on ju ne bi zlostavljao.	☐	☐
Možete prepoznati je li osoba nasilna samo na osnovu njegovog/njezinog izgleda.	☐	☐
Ljubomora je znak ljubavi.	☐	☐
Djevojke nisu nikada fizički nasilne prema svojim partnerima.	☐	☐
Kada mladić miluje djevojku i ona kaže "ne", to često znači "da".	☐	☐
Kada je osoba zlostavljana u vezi, jednostavno joj je napustiti partnera/partnericu.	☐	☐
Nasilno ponašanje osobe u vezi može se promijeniti ako ju partner/partnerica dovoljno voli.	☐	☐
Muškarci su po prirodi nasilni.	☐	☐
Žene su nasilne po prirodi.	☐	☐
Većina djevojaka misli da moraju glumiti da su "teško dostupne" prije nego pristanu na seksualni odnos.	☐	☐
Većina mladića vjeruje da kada djevojka odbije seksualni odnos s njima, one samo glume da su "teško dostupne".	☐	☐
Zloupotreba droga je uzrok nasilja u intimnim vezama.	☐	☐
Većina zlostavljanih osoba vjeruje da su one krive za to što im se događa.	☐	☐

Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje.

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
14a. Mladić ima pravo udariti svoju djevojku:					
Ako ga ljuti njezino ponašanje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ga ne sluša	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sazna da mu je nevjerna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sumnja da mu je nevjerna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ne vodi brigu o njemu na "način na koji bi trebala"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ga ne poštuje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako poklanja više pozornosti prijateljima/prijateljicama nego njemu	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želi prekinuti s njim	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ljubomoran	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ona ljubomorna	☐	☐	☐	☐	☐

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
14b. Djevojka ima pravo udariti svog dečka:					
Ako ju ljuti njegovo ponašanje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ju ne sluša	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sazna da joj je nevjeran	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sumnja da joj je nevjeran	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ne vodi brigu o njoj na "način na koji bi trebao"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ju ne poštuje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako poklanja više pozornosti prijateljima/prijateljicama nego njoj	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želi prekinuti s njom	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ljubomorna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je on ljubomorna	☐	☐	☐	☐	☐

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
15. Mladić ima pravo vršiti pritisak na djevojku da ima seksualni odnos s njim:					
Ako ona nosi seksi odjeću	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je pijana ili pod utjecajem droga	☐	☐	☐	☐	☐
Ako kaže "ne" ali on zna da ona zapravo misli "da"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako su zajedno mjesec dana ali odbija stupiti u seksualne odnose s njim	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je imala seksualne odnose s njim ili drugim dečkom prošlosti	☐	☐	☐	☐	☐
Ako mu je dozvolila da ju ljubi i miluje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako prihvaća njegove poklone	☐	☐	☐	☐	☐
Ako on uvijek plaća prilikom izlazaka	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je on pijan ili pod utjecajem droga	☐	☐	☐	☐	☐

16. Među tvojim vršnjacima, prijateljima u školi, susjedstvu i drugdje, poznaješ li par ili više parova u čijim vezama se događa sljedeće:	da	Ne	Ne želim odgovoriti
Mladić vrijeđa ili pljuje djevojku	☐	☐	☐
Mladić udara djevojku	☐	☐	☐
Mladić prisiljava djevojku na seksualni čin koji ona ne želi	☐	☐	☐
Djevojka vrijeđa ili pljuje mladića	☐	☐	☐
Djevojka udara mladića.	☐	☐	☐
Djevojka prisiljava mladića na seksualni čin koji on ne želi	☐	☐	☐

17. Je li tvoj dečko ili djevojka ikada učinio/učinila nešto od gore navedenog?

- Ne
- Da. Želiš li napisati što?: _____
- Ne želim odgovoriti.
- Ovo pitanje se ne odnosi na mene jer do sada nisam bio/bila u vezi

18. Jesi li ti ikada učinio/učinila nešto od navedenog svome dečku / svojoj djevojci?

- Ne
- Da. Želiš li napisati što?: _____
- Ne želim odgovoriti.
- Ovo pitanje se ne odnosi na mene jer do sada nisam bio/bila u vezi

Demografski podaci

1. **Dob** _____ godina

2. **Spol**

- Muško
- Žensko

3. **Nacionalnost:** _____

4. **Jesi li ikada u životu do sada imao/imala romantičnu ili intimnu vezu?**

- Da
- Ne → **kraj upitnika**
- Ne želim odgovoriti → **kraj upitnika**

5. **Koliko ti je bilo godina kada si započeo/započela svoju prvu vezu?**

_____ godina

- Ne želim odgovoriti

6. **Koliko je godina tada bilo tvom dečku/tvojoj djevojci?**

_____ godina

- Ne želim odgovoriti

Hvala puno!
😊😊😊

DODATAK B. EVALUACIJA

B.2. POST-UPITNIK

Ovaj post-upitnik treba biti podijeljen ispitnoj grupi (na kraju radionice). U isto vrijeme ispitna i kontrolna grupa trebaju također ispuniti post-upitnik (koji je identičan upitniku za praćenje koji se nalazi u Dodatku B.3.).

Država		
Datum		
Ime škole		
Razred		
Razredno odjeljenje	Group	☐ I ☐ C

Upute za pisanje tvoje zaporkе

Upiši u kvadratiće sljedeće podatke

a. 3 slovo imena tvoje majke

b. 3 slovo imena tvog oca

c. Mjesec tvog rođenja (01-12)

d. zadnje dvije znamenke broja tvog mobitela s

a	b	c	c	d	d

Podaci koje ćemo prikupiti ovim upitnikom su strogo povjerljivi i anonimni. Molimo te da ne pišeš svoje ime na upitnik. Tvoji će nam odgovori pomoći da za radionice izaberemo aktivnosti koje odgovaraju tvojim potrebama. Nema točnih i pogrešnih odgovora, nas zanima tvoje mišljenje. Zato te molimo da o svojim odgovorima ne razgovaraš s drugima.

1. **Dob** _____ godina
2. **Spol**
 - Muško
 - Žensko
3. **Nacionalnost:** _____

1. Na skali od 0 do 10 (0 =nisam u potpunosti... 10 = potpuno), ocijeni različite aspekte radionica.

1.1. Koliko si zadovoljan/zadovoljna:	1.2. Koliko će ti radionica na kojoj si sudjelovao/la koristiti:
i. cijelom radionicom?	a. u tvom svakodnevnom životu?
ii. temama o kojima se diskutiralo?	b. u tvojim osobnim vezama?
iii. korištenim aktivnostima?	c. u situacijama u kojima je djevojka/žena koju poznaješ zlostavljana u vezi?
iv. radnim listovima koji si koristio/la?	d. u situacijama u kojima mladić/muškarac kojeg poznaješ zlostavlja partnericu?
v. pisanim materijalima koji su ti podijeljeni?	1.3. Općenito, do koje mjere:
vi. načinom na koji je vođena radionica?	i. radionica opravdala tvoja očekivanja?
vii. načinom na koji je organizirana radionica?	ii. su ti se svidjele aktivnosti u kojima si sudjelovao/la?
viii. adekvatnošću nastavnika/ce koji /a je vodio radionicu?	iii. su diskutirane teme povezane s tvojim svakodnevnom životom?
ix. vlastitim sudjelovanjem na radionici?	iv. ti je radionica koristila?
x. trajanjem radionice?	v. misliš da je radionica ugodno iznenađenje?
1.4. Do koje mjere smatraš da je nastavnik/ica koji/a je vodio radionicu:	
i. bio/bila dobro pripremljen/a	
ii. dobro raspodijelio/la vrijeme	
iii. adekvatno odgovorio/la na tvoja pitanja	

2. Na ovoj radionici:

a. naviše mi se sviđalo:

b. nije mi se sviđalo:

c. teme koje bi želio/željela da su bile diskutirane, a nisu:

3. Jesi li sudjelovanjem na radionici naučio/la nešto novo što do sada nisi znao/znala?

Vezano uz temu ravnopravnosti spolova:
[stavi oznaku X u odgovarajuću kućicu]

Nisam naučio/naučila ništa novo

Naučio/la sam barem jednu novu stvar

Naučio/la sam puno novih stvari

Naučio/la sam sve što sam trebao/la znati

Vezano uz temu nasilja u intimnim vezama:
[stavi oznaku X u odgovarajuću kućicu]

Nisam naučio/naučila ništa novo

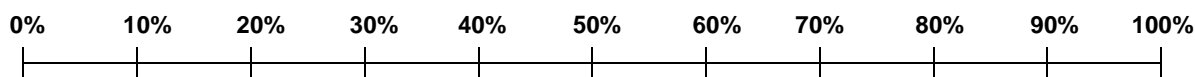
Naučio/la sam barem jednu novu stvar

Naučio/la sam puno novih stvari

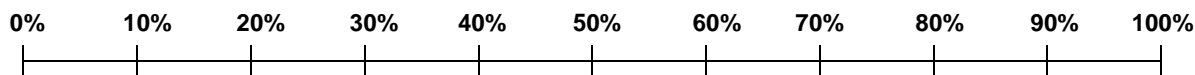
Naučio/la sam sve što sam trebao/la znati

4. Stavi oznaku X na svakoj liniji (od 0% - 100%) kako bi pokazao/la do koje mjere ti je radionica pomogla u vezi sa sljedećim temama:

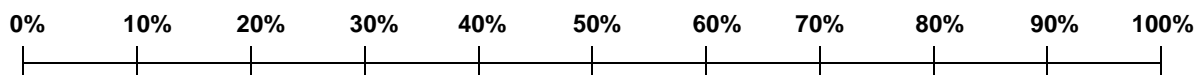
Pomogla mi je da prepoznam je li moja veza zdrava/kvalitetna ili nije.

Pomogla mi je da prepoznam je li moja veza nasilna ili nije.

Pomogla mi je da saznam što trebam učiniti ako je netko koga volim u nasilnoj vezi.

5. Reci nam svoje mišljenje o sljedećem:	Sigurno da	Vjerojatno da	Vjerojatno ne	Sigurno ne
Želiš li u budućnosti sudjelovati na sličnoj radionici?	☐	☐	☐	☐
<i>Reci nam ZAŠTO?</i>				
Prema tvom mišljenju, treba li takve radionice održavati u prostoru škole?	☐	☐	☐	☐
<i>Reci nam ZAŠTO?</i>				
Prema tvom mišljenju, treba li takve radionice voditi nastavnik/ca?	☐	☐	☐	☐
<i>Reci nam ZAŠTO?</i>				
Biste li preporučili prijatelju sudjelovanje na radionici kao što je ova?	☐	☐	☐	☐
<i>Reci nam ZAŠTO?</i>				

6. Za svaku od sljedećih izjava označi je li prema tvom mišljenju točna ili netočna tako što ćeš staviti X u odgovarajuću kućicu.

	Točno	Netočno		Točno	Netočno
Pravi muškarac ne plače.	☐	☐	Prava žena ne psuje.	☐	☐
Električni popravci u kući su isključivo muški posao.	☐	☐	Čišćenje kuće je isključivo ženski posao.	☐	☐
Žena može biti auto mehaničar.	☐	☐	Muškarac može biti domaćica.	☐	☐
Majka ne bi trebala raditi.	☐	☐	Dužnost je muškarca donositi novac kući (zarađivati).	☐	☐
Dječaci pokazuju drugima kako se osjećaju.	☐	☐	Djevojčice pokazuju drugima kako se osjećaju.	☐	☐
Prilikom zajedničkog izlaska od dečka se očekuje da sve plati.	☐	☐	Prilikom zajedničkog izlaska od djevojke se očekuje da sve plati.	☐	☐
Dečki su bolji od djevojčica u znanosti i matematici.	☐	☐	Djevojčice su bolje od dječaka u jezicima i umjetnosti.	☐	☐
Žena je glava obitelji.	☐	☐	Muškarac je glava obitelji.	☐	☐
Dječaci trebaju biti snažni i jaki.	☐	☐	Djevojčice trebaju biti slabe i osjetljive.	☐	☐
Nogomet je isključivo muška aktivnost.	☐	☐	Balet je isključivo ženska aktivnost.	☐	☐

7. Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
Nije toliko važno da žene imaju posao koliko je to važno za muškarce.	☐	☐	☐	☐	☐
Žene trebaju brinuti o djeci.	☐	☐	☐	☐	☐
Muškarci trebaju brinuti o djeci.	☐	☐	☐	☐	☐
U redu je da otac ostane kod kuće i brine o djeci, a da je majka zaposlena.	☐	☐	☐	☐	☐
U redu je da majka ostane kod kuće i brine o djeci, a da je otac zaposlen.	☐	☐	☐	☐	☐
Vrlo je važno za ženu da se uda i ima djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Vrlo je važno za muškarca da se oženi i ima djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Žene su bolje od muškaraca u brizi za djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Muškarci su bolji od žena u brizi za djecu	☐	☐	☐	☐	☐
Učinkovitije je ako otac disciplinira djecu nego majka.	☐	☐	☐	☐	☐
Problematično je za par ako žena zarađuje više novca nego muškarac.	☐	☐	☐	☐	☐
Odgovornost je žene ako se obitelj raspadne.	☐	☐	☐	☐	☐
Prihvatljivije je da muškarac ima više partnerica nego da žena ima više partnera.	☐	☐	☐	☐	☐
Djevojčice očekuju od dječaka da ih zaštite kada je to potrebno.	☐	☐	☐	☐	☐

8a. Je li ti se netko ikada obraćao ili se ponašao prema tebi:

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
Na povoljan način zato što ste djevojka/mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Na nepovoljan način samo zato što si djevojka/mladić?	☐	☐	☐	☐	☐

Ako želiš, navedi primjer/primjere:

8b. Je si li se ikada ponašao/la, govorio/la ili mislio/la na način koji je:

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
U korist djevojke, samo zato što je djevojka?	☐	☐	☐	☐	☐
Nepravedan za djevojku, samo zato što je djevojka?	☐	☐	☐	☐	☐
U korist mladića, samo zato što je mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Nepravedan za mladića, samo zato što je mladić?	☐	☐	☐	☐	☐

Ako želiš, navedi primjer/primjere:

9a. Radi se o vrsti nasilja kada u vezi ON:

	Točno	Netočno
Stalno više na nju	☐	☐
Ne želi je povesti sa sobom svaki put kada izlazi s društvom	☐	☐
Govori joj da će ako ga ikada ostavi, on umrijeti bez nje	☐	☐
Naziva je pogrdnim imenima i omalovažava	☐	☐
Ljuti se kada ona zakasni na dogovor	☐	☐
Prati je uvijek i svuda gdje ide	☐	☐
Želi da dijele troškove pola pola kada izlaze zajedno	☐	☐
Govori joj koje ljude smije, a koje ne smije viđati	☐	☐
Govori joj što smije, a što ne smije odjenuti	☐	☐
Prijeti joj da će je fizički povrijediti	☐	☐

9b. Radi se o vrsti nasilja kada u vezi ONA:

	Točno	Netočno
Stalno više na njega	☐	☐
Ne želi ga povesti sa sobom svaki put kada izlazi s društvom	☐	☐
Govori mu da će ako ju ikada ostavi, ona umrijeti bez njega	☐	☐
Naziva ga pogrdnim imenima i omalovažava	☐	☐
Ljuti se kada on zakasni na dogovor	☐	☐
Prati ga uvijek i svuda gdje ide	☐	☐
Želi da dijele troškove pola pola kada izlaze zajedno	☐	☐
Govori mu koje ljude smije, a koje ne smije viđati	☐	☐
Govori mu što smije, a što ne smije odjenuti	☐	☐
Prijeti mu da će ga fizički povrijediti	☐	☐

10. Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
Djevojka koja prilikom izlaska sa svojim dečkom flerta s drugim ljudima, provocira ga da ju udari	☐	☐	☐	☐	☐
Dečko koji prilikom izlaska sa svojom djevojkom flerta s drugim ljudima, provocira ju da ga udari	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je djevojka ljubomorna, to pokazuje koliko voli svog dečka	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je dečko ljubomoran, to pokazuje koliko voli svoju djevojku.	☐	☐	☐	☐	☐
Osoba koju je udario njezin partner/partnerica, sigurno je učinila nešto što je to uzrokovalo	☐	☐	☐	☐	☐

11a. Djevojka treba prekinuti vezu:

	Točno	Netočno
Ako je dečko tuče	☐	☐
Ako je dečko stalno vrijeđa	☐	☐
Ako dečko vrši pritisak na nju da imaju seksualne odnose iako ona to ne želi	☐	☐
Ako njezin dečko ne želi seksualni odnos	☐	☐

11b. Mladić treba prekinuti vezu:

	Točno	Netočno
Ako ga djevojka tuče	☐	☐
Ako ga djevojka stalno vrijeđa	☐	☐
Ako djevojka vrši pritisak na njega da imaju seksualne odnose iako on to ne želi	☐	☐
Ako njegova djevojka ne želi seksualni odnos	☐	☐

12a. Ne prekinuti s NJIM

	Točno	Netočno
Unatoč tome što je stalno vrijeđa, to znači da ona to voli	☐	☐
Unatoč tome što on kontrolira svaki njezin pokret, to znači da ona to voli	☐	☐
Unatoč tome što ju udara, to znači da ona to voli	☐	☐

12b. Ne prekinuti s NJOM

	Točno	Netočno
Unatoč tome što ga stalno vrijeđa, to znači da on to voli	☐	☐
Unatoč tome što ona kontrolira svaki njegov pokret, to znači da on to voli	☐	☐
Unatoč tome što ga udara, to znači da on to voli	☐	☐

13. Za svaku od sljedećih izjava označi je li prema tvom mišljenju točna ili netočna tako što ćeš staviti X u odgovarajuću kućicu.

	Točno	Netočno
Nasilje u intimnim vezama postoji samo među ljudima koji su siromašni.	☐	☐
Nasilje u intimnim vezama postoji samo među neobrazovanim ljudima.	☐	☐
Žrtve nasilnih odnosa većinom su žene.	☐	☐
Osoba je zlostavljana samo kada postoji fizičko nasilje.	☐	☐
Uništavanje osobnih stvari i imovine nije oblik nasilja.	☐	☐
Nasilni ljudi su ljudi koji ne mogu kontrolirati svoju ljutnju.	☐	☐
Da ga nije provocirala, on ju ne bi zlostavljao.	☐	☐
Možete prepoznati je li osoba nasilna samo na osnovu njegovog/njezinog izgleda.	☐	☐
Ljubomora je znak ljubavi.	☐	☐
Djevojke nisu nikada fizički nasilne prema svojim partnerima.	☐	☐
Kada mladić miluje djevojku i ona kaže "ne", to često znači "da".	☐	☐
Kada je osoba zlostavljana u vezi, jednostavno joj je napustiti partnera/partnericu.	☐	☐
Nasilno ponašanje osobe u vezi može se promijeniti ako ju partner/partnerica dovoljno voli.	☐	☐
Muškarci su po prirodi nasilni.	☐	☐
Žene su nasilne po prirodi.	☐	☐
Većina djevojaka misli da moraju glumiti da su "teško dostupne" prije nego pristanu na seksualni odnos.	☐	☐
Većina mladića vjeruje da kada djevojka odbije seksualni odnos s njima, one samo glume da su "teško dostupne".	☐	☐
Zloupotreba droga je uzrok nasilja u intimnim vezama.	☐	☐
Većina zlostavljanih osoba vjeruje da su one krive za to što im se događa.	☐	☐

Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje.

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
14a. Mladić ima pravo udariti svoju djevojku:					
Ako ga ljuti njezino ponašanje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ga ne sluša	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sazna da mu je nevjerna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sumnja da mu je nevjerna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ne vodi brigu o njemu na "način na koji bi trebala"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ga ne poštuje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako poklanja više pozornosti prijateljima/prijateljicama nego njemu	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želi prekinuti s njim	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ljubomoran	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ona ljubomorna	☐	☐	☐	☐	☐

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
14b. Djevojka ima pravo udariti svog dečka:					
Ako ju ljuti njegovo ponašanje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ju ne sluša	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sazna da joj je nevjernan	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sumnja da joj je nevjernan	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ne vodi brigu o njoj na "način na koji bi trebao"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ju ne poštuje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako poklanja više pozornosti prijateljima/prijateljicama nego njoj	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želi prekinuti s njom	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ljubomorna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je on ljubomoran	☐	☐	☐	☐	☐

15. Mladić ima pravo vršiti pritisak na djevojku da ima seksualni odnos s njim:	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
Ako ona nosi seksi odjeću	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je pijana ili pod utjecajem droga	☐	☐	☐	☐	☐
Ako kaže "ne" ali on zna da ona zapravo misli "da"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako su zajedno mjesec dana ali odbija stupiti u seksualne odnose s njim	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je već imala seksualne odnose s njim ili s drugim dečkom u prošlosti	☐	☐	☐	☐	☐
Ako mu je dozvolila da ju ljubi i miluje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako prihvaća njegove poklone	☐	☐	☐	☐	☐
Ako on uvijek plaća prilikom izlazaka	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je on pijan ili pod utjecajem droga	☐	☐	☐	☐	☐

16. Među tvojim vršnjacima, prijateljima u školi, susjedstvu i drugdje, poznaješ li par ili više parova u čijim vezama se događa sljedeće:	da	Ne	Ne želim odgovoriti
Mladić vrijeđa ili pljuje djevojku	☐	☐	☐
Mladić udara djevojku	☐	☐	☐
Mladić prisiljava djevojku na seksualni čin koji ona ne želi	☐	☐	☐
Djevojka vrijeđa ili pljuje mladića	☐	☐	☐
Djevojka udara mladića	☐	☐	☐
Djevojka prisiljava mladića na seksualni čin koji on ne želi	☐	☐	☐

17. Je li tvoj dečko ili djevojka ikada učinio/učinila nešto od gore navedenog?

- Ne
- Da. Želiš li napisati što?: _____
- Ne želim odgovoriti.
- Ovo pitanje se ne odnosi na mene jer do sada nisam bio/bila u vezi

18. Jesi li ti ikada učinio/učinila nešto od navedenog svome dečku / svojoj djevojci?

- Ne
- Da. Želiš li napisati što?: _____
- Ne želim odgovoriti.
- Ovo pitanje se ne odnosi na mene jer do sada nisam bio/bila u vezi

19. Želiš li nam reći još nešto što te nismo pitali?

hvala puno!
😊😊😊

DODATAK B. EVALUACIJA

B.3. UPITNIK ZA PRACENJE

Ovaj upitnik za praćenje treba biti podijeljen ispitnoj i kontrolnoj grupi u istim vremenskim intervalima (najmanje 4 mjeseca NAKON završetka radionica koje je pohađala ispitna grupa). Kratki senzibilizacijski tečaj za kontrolnu grupu treba biti poveden nakon što učenici/e kontrolne skupine ispune ovaj zadnji upitnik (ne ranije).

Napomena: Za kontrolnu skupinu ovo je također i post-upitnik (ispunjavaju ga u isto vrijeme kada ispitna grupa nakon radionica ispunjava svoj post-upitnik (Dodatak B.2)).

Država			
Datum			
Ime škole			
Razred			
Razredno odjeljenje	Group	☐ I	☐ C

Upute za pisanje tvoje zaporke
Upiši u kvadratiće sljedeće podatke

a. 3 slovo imena tvoje majke

b. 3 slovo imena tvog oca

c. Mjesec tvog rođenja (01-12)

d. zadnje dvije znamenke broja tvog mobitela s

a	b	c	c	d	d

1. Dob _____ godina

2. Spol

Muško

Žensko

3. Nacionalnost: _____

1. Za svaku od sljedećih izjava označi je li prema tvom mišljenju točna ili netočna tako što ćeš staviti X u odgovarajuću kućicu.

	Točno	Netočno		Točno	Netočno
Pravi muškarac ne plače.	☐	☐	Prava žena ne psuje.	☐	☐
Električni popravci u kući su isključivo muški posao.	☐	☐	Čišćenje kuće je isključivo ženski posao.	☐	☐
Žena može biti auto mehaničar.	☐	☐	Muškarac može biti domaćica.	☐	☐
Majka ne bi trebala raditi.	☐	☐	Dužnost je muškarca donositi novac kući (zarađivati).	☐	☐
Dječaci pokazuju drugima kako se osjećaju.	☐	☐	Djevojčice pokazuju drugima kako se osjećaju.	☐	☐
Prilikom zajedničkog izlaska od dečka se očekuje da sve plati.	☐	☐	Prilikom zajedničkog izlaska od djevojke se očekuje da sve plati.	☐	☐
Dečki su bolji od djevojčica u znanosti i matematici.	☐	☐	Djevojčice su bolje od dječaka u jezicima i umjetnosti.	☐	☐
Žena je glava obitelji.	☐	☐	Muškarac je glava obitelji.	☐	☐
Dječaci trebaju biti snažni i jaki.	☐	☐	Djevojčice trebaju biti slabe i osjetljive.	☐	☐
Nogomet je isključivo muška aktivnost.	☐	☐	Balet je isključivo ženska aktivnost.	☐	☐

2. Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje.

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
Nije toliko važno da žene imaju posao koliko je to važno za muškarce.	☐	☐	☐	☐	☐
Žene trebaju brinuti o djeci.	☐	☐	☐	☐	☐
Muškarci trebaju brinuti o djeci.	☐	☐	☐	☐	☐
U redu je da otac ostane kod kuće i brine o djeci, a da je majka zaposlena.	☐	☐	☐	☐	☐
U redu je da majka ostane kod kuće i brine o djeci, a da je otac zaposlen.	☐	☐	☐	☐	☐
Vrlo je važno za ženu da se uda i ima djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Vrlo je važno za muškarca da se oženi i ima djecu	☐	☐	☐	☐	☐
Žene su bolje od muškaraca u brizi za djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Muškarci su bolji od žena u brizi za djecu.	☐	☐	☐	☐	☐
Učinkovitije je ako otac disciplinira djecu nego majka.	☐	☐	☐	☐	☐
Problematično je za par ako žena zarađuje više novca nego muškarac.	☐	☐	☐	☐	☐
Odgovornost je žene ako se obitelj raspadne.	☐	☐	☐	☐	☐
Prihvatljivije je da muškarac ima više partnerica nego da žena ima više partnera.	☐	☐	☐	☐	☐
Djevojčice očekuju od dječaka da ih zaštite kada je to potrebno.	☐	☐	☐	☐	☐

3a. Je li ti se netko ikada obraćao ili se ponašao prema tebi:

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
Na povoljan način zato što ste djevojka/mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Na nepovoljan način samo zato što si djevojka/mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ako želiš, navedi primjer/primjere:</i>					

3b. Je si li se ikada ponašao/la, govorio/la ili mislio/la na način koji je:

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često
U korist djevojke, samo zato što je djevojka?	☐	☐	☐	☐	☐
Nepравedan za djevojku, samo zato što je djevojka?	☐	☐	☐	☐	☐
U korist mladića, samo zato što je mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
Nepравedan za mladića, samo zato što je mladić?	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Ako želiš, navedi primjer/primjere:</i>					

4a. Radi se o vrsti nasilja kada u vezi ON:

	Točno	Netočno
Stalno više na nju	☐	☐
Ne želi je povesti sa sobom svaki put kada izlazi s društvom	☐	☐
Govori joj da će ako ga ikada ostavi, on umrijeti bez nje	☐	☐
Naziva je pogrdnim imenima i omalovažava	☐	☐
Ljuti se kada ona zakasni na dogovor	☐	☐
Prati je uvijek i svuda gdje ide	☐	☐
Želi da dijele troškove pola pola kada izlaze zajedno	☐	☐
Govori joj koje ljude smije, a koje ne smije viđati	☐	☐
Govori joj što smije, a što ne smije odjenuti	☐	☐
Prijeti joj da će je fizički povrijediti	☐	☐

4b. Radi se o vrsti nasilja kada u vezi ONA:

	Točno	Netočno
Stalno više na njega	☐	☐
Ne želi ga povesti sa sobom svaki put kada izlazi s društvom	☐	☐
Govori mu da će ako ju ikada ostavi, ona umrijeti bez njega	☐	☐
Naziva ga pogrdnim imenima i omalovažava	☐	☐
Ljuti se kada on zakasni na dogovor	☐	☐
Prati ga uvijek i svuda gdje ide	☐	☐
Želi da dijele troškove pola pola kada izlaze zajedno	☐	☐
Govori mu koje ljude smije, a koje ne smije viđati	☐	☐
Govori mu što smije, a što ne smije odjenuti	☐	☐
Prijeti mu da će ga fizički povrijediti	☐	☐

5. Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
Djevojka koja prilikom izlaska sa svojim dečkom flerta s drugim ljudima, provocira ga da ju udari	☐	☐	☐	☐	☐
Dečko koji prilikom izlaska sa svojom djevojkom flerta s drugim ljudima, provocira ju da ga udari	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je djevojka ljubomorna to pokazuje koliko voli svog dečka	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je dečko ljubomoran, to pokazuje koliko voli svoju djevojku.	☐	☐	☐	☐	☐
Osoba koju je udario njezin partner/partnerica, sigurno je učinila nešto što je to uzrokovalo	☐	☐	☐	☐	☐

6a. Djevojka treba prekinuti vezu:	Točno	Netočno
Ako je dečko tuče	☐	☐
Ako je dečko stalno vrijeđa	☐	☐
Ako dečko vrši pritisak na nju da imaju seksualne odnose iako ona to ne želi	☐	☐
Ako njezin dečko ne želi seksualni odnos	☐	☐

6b. Mladić treba prekinuti vezu:	Točno	Netočno
Ako ga djevojka tuče	☐	☐
Ako ga djevojka stalno vrijeđa	☐	☐
Ako djevojka vrši pritisak na njega da imaju seksualne odnose iako on to ne želi	☐	☐
Ako njegova djevojka ne želi seksualni odnos	☐	☐

7a. Ne prekinuti s NJIM	Točno	Netočno
Unatoč tome što je stalno vrijeđa, to znači da ona to voli	☐	☐
Unatoč tome što on kontrolira svaki njezin pokret, to znači da ona to voli	☐	☐
Unatoč tome što ju udara, to znači da ona to voli	☐	☐

7b. Ne prekinuti s NJOM	Točno	Netočno
Unatoč tome što ga stalno vrijeđa, to znači da on to voli	☐	☐
Unatoč tome što ona kontrolira svaki njegov pokret, to znači da on to voli	☐	☐
Unatoč tome što ga udara, to znači da on to voli	☐	☐

8. Za svaku od sljedećih izjava označi je li prema tvom mišljenju točna ili netočna tako što ćeš staviti X u odgovarajuću kućicu	Točno	Netočno
Nasilje u intimnim vezama postoji samo među ljudima koji su siromašni.	☐	☐
Nasilje u intimnim vezama postoji samo među neobrazovanim ljudima.	☐	☐
Žrtve nasilnih odnosa većinom su žene.	☐	☐
Osoba je zlostavljana samo kada postoji fizičko nasilje.	☐	☐
Uništavanje osobnih stvari i imovine nije oblik nasilja.	☐	☐
Nasilni ljudi su ljudi koji ne mogu kontrolirati svoju ljutnju.	☐	☐
Da ga nije provocirala, on ju ne bi zlostavljao.	☐	☐
Možete prepoznati je li osoba nasilna samo na osnovu njegovog/njezinog izgleda.	☐	☐
Ljubomora je znak ljubavi.	☐	☐
Djevojke nisu nikada fizički nasilne prema svojim partnerima.	☐	☐
Kada mladić miluje djevojku i ona kaže "ne", to često znači "da".	☐	☐
Kada je osoba zlostavljana u vezi, jednostavno joj je napustiti partnera/partnericu.	☐	☐
Nasilno ponašanje osobe u vezi može se promijeniti ako ju partner/partnerica dovoljno voli.	☐	☐
Muškarci su po prirodi nasilni.	☐	☐
Žene su nasilne po prirodi.	☐	☐
Većina djevojaka misli da moraju glumiti da su "teško dostupne" prije nego pristanu na seksualni odnos.	☐	☐
Većina mladića vjeruje da kada djevojka odbije seksualni odnos s njima, one samo glume da su "teško dostupne".	☐	☐
Zloupotreba droga je uzrok nasilja u intimnim vezama.	☐	☐
Većina zlostavljanih osoba vjeruje da su one krive za to što im se događa.	☐	☐

Označi do koje mjere se slažeš ili ne slažeš sa sljedećim izjavama tako da staviš znak X u kućicu koja najbolje odražava tvoje mišljenje.

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
9a. Mladić ima pravo udariti svoju djevojku:					
Ako ga ljuti njezino ponašanje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ga ne sluša	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sazna da mu je nevjerna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sumnja da mu je nevjerna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ne vodi brigu o njemu na "način na koji bi trebala"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ga ne poštuje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako poklanja više pozornosti prijateljima/prijateljicama nego njemu	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želi prekinuti s njim	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ljubomoran	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ona ljubomorna	☐	☐	☐	☐	☐

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
9b. Djevojka ima pravo udariti svog dečka:					
Ako ju ljuti njegovo ponašanje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ju ne sluša	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sazna da joj je nevjeran	☐	☐	☐	☐	☐
Ako sumnja da joj je nevjeran	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ne vodi brigu o njoj na "način na koji bi trebao"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako ju ne poštuje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako poklanja više pozornosti prijateljima/prijateljicama nego njoj	☐	☐	☐	☐	☐
Ako želi prekinuti s njom	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je ljubomorna	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je on ljubomoran	☐	☐	☐	☐	☐

	Izrazito se slažem	Slažem se	Nisam siguran/ sigurna	Ne slažem se	Izrazito se ne slažem
10. Mladić ima pravo vršiti pritisak na djevojku da ima seksualni odnos s njim:					
Ako ona nosi seksi odjeću	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je pijana ili pod utjecajem droga	☐	☐	☐	☐	☐
Ako kaže "ne" ali on zna da ona zapravo misli "da"	☐	☐	☐	☐	☐
Ako su zajedno mjesec dana ali odbija stupiti u seksualne odnose s njim	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je već imala seksualne odnose s njim ili s drugim dečkom u prošlosti	☐	☐	☐	☐	☐
Ako mu je dozvolila da ju ljubi i miluje	☐	☐	☐	☐	☐
Ako prihvaća njegove poklone	☐	☐	☐	☐	☐
Ako on uvijek plaća prilikom izlazaka	☐	☐	☐	☐	☐
Ako je on pijan ili pod utjecajem droga	☐	☐	☐	☐	☐

	da	Ne	Ne želim odgovoriti
11. Među tvojim vršnjacima, prijateljima u školi, susjedstvu i drugdje, poznaješ li par ili više parova u čijim vezama se događa sljedeće:			
Mladić vrijeđa ili pljuje djevojku	☐	☐	☐
Mladić udara djevojku	☐	☐	☐
Mladić prisiljava djevojku na seksualni čin koji ona ne želi	☐	☐	☐
Djevojka vrijeđa ili pljuje mladića	☐	☐	☐
Djevojka udara mladića.	☐	☐	☐
Djevojka prisiljava mladića na seksualni čin koji on ne želi	☐	☐	☐

12. Je li tvoj dečko ili djevojka ikada učinio/učinila nešto od gore navedenog?

- Ne
 Da. Želiš li napisati što?: _____
 Ne želim odgovoriti.
 Ovo pitanje se ne odnosi na mene jer do sada nisam bio/bila u vezi

13. Jesi li ti ikada učinio/učinila nešto od navedenog svome dečku / svojoj djevojci?

- Ne
 Da. Želiš li napisati što?: _____
 Ne želim odgovoriti.
 Ovo pitanje se ne odnosi na mene jer do sada nisam bio/bila u vezi

14. Želiš li nam reći još nešto što te nismo pitali ?

hvala puno! 😊😊😊

DODATAK C. IZVJESTAVANJE

C.1. OBRAZAC ZA IZVJESTAVANJE

OSMIŠLJAVANJE I PROVEDBA RADIONICE

U tom obrascu, svaki/a učitelj/ica ili stručnjak/inja, koji/a namjerava provesti GEAR radionicu, treba unijeti neke opće informacije te informacije o karakteristikama radionice koju namjerava provesti. **Obrazac za izvještavanje treba ispuniti jednom i poslati ga odgovornoj nacionalnoj organizaciji u najkraćem mogućem roku, prije početka provođenja radionice.** Cilj Obrasca je da odgovorna organizacija dobije neke preliminarnе informacije o radionici koja se namjerava provesti te da se tako omogući odgovornoj organizaciji pružanje pomoći i prijedloga za poboljšanje učiteljima ili da reagira u slučaju (mogućih) nesporazuma.

Potrebno je odgovoriti na sva pitanja u upitniku.

Ispunjene obrasce pošaljite (u elektronskom obliku ili poštom) na ovu adresu: CESI

Cesi

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

cesi@cesi.hr

tel: +385 (0)1 242 2800, fax: +385 (0)1 242 2801

C1. Izvještajni obrazac: nacrt i provedba radionica “Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama”

A. OPĆE INFORMACIJE

Ime i prezime nastavnika/ce/ provoditelja/ice radionice			
Područje rada (predmet koji predaje)			
Broj telefona (mobitela)			
E-mail adresa			
Škola			
Adresa škole i županija	Ulica		Broj
	Grad		Pošanski broj
Adresa za dostavu materijala za radionice ☐ ista kao i adresa škole (ako je onda ne ispunjavati polja u nastavku) ☐ različita od školske adrese, npr. kućna adresa (ako jest, molimo ispunite polja u nastavku)	Ulica		Broj
	Grad		Pošanski broj

B. Karakteristike i raspored radionice

B1. Molimo opišite radionicu koju želite provesti (u slučaju da želite provesti radionicu sa više grupa učenika/ca, molimo da ispunite JEDAN obrazac za svaku grupu).

INTERVENCIJSKA GRUPA

Razred u kojem ćete provesti radionicu			
Učenici/e koji će sudjelovati su:	☐ dio istog razreda ☐ iz različitih razreda	Ime razreda (npr. 1a, 1b, itd)?	
Koliko učenika se prijavilo za sudjelovanje/ili će sudjelovati na radionici?	Br. mladića		Br. djevojaka
Kada procjenjujete da će radionica:	početi (datum prve radionice)		završiti (datum posljednje radionice)
<i>Molimo ispunite sve što se odnosi na vas</i>			
Koliko susreta planirate provesti?	kao dio škol. kurikulumu	kao vannastavni sadržaj	
Koliko sati procjenjujete da ćete posvetiti provedbi radionice?	školskih sati:	sati (60`):	
KOMENTARI / NAPOMENE (ako imate)			

KONTROLNA GRUPA

Podsjećamo da kontrolna grupa ne smije sudjelovati ili prisustvovati aktivnostima radionice dok ne ispune sve upitnike (pred, post i upitnik za praćenje)

Kontrolna grupa će se sastojati od učenika koji pohađaju razred:	(isti razred kao i intervencijska grupa)		
Učenici/e iz kontrolne grupe pohađaju:	☐ isti razred	Ime razreda (npr. 1a, 1b, itd)?	
	☐ različiti razred		
Koliko ima učenika/ca u kontrolnoj grupi?	Br. mladića		Br.djevojaka
KOMENTARI / NAPOMENE (if any)			

B2.Molimo vas da u nastavku označite koje od slijedećih aktivnosti planirate provesti.

Tri aktivnosti u Modulu 1, Kampanja i Upitnici su već označeni zato što su obavezni.

Modul 1: Uvod i postavljanje ciljeva

- Uvod I PRED-UPITNIK
- 1.1: Imenologija: značenja koja nose naša imena
- 1.2: Očekivanja i ciljevi
- 1.3. Pravila

Modul 2: Rodni stereotipi i rodna jednakost

Cjelina 1: Rodni stereotipi i usporedba maskuliniteta i feminiteta

- 2.1.1. Što znači biti djevojka... što znači biti mladić...
- 2.1.2. Društvene rodne uloge
- 2.1.3. Sviđa mi se - ne sviđa mi se
- 2.1.4. Muškarci, žene i društvo
- 2.1.5. Samo-otkrivanje
- 2.1.6. Spol i rod
- 2.1.7. Slažem se – ne slažem se
- 2.1.8. Kviz: zanimanja, uloge i aktivnosti žena i muškaraca
- 2.1.9. A na kraju piše...
- 2.1.10. Rod, ne spol
- 2.1.11. Rodna kutija
- 2.1.12. Pravi muškarac i prava žena
- 2.1.13. Korak naprijed
- 2.1.14. Mitovi o ženama, muškarcima i njihove posljedice
- 2.1.15. Životni put
- 2.1.16. Poslovice i izreke
- 2.1.17. Spolno stereotipiziranje
- 2.1.18. Oglašivačka industrija
- 2.1.19. To je moja glazba
- 2.1.20. Presentacija roda
- 2.1.21. Igra uloga
- 2.1.22. Zamisli da...

Cjelina 2: Patrijarhalna društva

- 2.2.1. Biti muško – i povlastice koje uz to idu
- 2.2.2. Karta moći
- 2.2.3. Zamrznute slike
- 2.2.4. Kontinuum štetnih ponašanja prema djevojkama i mladićima
- 2.2.5. Dominantno ponašanje

Grupne vježbe

- Vježba 1: Rod kroz prizmu medija
- Vježba 2: Rod kroz prizmu obrazovnog sustava
- Vježba 3: Rod kroz prizmu masovnih medija
- Vježba 4: Rod kroz prizmu internet
- Vježba 5: Igranje uloga... o jednakosti... i nejednakosti...

Modul 3: Kvalitetne i štetne veze

- 3.1. Ljubav - što je to?
- 3.2. Adolescentne veze
- 3.3. Kvalitetne i štetne veze – znakovi upozorenja
- 3.4. Osobe i stvari
- 3.5. Izravno suočavanje s problemom
- 3.6. Svijest o vlastitom tijelu

Modul 4: Nasilje u intimnim vezama

Cjelina 1: Podizanje svijesti o problemu

- 4.1.1. Definiranje i vrste nasilja u vezama
- 4.1.2. Renata i Dražen
- 4.1.3. Priče o nasilju u vezama
- 4.1.4. Slučajevi nasilja
- 4.1.5. Kotač moći, kotač kontrole, kotač jednakosti
- 4.1.6. Usmjeravanje mladih ka prepoznavanju upozoravajućih znakova za nasilje u intimnim partnerskim vezama i načinima nuđenja pomoći
- 4.1.7. Mit ili stvarnost?
- 4.1.8. Mitovi o nasilju

Cjelina 2: Što možemo učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama – kako intervenirati u području nasilja u intimnim partnerskim vezama

- 4.2.1. Što možemo učiniti da zaustavimo nasilje u intimnim partnerskim vezama - alati za intervenciju
- 4.2.2. Reagiraj!
- 4.2.3. Od nasilja do poštovanja u intimnim vezama
- 4.2.4. Gledaj, slušaj, uči – jačanje kvalitetne komunikacije

Molimo označite koje od odabranih aktivnosti su "rezervne aktivnosti":

Modul 2:

Modul 3:

Modul 4:

Kampanja i Upitnici

- osmišljavanje poruka preventivne kampanje za mlade
- Ispunjavanje post-upitnika
- Ispunjavanje upitnika za praćenje

KOMENTARI / NAPOMENE (ako imate)

hvala puno 😊😊😊😊😊 !!!

DODATAK C. IZVJESTAVANJE

C.2. IZVJEŠTAJNI OBRAZAC ZA SESIJE

Opis provedenih aktivnosti radionice "Izgradnja kvalitetnih partnerskih veza"

Ovaj izvještajni obrazac za radionicu treba ispuniti nastavnik/ica koji provodi radionice Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama, kako bi CESI imala uvid u provedene aktivnosti na svakoj radionici.

Ispunjene obrasce pošaljite (u elektronskom obliku ili poštom) na ovu adresu: CESI

cesi

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

cesi@cesi.hr

tel: +385 (0)1 242 2800, fax: +385 (0)1 242 2801

Potrebno je odgovoriti na sva pitanja u upitniku.

C2. Izvještajni obrazac za sesije

Opis provedenih aktivnosti radionice "Izgradnja kvalitetnih partnerskih veza"

Molimo vas da ispunite ovaj obrazac nakon SVAKE SESIJE

Ime i prezime nastavnika/ce/ provoditelja/ice radionice:

- Broj sesije (npr. prva, druga):
- Datum održavanja sesije:
- Koliko učenika/ca je prisustvovalo: mladića: djevojaka:
- Ako netko od učenika/ca nije bio/la na svim radionicama, molimo navedite razlog€ (ako su vam poznati):
- Sesija je održana:

☐ kao dio škol. kurikulumu	broj školskih sati? <input type="text"/>
☐ kao vannastavni sadržaj	broj sati (60')? <input type="text"/>
- Molimo vas da odaberete aktivnosti koje ste proveli na ovoj sesiji slijedom kojim ste ih proveli. Zabilježite u desni stupac trajanje svake aktivnosti (čak i ako je samo procjena).

Broj i naziv aktivnosti	Trajanje (u minutama)	Podijeljeni radni listovi
1: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
4: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
5: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Sljedeća pitanja se odnose na aktivnosti provedene na radionici koje ste odradili:

7. Jeste li nešto mijenjali? ☐ Da ☐ Ne	<p style="text-align: center;">Ako da, molim opišite Promjene koje ste uveli u aktivnosti i proceduru</p> <input type="text"/>
8. Jeste li imali poteškoća? ☐ Da ☐ Ne	<p style="text-align: center;">Ako da, molim opišite poteškoće s kojima ste se suočili i da li ste ih i kako riješili</p> <input type="text"/>
9. Jesu li učenici/e imali poteškoća? ☐ Da ☐ Ne	<p style="text-align: center;">Ako da, molim opišite o kakvim poteškoćama se radilo i kako ste ih riješili</p> <input type="text"/>
10. Jesu li učenici/e imali komentara? ☐ Ne ☐ Da, samo pozitivne ☐ Da, samo negativne ☐ Da, pozitivne i negativne	<p style="text-align: center;">Ako da, molim navedite komentare učenika/ca (po mogućnosti citate)</p> <input type="text"/>

Sljedeća pitanja se odnose na aktivnosti provedene na radionici koje ste odradili:

<p>11. Imate li vi kakvih komentara? ☐ Ne ☐ Da, samo pozitivne ☐ Da, samo negativne ☐ Da, pozitivne i negativne</p>	<p style="text-align: center;">Ako da, molimo navedite:</p> <p>█</p>
<p>12. Jesu li radionice bile korisne za vase učenike/ce? ☐ Da ☐ Ne</p>	<p style="text-align: center;">Ako da, molim opišite koristi (prema vašem mišljenju):</p> <p>█</p>
<p>13. Jesu li radionice bile korisne vama kao nastavnici/ku? ☐ Da ☐ Ne</p>	<p style="text-align: center;">Ako da, molimo opišite koristi:</p> <p>█</p>
<p>14. Biste li nešto mijenjali? ☐ Da ☐ Ne</p>	<p style="text-align: center;">Ako da, molim opišite promjene koje bi, prema vašem iskustvu, poboljšale aktivnosti i njihovu provedbu?</p> <p>█</p>
<p>15. Želite li još nešto dodati /imate li još komentara? ☐ Da ☐ Ne</p>	<p style="text-align: center;">Ako da*, navedite?</p> <p>█</p>

* Možete opisati što god želite (bilo pozitivno ili negativno): npr. nešto što vas je impresioniralo a tiče se reakcija učenika/ca, njihovih ponašanja ili verbalnih izričaja, neki neočekivani događaj ili rezultat radionica.

<p>16. Jeste li proveli neku drugu aktivnost (npr. edukativna posjeta, događaj, izložba) ili novu aktivnost koju su osmislili učenici/e?</p>	
<p>☐ Da ☐ Ne</p>	<p style="text-align: center;">Ako da, molim opišite</p> <p>aktivnost █ trajanje aktivnosti █</p>
<p>17. Za vrijeme sesije, jeste li se bavili osmišljavanjem kampanje (razgovaralao se sadržaju kampanje i tome što će se raditi; jesu li učenici/e donijeli promjerke svojih radova, itd.)?</p>	
<p>☐ Da ☐ Ne</p>	<p style="text-align: center;">Ako da, molim opišite</p> <p>Što se radilo █ Vremensko trajanje █</p>

C2ev. Izvještajni obrazac za evaluaciju

Opis ispunjavanja upitnika u okviru radionica "Izgradnja kvalitetnih intimnih veza"

Molimo ispunite ovaj obrazac za svaku od 3 sesije za koju ste podijelili upitnike

Ime i prezime nastavnika/ce/ provoditelja/ice radionice:

1. Koje upitnike ste podijelili?

- Pre-upitnik
 Post- upitnik
 Upitnik za praćenje

	Ispitna grupa	Kontrolna grupa
2. Kada su upitnici ispunjeni completed [datum (dan/mjesec/godina)]?	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3. Koliko upitnika ste prikupili?	mladići: <input type="text"/> djevojke: <input type="text"/>	mladići: <input type="text"/> djevojke: <input type="text"/>
4. Je li bilo učenika/ca koji su odbili ispuniti /ili nisu ispunili upitnik?	☐ Ne ☐ Da Koliko mladih? <input type="text"/> Opišite: <input type="text"/>	☐ Ne ☐ Da Koliko mladih? <input type="text"/> Opišite: <input type="text"/>
5. Jel li bilo odsutnih učenika/ca koji su ispunili upitnika slijedeći dan?	☐ Ne ☐ Da Koliko mladih? <input type="text"/> Kada su ispunili ? <input type="text"/>	☐ Ne ☐ Da Koliko mladih? <input type="text"/> Kada su ispunili? <input type="text"/>

Molim vas da odgovorite na slijedeća pitanja koja se tiču ispunjavanja upitnika.

6. Je li bilo pitanja na koje su učenici/e imali problema pri odgovaranju? ☐ Da ☐ Ne	Ako da, molimo navedite o kojim pitanjima i poteškoćama se radilo i kako ste ih razriješili. <input type="text"/>
7. Jesu li tražili pojašnjenja? ☐ Da ☐ Ne	Ako da, molimo navedite pojašnjenja koja su tražili i vase odgovore: <input type="text"/>
8. Jesu li imali komentara na upitnik? ☐ Ne ☐ Da, samo pozitivne ☐ Da, samo negativne ☐ Da, pozitivne i negativne	Ako da, molimo navedite komentare učenika/ca: <input type="text"/>
9. Imate li vi komentara? ☐ Ne ☐ Da, samo pozitivne ☐ Da, samo negativne ☐ Da, pozitivne i negativne	Ako da, molimo navedite: <input type="text"/>

10. Imate li dodatnih komentara ili primjedbi?

Hvala 😊😊😊😊😊 !!!

DODATAK C. IZVJESTAVANJE

C.3. IZVJESTAJNI OBRAZAC: Rezultati provedbe

Ovaj obrazac treba biti ispunjen samo jednom, odnosno najranije moguće nakon završetka provedbe radionica. Potrebno je odgovoriti na sva pitanja u upitniku.

Ispunjeni obrazac pošaljite (u elektronskom obliku ili poštom) na ovu adresu: CESI

cesi

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

cesi@cesi.hr

tel: +385 (0)1 242 2800, fax: +385 (0)1 242 2801

C3. Izvještajni obrazac: rezultati provedbe radionica “Izgradnja kvalitetnih intimnih veza”

Molimo ispunite ovaj obrazac NAKON POSLJEDNJE SESIJE radionice

Ime i prezime nastavnika/ce/ provoditelja/ice radionica:

Datum:

A. Molimo da odgovorite na pitanja imajući u vidu cjelokupan period vase provedbe radionica “Izgradnja kvalitetnih intimnih veza”

1. Jeste li naišli na problem ili prepreku pri provedbi radionica?

- Da
 Ne

Ako da, molimo opišite svaki problem/preperku i način na koji ste je prevladali:

2. Je li postojao neki faktor koji je pospješio provedbu radionica?

- Da
 Ne

Ako da, molimo opišite svaki faktor i način na koji je pospješio provedbu

3. Je li bilo nekih neočekivanih događaja ili rezultata za vrijeme provedbe radionica?

- Da
 Ne

Ako da, molim opišite događaj/rezultat i način na koji ste se nosil s time:

4. Jesu li učenici/e imali koristi od provedbe radionica?

- Da
 Ne

Ako da, molimo opišite koristi

5. Jeste li vi kao nastavnica/nastavnik imali koristi od provedbe radionica?

- Da
 Ne

Ako da, molimo opišite koristi:

6. Je li vasa škola imala koristi od provedbe radionica?

- Da
 Ne

Ako da, molimo opišite koristi:

7. Za vrijeme provedbe radionica, jeste li morali mijenjati nešto u inicijalnom planu radionice (C1 izvještajni obrazac)

- Da
 Ne

Ako da, molimo opišite što ste promijenili i zašto:

8. Na temelju vašeg iskustva koji savjet biste dali vašim kolegama/icama koji žele provesti radionice u školama?

B. Na skali od 0 do 10 (0 – nimalo, 10 – u potpunosti), procijenite:

1. Koliko ste zadovoljni:

☐	i. cjelokupnom provedbom radionica?
☐	ii. sudjelovanjem učenika/ca u radionicama?
☐	iii. vama kao voditeljicom/voditeljem radionica?
☐	iv. načinom na koji ste organizirali radionicu?
☐	v. načinom na koji ste proveli radionicu?
☐	vi. teme kojima ste se bavili?
☐	vii. ukupnim trajanjem radionica?
☐	viii. ishodima radionica?

2. Koliko ste dobro vodili radionice, obzirom na sljedeće aspekte:

☐	i. Bio/la sam dobro pripremljen/a
☐	ii. Dobro sam raspodijelio/la vrijeme
☐	iii. Bio/la sam u stanju zadržati pažnju grupe
☐	iv. Odgovorio/la sam na pitanja kompetentno
☐	v. Bio/la sam u stanju potaknuti aktivno sudjelovanje
☐	vi. Bio/la sam u stanju identificirati potrebe grupe
☐	vii. Prikladno sam odgovorio/la na potrebe grupe

3. Reakcije vaših učenika i učenica na program

☐	Aktivnosti su im se sviđale
☐	Ozbiljno su pristupali temama
☐	Ove teme su im važne u privatnom životu.
☐	Ove su im teme korisne u svakodnevnom životu
☐	Program im je bio koristan
☐	Program ih je ugodno iznenadio
☐	Njihov međusobni odnos se popravio
☐	Njihov odnos sa mnom se popravio
☐	Uložili su svoje slobodno vrijeme u neke aktivnosti
☐	Drugo?
☐	Drugo?

C. Planiranje slijedećih aktivnosti

	Ispitna grupa	Kontrolna grupa
1. Kada procijenjujete da ćete biti u mogućnosti podijeliti upitnik za praćenje? (~ nakon 4 mjeseca)	<input type="text"/>	<input type="text"/>

2. Hoćete li provesti tečaj senzibilizacije za kontrolnu grupu?

- Ne Zašto ne?
- Da* Kada će započeti? [ovaj datum mora biti NAKON datuma koji ste napisali u prethodnom pitanju za kontrolnu grupu this date]
- Koji će biti sadržaj?
- Vrijeme trajanja?

* Nakon što provedete tečaj senzibilizacije za kontrolnu grupu, molimo da nas obavijestite o provedbi. Navedite kada je proveden tečaj te opišite sadržaj i trajanje. Molimo da nas obavijestite i u slučaju da planirani tečaj senzibilizacije nije proveden i o razlozima zbog kojih ga niste bili u mogućnosti provesti.

3. Planirati li nastaviti provoditi radionice “Izgradnja kvalitetnih veza” u budućnosti?

- Da
- Najvjerojatnije da
- Najvjerojatnije ne
- Ne

Ako želite, objasnite:

Podsjetnik: molimo vas da nam pošaljete slijedeće:

- ✓ Ispunjene upitnike post-testiranja za ispitnu i kontrolnu grupu
- ✓ Fotografije sa provedbe radionica
- ✓ Postojeće video materijale snimljene za vrijeme provedbe radionica
- ✓ Ispunjene radne listove i flipchart papire
- ✓ Materijale koje su mladi osmislili za kampanju

Imate li dozvolu učenika/ca ili njihovih roditelja da objavite fotografije ili video materijale s njima?

- Da
- Ne

Hvala 😊😊😊😊😊 !!!

DODATAK D. DODATNA LITERATURA

D.1. Dodatna literatura na engleskom jeziku

Gender Stereotypes, Gender Inequality and IPV/Dating Violence

- Amnesty International. (2004). Making Rights Reality: Gender awareness workshops. London: Amnesty International Publications. Stanje: 02.07.2010, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT777/035/2004/en/5a9b03c0-d602-11dd-bb24-1fb85fe8fa05/act770352004en.pdf>
- Council of Europe. (2004). Promoting Gender Mainstreaming in Schools: Final Report of the Group of Specialists on Promoting Gender Mainstreaming in Schools [EG-S-GS (2004) RAP FIN]. Strasbourg: Council of Europe. Stanje: 02.07.2010, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GS%282004%29RAPFIN_en.pdf
- Council of Europe. (2007). Gender Matters: A manual on addressing gender-based violence with young people. Budapest: Council of Europe, Directorate of Youth and Sport, European Youth Centre Budapest. Stanje: 02.07.2010, http://www.eycb.coe.int/gendermatters/pdf/Gender_matters_EN.pdf
- Council of Europe, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG). (2006). Sex-Disaggregated Statistics on the Participation of Women and Men in Political and Public Decision making in Council of Europe member states. Strasbourg: Council of Europe. Stanje: 02.07.2010, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women-decisionmaking/CDEG%282006%2915_en.pdf
- Skelton, C., Francis, B., & Valkanova, Y. (2007). Breaking down the stereotypes: gender and achievement in schools [Working Paper Series No. 59]. Manchester: Equal Opportunities Commission. Stanje: 02.07.2010, <http://www.ttrb.ac.uk/attachments/bd3bac7c-10b4-44ba-b018-07c09889c371.pdf>

Intimate Partner Violence & Dating Violence

- Council of Europe. (2006). The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, Including Domestic Violence: Fact sheet. Strasbourg: Council of Europe. Stanje: 02.07.2010, www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/FS_VAWCampaign_en.pdf
- NNEDV. (2013). Privacy & Safety on Facebook: A Guide for survivors of abuse. National Network to End Domestic Violence. Washington, DC: NNEDV. Stanje: 03.05.2015, https://fbcdn-dragon-a.akamaihd.net/hphotos-ak-xap1/t39.2178-6/851584_613437522011141_1298974833_n.pdf
- Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000). Extent, nature, and consequences of intimate partner violence [Research NCJ 181867]. Washington, DC: National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention. Stanje: 02.07.2010, www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/181867.pdf
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2000). Domestic Violence against Women and Girls. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre. Stanje: 02.07.2010, www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest6e.pdf

D.2. Dodatna literatura na hrvatskom jeziku

- A. Hodžić, S. Cesar, N. Bijelić, *Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije, dopunjeno izdanje.*, CESI, Zagreb, 2003.
- S. Cesar, N. Bijelić, A. Hodžić, V. Kobaš; "Bolje spriječiti nego liječiti – prevencija nasillja u ado- lescentnim vezama", CESI, 2004.
- N. Bijelić i S. Cesar: *Nasilne veze su bezveze-priručnik za vršnjačke edukatore i edukatorice*, CESI, 2014.
- SEZAM – Seksualna edukacija za mlade, www.sezamweb.net

